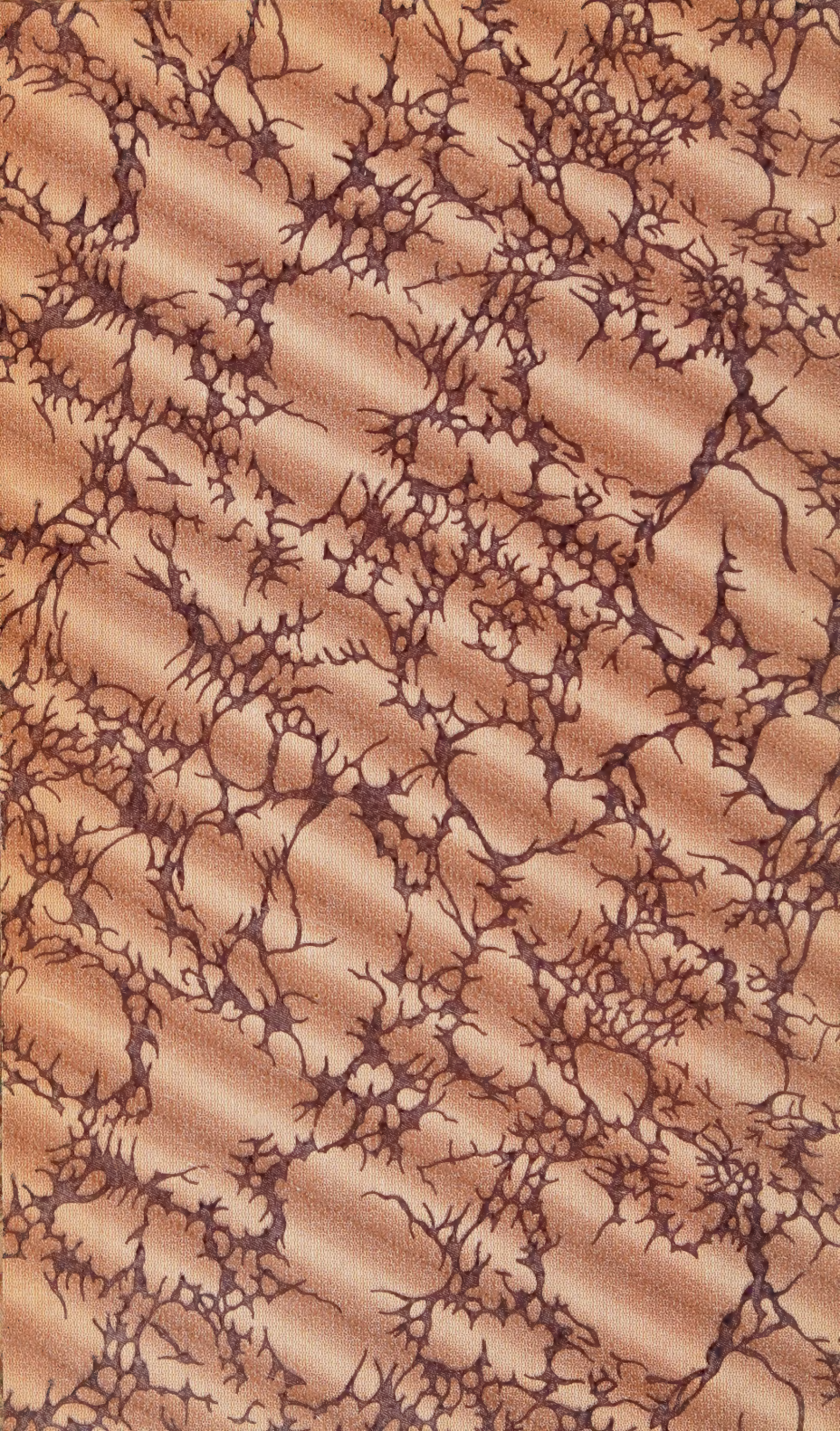

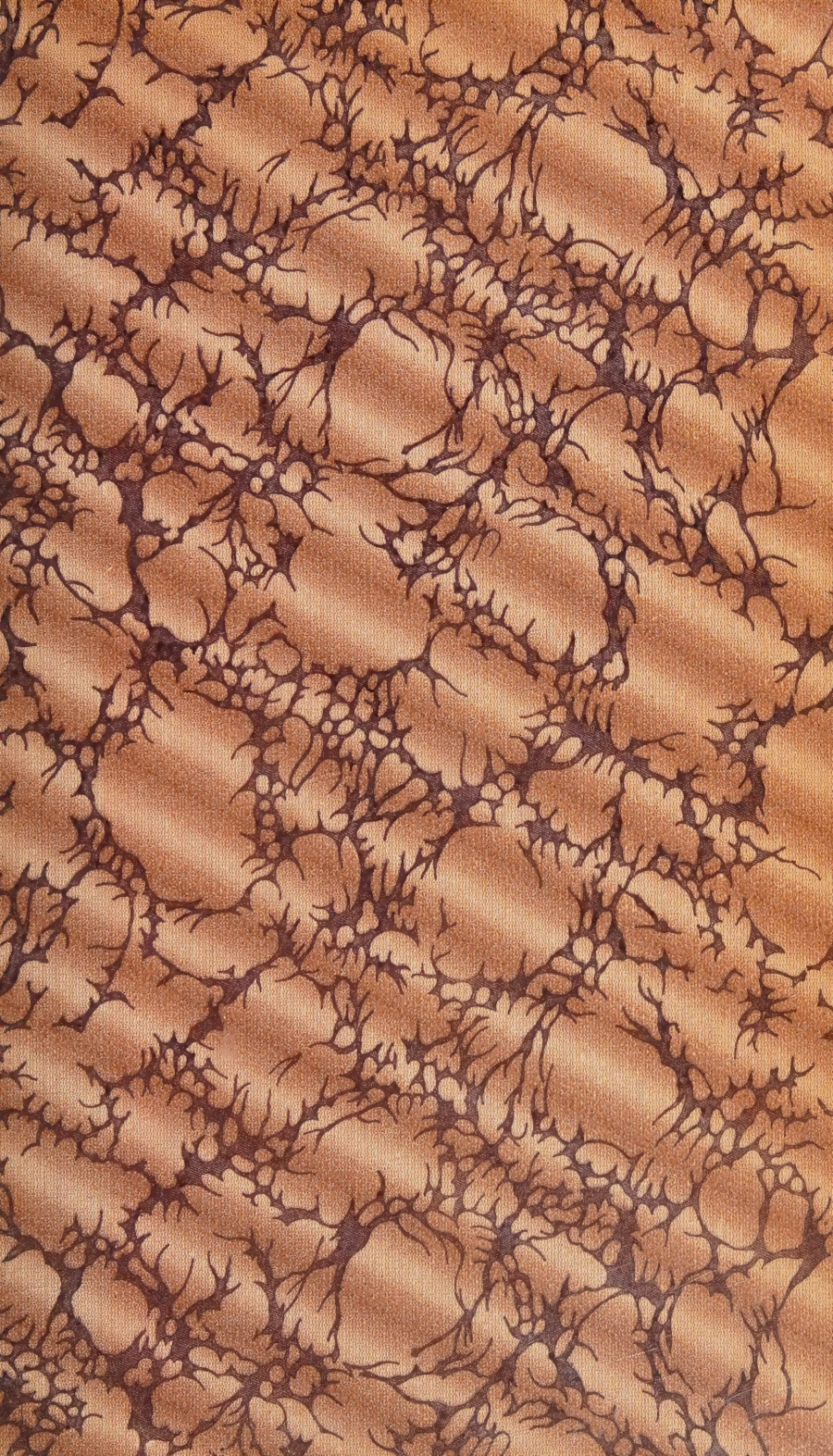

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/debaptismoetconf0000adhe

EIUSDEM SCRIPTORIS

Prima lineamenta Tractatus dogmatici de SACRAMENTO PAENITENTIAE (1926), 20 fr.; *franco* . . . . . **22** fr. »

TYPOGRAPHIE FIRMIN-DIDOT ET Cie. — PARIS. — 1927

Prima Lineamenta Tractatus Dogmatici

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE

QUEM IN INSTITUTO CATHOLICO PARISIENSI HABEBAT

ADHÉMAR D'ALÈS

SACRAE THEOLOGIAE LECTOR

ALMA COLLEGE
236.1
LIBRARY
AL 26
Alma, California

GABRIEL BEAUCHESNE, ÉDITEUR
A PARIS, RUE DE RENNES, 117

—

MCMXXVII

4523

Nihil Obstat

Lutetiae Parisiorum, die XXIII^a^ Aprilis 1927.
J. COURTADE

IMPRIMATUR

Lutetiae Parisiorum, die IV^a^ Maii 1927.
V. DUPIN, V. G.

PROOEMIUM

Antequam ad tractatum de Baptismo et Confirmatione accedimus, exponendum censemus consilium huius libelli, et occurrendum interrogationibus quorundam, qui forsitan legendo mirentur illum quadantenus differre ab aliis operibus eiusdem aut similis argumenti.

Auditoribus nostris in Instituto Catholico Parisiensi accommodatus libellus ita persequitur materiam de Baptismo et Confirmatione, ut interim materiae de Sacramentis in genere summam attingat. Cum enim propter angustias temporis prohibeamur intra sollemne quadriennium singulos tractatus theologicos pro dignitate scrutari, parcendum horis censemus. Quapropter iamdiu consuevimus tractatum de Sacramentis in genere cum tractatu de Baptismo conserere, non seorsim tradere; qua ex oeconomia, praeterquam quod effugitur taedium quaedam recoquendi, duplex commodum enasci videtur : unum, quod tractatus de Baptismo plenior et absolutior evadit, si in universam de Sacramentis doctrinam prospectus pateat: alterum, quod tractatus de Sacramentis in genere facilius mente capitur, si apprehendatur in aliquo exemplo concretus, praesertim in exemplo Baptismi, ex cuius potissimum Sacramenti consideratione doctrina de Sacramentis in genere primum expressa est. Neque in hoc recedimus a vestigiis veterum magistrorum, sed contra, qua via ipsi primi ad veritatem contenderunt, ipsi pergere tentamus. Quod alii magistri tantum otii habent ut possint de Sacramentis in genere agere seorsim, eis ultro gratulamur; sed necessitati consulendum fuit, non nostrae voluntati.

Exhibet autem libellus, praeter asserta Scholasticorum, sat amplam copiam auctoritatum ex antiquis Patribus collectarum. Usu enim compertum habere videmur doctrinam scholasticam,

ex diligenti studio Patrum Ecclesiae ac praesertim S. Augustini olim comparatam, eosdem adhuc requirere interpretes ex quorum institutione olim profecit; nec satis tuto exponi posse nisi fontes antiqui perpetuo respiciantur. Quod quidem nunc fructuosius fit, erutis ex oblivione tot monumentis antiquitatis christianae quibus Scholastici veteres caruerunt; et auget reverentiam magistrorum, praesertim S. Thomae, qui lacunosam et aliquando falsam notitiam, cum Aristotelis tum Patrum, incredibili perspicacitate intellegendi ac paene divinandi supplevit. Neque illam pietatem censemus si veterum litterae inhaereamus, sed si ad illam illustrandam subsidia undique conquiramus. Quod in tractatu *de Paenitentia,* iam edito, factitatum non paenituit.

Dicatur libellus auditoribus theologiae in Instituto Catholico Parisiensi, quibus paulo nitidiores iam chartae debentur, cum nimis deformes manibus versaverint qui praeteritis annis nostras scholas frequentarunt. Quod si alii quoque inde aliquem fructum ceperint, agantur Deo Optimo Maximo amplissimae gratiae.

De nomine Baptismi

Nomen *Baptismi* originem ducit a verbo βάπτω, quod in omni graecitate legitur inde ab Homero, *Od.,* 9, 382, et occurrit in NT., *Lc.,* 16, 24; *Io.,* 13, 26; *Ap.,* 19, 13. Eius intensivum βαπτίζω et ipsum apud scriptores profanos legitur; vide Polybium, 3, 72, 4.

In NT legitur :

βαπτίζω : *Mt.,* 3, 6.11.13 14.16; 28, 19; *Mc.,* 1, 4.5.8.9; 6, 14.24; 10, 38.39; 16, 16; *Lc.,* 3, 16.21; 7, 29.30; 11, 38; 12, 50; *Io.,* 1, 25.26.28.31.33; 3, 22.23.26; 4, 1.2; 10, 40; *Act.,* 1, 5; 2, 38.41; 8, 12.13.16.36.38; 9, 18; 10, 47.48; 11, 16; 16, 15; 19, 3.4.5; 22, 16; *Rom.,* 6, 3; 1 *Cor.,* 1, 13.14.15.16.17; 10, 2; 12, 13; 15, 29; *Gal.,* 3, 27.

βάπτισμα : *Mt.,* 3, 7; 21, 5; *Mc.,* 1, 4; 10, 38.39; 11, 30; *Lc.,* 7, 29; 12, 50; 20, 4; *Act.,* 1, 22; 10, 37; 13, 24; 18, 25; 19, 3. 4; *Rom.,* 6, 4; *Eph.,* 4, 5; *Col.,* 2, 12; *1 Pt.,* 3, 21. — Adde vulg., *Mc.,* 7, 8.

βαπτισμός : *Mc.,* 7, 4; *Hb.,* 6, 2; 9, 10 (extra ecclesiasticum usum, nomen fere inauditum).

βαπτιστής : *Mt.*, 3, 1 ; 11, 11.12 ; *Mc.*, 6, 25 ; 8, 28 ; *Lc.*, 7, 33 ; 9, 19.

Ex his exemplis pleraque spectant Baptismum christianum. Excipe *Mc.*, 10, 38.39 (significatione metaphorica) ; et *Mc.*, 7, 4 ; *Hb.*, 6, 2 ; 9, 10 (de ablutionibus Iudaeorum).

Ceterum Baptismus christianus aliis quoque nominibus designatur. *Eph.*, 5, 26 : λουτρὸν τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι ; *Tit.*, 3, 5 : λουτρὸν παλιγγενεσίας. — Cf. *1 Cor.*, 6, 11 ; *Hb.*, 10, 22.

Vulgata plerumque reddidit : *Baptismus*. Attamen *Baptisma* legitur *Mc.*, 7, 4.8 ; *Eph.*, 4, 5 ; *Hb.*, 6, 2 ; 9, 10 ; *1 Pt.*, 3, 21. *Lavacrum*, *Eph.*, 5, 26 ; *Tit.*, 3, 5.

Liturgiarum Baptismi antiquarum Monumenta praecipua

Liturgia Romana.

Hermas, *Pastor*.

Iustinus, *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, maxime 14.19. 29.43.46.49.50.51.80.84.86.88. *PG.*, 6.

Hippolyti *Traditio Apostolica*. — Cf. *Fragmenta veronensia latina* edita ab E. Hauler, Lipsiae, 1900. — *RSR.*, 1918, p. 132 sqq.

Stephani I P. R. *Rescriptum de Baptismo haereticorum*, A. D. 256, ap. Cyprianum, *Ep.*, 74.

Damasi (?) *Epistula ad Gallos episcopos*, inter Opp. Siricii, *PL.*, 13, 1181-1194.

Siricii *Epistula ad Himerium Tarraconensem*, *PL.*, 13, 1132-1147.

Innocentii *I Epp.*, *ad Victricium Rotomagensem*, *ad Exsuperium Tolosanum*, *Ad Rufum et episcopos Macedoniae*, *ad Decentium Eugubinum*, *PL.*, 20.

Cf. *Regesta Pontificum Romanorum*, ed. Jaffé², 2 vol., Lipsiae, 1885-8.

Ioannes Diaconus, *Ep. ad Senarium* (ineunte saec. VI), *PL.*, 59, 399-408.

Sacramentarium Leonianum, *PL.*, 55, 21-156. Melius edidit Feltoe, Cambridge, 1897.

Sacramentarium Gelasianum, *PL.*, 74, 1055-1244. Melius, Wilson, Oxford, 1894.

Sacramentarium Gregorianum, *PL.*, 78, 25-240. Melius, Wilson, Oxford, 1915.

Liber Pontificalis, ed. Duchesne, Paris, 1886-1892, 2 in-4.

Muratori, *Antiquitates Italicae Medii Aevi*, Mediolani, 1738-1742, 6 fol.

Edmund Bishop, *Liturgica Historica*, Oxford, 1918, 4°. — I. *The genius of the roman rite.*

Liturgia Syriaca.

Διδαχὴ Κυρίου διὰ τῶν Ἀποστόλων (fin. saec. I), primum ed. Philotheos Bryennios, CPoli, 1883. — Ed. Funk.

Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων (fin. saec. III), ed. Funk, Paderborn, 1906. — Gallice, F. Nau[2], 1912.

Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος (*Constitutionum Apostolicarum Libri* VIII). — (fin. saec. IV?) *PG.*, 1 ; melius Funk, Paderborn, 1906.

Cyrillus Hierosolymitanus, *Catecheses*, *PG.*, 33.

Aphraates, *Demonstrationes*, *PS.*, 1 et 2.

Ephraem Syrus, *Hymni in festum Epiphaniae*, *Opp. Gr. Lat.*, t. 1, Romae, 1732.

Peregrinatio Silviae (alias Aetheriae), ed. Gamurrini, Romae, 1888.

Ioannes Chrysostomus. *Ad Illuminandos Catecheses* II, *PG.*, 49, 223-240 (*Ad populum Antiochenum*, ann. 388-9).

Marcus Eremita, *Opusc. 4. De Baptismo*, *PG.*, 65, 985-1028. Chrysostomi discipulus.

Pseudo-Dionysius, *De Ecclesiastica Hierarchia*, c. 2, *PG.*, 3. — Cf. Stiglmayr, *Die Lehre Von den Sakramenten nach dem Ps. Dionysius*, *ZSKT.*, t. 22 (1898), p. 282-291.

The liturgical Homilies of Narsai (nestor., fin. s. V), translated by R. H. Connolly, Cambridge, 1909.

Ioannis Telae (monophysit., init. s. VI), *Resolutiones canonicae* 30.31. ap. J. T. Lamy, Lovanii, 1859.

Testimonium DNIC., ed. Rahmani, Moguntiae, 1899. — Cf. Bardenhewer, *GAKL.*, t. 4, p. 273-4.

Étude sur la Liturgie maronite, par Pierre Dib, Paris, 1919.

Liturgia Alexandrina.

Clemens Alexandrinus, Origenes, Dionysius Alex., Athanasius, passim.

Εὐχολόγιον Σαραπίωνος, ed. Wobbermin, Leipzig, 1899; Funk, Paderborn, 1906.

Didymus, *De Trinitate, PG.,* 39.

The so-called Egyptian Church Order and derived Documents, by R. H. Connolly, Cambridge, 1916 (*T. S.,* 8, 4).

Canones Hippolyti, latine edidit B. Haneberg, Monachii, 1870. — Ap. Duchesne, *Origines du culte chrétien*[4], appendice.

« *Les 127 canons des Apôtres* », texte arabe, edd. J. et A. Périer, *PO.,* 8, 4, 1912.

Liturgia Byzantina et Armenia.

Basilius, *Hom.*, 13, *PG.,* 31; *Ad Amphilochium Epp.,* 188. 199, *PG.,* 32; *De Spiritu Sancto Liber,* ibid., *De Baptismo Libri II* (?), ibid.

Gregorius Nyss., *Or. catechetica magna, PG.,* 45; *Or. adv. differentes Baptismum; In Baptismum Christi, PG.,* 46.

Gregorius Naz., *Or.,* 39 et 40, *PG.,* 36.

Ioannes Chrysostomus, iam inter Syros nominatus.

Gregorius Illuminator, Armeniorum apostolus (s. IV). — Cf. V. Langlois, *Collection des Historiens... de l'Arménie.* Paris, t. 1, 1867.

Ioannes Damascenus, *De fid. orth.,* 4, 9, *P. G.,* 94.

Cf. *Euchologia Graecorum,* saepe edita, Venetiis, 1638 et deinceps. *Rituale Graecorum,* ed. Goar, Lutetiae, 1647; Romae, 1730. *Rituale Armeniorum,* ed. F. C. Conybeare, Oxford, 1905. — A. von Maltzew, *Die Sakramente der orthodox-katholischen Kirche des Morgenlandes,* Berlin, 1898; A. Stärk, *Der Taufritus in der griech. russischen Kirche.* Freiburg-i.-B., 1903.

Liturgia Africana latina.

Tertullianus, *De Baptismo, PL.,* 1; melius ed. Lupton, Cambridge, 1908. — *De Paenitentia.*

Passio SS. Perpetuae et Felicitatis, PL., 3; melius edd. J. A. Robinson, Cambridge, 1891; P. Franchi de 'Cavalieri, Romae, 1896.

Cyprianus, *Epp.,* 64; 69-75, ed. Hartel, *CSEL.,* 3, 2, Vindobonae, 1871.

Sententiae episcoporum LXXXVII (Carthagine, 256), inter opp. Cypriani, *CSEL.,* 3, 1, p. 433-461, Vindobonae, 1868.

Anonymus De Rebaptismate, inter apocrypha Cypriani, *CSEL.,* 3, 3, p. 69-92, Vindobonae, 1871.

Optatus Milevitanus. *De Schismate Donatistarum, PL.,* 11; ed. Ziwsa, *CSEL.*, 26, Vindobonae, 1893.

Augustinus, *De catechizandis rudibus; De Symbolo ad Catechumenos*; *Enchiridion de fide, spe et caritate, PL.,* 40; *De Baptismo contra Donatistas Libri VII; Contra Epistolam Parmeniani Libri III; Contra Litteras Petiliani Libri III,* et alia scripta adversus Donatistas. *PL.,* 43; *Ep.* 98, *Ad Bonifacium episcopum, PL.,* 33, 359-364; *In Ioan., Tr. 11.* 80, *PL.,* 35; *Sermones in die Paschae,* 224-228, *PL.,* 38; *De peccatorum meritis et remissione*, et alia scripta adversus Pelagianos, *PL.*, 44.45.

Ferrandus Diaconus, *Ep. ad Fulgentium Ruspensem, PL.,* 65.

Fulgentius Ruspensis, *Ep. ad Ferrandum Diaconum,* ib. — *De Baptismo contra Donatistas brevissimus liber, PL.,* 65, 910-912, inter opera Fulgentii editus, ab A. Wilmart Augustino vindicatus, *Rev. Ben.*, 1912, p. 148-167, renuente G. Morin, ibid., 1913, p. 393, qui Pseudo-Fulgentio adscribit.

Liturgia Mediolanensis.

Ambrosius, *De Mysteriis, PL.,* 16, 339-410.

Ps. Ambrosius, *De Sacramentis, PL.*, 16, 417-462.

Maximus Taurinensis, *Tr.*, 1-3, *PL.*, 57, 771-782.

Cf. M. Ceriani, *Notitia liturgiae ambrosianae ante saec. XI,* Mediolani, 1895.

Magistretti, *Monumenta veteris Liturgiae mediolanensis,* Mediolani, 1905 (3 vol.).

Liturgia Gallicana.

Avitus Viennensis episcopus († 518), *Opera, PL.,* 59; melius ed. Peiper, *MGH., Auctores antiquiss.*, 6, 2, Berolini. 1883.

Germanus Parisiensis († 576), *Expositio brevis antiquae Liturgiae gallicanae, Epistolae, PL.,* 72.

Gregorius Turonensis († 593), *Historia Francorum, PL.*, 71.

Missale gallicanum vetus; gothicum; bobiense; edd. Tommasi, Mabillon, *PL.,* 72.

The ancient Liturgies of the Gallican Church, edd. C. H. Forbes et J. M. Neale, Burntisland, 1855-8.

Cf. P. de Puniet, O. S. B., *La Liturgie baptismale en Gaule avant Charlemagne, RQH.*, 72, p. 482-401 (1902).

Inter scriptores aevi carolingiani nominari possunt :

Alcuinus († 804) *Epp.*, 90.113. *PL.*, 100; *De Baptismi caerimoniis ad Oduinum presbyterum, PL.*, 101.

Leidradus Lugdunensis episcopus († 813), *Liber de Sacramento Baptismi, ad Carolum M. imp., PL.*, 99.

Alibertus Mediolanensis episcopus († 814), *Liber de Sacramento Baptismi, ad Carolum M. imp., PL.*, 98; *Liber de Baptismo*, ed. Wiegand, Leipzig, 1899.

Magnus Senonensis episcopus († 818), *Libellus de Mysterio Baptismatis, iussu Caroli M. imp. editus, PL.*, 102.

Theodulfus Aurelianensis episcopus († 821), *De ordine Baptismi ad Magnum Senonensem Liber, PL.*, 105.

Iesse Ambianensis episcopus, *Epistula de Baptismo*, scripta ann. 834, *PL.*, 105.

Ionas Aurelianensis episcopus († 843), *De institutione laicali, PL.*, 106.

Amalarius (Fortunatus) Trevirensis archiepiscopus († post 813), *Ad Carolum M. imp. Epistula de caeremoniis Baptismi, PL.*, 99.

Amalarius (Symphosius) Metensis († circa 850), *De ecclesiasticis Officiis, PL.*, 105.

Maxentius Aquileiensis episcopus († 833), *Ep. ad Carolum M. imp., Collectanea dicta de ritibus Baptismi, PL.*, 106.

Walafridus Strabo, Fuldensis monachus († 849), *De Ecclesiasticarum rerum exordiis et incrementis, PL.*, 114.

Rabanus Maurus, Moguntinus episcopus († 855), *De clericorum institutione, PL.*, 107.

Liturgia Hispanica.

Illiberitani Concilii canones LXXXI.

Pacianus Barcinonensis, *De Baptismo, PL.*, 13.

Ad Himerium Tarracon. Siricii Papae Epistula, PL., 13.

Aurelius Prudentius, *Carmina, PL.*, 59.

Martinus Bracarensis († 580), *Ep. de trina mersione*, ed. Caspari, Christiania, 1883.

Isidorus Hispalensis († 636), *De ecclesiasticis Officiis, PL.*, 83.

Ildefonsus Toletanus († 667), *Annotationes de cognitione Baptismi, PL.*, 96.

Liber Comicus, sive *Lectionarius Missae, quo Toletana Ecclesia ante annos MCC utebatur.* Ed. G. Morin, *Anecdota Maredsolana I*, 1893.

Liber Ordinum, en usage dans l'Eglise Wisigothique et Mozarabe d'Espagne, du VIe au IXe siècle. Ed. M. Ferotin, *MEL.*, 5, 1904.

Cf. P. Glaue, *Zur Geschichte der Taufe in Spanien. Sitzungsberichte der Heidelberg Akademie*, 1913.

Liturgia Hibernica et Britannica.

Patricius, *Ad Coroticum Epistola, PL.*, 53.

Beda, *Historia Anglorum, PL.*, 95.

Missale Stowiense, ed. F. C. Warren, Oxford, 1881.

Universim, adiri possunt :

Arcudius, *De Concordia Ecclesiae Orientalis et Occidentalis in VII Sacramentorum administratione*, Romae, 1619.

Goar, *Rituale Graecorum*, Parisiis, 1647.

Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, Rothomagi, 1700-2.

Renaudot, *Liturgiarum Orientalium Collectio*, Paris., 1716.

I. A. Assemani, *Codex liturgicus Ecclesiae universae*, Romae, 1749-1750.

C. Chardon, O. S. B. († 771), *Histoire des Sacrements*, Paris, 1745, 6 in-12.

Daniel, *Codex liturgicus Ecclesiae universae*, Lipsiae, 1853.

Denzinger, *Ritus Orientalium, Coptorum, Syrorum et Armenorum in administrandis Sacramentis*, Wirceburgi, 1863-4, 2 in-8.

Al. Almazov, *Historia rituum Baptismi et Confirmationis*, Kazan, 1885.

F. Cabrol et H. Leclercq, O. S. B., *Monumenta Ecclesiae liturgica*, Paris, 1902 sqq., in-4.

Duchesne, *Origines du Culte chrétien*[4]. *Etude sur la liturgie latine avant Charlemagne*, Paris, 1908.

Brightman, *Liturgies eastern and western*, Oxford, 1896.

A. von Maltzew, *Die Sakramente der orthodox-katholischen Kirche des Morgenlandes*, Berlin, 1898.

J. Corblet, *Histoire dogmatique, liturgique et archéolo-*

gique du Sacrement de Baptême, Paris, 1881-2, 2 in-8 (parum critice).

P. Pourrat, *Théologie sacramentaire*[3], Paris, 1908.

Opera dogmatica et historica

Scholasticorum agmen ducunt :

Abaelardus († 1142), *Sic et non,* 106-114, *PL.,* 178, 1495-1512.

Hugo de S. Victore († 1141), *De Sacramentis christianae fidei,* 2, 6, *PL.,* 176, 411-460; Ps. Hugo, *Summa Sententiarum,* 5, ib., 127-138.

Bernardus († 1153), *Ad Hugonem de S. V. Epistula, PL.,* 182, 1031-1046.

Rolandus Bandinelli (Alexander III, † 1181), *Sententiae,* ed. Gietl, p. 194-211.

Petrus Lombardus, *Sententiae,* 4 d., 1-6 (*De Confirmatione,* 7), *PL.,* 192, 839-856.

Alexander Halensis, *Summa Theologiae,* p. 4 q. 1-8 (*De Confirm.,* 9).

Bonaventura, *In 4 d.,* 1-6 (*De Confirm.,* 7). *Breviloq.,* 6, c. 7 (8).

Thomas Aq., 3ª, q. 66-71 (*Confirm.,* 72), cum locis parallelis. Attende maxime *Opusculum* 5, *In articulos fidei et Sacramenta Ecclesiae,* fere exscriptum a Conc. Florentino, in decreto *Ad Armenos* (1439).

Cf. praeterea *Acta Concilii Tridentini ad sessionem VII*[am] (15 ian.-3 mart. 1547), ed. Goerresgesellschaft, *Actorum* pars 2ª; t. 5, p. 833-1007, Friburgi Brisgoviae, 1911.

Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos, S. Pii V (1566) *ac deinde Clementis* XIII (1761) iussu editus; pars 2, c. 1-3. Ed. Tornaci, 1890, p. 111-168.

Multa alia documenta suppeditabit *Dictionnaire de Théologie Catholique* (Vacant-Mangenot), s. v. *Baptême* et *Confirmation; Imposition des mains* (P. Galtier); et *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie* (Cabrol-Leclercq).

E Scholasticis recentioribus, prae ceteris adhibiti sunt :

L. Billot, S. I., *De Ecclesiae Sacramentis,* t. 1[4], Romae, 1906.

Chr. Pesch, S. I., *Praelectiones dogmaticae,* t. 6[4], Friburgi Brisgoviae, 1914.

F. M. Cappello, S. I., *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, iuxta Codicem Iuris Canonici, Vol. I, *De Sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia*, Taurinorum Augustae, 1921.

A. M. Lépicier, O. S. B. M. V., *Tractatus de Baptismo et Confirmatione*, Romae, 1923.

Al. De Smet, S.T.D., *De Sacramentis in genere, De Baptismo et Confirmatione*, ed[2]., Brugis 1925.

De Sacramento Confirmationis proprios tractatus ediderunt :

Anonymus ex Congregatione Oratorii, Paris. 1722 (iterum ed. 1738, cum reliquis tractatibus *de Sacramentis* Caroli Witasse, † 1738).

J. C. Trombelli, *De Confirmatione*, Bononiae, 1775, 2 in-4.

Fr. X. J. Dölger, *Das Sakrament der Firmung* historisch-dogmatisch dargestellt, Wien, 1906.

J. B. Umberg, S. J., *Die Schriftlehre vom Sakrament der Firmung*, Freiburg i. B., 1920.

Jos. Coppens, *L'imposition des mains et les rites connexes, dans le NT et dans l'Eglise ancienne.* Etude de théologie positive, Wetteren-Paris, 1925.

A. J. Mason, *The relation of Confirmation to Baptism*, London, 1891 ; 2[a] ed., 1893 (anglic.).

Fr. H. Chase, Bishop of Ely, *Confirmation in the apostolic age*, London, 1909 (anglic.).

D. W. Caspari, *Die evangelische Konfirmation, vornehmlich in der lutheranischen Kirche*, Leipzig (lutheran.).

INDEX QUORUNDAM SIGLORUM.

AAS	*Acta Apostolicae Sedis.*
CIC	*Corpus Iuris Canonici.*
CSELV	*Corpus Scriptorum ecclesiasticorum latinorum Vindobonense.*
DA	*Dictionnaire Apologétique de la Foi catholique*[4], ed. A. d'Alès.
DACL	*Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*, edd. F. Cabrol, H. Leclercq.
DB	*Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum...*, edd. Denzinger-Bannwart.
DTC	*Dictionnaire de Théologie catholique*, edd. Vacant, Mangenot-Amann.
ETL	*Ephemerides theologicae Lovanienses.*
JTS	*Journal of Theological Studies* (Oxford).
MEL	*Monumenta Ecclesiae liturgica*, edd. F. Cabrol, H. Leclercq.
MGH	*Monumenta Germaniae historica.*
PG	*Patrologia graeca* (Migne).
PL	*Patrologia latina* (Migne).
PO	*Patrologia orientalis* (Graffin).
PS	*Patrologia syriaca* (Graffin-Nau).
RAM	*Revue d'Ascétique et de Mystique.*
RE	*Real Encyclopädie für prot. Theologie und Kirche*[3] (Herzog-Hauck).
RHE	*Revue d'Histoire ecclésiastique* (Louvain).
RQH	*Revue des Questions historiques.*
RSR	*Recherches de Science religieuse.*
TC	*Theologiae Cursus completus* (Migne).
TDC	*Thesaurus Doctrinae catholicae*, ed. F. Cavallera.
TLZ	*Theologische Literaturzeitung* (Leipzig).
TP	*Théologie de saint Paul* (F. Prat).
TQS	*Theologische Quartalschrift* (Tübingen).
TS	*Texts and Studies* (Cambridge).
ZSKG	*Zeitschrift für Kirchengeschichte* (Gotha).
ZSKT	*Zeitschrift für Katholische Theologie* (Innsbruck).
ZSNTW	*Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft* (Giessen).

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE

CAPUT I

DE IPSO BAPTISMI SACRAMENTO

THESIS I

Baptismus est verum Novae Legis Sacramentum.

Prolegomena.

I. Sacramentorum NL definitionem accipimus qualis versatur in usu Ecclesiae et traditur a Catechismo Tridentino (2, 1, 9) : « rem sensibus subiectam, quae ex Dei institutione sanctitatis et iustitiae tum significandae tum efficiendae vim habet ». Declarari autem oportet a) nomen; b) naturam Sacramenti.

a) Nomen. — Graece μυστήριον, legitur passim in VT et NT. De se, significat rem aliquam secretam et reconditam. Exempla VT : *Tob.,* 12, 7; *Iudith,* 2,2; *Sap.,* 2,22; 6,24; *Eccli.,* 22,27 (22); 2 *Macc.,* 13,21.

Exempla NT 27 numerantur : *Mt.,* 13,11 = *Mc.,* 4, 11 = *Lc.,* 8, 10; *Rom.,* 11, 25; 16, 25; 1 *Cor.,* 2, 7; 4, 1; 13, 2; 14, 2; 15, 51; *Eph.,* 1, 9; 3, 3.4.9; 5, 32; 6, 19; *Col.,* 1, 26. 27; 2, 2; 4, 3; 2 *Thes.,* 2, 7: 1 *Tim.,* 3, 9.16; *Ap.,* 1, 20; 17, 5.7.

Interpretes latini aliquando exscripserunt *mysterium,* aliquando reddiderunt : *sacramentum.* Lege *Dan.,* 2, 16.17. 18.19.27.28.29.30.47. E 27 exemplis NT., Vulgata 19 exscripsit, 8 reddidit *sacramentum;* haec sunt *Eph.,* 1, 9; 3,3.9; 5, 32; *Col.,* 1,27; 1 *Tim.,* 3, 16; *Ap.,* 1, 20; 17, 7. Noli autem quaerere in omnibus illis exemplis significationem technicam Sacramentorum Ecclesiae. Sic 1 *Cor.,* 4, 1, μυστήριον etiam ministerium verbi complectitur, spectato 2 *Cor.,* 6, 3.4;

1 *Tim.*, 3,16 ad ipsam Verbi incarnati personam pertinet, quod est « magnum pietatis sacramentum ».

In vetere lingua latina, Sacramentum significabat iusiurandum militiae, quo milites se obstringebant alicui duci : Cicero, *De Officiis*, 1, 11, 36 : « Ut ... eum obliget militiae sacramento ». Inde ad militiam Christi translatum est : Tertullianus, *Ad Martyras*, 3 : « Vocati sumus ad militiam Dei vivi, iam tum cum in sacramenti verba respondimus. » Sic adhibitum est saec. III de ritibus initiationis christianae. Aliunde adhibitum est ad reddendum graecum μυστήριον et induit significationem alicuius rei sacrae et reconditae. Sic appellatur sacramentum aliquando ipsa doctrina a Christo revelata : Tertullianus, *Praescr.*, 20 : « Est (ecclesiis apostolicis) communicatio pacis et appellatio fraternitatis et contesseratio hospitalitatis : quae iura non alia ratio regit quam eiusdem sacramenti traditio »; aliquando varia sacra : Tertull., ibid., 40 : « Sacramenta Mithrae ». Similia leguntur etiam apud scriptores ethnicos. Plinius iunior, *Ep.*, 10, 96, Ad Traianum; Apuleius, *Metamorphoseon*, 11, 15. — Ex utraque acceptione, et militari et sacra, conflata est acceptio technica sacramenti in sermone christiano. De qua cf. eruditum opus editum a J. De Ghellinck S. I., E. De Backer, J. Poukens S. I., G. Lebacqz, S. I., *Pour l'histoire du mot « Sacramentum »*. I. Les Anténicéens (*Spicilegium sacrum Lovaniense*, fasc. 3), Lovanii, 1924.

Saec. IV, in ore omnium erat hinc μυστήριον, illinc sacramentum, ad significandum praesertim ritus initiationis christianae. *Sacramentarium Serapionis*, 3, 3, ed. Funk, p. 160 (oratio pro catechumenis) : προκοπτέτωσαν ἄξιοι γενέσθαι τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων διὰ τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Ioannes Chrysostomus, *In Io.*, (19, 34, *H.*, 85, 3, *PG.*, 59, 463, signat mysterium sanguinis et aquae ex latere Christi scaturientis, et inde originem sacramentorum nostrorum repetit. Ambrosius, *In Ps.* 38, *Enarr.*, n. 25, *PL.*, 14, 1051C : « Quae nunc celebrantur in Ecclesia, eorum umbra erat in sermonibus prophetarum : umbra in diluvio, umbra in Rubro mari, quando baptizati sunt patres nostri in nube et in mari, umbra in petra, quae aquam fluxit et populum sequebatur. Nonne illud in umbra erat sacrosancti huius mysterii sacramentum? » Ps. Ambrosius, *De*

Sacramentis, 4, 4, 13, *PL.*,16, 439 A : « Ergo auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? De caelo ista sacramenta venerunt. »

b) Naturam Sacramenti scrutatus est S. Augustinus, profectus a ratione generica signi, *De doctr. christ.*, 2, 1, 1, *PL.*, 34, 35 : « Signum est res praeter speciem quam ingerit sensibus aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire... » 2, 1, 2.3, *PL.*, 34, 36.37 : « Signorum igitur alia sunt naturalia, alia data. Naturalia sunt quae, sine voluntate atque ullo appetitu significandi, praeter se, aliquid aliud ex se cognosci faciunt, sicuti est fumus significans ignem... Data vero signa sunt quae sibi quaeque viventia invicem dant ad demonstrandos, quantum possunt, motus animi sui, vel sensa aut intellecta quaelibet... » Eiusmodi signis Deus homines ante Christi adventum multipliciter edocuit, 3, 9, 13, *PL.*, 34, 71 : « Hoc vero tempore, posteaquam resurrectione Domini nostri manifestissimum indicium nostrae libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quae iam intellegimus operatione gravi onerati sumus, sed quaedam pauca pro multis, eademque factu facillima, et intellectu augustissima et observatione castissima ipse Dominus et apostolica tradidit disciplina : sicuti est Baptismi Sacramentum et celebratio corporis et sanguinis Domini... » *De Magistro, PL.*, 32, 1193; *C. Faust. Manich.*, 19, 11, *PL.*, 42, 355, docet « in nullum nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines posse, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligentur. » *Serm.*, 272, *Ad infantes, De Sacramento, PL.*, 38, 1247 : « Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta quia in eis aliud videtur, aliud intellegitur. Quod videtur, speciem habet corporalem; quod intellegitur, fructum habet spiritualem. » — Multae apud Augustinum Sacramenti definitiones incohatae. *C. Faust. Manich.*, 19, 16, *PL.*, 42, 356 : « Quid enim sunt aliud quaeque corporalia sacramenta, nisi quaedam quasi verba visibilia?... » *Ep.*, 55, 1, 2, *Ad Ianuarium, PL.*, 33, 205 : « Sacramentum est autem in aliqua celebratione, cum rei gestae commemoratio ita fit ut aliquid etiam significari intellegatur, quod sancte accipiendum est. » *CD.*, 10, 5, *PL.*, 41, 282 : « Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, i.e. sacrum signum est. » Vis significandi fundatur in aliqua similitudine, *Ep.*, 98, 9, *PL.*,

33, 364 : « Nonne semel immolatus est Christus in seipso, et tamen in sacramento non solum per omnes Paschae sollemnitates, sed omni die populis immolatur, nec utique mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt non haberent, omnino sacramenta non essent. » Ab institutione Christi repetitur omnis Sacramentorum NT institutio, *De vera religione,* 17, 33. *PL.,* 34. 136; *Ep.,* 54, 1, *Ad Ianuarium*, *PL.,* 33, 200 : « DNIC,... sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis, societatem novi populi colligavit sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis et sanguinis ipsius, et si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur. » Omnibus autem Sacramentis vindicatur virtus a Christo derivata. *In Io.,* (15, 3), *Tr.*, 80. 3. *PL.,* 35, 1840 : « Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait : Mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait : propter verbum quod locutus sum vobis, nisi quia et in aqua verbum mundat? Detrahe verbum et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum... » *In Ep. Ioannis ad Parthos, Tr.,* 6, 10, *PL.,* 35, 2026 : « Si vis nosse quia accepisti Spiritum, interroga cor tuum : ne forte sacramentum habes et virtutem sacramenti non habes. » *Qq. in Heptateuch.,* 3, 84, *PL.*, 34, 712. — Discrimen Sacramentorum VT et NT notatur, *C. Faust. Manich.*, 19, 13, *PL.,* 42, 355; *In Ps.,* 73. 2, *Enar., PL.,* 36, 930-1; *Ep.,* 54, 1, *PL.,* 33, 200 (sup.). — Cf. Portalié, art. *Augustin, DTC.,* 1, 2416 1903; Hocedez. *La conception augustinienne du sacrement dans le Tractatus 80 In Ioannem*, *RSR.*, 1919, p. 1-29.

2. *Doctrinae sacramentalis historia breviter adumbratur.* — Theologi latini, Augustinum secuti, naturam Sacramentorum varie expresserunt, aliquando minus feliciter quam ipse Augustinus.

Isidorus Hispalensis († 636), *Etym.*, 6, 19, 39.40, *PL.,* 82, 255 C : « Sacramentum est in aliqua celebratione, cum res gesta ita fit ut aliquid significare intellegatur, quod sancte accipiendum est. Sunt autem sacramenta : baptismus et chrisma, corpus et sanguis. Quae ob id sacramenta dicuntur quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretiu

salutem eorumdem sacramentorum operatur, unde a secreti virtutibus vel a sacris sacramenta dicuntur. »

Hunc sequuntur Rabanus Maurus (776-856), archiepiscopus Moguntinus, *De clericorum institutione,* 1, 24, *PL.,* 107, 309 C: Paschasius Radbertus († circa 865), abbas Corbeiensis, *De corpore et sanguine Domini,* 3, 1. 2, *PL.,* 120, 1275 AB; Ratramnus, monachus Corbeiensis (fin. saec. IX), *De corp. et sang. Domini,* 45 sqq., *PL.,* 121, 146.

Quanquam autem semper fuerunt in Ecclesia septem Sacramenta, numerus septenarius distincte non innotuit ante saeculum XII : defuerat enim diligens inquisitio qua a septem Sacramentis, ex opere operato gratiam conferentibus, secernerentur varia sacramentalia, ex opere operantis tantum efficacia. De quibus cf. Ad Franz, *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter.* Freiburg i. B., 1913, 2 in. 8.

Numerus quidem septenarius, multipliciter sacer in Scriptura (*Gen.,* 2, 2; *Is.,* 11, 2, 3; *Prov.,* 9, 1, etc.), in veneratione fuit apud Patres. Cf. Cyprianus, *Ad Fortunatum,* 11, ed. Hartel, p. 337-338; Augustinus, *De Gen. ad litt.*, 5, 4, 15, *PL.,* 34, 326. Nomine Sacramenti Augustinus designat Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Paenitentiam, *BcD.*, 5, 20, 28. *PL.*, 43, 190. Aliter Isidorus recenset 4 Sacramenta, *Etym.*, 6, 19, *PL.,* 82, 255 C. Cf. sup.

In partibus Orientis, saec. V, Ps. Dionysius 6 recenset Sacramenta, quae sunt : Bapt., Euch., Confirm., Ordinatio presbyterorum, Ordinatio monachorum, Exsequiae mortuorum. *Vide Eccl. Hier., PG.*, 3. — Haud aliter Theodorus Studita († 826), *PG.,* 99. — Ioannes Damascenus, saec. VIII, Baptismi et Eucharistiae tantum meminit, *F.O.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1117-1125; 1136-1153.

In Capitularibus Caroli Magni imp., mentio invenitur omnium nostrorum Sacramentorum, diversis tamen locis, ac sine illo nomine. *Capitularia Regum Francorum* denuo ed. Alf. Boretius, *MGH., Leg. sect.* 2, Hannoverae, t. 1, 1883; t. 2, 1897. Cf. J. Misson, *Notes d'histoire des Sacrements, d'après les Capitulaires de Charlemagne, RSR.,* 1912, p. 245-254. — T. 1, c. 36, p. 106-7, recensentur quinque : Euch., Bapt., Ord., Paen., Extr. Unct. Misson, p. 247.

Nihil melius ostendit quanta fuerit diversitas in computatione quam exemplum Petri Damiani († 1072). Is scripsit,

Opusc. 6, *Liber gratissimus*, 9, *PL.*, 145, 109 : « Tria praecipue sacramenta in sancta frequentantur Ecclesia, Baptismum videlicet, Corporis quoque et Sanguinis dominici salutare mysterium, et Ordinatio clericorum. » Idem, *Serm.* 69, *In dedicatione Ecclesiae*, *PL.*, 144, 897-902, duodecim adducit, in quibus (mirum!) deest Eucharistia.

Eodem saec. XI, duo tantum Sacramenta admittebant Valdenses haeretici. Vide eorum confessionem fidei 1120°, art. 12.13, edente Ant. Monastier, *Histoire de l'Église vaudoise*, t. 2, p. 323, Toulouse, 1847. — Contemptores Sacramentorum Petrum de Bruys et Arnaldum de Brixia damnavit Conc. Tolosanum, anno 1119, coram Calixto II habitum; iterum Conc. Lateranense II, anno 1139, sedente Innocentio II, can. 23, *DB.*, 367 (309).

Saeculo tandem XII, distinctius explicatur ratio signi sacramentalis et numerus septenarius constituitur. Cf. Fr. Gillmann, *Die Siebenzahl der Sakramente bei den Glossatoren des gratianischen Dekrets; Der Katholik*, jul. 1909, p. 182-215; J. De Ghellinck, S. J., *Du nombre septénaire des Sacrements au* XIIe *siècle; RSR.*, 1910, p. 493-7; id., *Le mouvement théologique du* XIIe *siècle*, Paris 1914.

Otto, Bambergensis episcopus et Pomeranorum apostolus (1100-1139), sermone habito Pirissae, diligenter enumerat septem Ecclesiae Sacramenta. *PL.*, 173, 1357C-1360B. *MGH.*, 20, 732.

Petrus Abaelardus († 1142), *Introd. ad theologiam*, 1, 1, *PL.*, 178, 981C, hac divisione materiae utitur : « Tria sunt, ut arbitror, in quibus humanae salutis summa consistit : fides vid., caritas et sacramentum. » Postea tradit accuratam definitionem, 1, 2, 984 : « Sacramentum... est visibile signum invisibilis gratiae. »

Hugo Victorinus († 1141), *De Sacramentis christianae fidei*, 1, 9, 2, *PL.*, 176, 317B : « Sacramentum est sacrae rei signum. » Ibid., 317 D : « Sacramentum est corporale vel materiale elementum foris sensibiliter propositum, ex similitudine repraesentans et ex institutione significans et ex sanctificatione continens aliquam invisibilem et spiritalem gratiam. » Haec sane ex institutione S. Augustini. Cf. 1, 9, 7, 327 AB; 2, 5, 1, 439 A. Enumerat nostra 7 Sacramenta; ita quidem ut plurimum materiae alienae admisceat.

Ps. Hugo Victorinus [verius, ut videtur, Hugo de Mauritania; cf. M. Chossat, S. J., *La Somme des Sentences, œuvre de Hugues de Mortagne,* vers 1155; *Spicilegium Sacrum Lovaniense,* fasc. 5, Louvain-Paris, 1923]; *Summa Sententiarum*, 4, 1, *PL.*, 176, 117 B : « Sacramentum est visibilis forma invisibilis gratiae in eo collatae, quam sc. confert ipsum sacramentum. Non enim est solummodo sacrae rei signum, sed etiam efficacia. » Distincte enumerat Sacramenta Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae, Extremae Unctionis. Paenitentiae, Coniugii. Num etiam Ordinis?

Sententiae divinitatis, quas exhibet cod. Monacensis latinus 18918, fol. 96 RV., enumerant 7 Sacramenta. Opus videtur antiquius Sententiis Lombardi; cf. De Ghellinck, *RSR.*, 1910, p. 494. Distinguuntur Sacramenta communia (Bapt., Imp. man., Paen., Corp. et Sang. Christi, Unctio sollemnis infirm.), et non communia (Coniug., sacri Ordines).

Petrus Lombardus (†1160) prae ceteris inculcavit Sacramenta esse non tantummodo signa, sed etiam causas efficaces gratiae, et septenarium numerum diserte asseruit, qui saeculo post authenticis Ecclesiae decretis sancitus est. *Sentt.*, 4 d. 1, 2, *PL.*, 192, 839 : « Sacramentum... proprie dicitur quod ita signum est gratiae Dei et invisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat et causa existat. Non ergo significandi tantum gratia Sacramenta instituta sunt, sed etiam sanctificandi. » 2, 1, 842 : « Iam ad Sacramenta NL accedamus, quae sunt Baptismus, Confirmatio, panis benedictio, i. e. Eucharistia, Paenitentia, Unctio extrema, Ordo, Coniugium. » Idem, d. 4, 1, 846, docet « alios suscipere sacramentum et rem, alios sacramentum et non rem, alios rem et non sacramentum »; quam distinctionem etiam Ecclesia suscepit. Lombardi assertum est, d. 4, 5, 848 : « Deus suam potentiam sacramentis non alligavit »; quod assertum S. Thomas suum fecit, 3ª q. 64 a. 7; q. 68 a. 2. De eius autem interpretatione infra agendum erit.

Rolandus (= Alexander III, P.R., 1159-1181) abaelardianam Sacramenti definitionem refert, *Die Sentenzen Rolands,* ed. A. M. Gietl, O.P., Freiburgi B., 1891, p. 155 : « Visibile signum invisibilis gratiae ». Enumerat nostra septem Sacramenta, non tamen sola, quippe qui incipiat a Sacramento Incarnationis. — Opus videtur scriptum ab anno

1150 (quo Rolandus Ecclesiae Romanae cardinalis factus est) ad annum 1153 (quo Eugenii III cancellarius fuit). Einleitung, p. XVI-XVIII.

Conc. Veronense sub Lucio III, contra Albigenses (1184), *DB.*, 402 (389) : « Universos, qui de sacramento corporis et sanguinis DNIC, vel de baptismate, seu de peccatorum confessione, matrimonio vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia praedicat et observat... », anathematizat.

Petrus Pictaviensis († 1205). *Sententiarum Libri V*, *PL.*, 211, auctor terminologiae novae. 5, 6. 1225 : « Baptizatio dicitur actio illius qui baptizat. quae est aliud opus quam Baptismus, quia est opus operans, sed Baptismus est opus operatum, ut ita liceat loqui. »

Innocentius III. *Decretali data ad Ioannem quondam archiep. Lugdunensem*, 29 nov. 1202, *DB.*, 415, utitur distinctione a Lombardo inducta inter sacramentum et rem sacramenti. — Idem in *Professione fidei Valdensibus praescripta*, 18 dec. 1208, *DB.*, 424 (370), approbat septem Ecclesiae Sacramenta.

Saeculo XIII. Sacramenti notionem iam expolitam et numerum septenarium iam constitutum illustrant summi magistri.

Alexander Halensis, O.F.M. († 1245). *Summa Theologica*, p. 4 q. 5 m. 1 a. 1, ed. Venet., 1575, t. 4, p, 45 RB, tres Sacramenti definitiones refert : Lombardi, Augustini, Hugonis. Ib., m. 7 a. 2 p. 57, agit de septenario numero, iuxta numerum morborum spiritualium quos oportet in homine sanari. Sed institutionem Christi non recte tenet in Sacramento Confirmationis, q. 9 m. 1 p. 109.

S. Thomas de Sacramentis in genere agit in 3ª p., q. 60-65. — Q. 60, investigat naturam Sacramenti. et ait. a. 2 : « Proprie dicitur sacramentum. quod est signum alicuius rei sacrae ad homines pertinentis, ut sc. proprie dicatur sacramentum, secundum quod nunc de sacramentis loquimur, quod est signum rei sacrae, in quantum est sanctificans homines. » Addit, a. 3 : « Sacramentum est et signum rememorativum eius quod praecessit, sc. passionis Christi, et demonstrativum eius quod in nobis efficitur per Christi passionem, sc. gratiae, et prognosticum, i. e. praenuntiativum futurae gloriae. » —

Q. 61, agit de necessitate Sacramentorum, a. 1 : « Sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem triplici ratione ; quarum 1ª « Sumenda est ex condicione humanae naturae, cuius proprium est ut per corporalia et sensibilia in spiritualia et intelligibilia deducatur..., 2ª... ex statu hominis, qui peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus.., 3ª.... ex studio actionis humanae, quae praecipue circa corporalia versatur... » Inde colligit, a. 2, in statu innocentiae ante peccatum, Sacramenta necessaria non fuisse. Sed a. 3 : « Nullus potest sanctificari post peccatum nisi per Christum (*Rom.*, 3, 25); et ideo oportebat ante Christi adventum esse quaedam signa visibilia, quibus homo fidem suam protestaretur de futuro Salvatoris adventu. Et huiusmodi signa dicuntur sacramenta. » Addit, a. 4 : « Oportere quaedam alia sacramenta esse in NL., quibus significentur ea quae praecesserunt in Christo, praeter sacramenta VL., quibus praenuntiabantur futura ». — Q. 62, multum inculcat « Sacramenta NL per aliquem modum gratiam causare » (a. 1). « Manifestum est enim quod per Sacramenta NL homo Christo incorporatur : sicut de Baptismo dicit Apostolus, *Gal.* 3,27... Non autem efficitur homo membrum Christi, nisi per gratiam. » Unde necesse est Sacramenta NL continere gratiam per modum causae instrumentalis (a. 3. 4), tanquam virtutem profluentem ex passione Christi (a. 5). « Sacramenta autem VL erant quaedam fidei protestationes, in quantum significabant passionem Christi et effectus eius. Sic ergo patet quod sacramenta VL non habebant in se aliquam virtutem qua operarentur ad conferendam gratiam iustificantem ; sed solum significabant fidem per quam iustificabantur. » — Q. 63, agit de effectu Sacramentorum, qui est character. — Q. 64, de causa Sacramentorum, a. 1 : « Operari aliquem effectum contingit dupliciter : uno modo per modum principalis agentis; alio modo per modum instrumenti. 1° igitur modo, solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti, tum quia solus Deus illabitur animae, in qua sacramenti effectus existit, non autem potest aliquid immediate operari ubi non est; tum quia gratia, quae est interior sacramenti effectus, est a solo Deo... Character etiam, qui est interior quorumdam sacramentorum effectus, est virtus instrumentalis quae manat a principali agente, quod est Deus. 2° autem

modo homo potest operari ad interiorem effectum sacramenti, in quantum operatur per modum ministri : nam eadem est ratio ministri et instrumenti... » — Q. 65, de numero Sacramentorum, persequitur rationes convenientiae cur septem numerentur, apposite ad necessitatem vitae nostrae spiritualis.

Doctores O.F.M. universim ita commendant operationem Dei principalis agentis in productione gratiae, ut vereantur aliquid verae causalitatis tribuere instrumento humano. S. Bonaventura, *In 4d.*, q. 4. Idem, *Breviloq.*, p. 6 c. 1 : « De origine igitur sacramentorum, hoc tenendum est, quod sacramenta sunt signa sensibilia divinitus instituta tanquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum visibilium divina virtus secretius operatur; ita quod ipsa ex similitudine naturali repraesentant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum... » Cf. autem J. Bittremieux, *L'institution des sacrements d'après S. Bonaventure;* Paris, Librairie S.-François, 1923. In-8, 73 pp. — Richardus de Mediavilla († 1307?), *In 4 d.*, 1 q. 1, ed. Venet., 1509. Cf. Dr Josef Lechner, *Die Sakramentenlehre des Richard von Mediavilla*, p. 52 sqq., München, 1925. — Duns Scotus († 1308), *in 4 d.*, 1 q. 2 n. 8, hanc tradit definitionem Sacramenti : « Signum sensibile invisibilis gratiae, ex institutione veraciter et demonstrative gratiam signans ». Cf. autem A. Bertoni, O.F.M., *Le B. Jean Duns Scot*, p. 337 sqq., Levanto, 1917.

Septem ecclesiastica Sacramenta asseruit Concilium Lugdunense II (1274), in *professione fidei Michaelis Palaeologi, DB.*, 465 (388).

Catholicam de Sacramentis doctrinam impugnaverunt haeretici Ioannes Wiclef (1324-1384) et Ioannes Hus (1373-1415), adversus quos a Concilio Constantiensi prodiit Bulla « *Inter Cunctas* », 22 febr. 1418. Inter interrogationes Wicleffitis et Hussitis propositas, attende 15am sqq., *DB.*, 665 (559). — Adversus Wicleffitas, Thomas Waldensis, O. Carm. († 1430), scripsit *Sacramentalia*, ed. Paris., 1523.

Conc. Florentinum etiam catholicam de Sacramentis doctrinam communivit, *decreto ad Armenos*, 22 nov. 1439, fere ipsis S. Thomae verbis expresso. *DB.*, 695 (590), recensentur

7 NL Sacramenta, « quae multum a sacramentis differunt antiquae Legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant; haec vero nostra et continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt ».

Adversus Reformatores saec. XVI, firmum stat argumentum praescriptionis.

Reformatores, sententiis inter se divisi, nec semper sibimetipsis constantes, in hoc fere consenserunt ut pleraque Ecclesiae Sacramenta reicerent. Lutherus quidem 7 Sacramenta admiserat usque ad ann. 1520 (*Serm. de NT*, n. 24). Idem vero illo anno scripsit, initio *Libri de Captivitate babylonica :* « Principio, neganda sunt mihi 7 sacramenta, et tantum 3 pro tempore ponenda : Baptismus, Paenitentia, Panis... Quanquam, si usu Scripturae loqui velim, nonnisi unum sacramentum habeam, et 3 signa sacramentalia. » *Ibid.*, in fine : « Si rigide loqui volumus, tantum 2 sunt in Ecclesia Dei sacramenta, Baptismus et Panis. » Similiter, *De adoratione Sacramenti*, 1523. *In articulis Smalcaldicis* (1537, p. 3 a. 5 (*Libri symbolici Ecclesiae evangelicae*, ed. Berolini 1857, p. 329) : « Baptismus nihil est aliud quam verbum Dei cum mersione in aqua. » Intellegit autem verbum promissi vim obtinens. *Ibid.*, sua facit verba Augustini, *In Io., Tr.*, 80, 3 : « Accedat verbum ad elementum, et fit sacramentum. » Manifestum est Lutherum a dogmate fidei solius iustificantis sensim deflexisse, ad dogma operis operati accessisse. Cf. Schanz, *Die Lehre von den hl. Sakramenten*, 1 §4, *Der Sakramentbegriff der Reformatoren*, p. 65-76; Freib. i. B., 1793. — Melanchthon, in 1ª editione *Locorum communium* (1522), admiserat et ipse 2 tantum Sacramenta (B. E.); in *Apologia Confessionis Augustanae* (1530), adiecit 3ᵐ : absolutionem ; in posterioribus editionibus *Locorum* (1536. 1559), inclinabat ad admittendam Ordinationem ; de Matrimonio anceps erat.

Zwinglius († 1531) duobus tantum Sacramentis contentus fuit : Baptismo et Cena ; in iis autem nihi operari statuebat nisi subiectivae fidei professionem. « Sacramentarios » Lutherus appellavit eos qui, cum Zwinglio, Oecolampadio, Carlostadio, in Eucharistia reiciebant, praeter transsubstantiationem, ipsam praesentiam realem Christi, solam manducationem per fidem admittebant.

Calvinus, *De Institutione Rel. Christ.* ed. 1ª Basileae, 1536), 4, 14, 1 : « Principio animadvertere convenit quid sit sacramentum. Videtur autem mihi haec simplex et propria fore definitio, si dixerimus externum esse symbolum, quo benevolentiae erga nos suae promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostrae imbecillitatem; et nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram Deo et angelis quam apud homines testamur. Licet etiam maiore compendio aliter definire, ut vocetur divinae in nos gratiae testimonium externo signo confirmatum, cum mutua nostrae erga ipsum pietatis testificatione... » — Ubi animadverte omnem causalitatem proprie efficacem gratiae a Sacramento eliminari : quanquam Calvinus definitionem suam ab augustiniana nihil differe contendit. Ipse quoque duo tantum admittit Sacramenta. *Inst. chr.*, 4, 18, 20 ; 4, 19.

Anno 1523, ab Henrico VIII rege Angliae prodierat « *Assertio de septem sacramentis adversus Lutherum* » ; quapropter a Leone X « Defensor fidei » appellatus est. Sed ille postea viam schismatis ingressus est. Ecclesia anglicana, art. 25 e 39 anno 1562 editis, duo tantum profitetur Sacramenta a Domino Nostro in Evangelio instituta : Baptismum et Cenam Domini. In iis retinet aliquo modo signum efficax divinae in nos voluntatis, duntaxat ut confirmantis fidem nostram.

Contra Protestantes, catholicam de Sacramentis doctrinam definivit Conc. Tridentinum, s. 7 (3 mart. 1547 . *DB.*, 844 (726), can. 1 : « Si quis dixerit Sacramenta NL non fuisse omnia a ICDN instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem.., aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie Sacramentum, A. S. » etc.

Ecclesiae Romanae de Sacramentis traditioni schismatici Orientales suffragati sunt, non modo qui decretis Concilii Lugdunensis II et Florentini subscripserunt, verum etiam qui, in schismate perseverantes, Reformatorum expectationem fefellerunt et societatem secum inire cupientibus fortiter restiterunt. Melanchthon, cum anno 1559 ad Ioasaph II patriarcham CPtanum misisset litteras cum exemplari Confessionis Augustanae, nihil responsi tulit. Martinus Crusius et Tubingenses cum ad Ieremiam patriarcham scripsissent, hic eorum de Sacramentis sententiam confutavit anno 1576, iterum 1579, 1581. Solus Cyrillus Lucaris inventus est qui

placita Reformatorum in Ecclesiam graecam invehere conaretur. Is in insula Creta, ubi tum Veneti dominabantur, natus anno 1572, studuit Patavii, et Calvini dogmate infectus est. Familiaris Meletio Piga, patriarchae Alexandrino, post eius obitum factus est patriarcha Alexandrinus, et aliquanto post, etiam CPtanus, non sine fraude, ut videtur. Cum autem Calvinismum impense foveret, semel, iterum ac tertio eiectus, ac tandem suffocatus est (1638). Eliminabat septenarium sacramentale, Baptismum et Eucharistiam tantum retinebat. Damnatus est primo vivus synodo CPtana 1638, cui interfuerunt 3 patriarchae, CPtanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, episcopi et metropolitae 21; iterum mortuus, altera synodo CPtana 1642, cui praeter Parthenium patriarcham interfuit Petrus Mogila Kiowiensis metropolita totius Russiae, episcopi 22; canone 15° vindicata sunt septem Ecclesiae Sacramenta. Confessio orthodoxae fidei adversus calvinianam Lucaris mentem scripta ab eodem Petro Mogila et a 4 patriarchis Parthenio CPtano, Ioannicio Alexandrino, Macario Antiocheno, Paisio Hierosolymitano subscripta, denuo recepta est synodo Hierosolymitana, ann. 1672. Cf. *Perpetuite de la Foy de l'Église catholique touchant l'Eucharistie,* t. 4, l. 8, c. 1, Paris, 1711; Schelstrate, *Acta Orientalis Ecclesiae,* Romae, 1730. J. Michalcescu, *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der Griechisch-orientalischen Kirche,* p. 153, 156,168, Leipzig, 1904.

Iansenistae, aversi a Sacramentis, Paenitentiae et Eucharistiae abusum, tanquam religionis externae et inanis, traduxerunt. Cf. *Saint-Cyran d'après ses lettres inédites* (Ms. de Munich, gall. 691), auctore J. Brucker, *RSR.,* 1913, p. 372-373, et passim.

Fundamenta Tridentinarum definitionum de Sacramentis, ac maxime divinam illorum institutionem, ab inceptis Modernistarum vindicavit Pius X, *Decr. S. Officii* « *Lamentabili* », 3 iul. 1907, prop. 39-51, *DB.,* 2039-5051; iterum *Encyclica* « *Pascendi* », 7 sept. 1907, *DB.,* 2088.

Interim Anglicani multi cum alia christiana dogmata, tum etiam septenarium sacramentale revocarunt. Exemplo sit W. H. Frere, in *Essays on the early History of the Church and the Ministry*, by various writers. Edited by H. B. Swete, London, 1917.

3. Ex dictis, ad elementa Sacramenti constituentia pertinet : a) institutio Christi; b) significatio efficax gratiae.

De b agetur accurate infra, c. III. — Interim satis erit animadvertere id quod vel primo adspectu apparet : omnem Baptismi mentionem in NT ad opus sanctificationis spectare, non externae tantum ac legalis, sed internae ac moralis, immo ad spiritualem hominis regenerationem per Ecclesiam dispensandam : quod est initium omnis sanctitatis christianae. Cf. *Io.*, 3. 5 et *Eph.*, 5, 26, unde brevem definitionem concinnavit *Catechismus Trid.*, 2,2,5 : « Cum Salvator dicat : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei; et Apostolus cum de Ecclesia loqueretur : Mundans eam lavacro aquae in verbo; ita fit ut recte et apposite definiatur Baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in verbo ». Cf. S. Th., 3ª q. 64 a. 4; 4 *CG.*, 76; Billot, *De Sacramentis*, 1⁴, th. 16. p. 171-183.

Nunc autem de a) agendum; ita ut ostendamus : α) Baptismum esse institutum a Christo; β) et quidem ut aliquid distinctum ab umbris et figuris quae praecesserant. Quo constituto, plana erit via ad explorandam naturam Baptismi, ita ut appareat signum efficax gratiae.

Probatur thesis.

α) Baptismus institutus a christo. — Huc pertinent :

1° Praedictio Ioannis Baptistae de Baptismo quodam novo.

2° Baptismus ipsius Domini in Iordane, unde ipsa institutio Baptismi repetitur.

3° Colloquium Domini cum Nicodemo, quo Baptismi necessitatem asseruit.

4° Missio discipulorum ad evangelizandum ac baptizandum.

5° Mandatum docendi ac baptizandi, datum a Christo post resurrectionem.

6° Opus Apostolorum, ex instituto Christi baptizantium.

1° *Praedictio Ioannis Baptistae de Baptismo quodam novo.* *Mt.*, 3, 11-12; *Mc.*, 1, 7-8; *Lc.*, 3, 16-17; *Io.*, 1, 29-34.

Traditio, in quattuor evangeliis consignata, gratis omnino et contra omnem veri speciem diceretur ex narratione Actuum orta et in textum evangelicum inserta. Manifestum est au-

tem Baptismo Ioannis opponi Baptismum Christi tanquam alterius virtutis. Voluit sane Dominus tantae institutioni praeludere praecursorem suum, non ut ipsius Sacramenti institutorem, sed ut parantem vias et adumbrantem Sacramenti ritum atque effectum. Et hoc ipso commendatur maiestas Baptismi christiani, quod suum habuit praeconem, auctorem baptismi minoris.

Baptismus Ioannis dicitur ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν (*Mt.*, 3, 11), Baptismus Christi ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί (ib.), non ad exclusionem aquae, sed ad signandam eius excellentiam per donum Spiritus Sancti, in igne manifestum die Pentecostes. Ceterum Baptismus Christi coniuncturus erat donum Spiritus cum aqua, ut constat ex verbis Domini, *Io.*, 3, 5, et apparet ex tota historia evangelica et apostolica. *Mt.*, 28,19; *Mc.*, 16,16; *Io.*, 3, 22-26; *Act.*, 4, 1-3; *Act.* et *Epp.* passim; cf. infr., sub 6°.

Verba καὶ πυρί *Mt.*, 3, 11; *Lc.*, 3, 16) nonnulli interpretati sunt de ipso dono Pentecostes, coll. *Act.*, 1, 5. Sed ne nimis coartetur interpretatio monet contextus. Magis inicit cogitationem exquisitioris cuiusdam purgationis quam Dominus in suis operaturus sit. Cf. oracula prophetarum, *Dt.*, 4, 24; *Is.*, 1,25; 4, 5; 62, 1; *Mal.*, 3, 2-3; *Cant.*, 8, 6, et *Lc.*, 12, 49. Ceterum donum Pentecostes ad consummationem illius operis pertinet, et in Sacramento Confirmationis verius repraesentatur. — Alii cogitaverunt de igne quo iusti in resurrectione purgabuntur: ut Origenes, *In Lc.* (3, 16), *H.*, 24, *PG.*, 13, 1864 B-1865 C; cf. A. Michel, *Origène et le dogme du Purgatoire, RQH.*, nov. 1913. Alii de igne quo damnati in gehenna cruciabuntur, ut ? Gregorius Naz., *Or.*, 39, 19, *PG.*, 36, 357 C; sed cf. *Or.*, 40, 36, *PG.*, 36, 412; Hilarius, *In Mt.*, c. 2, 4, *PL.*, 9, 926 B. — S. Thomas, 3ª, q. 66 a. 3 ad 1ᵐ, interpretatur vel de illuminatione Spiritus Sancti (*Rom.*, 10, 17); vel de dono Pentecostes (cum Hieronymo); vel de tribulationibus huius vitae (*Opus imperf. in Mt.*); vel de igne inferni (cum Hilario).

In verbis Baptistae contineri disertam promissionem Baptismi christiani *in aqua* non asserimus; bene vero proponi sub quodum conceptu generico sanctificationem omnibus destinatam, quam Christus daturus sit; cuius pignus futurum sit donum Spiritus sancti in igne. Quam sanctificationem in

Baptismo aquae incohari, in aliis Sacramentis perfici ostendemus.

2° *Baptismus ipsius Domini in Iordane, unde ipsa institutio Baptismi repetitur.*

Mt., 3, 13-17*; *Mc.*, 1, 9-11; *Lc.*, 3, 21-22; *Io.*, 1, 32-34.

*Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάνην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ διεκώλυεν αὐτὸν λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἄφες ἄρτι· οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Τότε ἀφίησιν αὐτόν. Βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθὺς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεῴχθησαν οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν Πνεῦμα Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν· καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

Hoc initium praedicandi Evangelii. Non sine causa a tribus Synopticis statim subiungitur oraculo Ioannis de Baptismo quem daturus esset Dominus : quod enim tunc promittebatur, iam coeptum est impleri. Voluit sane Dominus in ministerio Baptistae figuram sui Baptismi comprobare et ipsam rem exemplo suo initiare. Non quo eodem Baptismo baptizatus sit quo nos baptizamur; sed accipiendo Baptismum Ioannis, imbuit aquas ad meliorem Baptismum, cuius ipse est auctor. Huc accommoda *Lc.*, 6, 19.

Imbutas a Domino aquas et sanctificatas, ut homines virtute sua mundarent ac sanctificarent, Patres innumeri ab initio docuerunt.

Ignatius, *Eph.*, 18, 2 : Ἐγεννήθη καὶ ἐβαπτίσθη, ἵνα τῷ πάθει τὸ ὕδωρ καθαρίσῃ.

Iustinus, *Dial.*, 88, *PG.*, 6, 685 : ignis super agnas obortus. — Ignem in Baptismo Domini super aquas visum finxerunt nonnulli haeretici, a quibus conflictus liber : *Pauli praedicatio*. Cf. *Anonym. de Rebaptismate*, 16, p. 89, 26; 90, 4, cum 17, p. 90, 24. — Idem pie expressit Iuvencus presbyter, in Carmine de *Evangelica historia*, 1, 390, 391, *PL.*, 19, 110 :

« Haec memorans, vitreas penetrabat fluminis undas :
Surgenti manifesta Dei praesentia claret. »

De Baptismo Iesu archaeologica, ap. Leclercq, *DACL.*, 2, 346-380.

Melito Sardensis episcopus, *Fragm.*, ap. Pitra, *Analecta sacra*, t. 2, p. 3-5.

Novatianus, *De Trin.*, 29.

Constantinus imp., ap. Eusebium, *Vit. Const.*, 4, 62, *PG.*, 20, 1216.

Athanasius, *Or.* 1 *c. Ar.*, 47. 48, *PG.*, 26, 108 C — 109 AB; 113 A.

Optatus, *SD.*, 1, 8, *PL.*, 11, 898; 3, 2, 991; 4, 7, 1039 A. 1040 B (inde etiam repetit unctionem Christi !).

Hilarius, *In Ps.*, 65. n. 11. *PL.*, 9, 428; *In Mt.*, 2, n. 5, *PL.*, 8, 927 AB.

Ambrosius, *In Lc.*, *L.*, 2, 83, *PL.*, 15, 1583 A.

Hieronymus, *In Is.*, (11, 1. 2), *L.*, 4, 11, *PL.*, 24, 144 D-145 B; *In Mt.*, *PL.*, 26, 30; *Adv. Lucifer.*, 6, *PL.*, 23, 161 B.

Chromatius Aquil., *In Mt.*, *Tr.*, 1, 2. 3, *PL.*, 20, 329.

Gregorius Naz., *Or.*, 39, 14. 15, *PG.*, 36, 349 D-352 B; *Or.*, 38, 16, 329.

Ioannes Chrysost., *In Mt.*, *H.*, 12, 3, *PG.*, 57, 206; *In Io.*, *H.*, 26, 1, *PG.*, 59, 153.

Opus imperf. in Mt., 4, *PG.*, 56, 657.

Sermo in append. Augustini, 136, 2, *PL.*, 39, 2014.

Beda, *In Lc.*, *L.* 1, *PL.*, 92,358 B.

Ioannes Damasc., *F.O.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1124 B-1125 A.

Perpetuae traditioni suffragatur S. Thomas, 3ª q. 66 a. 2. — *In 4 d.*, 26, 2, 3 ad 1^m : « Aqua Baptismi habet, quod corpus tangat et cor abluat, ex contactu carnis Christi. »

Noli autem cogitare donum aliquod physicum aquis semel inditum et eis perpetuo inhaerens; sed quia inde destinatur ad opus mundationis et sanctificationis elementum aquae, inde dicitur trahere virtutem mundandi ac sanctificandi.

Quod autem in Baptismo Christi tota Trinitas manifestatur, hoc etiam pertinet ad quandam adumbrationem Baptismi collati in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; qua de re ante nostram aetatem vix ulla mota est controversia. Quatuor Evangelistae pleno consensu testantur Patrem revelatum esse ut testimonium perhibentem Filio, et quidem Unigenito (iuxta proprietatem verbi ἀγαπητός); Filium ut Ducem generis humani; Spiritum Sanctum ut in Filio requiescentem, tanquam in fonte omnis gratiae et sanctitatis. Sic institutio Baptismi a tota Trinitate divina sigillata est. Mentionem Trinitatis ex ipsa Baptismi administratione originem duxisse, et postmodum in Evangelia irrepsisse, inventum est perversitatis ac levitatis quorundam recentiorum.

3° *Colloquium Domini cum Nicodemo, quo Baptismi necessitatem asseruit.*

Io., 3, 1-21.

Antequam legem Baptismi ad omnes promulgaret, voluit Dominus eam privatim magistro in Israel aperire. Cum autem salutis condicionem proposuit regenerationem ex aqua et Spiritu sancto, minime contradixit Baptistae (cf. sub 1°), sed idem amplius declaravit.

Operatio Spiritus, passim in VT adumbrata verbis communibus, v. g. *Ps.*, 103, 4.30, hic distinctius ut principium vitae novae proponitur, de qua iam 1, 13. Hic 3, 5 : Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Cf. 1 *Io.*, 3, 9; 2 *Pt.*, 1, 4. Particula ἐξ fontem et originem signat : renascendum operante Spiritu Sancto per Baptismum aquae. Confirmatur, v. 6 sqq., per antithesin (apud *Io.* frequentem) Πνεύματος et σαρκός, quod est homini vitae principium in duplici ordine. Bis occurrit (3 et 5) mentio regni Dei, apud Synopticos frequens, apud *Io.* alias inaudita. Non poterat expressius significari Baptismum esse de necessitate salutis. Cf. *Mc.*, 16, 16; *Act.*, 2, 37-38; 8, 36-38; 10, 47-48; *Tit.*, 3, 5-7.

Tanta autem est vis praeiudicii, ut haec ad Baptismum christianum spectare negaverint Protestantes non pauci neque ignobiles, ut B. Weiss, *Evangelium des Johannes*, 1902, p. 110; T. Zahn, *Das Evangelium des Johannes*, 1908, p. 186 etc..., quibus tamen Protestantes longe plerique contradicunt. Cf. A. Von Stromberg, *Studien zur Theorie und Praxis der Taufe in der christlichen Kirche der ersten zwei Jahrhunderte*, p. 13, Berlin, 1913.

Animadverte autem cum S. Thoma, 3ª, q. 66 a. 2 ad 3ᵐ : « Quod Dominus ante passionem Nicodemo dixit... magis videtur ad futurum respicere quam ad praesens tempus. »

4° *Missio discipulorum ad evangelizandum et baptizandum.*

Missio XII Apostolorum. *Mt.*, 10, 5-42; *Mc.*, 6, 7-13; *Lc.*, 9, 1-6. — Missio LXXII discipulorum, *Lc.*, 10, 1-16; cf. *Io.*, 3, 22-26; 4, 1-2. — Missio ex Synopticis innotescit; Baptismus ex *Io.* tantum. Voluit sane Dominus ante passionem suam quasdam Baptismi christiani primitias per manus discipu-

lorum tradere. Et ex *Io.*, 3, 22 videri posset suis ipse manibus baptizasse; verum id excluditur 4, 2.

Ceterum natura illius Baptismi controvertitur. Nihil differre a Baptismo Ioannis censuerunt Tertullianus, *Bapt.*, 11; *Anonymus de Rebapt.*, 2, p. 72, 20 Hartel; Chrysostomus, *In Io., H.*, 29, 1, *PG.*, 59, 167; *In Ascens. Dom., H.*, 2, 13-14, *PG.*, 52, 786-7; *In Act, H.*, 1, 5, *PG.*, 60, 21 : hic ex contextu, *Io.*, 3-4, putat utriusque Baptismi paritatem colligi posse. In eadem sententia videtur fuisse Optatus, *SD.*, 5, 5, *PL.*, 11, 1054 B-1056 A. Certe asserit neminem in Trinitate baptizatum ante mandatum Domini *Mt.*, 28, 19, et videtur innuere Baptismum qui antea dabatur ab Apostolis, non fuisse plenum Baptismum Christi. Leo M., *Ep.*, 16, 3, *PL.*, 54, 699, videtur initium resurrectionis spiritualis, quae in Baptismo fit, a resurrectione Domini repetere. Et ex recentioribus ita opinantur (aut opinandi facultatem concedunt) Rupertus († 1155), *In Io., L.*, 3, *PL.*, 169, 332-4; Melchior Canus, *Loc. theol.*, 8, 5, ed. Bassani 1776, p. 174; Estius († 1613); exegetae bene multi : Schanz, Schegg, Knabenbauer, Fillion, Lagrange, *L'Evangile selon saint Jean*, p. 91, 92 (1925). — Communius tamen docent habuisse iam vim Baptismi christiani quo nos baptizamur. Augustinus quidem indignum iudicat Dominum baptizasse, per discipulos suos, baptismo famuli sui ac praecursoris. *Div. qq.* 83, q. 62, 1, *PL.*, 40, 53; *Ep.*, 44, 5, 10, *PL.*, 33, 178; *BcD.*, 5, 9-10, 10-12, *PL.*, 43, 181-3. Sic theologi plerique : Petrus Lombardus, 4 d., 3, 7, *PL.*, 192, 844-5, audet asserere discipulos iam ante passionem baptizasse in nomine Trinitatis (?). S. Thomas, 3^a, q. 66 a. 2 ad 2^m; Scotus *In 4 d.*, 3 q. 4, etc... Concilium Tridentinum rem integram reliquit. *Acta*, 29 ian. 1547, ed. Goerres., t. 5, p. 867. — Cf. Suarez, *Disp.* 19, s. 1. 4, ed. Paris, t. 20, 328 A; Pesch, § 354; Billot, t. 1^4, th. 23, 2, p. 223-5. Ex exegetis, Calmes, *L'Evangile de saint Jean*, p. 199 (1904).

Sane argumentum peremptorium peti nequit ex eo quod virtus Sacramentorum NL fundatur in meritis mortis Christi. Potuit enim Christus, qui peccatorum veniam et gratiam vivus contulit multis, ut paralytico, *Mt.*, 9, 2; peccatrici, *Lc.*, 7, 49, etc., eandem gratiam iam tum conferre per manus discipulorum. Ceterum prorsus diversa est quaestio de Baptismo quem post mortem Domini ac resurrectionem dabant

Apostoli : quem a Baptismo Ioannis distingui oportere, pertinet ad fidem definitam, Trid., s. 7 can. 1 *de Bapt.*, *DB.*, 857 (738). Plura infra.

5° *Mandatum docendi et baptizandi a Christo datum post resurrectionem.*

Mt., 28, 19. — Locus in theologia Baptismi praecipuus, de quo saepius dicendum erit. Omissis interim quae pertinent sive ad formam Baptismi (de qua th. III), sive ad personam baptizantis et baptizati (c. II), sive ad ipsius mandati amplitudinem (c. III), ea demum hic attingemus quae adversus omne eiusmodi mandatum afferuntur ex critica interna. Est enim apud rationalistas recentiores pervulgata opinio, non posse Christo adscribi, sed omnino traditioni ecclesiasticae esse imputandum. Sic porro statuunt : inducta consuetudine baptizandi in nomine Trinitatis eos qui ad Ecclesiam venirent, conficta esse verba illa et primo evangelio inserta, eo consilio ut ritus initiationis christianae, iam vulgatus, ipsius Domini auctoritate commendaretur. Fulciunt autem illud commentum suum his argumentis : 1) Nullum huius dicti vestigium apud ceteros evangelistas. Qui solus conferri potest locus, *i. e. Mc.*, 16, 16, apocryphus est, cum tota illa clausula Marci (16, 9-20) ; 2) Immo, nulla mentio Baptismi facta a Domino, nisi metaphorica, *Mc.*, 10, 38-39 ; *Lc.*, 12, 50 ; 3) Mandatum Christi de Baptismo Gentibus conferendo excluditur verbis Pauli, testantis se missum ad evangelizandum, non ad baptizandum, 1 *Cor.*, 1, 14-17 ; 4) Pariter excluditur litibus quas inter Apostolos exortas esse scimus de Gentium evangelizatione, *Gal.*, 2 ; *Act.*, 10-15 ; immo ipsius Domini dictis et praeceptis, *Mt.*, 15, 24 ; 10, 5. 6. — Similia autem afferuntur adversus alios Evangeliorum locos sacramentales.

Cf. Harnack, *DG*[4], t. 1, p. 88, n. 3 ; id., *Entstehung und Entwickelung der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts in den zwei ersten Jahrhunderten*, p. 187-198 : Das Grundbekenntniss der Kirche. Eine Untersuchung über den Ursprung der trinitarischen Formel ; Leipzig, 1910 (formulae trinitariae iudaicochristianam originem assignat et vult *Mt.*, 28, 19 polemice esse confictum adversus veteres Iudaeos). — Aug. Sabatier, *Les religions d'autorité et la religion de l'esprit*[2], p. 101-104. (Cf. *DA.*, t. 2, col. 796), Paris 1904. Ibi, p. 102 : « Il est impossible, dans l'état des textes, de montrer

que l'institution du baptême d'eau est le fait de Jésus lui-même. » — Ant. Dupin, *Le dogme de la Trinité dans les trois premiers siècles,* Paris, 1907 (libellus pseudonymus ex Harnack et Holtzmann compilatus).

Contra stat responsum Commissionis Biblicae Pontificiae, sedente Pio X, 10 iun. 1911, ad 7^m. *TDC.,* 111. — Ad argumenta allata respondemus :

1) Locus ille *Mt.,* 28, 19 tam egregie testatus est quam ullus alius Evangelii locus, ab initio saec. II^i aut etiam a fine I^i. Legitur iam *Did.,* 7, 1. 3; insertionis autem in scripturam Matthaei factae nullum omnino indicium profertur. Ad excludendum locum optimorum codicum auctoritate ac totius antiquitatis christianae testimonio munitum, immerito petitur argumentum ex silentio aliorum evangelistarum. Cf. Lebreton, *Origines du Dogme de la Trinité*[4], p. 554-555, Paris, 1919; F. H. Chase (episcopus anglicanus), *The Lord's command to baptise, JTS.,* 6, 1905, p. 481-521. — Clausula Marci et ipsa probatur antiqua : nam inde a saec. II habet testimonium : ab Irenaeo, *H.,* 3, 10 luculentissimum, et ab aliis; vide Iustinum, 1 *Ap.,* 45; Hermam, *Sim.,* 9, 25, 1-2; (?) *Hb.,* 2, 3-4. Iterum attende responsum Commissionis Biblicae, 26 iun. 1912, *TDC.,* 112. Cf. Swete, *Gospel according to S. Mark*[2], p. CIII-CXIII; Lagrange, *S. Marc,* p. 426-439, Paris, 1911; *DA.*, t. 1, 1616 (Lepin); t. 2, 1480-1 (de Grandmaison). Ceterum ipsi adversarii fatentur *Mc.,* 16, 16 apprime quadrare cum locis NT^i minime suspectis, ut *Io.,* 3, 18; *Hb.,* 11, 6.

2) Quae allata sunt sub 1°, 2°, 3°, 4°, plane evincunt Baptismum aquae ignotum non fuisse Domino, immo multos ipso auctore baptizatos esse. Colloquium autem cum Nicodemo habitum, scripto mandatum est annis fere 40 post primas Pauli epistolas; plenae sunt epistolae paulinae testimoniis de regeneratione quae fit per Baptismum; cuius regenerationis Ioannes scribendo non potuit non meminisse. Manifestus est parallelismus dictionis paulinae et ioanninae :

Tit., 3, 5 : Ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλινγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου.

Io., 3, 5 : Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Quod metaphora aquae iam in VT inveniatur apta ad exprimendas animi angustias, verissimum est, cf. *Ps.,* 68, 2.3.16. Sed non ideo destituitur omni

alia significatione. Angustiae autem animi multipliciter declarari possunt, ut apparet ex locis parallelis. *Mt.*, 20, 22-23; *Lc.*, 18, 32-33.

3) Mandatum Christi de Baptismo Gentibus conferendo, ita demum verbis Pauli excluderetur, si omnes Evangelii praecones non modo idem evangelizandi mandatum accepissent, sed etiam eandem praedicationis formam servare iussi essent. Sed nihil suadet ita fuisse : nam unius Spiritus multiplex fuit dispensatio, cf. 1 *Cor.*, 12, 4-31 : 1 *Pt.*, 4, 10. Nihil mirum si Paulus, seorsum a ceteris vocatus, privatas vias evangelizationis secutus est, ita ut ministerio verbi totus incumberet, omissa cura baptizandi. *Rom.*, 1, 1, coll. *Act.*, 9, 15 : 13, 2 ; 15, 12 ; 22, 21. Ita re vera factum Paulus testatur, cum alias sibi, alias Petro partes disseminandi Evangelii obtigisse ait, *Gal.*, 2, 7-8. Ceterum et Petrus adhibuit adiutores in baptizando, *Act.*, 10, 48, et ipse Paulus non nullos baptizavit : 1 *Cor.*, 1, 14-17. Totus hic locus eo spectat ut doceantur fideles adhaerere Christo, auctori Baptismi et salutis, non Paulo praeconi. Multo autem difficilius intellegeretur, sine mandato Domini invalescere potuisse in Ecclesia consuetudinem baptizandi. Cf. infra, sub 6°.

4) Inter Apostolos, neque tantae exstiterunt lites, neque de ipsa evangelizatione Gentium, sed de ratione agendi cum illis qui ex Gentibus ad fidem et ad Baptismum venissent. Nunquam enim putaverunt Apostoli Gentes arceri oportere ab Evangelio, sed meminerant dictum Abrahae : « Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae », *Gen.*, 22, 18 ; 26, 4, etc., de Christo : « Benedicentur in ipso omnes tribus terrae », *Ps.*, 71, 17. Immo Petrus, die Pentecostes, tot hominibus ad fidem conversis, intellexit adimpleri oraculum Ioel de Spiritus effusione super omnem carnem, *Act.*, 2, 5, 17 ; *Ioel*, 3, 1. Idem noverat personarum acceptorem non esse Deum, cum iussit Cornelium baptizari, *Act.*, 10, 34, 47, 48. Sed quia nonnullis placuerat eos qui venirent ad fidem obstringi circumcisione aliisque praeceptis mosaicis, tergiversante Petro Paulus vehementer contendit nihil oneris inutilis hominibus imponendum esse : in hoc summa lis vertebatur, *Gal.*, 2, 11. Cui Petrus concessit, *Act.*, 15, 7-11, et Iacobus, ibid., 13-21.

Ipse autem Dominus, cum se suosque cohiberet ab evangelizatione Gentium et Samaritanorum, oeconomice agebat pro

tempore; sed minime deterruit suos a cogitatione salutis omnibus paratae; quemadmodum cohibuit eos a praecipiti divulgatione messianitatis suae, quam tamen volebat hominibus persuaderi. Immo non desunt in Evangelio indicia praedicationis aliquando ad omnes extendendae; nam et centurionem interim suscepit ac laudavit, *Mt.*, 8, 5-13, et mulierem Chananaeam, 15, 24 sqq., et Samaritanos, *Lc.*, 17, 11-19; *Io.*, 4; et ad id discipulos suos diserte instruxit : *Mt.*, 24, 14; 26, 13; *Mc.*, 14, 9; cf. *Lc.*, 24, 47; *Act.*, 1, 7. 8. — Cf. M. Meinertz, *Jesus und die Heidenmission*, Münster i. W., 1908.

6° *Apostoli ex instituto Christi baptizantes.*

Voluit Dominus ex Baptismo censeri fideles suos; et hanc eius voluntatem praecones Evangelii executioni mandarunt. Hinc documenta apostolica ostendunt ab ipso exordio Ecclesiae Baptismum ex instituto Christi habitum ut legitimum signum adhaesionis Christo et professionis christianae. Quapropter, si quis velit negare Baptismum aquae a Christo institutum, oportet 1° reiciat dicta evangelica de Baptismo aquae, critice tutissima; 2° asserat usum Baptismi ab origine Ecclesiae exstitisse sine causa.

Act., 2, 37-41 : Tria hominum millia, audito Petro ad fidem conversa, baptizantur.

8, 12-16 : Samaritani, audito Philippo, baptizantur in nomine Domini Iesu.

8, 32-38 : Eunuchus Candacis reginae, in itinere a Philippo edoctus de Christo, baptizatur.

9, 10-18; Saulus, in itinere conversus, Damasci baptizatur.

10, 44-48; coll. 11, 16 : Cornelius cum tota domo sua, accepto iam Spiritu Sancto, iussu Petri baptizatur.

16, 12-15 : Lydia purpuraria, audito Paulo, Philippis cum domo sua baptizatur.

18, 24-19, 5 : Ephesii, solo Ioannis baptismo baptizati, baptizantur in nomine Domini Iesu.

22, 11-16 : Hierosolymis Paulus narrat conversionem suam Baptismo obsignatam.

Rom., 6, 1 sqq. : Fideles per Baptismum mortui peccato ac consepulti Christo.

1 *Cor.*, 1, 11-17 : Unanimes sint oportet, utpote in unius Christi nomine baptizati.

12, 13 : Omnes in unum corpus baptizati eundem Spiritum biberunt.

Gal., 3, 27 : Omnes in Baptismo Christum induerunt.

Eph., 4, 5 : Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.

1 Pt., 3, 21 : Baptizatus nomen dedit Deo : hinc in fide resurrectionis Christi ambulet oportet.

Ergo necesse est referre Baptismum ad institutionem Christi.

Constituta ipsa re, tempus quadantenus controverti potest. Sunt qui distinguant varios gradus institutionis, ita ut completa sit tantummodo in promulgatione legis (*Mt.*, 28, 19). Ita Hugo Victorinus, *De Sacramentis*, 2, 6, 4, *PL.*, 176, 449 C-450 B; Rolandus, *Sentt.*, ed. Gietl, p. 198. Sed traditio communis Baptismi originem repetit simpliciter a Baptismo Christi. Cf. documenta allata sub 2°. S. Thomas, 3ª, q. 66 a. 2 : « Sacramenta ex sui institutione habent quod conferant gratiam. Unde tunc videtur aliquod sacramentum institui quando accipit virtutem producendi suum effectum. Hanc autem virtutem accepit Baptismus quando Christus baptizatus est. Unde tunc vere Baptismus institutus fuit quantum ad ipsum Sacramentum. » — *Catech. Trid.*, 2, 2, 19. 20.

β) Baptismus christianus distinctus ab umbris et figuris quae praecesserant.

Ideo notandum, quia nihil vetat ritum vigentem assumi ab aliqua religione ; ut in circumcisione videmus, quae passim vigebat antequam a Deo daretur Abrahae ut aliquid sacrum in stirpe eius. Cf. *DA.*, art. *Circoncision* (A. Le Roy). Asserimus Baptismum christianum esse aliquid novum, si non omnino secundum ritum, certe secundum virtutem. In considerationem veniunt :

1° Figurae biblicae Baptismi christiani.

2° Ablutiones Iudaeorum.

3° Baptismus Ioannis.

1° *Figurae biblicae Baptismi christiani.*

A Scriptoribus NT. indicantur hae inter alias :

1) Diluvium et arca. *Gen.*, 7; Cf 1 *Pt.*, 3, 20. 21. ὃ καὶ ... ἀντίτυπον (κιβωτοῦ) νῦν σώζει βάπτισμα.

2)Circumcisio. *Gen.*, 17, 9-14; *Ex.*, 12, 44-48; 19, 5-6; *Lev.*, 12, 3; *Ios.*, 5, 2-9. Cf. *Io.*, 7, 22-23; *Act.*, 7, 8; 10, 45; 15, 1; *Rom.*, 2, 25-29; 3, 1.2.20; 4, 9-12; 15, 8; 1 *Cor.*, 7, 18. 19; *Gal.*, 2, 7-9; 5, 2-6; 6, 12-15; *Phil.*, 3, 3-5; *Col.*, 2, 11-12; 3, 11; *Tit.*, 1, 10.

Constans est assertio Patrum et theologorum, Circumcisionem in VT fuisse loco Baptismi christiani, ita ut in ea remitteretur peccatum originis, aliter tamen quam remittitur in Baptismo. Nam Sacramenta NL dignificantur ex meritis Christi, quorum virtute operantur tanquam causae efficientes gratiae; Circumcisio autem dignificari non potuit ex meritis Christi nondum actu existentibus; potuit tamen ex illis trahere aliquam efficientiam lato sensu, quatenus intuitu meritorum illorum aliquando futurorum accepta fuit Deo tanquam pignus iustificationis. Igitur in Circumcisione iustificabantur filii Iudaeorum, non ex opere operato (ut in Baptismo) neque simpliciter ex fide operantis (i. e. circumcisi), sed quodammodo proter opus operatum, occasione accepta ex pacto Dei, qui dederat Indaeis testamentum Circumcisionis.

« Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam », *Gen.*, 15, 6. Postea autem iussus est circumcidi, *Gen.*, 17, 9-14, ut diligenter monet Paulus, *Rom.*, 4, 3; Cf. *Act.*, 7, 8.

Barnabas, 9. (Ib., 11-12, ceteras Baptismi figurae persequitur). — Cyprianus, *Ep.*, 64, 2-4, p. 718-720. — Optatus Milev., *SD.*, 5, 1, *PL.*, 11, 1045-6. — Augustinus, *BcD.*, 4, 24, 31, *PL.*, 43, 175-6; *C. litt. Petil.*, 2, 72, 162, *PL.*, 43, 309; *Ep.*, 187, 11, 34, *PL.*, 33, 845 (*Ad Dardamum de praesentia Dei liber*, A. D. 417); *Nupt. concup.*, 2, 11, 24, *PL.*, 44, 449-450; *De an. et eius orig.*, 2, 11, 15, *PL.*, 44, 504; *CD.*, 16, 27, *PL.*, 41, 506-7; *C. Iulian. Pelag.*, 3, 18, 39, *PL.*, 44, 720; 6, 6, 18-7, 19, 833-834. — Gregorius M., *Moral.*, 4, 3, *PL.*, 75, 635 B.

Hugo Victorinus, *De Sacr.*, 1, 12, 2, *PL.*, 176, 349. — Rolandus, *Sentt.*, p. 194 : « Circumcisio... non fuit minus sufficiens ipso Baptismo » (!) — Bernardus, *Tract. de Passione Domini*, 2, 2, *PL.*, 184, 637. — Lombardus, 4 d., 1, 6, *PL.*, 192, 840. — Innocentius III, ex *Ep. Maiores, ad Ymbertum Aretatensem*, A. D. 1202 (in vetere *CIC.*, 3 decr., tit. 42, 3 falso adscriptum Innocentio IV et anno 1250). — Alexander Halensis, *Summa*, p. 41. 4 m. 7 a. 4, ed. Venet., 1575 t. 4 p. 42 V A : « Videtur mihi dicendum sine praeiudicio quod ex facto (!)

circumcisionis datur gratia tollens originale peccatum. » S. Thomas, 3ª q. 70 a. 2 : « Circumcisio erat praeparatoria ad baptismum, in quantum erat quaedam professio fidei Christi, quam etiam in baptismo nos profitemur. » Ib., a. 4 : « Ab omnibus communiter ponitur quod in circumcisione peccatum originale remittebatur. » — Scotus, *In* 4 d., 1 q. 6 : « Supponendum tanquam certum quod in circumcisione peccatum originale remittebatur. »

Calvinus circumcisionem Baptismo simpliciter aequabat. *Inst. rel. chr.*, 4, 16, 3. 4. Contra quem dum reluctatur Bellarminus, visus est quibusdam plus aequo detrahere Sacramentis VL. Sed non ita est. Tantummodo redarguit quosdam theologos (praesertim O. F. M.) in partem adversam nimium declinantes. — Maldonatus, *De Sacramentis*, c. 3. — Suaresius, *De Sacramentis in genere Disp.*, 5 s. 1 n. 12. ed. Paris., t. 20, 83 B. 84 A.

3) Columna in deserto dux populi, ac transitus maris Rubri. *Ex.* 13, 21-14, 21. Cf. 1 Cor., 10, 1-2. — Basilius, *De Spir. S.*, 14-15, 31-36, *PG.*, 32, 121-134; Augustinus, *Serm.*, 352, 3, *PL.*, 39, 1551; *Serm.*, 363, 2, 1635-7. S. Thomas, 3ª, q. 90 a. 1 ad 2ᵘᵐ : « Protectio columnae nubis et transitus maris Rubri fuerunt quaedam figurae nostri Baptismi, quo renascimur ex aqua significata per mare Rubrum, et Spiritu Sancto significato per columnam nubis; non tamen per haec fiebat aliqua professio fidei, sicut per circumcisionem; et ideo praedicta duo erant tantum figurae et non sacramenta. Circumcisio autem erat etiam sacramentum praeparatorium ad baptismum, minus tamen expresse figurans baptismum, quantum ad exteriora, quam praedicta. Et ideo Apostolus potius fecit mentionem de praedictis quam de circumcisione. »

4) Manna de caelo et aqua salutis de petra. *Ex.*, 16-17, 6. — Cf. 1 *Cor.*, 10, 3. 4. Origenes. *In Ios., H.*, 4, 1, *PG.*, 12, 842 C.

5) Transitus Iordanis. *Ios.*, 3, 14-17. — Cf. *Act.*, 7, 45.

6) Sepultura Domini. *Rom.*, 6, 4.

Aliae praeterea figurae passim indicantur a Patribus. Ex VT., 4 *Rg.*, 2, 21; 5, 14; *Ps.*, 23, 1-3; 50, 7; 112, 3-5; *Is.*, 1, 16; 12, 3; 52, 1. 3. 15; 55, 1; *Ez.*, 5, 8-10; 36, 25; 47, 1. 2. 8. 12; *Dan.*, 13, 15; *Mich.*, 7, 19; *Zach.*, 13, 1... Ex NT., *Io.*, 5 (probatica piscina); cf. Tertullianus, *B.*, 5; Chrysostomus, *In Io., H.*, 36 (35), *PG.*, 59, 203 sqq. ; 19, 34 (aqua ex latere Domini).

2 *Ablutiones Iudaeorum.*

Ad commendandam animi puritatem praescribebantur in VT variae ablutiones corporeae; v. g. *Lev.*, 14, *Num.*, 19. Confer *Num.*, 19, 11 sqq., et *Eccli.*, 34, 30 (vulg). In hac autem religione defixus erat legalismus Pharisaeorum, quos Dominus reprehendit, *Mt.*, 15, 1-20 = *Mc.*, 7, 1-23; Mt., 23, 25sqq; = *Lc.*, 1, 39. 40. Nostrae quidem aetatis syncretismus Baptismi christiani originem libenter repetit a ritibus Iudaeorum, ac nominatim a Baptismo proselytorum. Ita Alf. Seeberg, *Die Taufe im NT.* [2], Berlin, 1913.

Hac in re multum refert prae oculis habere quantum interfuerit inter ablutiones VT, puritatem animi insinuantes tantum, proxime ad solam puritatem externam ac legalem spectantes, et ritum christianum regenerationis ex Spiritu. Cf. *fragm. evangelii apocryphi*, in *Oxyrynchos Papyri*, t. 5 n. 580 (1907). Gallice, *DA.*, t. 2, 794.

Baptismi proselytorum nullum omnino vestigium in VT neque in NT, nullum apud Philonem neque apud Iosephum, nullum apud antiquos targumistas, neque apud scriptores christianos qui primi res iudaicas attigerunt, Barnab., Iustin., Tertull. Unde apparet usum eius non valde diffusum fuisse in Israel. Primae mentiones saec. II : *Or. Sib.*, 4, 164 (?) Ἐν ποταμοῖς λούσασθε ὅλον δέμας ἀενάοισι; Arrianus, *Dissert. Epict.*, 2, 9 : Ὅταν δὲ ἀναλάβῃ τὸ πάθος βεβαμμένον, τότε καί ἐστι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος; *Talmud babylon.* (s. v?), *Berachoth*, 47 b; *Jebamoth*, 46 b; cf. Ferd. Weber, *Jüdische Theologie* [2], p. 76. Concedamus tamen antiquiorem fuisse Baptismo christiano : nam verisimile non est ex eius imitatione fluxisse, illa aetate qua tantae erant inimicitiae inter Synagogam et Ecclesiam. Qui ex Gentibus ad Synagogam veniebant, purgari debebant, ex Lege, *Lev.*, 11-15, *Num.*, 19. Unde verisimile fit ritum initiationis iudaicae mature constitisse tribus partibus, quae posterioribus documentis praescribuntur : circumcisione, balneo, sacrificio. Sic potuit sterni via baptismo Ioannis. Sed a baptismo proselytorum multum differebat baptismus Ioannis, et rursus a baptismo Ioannis multo plus differt Baptismus Christi.

Hemerobaptistas, sectam iudaicam, nominat Hegesippus apud Eusebium, *HE.*, 4, 22, 7, et iterum Epiphanius *H.*, 17, *PG.*, 41, 256. 7, describit tanquam affines Pharisaeis. Eosdem

fortasse Baptistas appellat Iustinus, et una cum Pharisaeis nomine Iudaeorum indignos iudicat. *Dial.*, 80, 4.

W. Brandt, *Die Jüdischen Baptismen*, Giessen, 1910. — *How did the Jews baptise?* C. F. Rogers, in *JTS.*, 12 (1911), p. 437-445; I. Abrahams, ib., 609-612. — *Jewish Encyclopaedia*, art. *Ablutions*, *Baptism*. — Breviter, Plummer, ap. Hastings, *DB.*, 1, 239 A-240 A.

3° *Baptismus Ioannis.*

Baptismi antiquissimus auctor — quantum ex Scriptura constat — Ioannes Zachariae filius, qui inde cognomen duxit : ὁ βαπτίζων, *Mc.*, 6, 14. 24; ὁ βαπτιστής, *Mt.*, 3, 1; *Mc.*, 6, 25; *Lc.*, 7, 33. Ceterum baptismus ille differebat : 1. Ab ablutionibus VT : dabatur enim paenitentiam iam professis et requirebat animum iam purgatum; Iosephus, *AI.*, 18, 5, 2; 2. A baptismo proselytorum : dabatur enim Iudaeis, non conversis ex gentilitate; 3. A Baptismo Christi, ut iam dictum est sub α 4° et hic plenius ostendendum est. a) Id constat testimonio ipsius Baptistae, *Mt.*, 3, 11. 12; *Mc.*, 1, 7, 8; *Lc.*, 3, 16. 17; *Io.*, 1, 25-34. b) Confirmatur verbis Domini, *Act.*, 1, 5. Sane magnus visus est Iudaeis ille baptismus, ut apparet ex ipsorum interrogatione, *Io.*, 1, 25 : « Quid ergo baptizas, si tu non es Christus neque Elias neque Propheta? » (οὐδὲ ὁ Προφήτης, intellege magnum illum prophetam de quo *Dt.*, 18, 15); quo ex loco, Heracleon gnosticus colligere ausus est prophetas baptizasse. Sed immerito; nam nullus est propheta de quo id ostendi possit, ut monuit Origenes, in h. l., *T.* 6, 13 (23), *PG.*, 14, 241 D (Pr., p. 124, 2-8) : hic audet asserere nullum unquam prophetam baptizasse. Unde manifestum fit Baptismum Christi neque cum dono Spiritus Sancti neque cum baptismo aquae communi simpliciter confundi posse. Dominus autem interrogavit principes Iudaeorum de Ioannis baptismo non ut suo, *Mt.*, 21, 25; *Mc.*, 11, 30; *Lc.*, 20, 4. Quae monuit suos, *Act.*, 1, 5, ea proprie spectabant ad donum Pentecostes; verum videmus quosdam baptizatos esse aqua, iam accepto Spiritu Sancto, *Act.*, 10, 44-48; 11, 16; et qui solo Ioannis baptismo tincti erant, re cognita baptizatos esse in nomine Domini Iesu, *Act.*, 19, 1-5.

Certissimum est Ioannem instinctu Spiritus Sancti praedicasse et baptizasse, ut viam pararet Domino; ipse quidem dicebat se dare baptismum paenitentiae in remissionem pecca-

torum, *Mc.*, 1, 4. S. Thomas, q. 79 a. 1 ad 3um : « Baptismus Ioannis fuit praeparatorius ad Baptismum Christi quantum ad exercitium actus, sed circumcisio quantum ad professionem fidei quae requiritur in baptismo. » Quam autem vim habuerit ille baptismus, non consentiunt Patres. Tertullianus, *Bapt.*, 10 : « Agebatur baptismus paenitentiae quasi candidatus remissionis et sanctificationis in Christo subsecuturae. » — Cf. Eusebius, *Dem. Ev.*, 9, *PG.*, 22, 672 D-673 A. — Ioannes Chrys., *In Mt.*, *H.*, 12, 3, *PG.*, 57, 206. — Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 7, *PL.*, 23, 162. — Augustinus, *BcD.*, 5, 10, 12, *PL.*, 43, 183, censet peccata remissa « in spe » tantum, sed non vult agere pugnaciter. Cf. *Enchir.*, 49, *PL.*, 40, 255. — Verum non desunt qui illi baptismo tribuere videantur ipsam remissionem peccatorum, sive ipso iure, ut Cyrillus Hier., *Catech.*, 3, 7, *PG.*, 33, 437 A : Πρῶτον ἐδείκνυον τὰ τραύματα, εἶτα ἐπῆγεν ἐκεῖνος τὰ ἰατρεύματα καὶ τοῖς πιστεύουσιν ἐδίδου λύτρωσιν ἀιωνίου πυρός. — 20, 6, 1081 B : τὸ Ἰωάννου ἐτύγχανε βάπτισμα μόνης ἀφέσεως ἁμαρτημάτων παρεκτικόν, — sive ex quadam indulgentia, ut Optatus Milev., *S. D.*, 5, 5, *PL.*, 11, 1055 A : « Ante praecepta baptisma Ioannis, cum esset imperfectum, pro perfecto iudicatum est. »

Baptismum Ioannis nihil differre a Baptismo Christi fuit error Luciferi Calaritani (ap. Hieronym., l. c.) et multorum Protestantium, cum veterum (Luther., Melancht., Calv., Zwingl.), tum recentiorum (Aug. Sabatier, *Les religions d'autorité et la religion de l'Esprit*[2], l. 1 c. 3, § 4, p. 102, etc.). Error a Conc. Trid. confixus, s. 7, can. 1 *de Baptismo*, *DB.*, 857 (738).

De Ioanne Baptista bibliographia : T. Innitzer, *Johannes der Taufer nach der hl. Schrift und der Tradition*, Wien, 1908 ; A. Pottgieser, *Johannes der T. u. Jesus Christus*, Köln, 1911 (cath.) ; Al. Konrad, *Johannes der Taufer*, Gratz u. Wien, 1911 (in Indicem relatus, ann. 1914) ; Martin Dibelius, *Die urchrisliche Ueberlieferung von Johannes des T.*, Göttingen, 1911 (protest. radic.). — Denys Buzy, S. C. J., *S. Jean-Baptiste a-t-il été sanctifié dans le sein de sa mère? RSPT.*, 1913, p. 680-699. Opinio communis et certa. — L. de Grandmaison, in *DA.*, art. *Jésus Christ*, col. 1337-1340.

Documenta Ecclesiae.

Symbolum Nicaeno-CPtanum (381), *DB.*, 86 (47) :

Ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. — In Nicaeno deerat mentio Baptismi. Sed iam symbolum Epiphanii, *DB.*, 14, habet : Πιστεύομεν ... εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας.

Conc. Toletanum XI (675), *DB.*, 287 (234) : « Unum baptisma credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum. »

Conc. Veronense sub Lucio III *Contra Albigenses* (1184), *DB.*, 402 (309), inter ecclesiastica Sacramenta nominat Baptisma.

Conc. Lateranense IV sub Innocentio III (1215), *DB.*, 430 (357).

Professio Michaelis Palaeologi in Conc. Lugdunensi II (1274), *DB.*, 465 (388).

Conc. Florentinum sub Eugenio IV., *Decr. pro Armenis* (1439), *DB.*, 696 (591 : « Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitae spiritualis ianua est... »

Conc. Tridentinum, s. 7, sub Paulo III (1547), *Canones de Sacramentis in genere*, *DB.*, 844-856 (726-737 ; *Canones de Baptismo*, 857-870 (738-751). — *Professio fidei Tridentinae* Pii IV (1564), *DB.*, 994 (863).

Pius X, *Decr.*, « *Lamentabili* » (1907), prop. 39-54, *DB.*, 2039-2054. — « *Encyclica Pascendi* » (1907), *DB.*, 2088 sqq.

THESIS II

Materia proxima Baptismi est ablutio aquae verae et naturalis.

Prolegomena.

1. Nomen materiae hic accipitur ut est in theologia Sacramentorum usu Scholae vulgatum et definitionibus Ecclesiae receptum. Usus originem ducit ex sermone communi ; ad sermonem autem communem adhibita est consideratio analogica, et sic factum est ut omnia Sacramenta christiana una systematica expositione comprehenderentur.

Elementum materiale aquae iam saepius hoc nomine signat Tertullianus, et oeconomiam divinam in institutione Sacramentorum, *Bapt.*, 2. 3. 4. 5 ; idem formae quoque nomen usurpat, *B.*, 13. Opponit divinam oeconomiam Sacramentorum Mar-

cionitis infamantibus Creatorem et materiam ab eo conditam contemnentibus. *1 M.*, 14, *PL.*, 2, 262 A : « (Christus) quidem usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, quo suos abluit, nec oleum quo suos unguit, nec mellis et lactis societatem, qua suos infantat, nec panem, quo ipsum corpus suum repraesentat ; etiam in sacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris. » Augustinus autem, naturam Sacramenti diligenter scrutatus, indigentiam praesertim elementi materialis expressit, ad quod nisi accedat forma verborum, non conficitur Sacramentum. *In Io.*, *Tr.*, 15, 4, *PL.*, 35, 1512 (allato *Eph.*, 5, 25-27) : « Quid est baptismus Christi? Lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est baptismus ; tolle verbum, non est baptismus. » *Tr.*, 80, 3, 1840 : « Et in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. » *Pecc. mer.* et *remiss.*, 1, 34, 63, *PL.*, 44, 146.

Theoriam ab Augustino de Baptismo praesertim et Eucharistia adumbratam, ad reliqua Sacramenta extenderunt theologi. Petrus Lombardus, 4 d., 1, 4, *PL.*, 192, 840 : « Duo sunt in quibus sacramentum consistit, sc. verba et res : verba, ut invocatio Trinitatis ; res, ut aqua, oleum et huiusmodi. »

Primus, ut videtur, Guilelmus Altissiodorensis (archidiaconus Bellovacensis, † 1230) magis technice processit, adhibita analogia theoriae peripateticorum hylemorphicae de compositione corporum. Nam prior consideratio tota vulgaris fuit, nihil ex arcanis aristotelismi petitum. Aristoteles quidem in omni composito physico assignat materiam unde fit, *Phys.*, 7, p. 190 B, 20 : Γίγνεται πᾶν ἔκ τε τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῆς μορφῆς. *Metaph.*, 2, 7, p. 1032 A, 17 : τὸ δ' ἐξ οὗ γίγνεται, ἣν λέγομεν ὕλην. Altissiodorensis, *In* 4 d., 23 : « Sicut de essentia baptismi dicuntur esse tria : sc. materia et forma verborum et intentio baptizandi, similiter de essentia sacramenti eucharistiae dicuntur esse tria : sc. ordo sacerdotalis et forma verborum et materia, sc. panis et vinum, eodem modo in essentia huius sacramenti (extremae unctionis) dicuntur esse tria, sc. ordo sacerdotalis et oratio fidei et materia, sc. oleum consecratum ab episcopo. » — Cf. P. Descoqs, *Essai critique sur l'Hylémorphisme.* Paris 1924.

Altissiodorensem secuti sunt principes Scholae. Halensis, p. 4 q. 5 m. 3 a. 1, ed. Venet. 1575, t. 4 p. 50 RB : « Quod

omnia (sacramenta) habent materiam, videtur ex diffinitione Hugonis, quae dicit : Sacramentum est corporale vel materiale elementum... Et ex illa ratione : invisibilis gratiae visibilis forma. » *Ibid.*, a. 2, p. 51 RA, distinguit duplicem rationem formae : unam physicam, quae opponatur materiae ; alteram metaphysicam, quae sit pro tota essentia. S. Thomas hanc doctrinam plenius et constantius ceteris digessit. Attende 3 q. 60 a. 5 : « Utrum requirantur determinatae res ad Sacramenta. » — a. 6 ad 2um : « Quamvis et verba et aliae res sensibiles sint in diverso genere quantum pertinet ad naturam rei, conveniunt tamen in ratione significandi. quae perfectior est in verbis quam in aliis rebus. Et ideo ex verbis et rebus fit quodammodo unum in sacramentis, sicut forma et materia, in quantum sc. per verba perficitur significatio rerum... Sub rebus autem comprehenduntur etiam ipsi actus sensibiles, puta ablutio, inunctio et alia huiusmodi, quia in his est eadem ratio significandi et in rebus. » — a. 7 : « In sacramentis verba se habent per modum formae, res autem sensibiles per modum materiae. In omnibus autem compositis ex materia et forma, principium determinationis est ex parte formae, quae est quodammodo finis et terminus materiae ; et ideo principalius requiritur ad esse rei determinata forma quam determinata materia... » — a. 8.

Hunc modum loquendi, in Schola plane receptum, a saec. XV usurpant documenta Ecclesiae. Sic Martinus V, Bull. « *Inter cunctas* », 22 feb. 1418, n. 22, *DB.*, 672 (566) ; Conc. Florentinum, *Ad Armenos* (22 nov. 1439), *DB.*, 695 (590) : « Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, vid. rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia : quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. »

Conc. Tridentinum, cum errores haereticorum de Sacramentis revinceret, quaestionem scholasticam de materia et forma non attigit ; sed interim ostendit se a sermone recepto minime abhorrere, cum illo usus est in descriptione Sacramenti paenitentiae, c. 2, *DB.*, 895 (775) : « Hoc sacramentum multis rationibus a baptismo differre dignoscitur. Nam praeterquam quod materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longe dissidet... » — C. 3, *DB.*, 896 (776) : « Do-

cet praeterea sancta Synodus sacramenti paenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse : « Ego to absolvo... » Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius paenitentis actus... » Cf. can. 4, *DB.*, 914 (792) : « Si quis negaverit ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in paenitente quasi materiam sacramenti paenitentiae..., A. S. » In quo animadverte servari a sacro Concilio quendam modum in verbis, ita ut absolutionem sacerdotis appellet « formam » Sacramenti, actus autem paenitentis « quasi materiam » : quamvis enim actus paenitentis ingrediantur essentiam Sacramenti, ut elementum determinabile per absolutionem sacerdotis ad integrandum processum reconciliationis, non tamen sunt elementum eiusdem prorsus rationis ac Baptismi aqua, unde sermo ille ductus est.

Attende etiam responsum S. Officii sub Urbano VIII (6 sept. 1625), relatum a Benedicto XIV, de Baptismo infantium iudaeorum (28 febr. 1747), n. 21, *DB.*, 1489 (1341); et Leonis XIII, *Ep.* « *Apostolicae curae* », de ordinationibus anglicanis (13 sept. 1896), *DB.*, 1963. 4. 6.

Invecta autem in scholas catholicas theoria hylemorphica de Sacramentis, nonnihil obscuritatis inde ortum est quod theologi non semper attenderunt quid interesset inter nudum factum institutionis a Christo peractae et accuratam determinationem materiae et formae. Nam Christus omnium Sacramentorum auctor unumquodque signum sacramentale instituit et quidem immediate, cum solius Dei sit connectere donum gratiae cum signo efficaci; sed non inde sequitur illum in determinatione rerum atque verborum descendisse usque ad ultimam speciem, ita ut nihil determinandum permitteret Apostolis. Apostoli enim constituti sunt ministri Christi ac dispensatores mysteriorum Dei (*1 Cor.*, 4, 1; cf. 1 *Pt.*, 4, 10); quod Ecclesia semper intellexit, ita ut ipsis esset concredita ac sibi per hereditatem tradita aliqua potestas « ut in sacramentorum dispensatione, *salva eorum substantia,* ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire iudicaret » (*Conc. Trid.,* s. 21, c. 2, *DB.*, 931 (809). Qua de re accuratius dicendum erit, ubi de forma Baptismi (th. III).

2. Materiam proximam Baptismi dicimus ablutionem aquae, intellegendo materiam remotam ipsam aquam qua fit ablutio. Verba non sunt in usu S. Thomae, qui materiae proximae meminit tantum in Sacramento paenitentiae, significatione prorsus alia, de peccatis circa quae opus Sacramenti fit; sic enim 3, q. 84 a. 2 : « Duplex est materia, sc. proxima et remota, sicut statuae proxima materia est metallum, remota vero aqua. Dictum est autem... quod materia proxima huius sacramenti sunt actus paenitentis, cuius materia sunt peccata, de quibus dolet et quae confitetur et pro quibus satisfacit. Unde relinquitur quod remota materia paenitentiae sint peccata, non acceptanda, sed detestanda et destruenda. » Sed intellegimus materiam proximam ex qua constat Sacramentum, quemadmodum locutus est Scotus, *In 4'd.*, 3 q. 3 n. 2 : « Aqua est materia baptismi remota.... materia propinqua est ablutio in aqua facta cum verbis, et applicatio verborum ad elementum. » Cf. id., d. 7 q. 1, de Confirmatione.

3. Nomine « aquae verae et naturalis », excluditur : *a*) omnis alius liquor qui, licet partim ex aqua constet, tamen secundum communem existimationem nequit dici aqua. Ita lac, vinum, sanguis, « eau de rose », etc. — *b*) a fortiori omnis significatio metaphorica, in qua non inveniatur vera et physica lotio aquae. — *Cat. Trid.*, 2, 2, 7.

4. Aquam Baptismi nonnullae haereses abstulerunt, ut Caina haeresis, de qua Tertullianus, *B.*, 1; Marcosii Valentiniani, de quibus Irenaeus, *H.*, 1, 21, 4, *P. G.*, 7, 664-7. Nonnulli Baptismum in igne simulabant, teste *Anonymo de Rebapt.*, 16, Hartel, p. 89. 90. Baptismum reiciebant Manichaei, teste Augustino, *H.*, 46, *PL.*, 42, 38; Seleuciani et Hermiani, Ib., 59, 42; Ascodrutae, teste Theodoreto, *H. F.*, 1, 10, *PG.*, 83, 360 C. Quod narrat Ioannes Moschus (circa 600), Λειμών, 176, *PG.*, 87, 3, 3044. 5, cuiusdam Iudaei Baptismum in deserto, deficiente aqua, arena attentatum, non haeresi sed simplicitati animi imputabimus. Similis narratio apud Nicephorum Callistum (s. XIV), *HE.*, 3, 37, *PG.*, 145, 976 A.

Variae exsecrationes Baptismi accepti perhibentur, maxime taurobolium, de quo Gregorius Naz., *Or.* 4 (*1 c. Iulian.*), 52, *PG.*, 35, 576 BC; Prudentius, *Peristephanon*, 10, 1011-1055, ed. Dressel, p. 434-6; *CIL.*, t. 6, 497-504. 512 (Vatic.); t. 9, 1538-1540. 3015; t. 10, 1596. 4726. 4829. 6075; t. 15, 39. 40,

42. 43. 2790 (ital.); t. 12 (1), 1222. 1223. 1311. 1567-1569. 1573. 1727. 1745. 1782. 1827. 4321-6. 4329 (gall.). — cf. P. Allard, *Julien*, t. 1, p. 30, 35. — Bogomili (saec. XI extremo) ablutionem quandam aqua sordida adhibebant ad exsecrandam munditiam Baptismi. Euthym. Zigab., *PG.*, 131, 56. In multis autem Gentilium sectis, quaedam religio aquae inveniebatur, cf. Tertullianus, *B.*, 5; Porphyrius, *De antro Nympharum*, 10, ed Nauck, Lipsiae, 1886, p. 63; Pseudo-Melito, *Apol.*, 5, ed. Otto, p. 426, 427. — De ablutionibus variarum gentium, cf. *DA.*, t. 2, 808-810.

Argumenta.

I. Testimonia Scripturae iam allata sunt in thesi I; maxime attende quae dicta sunt de *Io.*, 3, 5, sub α) 3°, p. 18.

II. E Patribus, nominari possunt, inter multos :

Did., 7, 1-3.

Hermas, *Vis.*, 3, 3, 5; 3, 6, 1; 3, 7, 1, 4. *Mand.*, 4, 3, 1. *Sim.*, 9, 16, 1-7.

Victor I, P. R. (186-197), teste *Libro Pontificali*, ed. Duchesne, t. 1, p. 137, 3-5 : « Constituit ut, necessitate faciente, ut ubiubi inventus fuisset, sive in flumine sive in mari sive in fontibus, tantum christiano confessione credulitatis clarificata, quicumque hominum ex gentile veniens ut baptizaretur. »

Tertullianus, *B.*, 4, ed. Lupton, p. 9, 13-10, 8 : « Quod autem generi adtributum est, etiam in speciem redundat. Ideoque nulla distinctio est mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur, nec quicquam refert inter eos quos Iohannes in Iordane et quos Petrus in Tiberi tinxit... Igitur omnes aquae de pristina originis praerogativa sacramentum sanctificationis consequuntur invocato Deo. Supervenit enim statim Spiritus de caelis et aquis superest sanctificans eas de semetipso, et ita sanctificatae vim sanctificandi combibunt. »

Clemens Alex., *Strom.*, 4, 22, 141-2, *PG.*, 8, 1352, ed. Stählin t. 2, p. 310, 23-311, 12, rationes convenientiae cum ex Moyse tum ex Homero (!) aliisque poetis persequitur. Cf. *Paedag.*, 3, 10, fin., *PG.*, 8, 625 B, Stählin, t. 1, p. 266, 21-24, de piscandis hominibus.

Gregorius Naz., *Or.*, 40, 8, *PG.*, 36, 368 AB.

Gregorius Nyss., *Or. adv. differentes Baptismum*, *PG.*, 46, 420 C-421 D, de fonte Christi.

Severianus Gabalensis, *Homil. ex armeno translata,* ap. Jugie, *RSPT.*, 1913, p. 470-1, mediationem aquae explicat.

Hieronymus, *Ep.*, 69, 6, *Ad Oceanum, PL.*, 22, 659-661, ex VT et N., laudes aquae rhetorice persequitur (non immemor Tertulliani, *B.*, 5).

Augustinus, *Ep.*, 98, 2, *PL.*, 33, 360, recitato *Io.*, 3, 5 : « Aqua igitur exhibens forinsecus sacramentum gratiae et Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiae, solvens vinculum culpae, reconcilians bonum naturae, regenerans hominem in uno Christo ex uno Adam generatum. » — *In Io., Tr.*, 15, 4, *PL.*, 35, 1511-2.

Ioannes Damasc., *F. O.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121 B, vim aquae explicat.

III. S. Thomas, 3ª, q. 66 a. 3, « Utrum aqua sit propria materia Baptismi », multiplicem convenientiam assignat : 1. Ex aqua vita germinat ; 2. Aqua lavat ac refrigerat : 3. Baptizatus sepelitur in aquis ; 4. Elementum abundans ubique praesto est.

IV. *Documenta Ecclesiae.*

Pelagius I, P. R. (556-561), *Ep. ad Gaudentium episcopum Volaterranum*, *CIC* (*vetus*), *Decr.*, 4, 82. 30, *DB.*, 229.

Gregorius M., P. R. (590-604), *Ep.*, 1, 43, *Ad Leandrum Hispalensem, PL.*, 77, 497 B-498 A (*MGH.*, 1, 41, t. 1. p. 57).

Alexander III (1159-1181), *Ad Pontium episcopum Claromontensem, DB.*, 398 (331).

Innocentius III, *Ad Thoriam archiepiscopum Nidrosiensem* (Drontheim, Norveg.) (1206), *DB.*, 412 (345).

Gregorius IX, *Ad Sigurdum archiepiscopum Nidrosiensem* (1241), *DB.*, 447.

Conc. Viennense sub Clemente V, *contra I. P. Olivi* (1311/2), *DB.*, 482 (410).

Benedictus XII, *Contra errores Armenorum,* n. 58 (1351), *DB.*, 542 (1816).

Conc. Florentinum sub Eugenio IV, *Decr. pro Armenis* (1439), *DB.*, 696 (591).

Conc. Tridentinum, s. 7 can. 2 (1547), *DB.*, 858 (739).

Leo XIII, *Decr. S. Off.*, 21 aug. 1901, *DB.*, 1977.

CIC (Benedict. XV), 758 : « Licet Baptismus conferri valide possit aut per infusionem aut per immersionem aut per aspersionem, primus tamen vel secundus modus aut mixtus ex

utroque, qui magis sit in usu, retineatur secundum probatos diversarum Ecclesiarum rituales libros ».

Scholion I. — *Christus piscis,* ΙΧΘΥΣ.

Cum descriptione Baptismi saepe coniungitur mentio Christi ut piscis, ex traditione antiqua. Tertullianus, *B.*, 1 : « Nos pisciculi secundum Ἰχθὺν nostrum Iesum Christum in aqua nascimur. » Symbolismus videtur ex fundo communi religionum antiquarum petitus : nam inde a Babylone ad Carthaginem et ab Aegypto superiore ad Danubium, piscis est ut symbolum vitae : quo symbolo Christus repraesentatus est tanquam vitae auctor in Baptismo et in Eucharistia. Postea vero compositum est acrostichion : Ἰ[ησοῦς] Χ[ριστὸς] Θ[εοῦ] Υ[ἱὸς] Σ[ωτήρ]. Inter monumenta vetustissima huc spectantia, nominanda est inscriptio Abercii Hieropolitani (saec. II), v. 13-16, et inscriptio Pectorii Augustodunensis (circa 300?), cf. *DA.*, art. *Epigraphie* (L. Jalabert), col. 1445-8 et 1445-6; *Or. Sib.*, 8, 216-249, ap. Euseb., *Constantini Oratio ad Sanctorum coetum*, 18, *PG.*, 20, 1288 B-1289 A. (34 versus hexametri ; in fine σταυρός). — Cf. J. B. de Rossi, *De christianis monumentis* ἰχθὺν *exhibentibus,* in *Spicilegio Solesm.*, 3, p. 544-577, Paris, 1855; H. Marucchi, *Éléments d'archéologie chrétienne,* t. 1, 281-299, Paris 1900; ac praesertim F. J. Doelger, ΙΧΘΥΣ, *Das Fischymbol in frühchristlicher Zeit,* t. 1, Rom, 1910; t. 2 et 3, Münster, 1922.

Scholion II. — *De benedictione fontis.*

Sanctificationem aquae per verba sacerdotis vetera monumenta christiana saepe ita asserunt ut facile cogitationem iniciant alicuius doni permanentis ac virtutis quasi magicae; adeo ut dubium ortum sit num, sine praevia benedictione, aqua sit idonea materia (proxima) Baptismi. Prae oculis habeantur : *Excerpta* (gnostica) *Theodoti,* apud Clementem Alex., n. 82, ed. Stählin, p. 132, 10-14 (longe melius quam *PG.*, 9, 696 C); *Acta* (gnostica) *Thomae,* 52; Tertullianus, *B.*, 4; Cyprianus, *Ep.*, 70, 1. 2; *Sentt. episc.*, 18, p. 444; *Sacramentarium Serapionis*, 19 (7), ed. Funk, p. 18; Cyrillus Hier., *Cat.*, 3, 12, *PG.*, 33, 429; Gregorius Nyss., *Adv. differentes B.*, *PG.*, 46, 421 D; *In Baptismum Christi,* ib., 581; *Constt. Ap.*, 7, 43, 5, ed. Funk, p. 450; Ambrosius, *Myst.*, 3, 4, 20, *PL.*, 16, 394 C; *De Spiritu S.*, 1, 7, 88. 89, *PL.*, 16, 725; Pseudo-Am-

brosius, *Sacr.*, 1, 5, 15, 422 A; Augustinus, *BcD.*, 6, 25, 47, *PL.*, 43, 213, 214; *Serm.*, 352, 1, 3, *PL.*, 39, 1551.

Sed 1. imprimis animadvertendum est consociari hic res diversissimas. Nam si ad magiam declinaverunt gnostici, quod manifestum est, non continuo censendi sunt doctores Ecclesiae participes eiusdem sententiae, etiamsi quandoque ostendatur aliqua similitudo in verbis; sed ex sensu communi Ecclesiae et eorundem Patrum, verba ambigua interpretanda sunt.

2. Sane in explicanda virtute rituum christianorum, summi Patres sectati sunt maximum realismum in verbis : id requirebat indoles hominum quibuscum agebant, et id suadebat frequens collatio inter operationem Baptismi et operationem Eucharistiae : in Eucharistia enim Christus vere, realiter ac substantialiter continetur; in Baptismo vera ac realis virtus operari merito dicebatur. Sed tamen iidem Patres plane intellegebant quid interesset inter operationem unius et alterius Sacramenti; exemplo sit Cyrillus Hier., cuius confer verba de Baptismo, *Cat.*, 3, 12, *PG.*, 13, 429, cum ipsius verbis de ss. Eucharistia, *Cat.*, 22, 3, 1100 A. Hanc disparitatem recte vidit vir anglicanus C. Gore, *The Body of Christ* [3], not. 6, p. 294, 5, London, 1902. — Cf. Pourrat, *Théologie sacramentaire* [3], p. 53, 54.

3. Sermo Patrum plerumque respicit ritum Baptismi sollemnis, qualis vulgo conferebatur tempore Paschae cum summo apparatu, praemissa benedictione fontis; neque curabant Patres discernere quid esset de necessitate Sacramenti, quid non, sed universim monebant non confici sacramentum nisi verbum ad elementum accederet, ut ait Augustinus, *In Io.*, *Tr.*, 80, 3. Sed tamen plane sciebant Baptismum valide conferri posse sine illo apparatu, ut collatus est eunucho, *Act.*, 8, et multis post. Cum *Did.*, 7, 1, probatur Baptismus collatus ἐν ὕδατι ζῶντι, non definitur certus modus aquae in quem cadat benedictio.

4. Perpetuam Ecclesiae doctrinam apte repraesentant verba S. Thomae, 3ª q. 66 a. 1 ad 3ᵐ : « Accedente verbo ad elementum, fit sacramentum, non in ipso elemento, sed in homine, cui adhibetur elementum. » — A. 3 ad 4ᵐ : « Virtus Christi derivata est ad omnem aquam, non propter continuitatem loci, sed propter similitudinem speciei. » — ad 5ᵐ : « Illa benedictio quae adhibetur aquae, non est de necessitate Baptismi, sed pertinet ad quandam sollemnitatem. »

5. Ceterum firmum stat praeceptum Ecclesiae, ex *CIC.*, 757, 1 : « In Baptismo sollemni, adhibenda est aqua ad hoc benedicta. » Benedictio fontis est quoddam sacramentale, iuxta principia S. Thomae, *In 4 d.*, 8, q. 1 a. 1 qc. 1.

Scholion III. — *De ritu immersionis et infusionis seu aspersionis.*

Ritus immersionis, a principio adhibitus (*Act.*, 8), in Ecclesia latina perseveravit usque ad saeculum fere XII, in graeca etiam nunc perseverat. Hunc ritum respicit Apostolus cum agit de mystica cum Christo sepultura, *Rom.*, 6, 4; *Col.*, 12. Coniungit autem immersionem cum mentione mortis et sepulturae, quatenus homo moritur peccato ; emersionem cum mentione resurrectionis, quatenus homo resurgit Christo.

Consonant Patres innumeri. Cyrillus Hier., *Cat.*, 3, 12, *PG.*, 33, 444 A : Νεκρὸς ἐν ἁμαρτίαις καταβάς, ἀναβαίνεις ζωοποιηθεὶς ἐν δικαιοσύνῃ. — *Constt. Ap.*, 3, 17, 3, ed. Funk, p. 213 : Ἡ κατάδυσις τὸ συναποθανεῖν, ἡ ἀνάδυσις τὸ συναναστῆναι. — Ambrosius, *Myst.*, 5, 28, *PL.*, 16, 397 C : « Descendisti igitur. » ; 6, 31, 398 B : « Ascendisti de fonte. » — Pseudo-Ambrosius, *Sacr.*, 2, 7, 20, 429 BC : « Dixisti : Credo; et mersisti. » — Hunc morem, sua etiam aetate vigentem, communiorem ac laudabiliorem ait S. Thomas, 3ª q. 66 a. 7 ad 2ᵐ.

Nihilominus etiam infusionis seu aspersionis ritus habet ab antiquitate christiana testimonium. Verisimile est adhibitum esse ab Apostolis, cum tam multi baptizarentur. *Act.*, 2, 41 ; 16, 27-33. Accedunt documenta Patrum et Conciliorum. *Did.*, 7, 3 : (Si minor sit copia aquae), ἔχχεον εἰς τὴν κεφαλὴν τρὶς ὕδωρ. — Cyprianus, *Ep.*, 69, 12-16, p. 760-765 (de clinicis). — Cornelius, P. R. (251-3), *Ad Fabium Antiochenum,* de Novatiano, ap. Eusebium, *HE.*, 6, 43, *PG.* 20, 621-4 ; ubi tamen indicat Novatianum minus dignum sacerdotio, utpote qui « clinicus » baptizatus sit. — Eiusmodi praeiudicium refert Conc. Neocaesareense (314-5), can. 12, Mansi, 2, 542 B : etenim clinici arcentur sacerdotio, habentur tamen ut christani. Cf. Hefele-Leclercq, t. 1, p. 333. — *Acta Martyrum,* passim : *S. Laurentii, S. Bacchii iunioris.* — Responsum Stephani II, PR., 12, A. D. 754, *PL.*, 89, 1027 : « Si licet per necessitatem cum concha aut cum manibus infanti in infirmitate posito aquam super caput fundere et sic baptizare. Hoc baptisma, si in

nomine S. Trinitatis peractum fuerit, firmiter permanebit, praesertim cum et necessitas exposcit ut ille qui aegritudine detentus est hoc modo renatus particeps Dei regni efficiatur. » — S. Thomas, 3ª q. 66 a. 7 : « Immersio non est de necessitate baptismi. » *Ib.*, ad 3ᵐ : « Si totum corpus aqua non possit perfundi..., oportet caput perfundere, in quo manifestatur principium animalis vitae... » — Baptismus (plurium a longinquo), per aspersionem, saec. XIV inductus est a Ladislao Jagellon rege Poloniae. Et ita complures baptizasse fertur S. Franciscus Xaverius. — Monumenta antiquitatis christianae testantur ritum infusionis, si excipiantur dubia saec. III oborta, constanti traditione receptum. Ceterum ritus immersionis, qualis veteribus picturis exhibetur, non multum differt ab infusione; certe, non totum corpus immergebatur, ut nunc vulgo fit apud Graecos. Quomodo in desuetudinem abierit, vide ap. Corblet, t. 1, p. 239 sqq. Iniqua de hac re iurgia Graecorum adversus Latinos. Cf. Duchesne, *Églises séparées*, p. 89-96, Paris, 1896.

Scholion IV. — *De triplici immersione sive infusione.*

Antiquissima consuetudo, originis, ut videtur, ecclesiasticae. *Did.*, 7, 3. — Tertullianus, *Cor.*, 3; *Prax.*, 26. — Basilius, *De Spir. S.*, 15, 35; 27, 66. *PG.*, 32, 130-2, 188 : antiquam traditionem appellat. — Cyrillus Hier., *Cat*, 20, 4, *PG*, 33, 1080 C. — Gregorius Nyss., *Or. cat.*, 35, *PG.*, 45, 85; *Or. in Bapt. Christi*, *PG.*, 46, 585. — Didymus, *Tr.*, 12; 15, *PG.*, 39, 672 A; 720 A : Reprobantur Pneumatomachi, μὴ ἔχοντες τὸ τέλειον καὶ μάτην τὰς τρεῖς ἀναδύσεις δεξάμενοι Eunomiani, διὰ τὸ μίαν κατάδυσιν ποιεῖσθαι, λέγοντες μόνον εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτίζεσθαι. — *Conc. CPtanum* I (381), canon additus 7, ap. Pitra, *Iuris ecclesiastici Graecorum Hist. et Monum.*, 1, 512. — *Canon Apost.*, 50, ap. Funk, *Constt. Ap.*, p. 578. Cf. *Decretales pseudoisidor.*, ed. Hinschius, p. 30. — *Canon Hippolyti* 133 requirit etiam triplicem pronuntiationem verborum. — Chrysostomus, *In Io., H.*, 25, 2, *PG.*, 59, 151; *In Col., H.*, 6, 4, *PG.*, 62, 342. — Theodoretus, *HF.*, 4, 3, *PG.*, 83, 420 C. — Sozomenus, *HE.*, 6, 26, *PG.*, 67, 1316 C. — Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 8 (secutus Tertull., *Cor.*, 3), *PL.*, 23, 164. — Ambrosius, *Myst.*, 4, 21, *PL.*, 16, 294 D; Ps. Ambrosius, *Sacr.*, 2, 7, 20, 429 C. — Hieronymus, *In Eph., L.*, 2, 4, *PL.*,

26, 496 B. — Leo M., *Serm.*, 70, 4, *PL.*, 54, 382; *Ep.*, 16, 3, *PL.*, 54, 698. — Petrus Chrysologus, *Serm.*, 113, *PL.*, 52, 511 C. — Maximus Taurinensis, *Tract. 2 de Bapt.*, *PL.*, 57, 778. — Pseudo-Dionysius, *Eccl. Hier.*, 2, 2, 7, *PG.*, 3, 396; 404 B. — Ps. Augustinus (ap. S. Th., q. 66, a. 8, ad. 1[m]), *PL.*, 40, 1211. — Pelagius I, *Ep. ad Gaudentium Volaterr.* (circ. 560), *CIC* (vet.), *Decr.*, 3, 4, 82 et 30, *DB.*, 229 : « Multi sunt qui in nomine Christi solummodo, una etiam mersione, se asserunt baptizari. Evangelicum vero praeceptum, ipso Deo Domino et Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam mersione, sanctum baptisma unicuique tribuere... *Mt.*, 28, 19. »

At Gregorius M., *Ep. Ad Leandrum Hispalensem* (1, 43, *PL.*, 77, 497 C — 498 A; 1, 41 *MGH.*, t. 1, p. 57; april. 591), consuetudinem unius mersionis, in Ecclesia catholica Hispaniae vigentem, probat, ne videatur mos geri Arianis, trina mersione utentibus : « De trina mersione baptismatis, nihil responderi verius potuit quam ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctae Ecclesiae consuetudo diversa... » Haec recepta sunt in Acta Conc. Toletani IV (633), c. 6, Mansi, 10, 619.

Ceterum triplex mersio ad duplicem symbolismum refertur : *a*) ad triduanam Domini sepulturam : Basil., Cyrill. H., Gregor. Nyss.. Leo M., Petrus Chrysol., Maxim. Taur.. Pseudo. Dionysius, Damascenus, *F. O.*, 4, 9, 94, 1120 A; — *b*) ad Trinitatem personarum : Tert., Didym., Hier.; — utrumque symbolismum coniungit Gregorius M., l. c., et post eum plerique : Alcuinus, *Ep.. Ad fratres Lugdunenses;* 113, *Ad Paulinum patriarch.*, *PL.*, 100, 289-293; 342. — Lombardus, *Sent.*, 4 d., 3 q. 9, *PL.*, 192, 845. — S. Th., p. 3[a], q. 66 a. 8. — *Cat. Trid.*, 2, 2, 17; *CIC.*, 758.

THESIS III.

Forma Baptismi constat assertione actus sacramentalis cum distincta invocatione Trinitatis.

Prolegomena.

1. Imprimis animadvertendum est nomen formae in theologia Sacramentorum bifariam accipi posse : uno modo, ut significet totum ritum Sacramenti; quae est antiqua et

communis acceptio; altero modo, ut significet verba quatenus opponuntur rebus : sic forma determinat materiam Sacramenti; quae est recentior et technica acceptio.

Prioris acceptionis exemplo sint : Tertullianus, *B.*, 13 : « Lex enim tinguendi imposita est et forma praescripta. Ite, inquit, docete nationes, tinguentes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. » — Augustinus, *Pecc. mer. rem.*, 1, 34, 63, *PL.*, 44, 146 : « Quid de ipsa forma sacramenti loquar? Vellem aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum parvulum afferret. » — Hugo Victorinus, *De Sacram.*, 2, 6, 6, *PL.*, 176, 45, D (Baptismus Ioannis et Christi) : « Sacramentum ergo utrobique quantum ad formam exteriorem idem fuit, sed quantum ad effectum idem non fuit, quia illic sacramentum solum fuit, nam remissio peccatorum non fuit, hic autem et sacramenti forma proponitur et virtus sacramenti pariter in remissionem peccatorum condonatur. » Etiam Conc. Milev. II (416), can. 2, *DB.*, 102 (66); Ps. Ambrosius, *Sacr.*, 5, 18, *PL.*, 16, 422 C.

Posterior acceptio est hic in causa, non prior.

2. Quoniam forma ingreditur essentiam Sacramenti, et quidem ut elementum determinans, omnino attendendum est quid in eo genere possit aut non possit Ecclesia. Exstat decretum Conc. Tridentini, s. 21 c. 2, *DB.*, 931 (809) : « .. Declarat hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire iudicaret... Cf. 1 *Cor.*, 4, 1; 11, 34. »

De interpretatione verborum « *salva eorum substantia* », non una est omnium sententia, et nuper in contrarias partes disputaverunt H. Lennerz, S. I., *Gregorianum*, 1922, p. 385-419; 524-557; I. B. Umberg, S. I., *ZSKT.*, 1924, p. 161-195. Nos illam litem breviter attigimus, *ETL.*, 1924, p. 497-504.

Ut mentem Concilii assequamur, operae pretium est animadvertere quomodo illa verba decreto s. 21 inserta sint. Primus quaestionem moverat in congregatione theologorum minorum, die 17ª iun. 1561, Bernardinus Berardinus, O. P., theologus episcopi Nemausensis. Ut autem insererentur illa verba, postulaverunt tres episcopi, Gerundensis, Nemausensis et Lucensis, die 14 iulii. Mos gestus est tribus episcopis, non

post longam deliberationem, sed ex tempore, nam biduo post (16 iul.) decretum promulgatum est.

Si verba inserta aestimare voluerimus ex contextu in quem inserta sunt et ex processu insertionis — quae videtur optima ratio interpretandi, — dicendum erit rem eo spectare ut Christo Domino vindicetur quidquid est institutionis, Ecclesiae relinquatur sola administratio et dispensatio Sacramenti a Christo instituti. Haec interpretatio, qua Sacramentorum substantia iuri divino imputatur, ex ipsis Concilii verbis enata, non aliunde quaesita, pro fundamento accipienda est. Neque sane pugnat cum interpretatione communi Scholae, qua passim describitur substantia Sacramentorum tanquam constans ex materia et forma. Nemini quidem theologo catholico dubium esse potest quin institutio Sacramenti, ab ipso Christo Domino facta, fuerit cum aliqua assignatione materiae et formae. Sed licet summa res una eademque sit, non statim sequitur quidquid aliquando assertum est de materia et forma Sacramenti, simpliciter transferri posse ad Sacramenti substantiam et de illa formaliter accipi. Praesertim cum de illa re variae sint et multiplices expositiones scholasticorum quas Concilium in conficiendo decreto nullatenus respexit. Emendatio illa, a tribus episcopis prolata die 14ª iulii, statim recepta, die 16ª promulgata est, non ex longa deliberatione, qualis praemitti solet decisioni amplae controversiae theologicae. Difficile quis sibi persuaserit a priori, Patres Tridentinos voluisse ingens doctrinae pondus committere tribus illis verbis paene tumultuariis. Quid maxima voluerint, cognosci potest partim quidem ex significatione communi verbi, in Schola minime inauditi, sed multo melius ac certius ex propriis adiunctis.

Propria adiuncta ostendunt Patres non id egisse ut reprimerent asserta temeraria aliquorum tribuentium plus aequo potestati Ecclesiae in Sacramentis, sed contra ut, in asserenda potestate Ecclesiae contra impudentes negationes haereticorum, adhiberent aliquam cautionem necessariam. Aliis verbis, cautio illa, ex admonitione trium episcoporum in decretum suscepta paucis horis ante promulgationem, non tam videtur eo spectasse ut aliquid positive assereretur, quam ne quid temere crederetur, unde doctrina catholica de institutione Sacramentorum christianorum aliquid detrimenti capere posset.

Sacramenta omnia a Christo Domino esse instituta consentiunt omnes theologi catholici, una eademque ratione innixi : auctorem gratiae solum esse Deum, ad quem pertineat connectere gratiae donum cum signo efficaci. Pariter consentiunt compleri non potuisse institutionem Sacramenti sine aliqua assignatione materiae ac formae, quae sunt partes essentiales Sacramenti. Sed cum assignatio materiae ac formae fieri potuerit dupliciter, aut ab ipso Domino immediate, ut manifestum est in Baptismo et Eucharistia, aut mediate per ministerium Apostolorum, instrumentaliter perficientium institutionem Christi, ut verisimile est in quibusdam aliis Sacramentis, hinc oritur diversitas; cum alii vindicent ipsi Domino non modo institutionem, sed etiam assignationem accuratam materiae ac formae, alii solam institutionem, relicta Apostolis aut etiam ipsi Ecclesiae assignatione accurata materiae ac formae. Ad multiplicitatem sententiarum accedit sermonis confusio: nam non omnes semper distinguunt ab ipsa institutione, quae est operatio propria et immediata ipsius Christi pro sua potestate divina connectentis gratiam cum signo efficaci, assignationem accuratam materiae ac formae, quae sola potuit mandari Apostolis. Ad vitandam in re praesenti omnem ambiguitatem, commodius videtur dicere seorsim primo de institutione Christi, tum de assignatione materiae ac formae.

Hac distinctione adhibita, facile concedent omnes theologi catholici salvum esse non posse Sacramentum nisi salva sit institutio Christi. Eatenus enim operatur sacramentalis ritus ut signum efficax gratiae, quatenus repraesentat id quocum Christus voluit connectere gratiam. Unde colligent omnes ad substantiam Sacramenti, quam Patres Tridentini salvam esse voluerunt, pertinere ritum concretum, quisquis est, institutum a Christo, sive immediate sive mediate.

De assignatione materiae et formae, non idem viget consensus. Licet enim doctrina catholica describat Sacramentum ut constans ex duabus partibus essentialibus, quae sunt materia et forma, non ita diserte neque uniformiter connectit illas partes, materialiter spectatas, cum institutione Christi. Quapropter, et ante et post Concilium Tridentinum, varie de hoc opinati sunt theologi catholici.

Ad rationem Sacramenti christiani, requiritur determinatio

materiae et formae, quae sit iuxta institutionem Christi. Porro institutio Christi definiri nequit a priori. Nostra quidem aetate, postquam multa dicta sunt in utramque partem de determinatione materiae et formae mediate aut immediate a Christo facta, modum determinationis facile definimus in quibusdam Sacramentis, non tamen in omnibus. Idem iudicium faciendum a fortiori de theologis Tridentinis, quaestione nondum tam saepe ventilata.

Igitur, quis fuerit modus determinationis materiae ac formae iuxta institutionem Christi, non potest definiri a priori, sed ex traditione Ecclesiae discendum est. Potuit enim in institutione Christi materia ac forma aut magis contrahi aut magis dilatari quam historice factum est. Sic in Baptismo, poterat Christus statuere ut ablutio sacramentalis fieret valide in sola Iordanis aqua : hoc esset materiam contrahere intra speciem aquae. Poterat etiam statuere ut ablutio sacramentalis fieret valide in quovis liquore, puta in vino aut in lacte : hoc esset materiam dilatare extra speciem aquae. Similia fingi possunt de forma Baptismi. Quaenam sit ratio ablutionis validae et formae validae, scire non est aestimationis communis, nisi praesupposita traditione authentica Ecclesiae, cuius est interpretari institutionem Christi.

Nulla apparet a priori repugnantia in hoc quod unus et simplex actus institutionis a Christo factae descendat ad operationem per ritus multiformes, ita ordinante Christo, aut ex mandato Christi Apostolis, et dispensante Ecclesia pro diversitate temporum ac locorum. Uniformitas illa, quam in Baptismo et Eucharistia videmus, pertinet ad materiale ritus, non ad formale institutionis, quod, per se loquendo, in aliis Sacramentis salvum esse potest sine materiali uniformitate ritus. Haec est ipsa substantia Sacramenti, formale institutionis, quod illaesum servat Ecclesia.

3. Exempla diversitatis in administratione suppeditat historia Sacramentorum. Confirmatio, aetate apostolica, quantum ex NT iudicare possumus, sola manuum impositione conferebatur; ad essentiam Sacramenti iam pertinet ritus unctionis, in Oriente primum inductus, in Occidentem propagatus. Ordinatio sacerdotis et ipsa primo sola manuum impositione collata, post etiam instrumentorum porrectione (cf. decr. Florentinum ad Armenos). Forma Paenitentiae, i. e. absolutio

sacerdotis, in Occidente usque ad saec. fere XIII et in Oriente etiam nunc deprecativa; iam in Occidente declarativa. Contractus matrimonialis validitas variis condicionibus pro diversitate temporum ac locorum adstricta.

Res habet suas obscuritates. Nuper partes e diametro oppositas secuti sunt duo Eminentissimi Romanae Ecclesiae Cardinales in controversia de essentia Sacramenti Ordinis, unde quaestio praesens illustrari potest.

Eminentissimus Cardinalis Van Rossum, in praeclaro opere *De essentia Sacramenti Ordinis Disquisitio historicotheologica*, Friburgi Brisgoviae, 1914, quasi a priori statuebat unam esse materiam Sacramenti ab origine immotam : secus perire unitatem Sacramenti. Constat autem ex Scriptura et Patribus Ordinem per multa saecula in Ecclesia Latina et adhuc in Graeca collatum sola impositione manuum : at Concilium Florentinum, decreto ad Armenos, materiam assignat porrectionem instrumentorum. Ego concludendum, quod iamdiu multis visum est et in Ecclesia libere defensum, decretum Florentinum ad Armenos non habere, in hac parte, vim dogmaticam infallibilem, sed vim alicuius ordinationis practicae. In hanc sententiam inclinant theologi longe plerique a trecentis fere annis. Theologos 385 interrogavit Card. Van Rossum; summam inquisitionis vide in *DA.*, art. *Ordination*, col. 1144 sqq., cum diagrammate, col. 1146.

Eminentissimus Cardinalis Billot, *De sacramentis*, t. 1[4], p. 35 sqq., t. 2. p. 294 sqq., quasi a priori statuit decretum Florentinum ad Armenos habere plenam vim dogmaticam. Unde sequitur in locum materiae olim solius necessariae in Sacramento Ordinis successisse aliam materiam, quam solam commemorat decretum Florentinum.

Diversitas illarum sententiarum subiecto diagrammate exhibetur :

	Van Rossum	Billot
Materia Sacramenti	immutabilis	mutabilis
Decretum Florentinum ad Armenos	non dogmaticum	dogmaticum

Utraque sententia habet unde erudiamur : solvit enim quasdam obiectiones ex altera parte ortas. Sed si alterutram sine temperamento amplectamur, occurrunt gravissima incom-

moda. Nam si Card. Van Rossum in omnibus sequamur, non satisfit obiectionibus petitis ex mutatione aperte facta in materia et forma quorundam Sacramentorum, non tantum Ordinis; puta in materia Confirmationis, olim per impositionem manuum datae, nunc per unctionem, et in forma Absolutionis, deprecativae olim in tota Ecclesia et etiam nunc in Oriente, nunc in Occidente indicativae. E contra, si Card. Billot in omnibus sequamur, ineuntur difficultates vix extricabiles. Etenim admittendum erit materiam olim solam legitimam aliquando derelictam esse privata auctoritate, idque varia aetate factum pro variis locis, non ex aliquo decreto Ecclesiae, sed sensim sine sensu, saec. XII-XIII, ita ut interim definiri nequeat quaenam fuerit materia Sacramenti sola efficax, pro singulis locis.

Sed licet cum multis theologis mediam viam inire, ita ut dicamus materiam Sacramenti et formaliter intellectam secundum institutionem Christi mansisse immutatam atque immutabilem, et materialiter intellectam aliquam mutationem subiisse; decretum autem Florentinum exhibere materiam intellectam materialiter, pro condicione historica illius temporis, non formaliter pro immota institutione Christi; neque esse ex natura sua dogmaticum, sed practicum. Ceterum inter omnes constat ritum porrectionis instrumentorum, saec. XII-XIII inductum, tam certa praescriptione frui ut nullatenus omitti possit et, si quo casu defuerit, omnino debeat suppleri; quod plane confirmatur decretis Ecclesiae.

Ex iisdem principiis similes quaestiones expendi poterunt; ita ut non defendatur id quod praefracte statuit Adrianus Boeijens Lovaniensis (Adrianus VI, P. R., 1522-3), *De Baptismo*, fol. X, p 2, col. 1, ed. Romae 1522 : « Praemitto quod Ecclesia non posset novam formam Baptismi aut alterius Sacramenti instituere aut institutam *quovis modo* mutare... »; et tamen teneatur eandem Sacramenti substantiam perseverare in omnibus mutationibus accidentalibus quae auctoritate Ecclesiae fieri possunt. Nam, ut in prolegomeno 2 dictum est, illae mutationes Ecclesiae permitti potuerunt quae attingunt materiale ritus, non formale institutionis. Quid autem sit materiale ritus, ex eius actu cognosci potest, cui cura mandata est dispensandi singula, salvo formali institutionis.

Ad historiam Sacramentorum plurimum contulerunt quae a

saec. praesertim XVI scripserunt viri in cognitione rituum orientalium versati; inter quos nominandus est Ioannes Morinus, Congr. Orat. († 1659), *Commentarius historicus de disciplina in administratione Sacramenti Paenitentiae*, Paris, 1651., *Commentarius historicus ac dogmaticus de sacris Ecclesiae Ordinationibus secundum antiquos et recentiores*, Paris, 1655.

4. Requiri assertionem actus sacramentalis negarunt maxime Protestantes, ut Calvinus, *Inst. rel. chr.*, 4, 14, 4. Nam cum viderent Baptismum ab Apostolo, *Eph.*, 5, 26, definiri « lavacrum aquae in verbo », interpretati sunt pro lubitu suo « verbum » de praedicatione Evangelii, et ad se trahere studuerunt Augustinum. Sed locus Apostoli non patitur illam interpretationem : Ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. Nam ῥῆμα, sine articulo et quovis alio adiuncto, nequaquam potest significare praedicationem Evangelii. Cf. F. Prat, *TP.*, t. 2[6], p. 307. 308. — Assertio cadat oportet in actum qui hic et nunc ponitur. Ceterum fieri potest aut modo personali (ut fert ritus latinus) aut impersonali (ut fert graecus). — Necessitatem assertionis non satis viderunt nonnulli theologi, ut Io. Morinus, *De disciplina... Poenitentiae*, 8, 16, 21, ed. Venet. 1702, p. 388 B.

5. Cur « in nomine », non « in nominibus » ? — S. Thomas, 3[a] q. 66 a. 5 ad 8[m] : « Etsi tria sint nomina personalia trium personarum, est tamen nomen unum essentiale. Virtus autem divina, quae operatur in Baptismo, ad essentiam pertinet... »

6. Invocationem Trinitatis aut omiserunt aut perverterunt nonnulli haeretici veteres, ut gnostici illi quorum formulam refert Irenaeus, *H.*, 1, 21, 3, *PG.*, 7, 661 A, suo iam tempore non intellectam ; non nulli etiam Montanistae, ut conici potest : *CIL.*, t. 8, n. 2272 (Masculae. in Numidia) : « Flabius Abus domesticus in nomine Patris et Filii (et) domini Muntani, quod promisit complevit. » Ap. de Labriolle, *Sources de l'histoire du Montanisme*, p. 195. Sabelliani, Paulianistae, Eunomiani, Priscillianistae... — Formam Baptismi, sicut alia multa, pessumdedit Lutherus, *Lib. de captivitate babylonica*. Similiter Zwinglius, *De vera et falsa religione;* Unitarii. Multae sectae recentiores formam Baptismi perverterunt. Cf. *Nouvelles religieuses*, 1924, p. 239 B. 240 : « *Le schisme d'Aglipay* » (in insulis Philippinis, 1896).

Inter catholicos controverti potuit qualis invocatio Trinitatis requireretur. Multi quidem senserunt idoneam invocationem haberi posse prolato solo nomine Christi, et ita baptizasse Apostolos, iuxta *Act.*, 2, 38; 8, 12. 16; 10, 48; 19, 5. In ea opinione fuisse visi sunt Basilius et Ambrosius, et ita interpretatur Ambrosium S. Thomas, 3ª q. 66 a. 6 ad 1^m^ et 2^m^. Alii longius progressi docuerunt etiam nunc posse valide conferri Baptismum invocato solo nomine Christi. Ita Lombardus, 4 d., 3, 2-5, *PL.*, 192, 843-4; Caietanus (ap. Billot, t. 1⁴, p. 230. 231); Toletus.., quibus minime assentimur. — Plura infr., Schol. II.

Alia quaestio est num necessaria mentio Trinitatis necessario ipsis ministri actu baptizantis verbis includatur, an possit ex aliquibus adiunctis colligi. Causa dubitandi est quod monumenta Patrum solent exhibere mentionem Trinitatis coniunctam cum interrogationibus et responsis baptizati, non cum actu baptizandi. — Cf. Schol. III.

7. Tandem animadverte prolationem formae non posse omnino seiungi ab intentione ministri, de qua th. IV.

Probatur thesis.

A. *Requiritur assertio actus sacramentalis.*

I. *Ex consuetudine perpetua Ecclesiae per multa saecula.* Vide omnes Ordines Baptismi. — de Puniet, O. S. B., in *DACL.*, t. 2, 251-346 (1907).

II. *Ex magisterio authentico Ecclesiae.*

Alexander III (1158-1181), *Ep. ad Pontium episcopum Claromontensem* (in Arvernia; sedit 1170-1182, Gams), *DB.*, 398 (331). — Morin, *Discipl. Poen.*, 8, 16, 21, animadvertit decretalem Alexandri III ignotam fuisse veteribus scholasticis, donec a Raymundo de Pennafort in Corpus Iuris recepta et a Gregorio IX sancita est. Ac suspicatur aliquando valuisse Baptismum omissa assertione actus sacramentalis.

Eugenius IV, *Decr. Florentino ad Armenos* (1439), probat utramque formam, graecam et latinam.

Alexander VIII, *Decr. S. Off.*, 7 dec. 1690, n. 27, *DB.*, 1317 (1184), reprobat illam interpretationem Alexandri III quae placuerat Ioanni Morino et Francisco Farvacques Lovaniensi.

III. *Ratione theologica.* — S. Thomas, 3ª q. 67 a. 5 : « Utrum haec sit conveniens forma Baptismi : Ego te baptizo

in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. — Rdq. Baptismus per suam formam consecratur, secundum *Eph.*, 5, 26... Et ideo oportet quod in forma baptismi exprimatur causa baptismi. Est autem eius duplex causa : una quidem principalis, a qua virtutem habet, quae est sancta Trinitas; alia autem instrumentalis, sc. minister, qui tradit exterius sacramentum. Et ideo oportet in forma baptismi de utraque fieri mentionem. Minister autem tangitur cum dicitur : « Ego te baptizo »; causa autem principalis cum dicitur : « in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ». Unde haec est conveniens forma baptismi... » — Ad 1^m, occurrit obiectioni ortae ex forma Graecorum. Ad 2^m, meminit decretalis Alexandri III.

B. *Requiritur distincta invocatio Trinitatis.*

Ex praecepto Domini, *Mt.*, 28, 19. De quo duo ostendenda sunt :

1° Esse genuinum dictum Domini;

2° Praescribi ipsam formam Baptismi.

1° *Esse genuinum dictum Domini* negant, ut vidimus in thes. I sub α 5°, ex critica interna, qui volunt liturgiam christianam prius enatam esse, ac postea ad eius normam conformata esse evangelia. Sed durius est credere fidem Trinitatis et consuetudinem Baptismi sine dicto Domini natam, quam ex verbo Domini. Porro scripta Pauli testantur iam anno 50 fidem Trinitatis disseminatam et consuetudinem Baptismi vigentem : oportet igitur utriusque rei assignari causam aliquam antiquiorem anno 50. De consuetudine Baptismi iam vigente, cf. supra, thes. I, α) 6°. De fide Trinitatis iam disseminata, cf. omnes epistulas Pauli : earum inscriptiones; praeterea *Tit.*, 3, 4-7; *Eph.*, 2, 18; 3, 14-17; 4, 3-6; *Rom.*, 8, 9-11. 15-17; *Gal.*, 4, 4-6; *2 Cor.*, 13, 13; *1 Cor.*, 12, 3-6; *2 Thes.*, 2, 13 sqq.; *1 Thes.*, 1, 3-5; 5, 18. 19. E synopticis, *Mt.*, 11, 27 = *Lc.*, 10, 22; *Mt.*, 12, 32 = *Mc.*, 3, 29 = *Lc.*, 12, 10; *Lc.*, 1, 35; *Lc.*, 24, 49, coll. *Act.*, 1, 4-8. Adde *1 Pt.*, 1, 2; *1 Io.*, 3, 23-24. Quod si quis instet dicendo mentionem Baptismi nusquam in NT coniungi cum mentione Trinitatis, respondebimus : 1. Utriusque rei mentio est infrequens; ergo non mirum eam non in eosdem locos convenire; 2. Reapse coniungitur, *Tit.*, 3, 4-7; *Eph.*, 4, 3-6; et in Baptismo Domini Trinitas declaratur, *Mt.*, 3, 16. 17 = *Mc.*, 1, 9-11 = *Lc.*, 3, 21. 22.

Cf. J. Lebreton, *Origines du Dogme de la Trinité*[4], Paris, 1919.

Locum *Mt.*, 28, 19 nuper impugnavit ex critica externa F. Conybeare, *The eusebian form of the text Mt.*, 28, 19, *ZSNTW.*, t. 2, p. 275-288 (1901); iterum, *Hibbert Journal*, oct. 1902, p. 102-8. Hic, Eusebii scriptis diligenter excussis, sibi persuasit formam huius dicti plenam, qualis in nostris exemplaribus legitur, apud Eusebium vix occurrere, neque unquam in scriptis eius antenicaenis; inveniri autem lectionem brevioren : Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου : sic. v. g., *In Ps.*, 65, 6, *PG.*, 23, 653 D. Eiusdem lectionis testes adduxit Iustinum, *Dial.*, 39. 53; Hermam, *Sim.*, 9, 17, 4. E locis autem Eusebii fere 24 quos reperit, 3 tantum numerat qui lectioni pleniori aperte faveant, 18 qui lectioni minus plenae. Unde coniecit formam pleniorem non extitisse in codicibus bonae notae quibus Eusebius utebatur, sed ex usu liturgico enatam esse circa annos 130, 140, et post Conc. Nicaenum maxime propagatam. Nominat autem, p. 288, criticos quibus locus iam antea suspectus fuerat: Teller, Evanson, Martineau, J. H. Scholten,, H. Holtzmann.

Conybearío partim assensi sunt H. Usener, Kirsopp Lake, N. Schmidt, Rashdall, A. Loisy, G. Krüger..; contradixerunt inter alios, e lutheranis E. Riggenbach, *Der trinitarische Taufbefehl, nach seiner ursprunglichen Textgestalt und seiner Authentie untersucht,* Gütersloh, 1903; ex anglicanis, F. H. Chase, *The Lord's command to baptise, JTS.*, t. 6, 1905, p. 481-521; t. 8, 1907, p. 161-184; e catholicis, J. Lebreton, *Les origines du dogme de la Trinité,* note E, p. 489, Paris, 1910 (ed. 4, p. 553-564, Paris, 1919). Adde B. H. Cuneo, O. F. M., *The Lord's command to baptise. The Catholic University of America,* Washington, 1923.

Riggenbach, iterum excussis Eusebii auctoritatibus, ostendit usum formae minus plenae perseverare in scriptis post-nicaenis : non posse igitur mutationem imputari concilio Nicaeno. Attulit multa exempla Patrum antenicaenorum, qui saec. III et II formae pleniori testificantur, neque tantum ut liturgicae, sed etiam ut evangelicae. — Chase et ipse argumentum duxit ex consensu codicum omnium et Patrum antenicaenorum. Interpretatus est τὸ ὄνομα ita ut contenderet non tradi formam baptizandi, sed declarari significationem ritus, quae sit mystica

insertio Trinitati, coll. *1 Cor.*, 10. 2 ; *Gal.*, 3, 27 ; *Rom.*, 6, 3; *Col.*, 2, 12 (id quidem merito controvertitur; cf. infra, ad thes. VIII, quae opposuit Armitage Robinson). — Lebreton copioso apparatu et diligenti investigatione ostendit formam minus plenam : 1. nullo in codice Sacrae Scripturae neque in ulla versione legi; 2. a Patribus saec. IV, qui cum Arianis decertarunt, ignorari; ergo a fortiori ab Arianis, qui eam, si novissent, cupide arripuissent; 3. apud Eusebium ipsum, minime exclusivam esse formae plenioris, sed, ut conicere licet, ex quadam contaminatione ortam (*Mt.*, 28, 19 et *Lc.*, 24,47) : 4. a Patribus antenicaenis pariter ignorari (loci adducti ex Iustino et Herma huc non pertinent). Totum ergo Conybearii commentum concidit.

2° *Praescribi ipsam formam Baptismi* colligimus *a* non tam ex loco *Mt.*, per se spectato, quam *b*) ex traditione christiana, quae suum in eo habet fundamentum.

a) Locus *Mt.* ideo per se non ponit rem extra controversiam, quia opponi possunt alii loci qui simili iure vindicarentur ut legitima forma Baptismi. Videmus enim homines baptizatos ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ, *Act.*, 2, 38, : ἐν τῷ ὀνόματι Ἰ. Χ., *Act.*, 10, 48; εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κ Ι., *Act.*, 8, 16; 19, 5; εἰς Χριστόν, *Rom.*, 6, 3; *Gal.*, 3, 27. De his infra, in thes. VIII. Interim negamus paritatem inter locos historicos, quibus res gestae ab Apostolis utcumque referuntur, et authenticam declarationem promulgationis ab ipso Domino factae, verbis, ut gravitas rei ferebat, accuratissimis.

b) Traditio christiana legem promulgatam copiose declarat. Audiantur antiquissimi testes.

Did., 7, 1-3.

Clemens, 1 *Cor.*, 58, 2.

Iustinus, 1 *Apol.*, 61, *PG.*, 6, 420 C-421 B.

Irenaeus. *H.*, 3. 17, 1, *PG.*, 7, 929 C; *Demonstratio Apostolicae Praedicationis* 3. 7. trad. Berthoulot. *RSR.*, 1916, p. 371. 373.

Theodotus, apud Clement. Alex., *Excerpt.*, 76, *PG.*, 9, 693 C; Stählin, p. 131, 5.

Tertullianus, *Bapt.*, 6. 13, ed. Lupton p. 17, 6; 39, 2; *Praescr.*, 20, *PL.*, 2, 32 A; *Prax.*, 26, *PL.*, 2, 190 A.

Hippolytus, *Adv. Noet.*, 14, *PG.*, 10, 821 B.

Cyprianus, *Epp.*, 9, 7-8, p. 756; 70, 2, p. 768; 73, 5, p. 781. 782; 73, 18, p. 791.

Sentt. episc., 7. 10. 29. 37, pp. 440. 442. 447. 450.

Firmilianus, *Ep.* (inter cyprian.), 75, 10. 11, p. 818.

Origenes, *Periarchon*, 1, 3, 2, *PG.*, 11, 147 C; *In Io.*, 3, 5, fragm. Preuschen 36, p. 512; *In Io.*, 11, 4, fr. 79, p. 547; *In Rom.*, 6, 3, *L.*, 5, 8, *PG.*, 14, 1039 C, etc.

Anonymus de Rebapt., 7, Hartel, p. 78.

Clementinae Homil., 9, 23, *PG.*, 2, 257 C.

Eusebius, *Ep. ad Ecclesiam Caesareensem*, 3, *PG.*, 20, 1537 C.

Constt. Ap., 7, 40, 3, ed. Funk, p. 444, 5-9 ; 7, 44, 3, p. 450

Optatus Milev., *SD.*, 5, 5, *PL.*, 11, 1055 A.

Hilarius, *Trin.*, 2, 1, *PL.*, 10, 50 C-61 A.

Cf. Lebreton, *Le dogme de la Trinité dans l'ancienne Église chrétienne*, *RSR.*, 1918, p. 1-35.

Plura invenies apud Rouët de Journel, *Enchiridion Patristicum*, sub indicis theologici n. 465, per quae lex credendi ipsa orandi lege statuatur.

Documenta Ecclesiae, a saec. III, saepe inculcant necessitatem invocandae Trinitatis.

Conc. Arelatense I (314), can. 8, *DB.*, 53 (16).

Conc. Nicaenum (325), can. 19, *DB.*, 56 (20). — Ad interpretationem, cf: decret. Innocentii I ad Rufum.

Damasus, in *Conc. Romano* (380), anath. 24, *DB.*, 82 (45)

Innocentius I, *Ad Victricium Rotomag.* (15 feb. 404), *DB.*, 94 (62); *Ad Rufum et eppos Macedoniae* (13 dec. 414), *DB.*, 97 (63).

Pelagius I, *Ad Gaudentium Volaterranum* (circ. 560), *DB.*, 229.

Gregorius M., *Ad Quiricum et eppos Hiberniae* (22 iun. 601), *DB.*, 249.

Zacharias I, *Ad Bonifacium Moguntinum* (1 mai. 748), *DB.*, 297. — Plenius, *TDC.*, 1018 coll. 1014. *PL.*, 89, 943, 946.

Nicolaus I, *Ad Bulgaros*, r. 104 (nov. 866), *DB.*, 335 (264).

Lateranense IV, sub Innocentio III (1215), *DB.*, 430 (357).

Viennense, sub Clemente V (1311/2), *DB.*, 482 (410).

Benedictus XII, *Inter errores Armen.*, 58 (1341), *DB.*, 542 (1816).

Florentinum, sub Eugenio IV, *Decr. ad Armen.* (1439), *DB.*, 696 (591).

E theologis, satis erit commemorare auctoritatem S. Thomae. 3ª q. 66 a. 5, allatam sub A; coll. a. 6.

Scholion I. — *Discrimen formae orientalis et occidentalis.*

Libri Graecorum liturgici sic habent : Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ✓ ⌣ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς,... Ita iam ineunte saec. VI ap. Theodorum Lectorem, *HE.*, 2, 25, *PG.*, 86, 195-8. Eodem saeculo, Ioannes Moschus, monachus Palaestinensis, *Pratum spirituale,* 176, *PG.*, 87, 3046 A.

Scholion II. — *De Baptismo in nomine Iesu.*

Quaestio orta ex interpretatione quorundam locorum NT., unde videri potuit Baptismus collatus ab Apostolis cum sola invocatione nominis Iesu, non totius Trinitatis. Apostolus Petrus, *Act.*, 2, 38 : Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν. καὶ λήμψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Cf. *Act.*, 8, 12-16; 10, 48; 19, 5; *Rom.*, 6, 3, *Gal.*, 3, 27. Ita intellexisse perhibentur clari Patres. Basilius. *De Spir. S.*, 12, 28, *PG.*, 32, 116 C : Ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία, τοῦ παντός ἐστιν ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τόν τε χρίσαντα Θεὸν καὶ τὸν χρισθέντα Υἱὸν καὶ τὸ χρίσμα τὸ Πνεῦμα. Ambrosius. *De Spir. S.*, 1, 3, 42, *PL.*, 16, 714 A : « Plenum est baptismatis sacramentum, si Patrem et Filium Spiritumque sanctum fatearis. Si unum neges, totum subrues. Et quemadmodum si unum in sermone comprehendas, aut Patrem aut Filium aut Spiritum sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum, ita etiam, quamvis et Patrem et Filium et Spiritum dicas, et aut Patris aut Filii aut Spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. » Unde etiam in documento Sedis Apostolicae, Nicolaus I ad Bulgaros resp. 104 (nov. 866), *DB.*, 335 (264), de quibusdam hominibus dubie baptizatis : « Hi profecto si in nomine sanctae Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt unum quippeidemque est, ut sanctus exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos. » Unde Petrus Lombardus, 4 d., 36, 5, *PL.*, 192, 844 : « Ex his aperte intellexisti in nomine Christi verum baptisma tradi : unde nihilominus insinuari videtur verum baptisma dari posse in nomine Patris tantum vel Spiritus sancti tantum, si tamen ille qui baptizat fidem

Trinitatis teneat, quae Trinitas in quolibet horum nominum intellegitur. » Similiter Rolandus, *Sentt.*, p. 204. — S. Thomas, 3ª q. 66 a. 6, ex professo docet : « Christus instituit sacramentum baptismi dari cum invocatione Trinitatis. Et ideo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integritatem baptismi... » Sed in solutione obiectionum addit : « Ad 1^m^, ex speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva Ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomen Christi, quod erat odiosum Iudaeis et Gentilibus, honorabile redderetur per hoc quod ad eius invocationem Spiritus sanctus dabatur in baptismo. » — Ad 2^m^ : « Ambrosius assignat rationem quare convenienter talis dispensatio fieri potuit in primitiva Ecclesia, quia sc. in nomine Christi tota Trinitas intellegitur. Et ideo servabatur ad minus integritate intelligibili forma quam Christus tradidit in Evangelio. » — Ad 3^m^ : « Nicolaus papa dictum suum confirmat ex duobus praemissis. Et ideo eius responsio patet ex primis duabus solutionibus. »

In obscura re, omnino secernenda est quaestio dogmatica et practica ab historica.

Quaestio dogmatica simul et practica haec est : potestne hic et nunc (aut potuitne aliquando post tempora apostolica) Baptismus conferri valide in nomine Iesu tantum? Omnino negative respondendum est ad quaestionem dogmaticam, spectata tota traditione Ecclesiae; et multo magis ad quaestionem practicam; nam quidquid est de validitate theoretica eiusmodi Baptismi, certo non licet eius probabilitate uti in administratione Baptismi; cf. propositionem damnatam ab Innocentio XI, 2 mart. 1679, sub n. 1, *DB.*, 1151 (1018). Difficultatem creat responsum Nicolai I ad Bulgaros. Sed ea dissolvitur, spectata positione quaestionis. Quaesierant enim Bulgari quid sentiendum de Baptismo quorundam, dubio non propter formam adhibitam, sed propter qualitatem ministri. Respondet Nicolaus pro quaestione posita (« A quodam Iudaeo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis... »); de ritu agit per transennam, ita ut doceat, si omnia debita servata sint, qualitatem ministri Sacramento non officere. In illis obiter dictis, potuit error admitti de interpretatione Ambrosii, immo de condicione formae ad Sacramentum requisitae; omnino extra causam est magisterium infallibile Pontificis Romani.

Quaestio historica est : num Apostoli aliquando baptizaverint « *in nomine Iesu* », omissa mentione Trinitatis. Non solvitur apodictice ex traditione Ecclesiae.

Ex NT, non demonstratur locis allatis significari ipsam formam Baptismi ; omnium enim apte redditur ratio si intellegatur Baptismus valide collatus iuxta institutionem Christi, quicumque sit ritus ad validitatem requisitus. Confirmatur dubium ex traditione Patrum. Multi enim sunt Patres qui certissime requirunt Baptismum in nomine Trinitatis, ac tamen eius mentionem faciunt ut Baptismi in nomine Iesu, aut verbis similibus utuntur. Eorum igitur verba, si seorsim spectentur, invenientur eadem ambiguitate laborare qua verba adducta NT laborant ; et tamen de mente illorum Patrum aliunde constat. Inique autem in interpretatione NT adhiberetur canon qui in interpretatione Patrum fallax ostenditur. Confer :

Did., 7, 1 : Βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ὕδατι ζῶντι. Iterum 7, 2. — 9, 5 : Μηδεὶς δὲ φαγέτω μηδὲ πιέτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, αλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα **Κυρίου**.

Iustinus, *I Ap.*, 11, *PG.*, 6, 420 C : Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Iterum. p. 421 B. — *Dial.*, 39, 560 B : Φωτιζόμενοι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.

Irenaeus, *H.*, 3, 17, 1. *PG.*, 7, 929 C : « Et iterum potestatem regenerationis in Deum dans discipulis, dicebat eis : Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » — *Fr.*, 35, 1248 : Οἱ λεπροὶ ὄντες ἐν ταῖς ἁμαρτίαις διὰ τοῦ ἁγίου ὕδατος καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπικλήσεως καθαριζόμεθα.

Origenes, *In Io.*, (1, 26), *T.*, 6.17, *PG.*, 14, 257 A. — *In Rom.*, (6, 3), *L.*, 5, 8, *PG.*, 14, 1039.

Cyprianus, *Epp.*, 69, 1 ; 73, 5. 18 etc... *vide supra*. — *Ep.*, 74, 5, p. 802-3 : « Si effectum baptismi maiestati nominis tribuunt, ut qui in nomine Iesu Christi ubicumque et quomodocumque baptizantur, innovati et sanctificati iudicentur, cur non in eiusdem Christi nomine illic et manus baptizato imponitur ?... »

Firmilianus, *Ep.*, 75, 10-11, p. 818. — 18, p. 822.

Anonymus de Rebapt., 7, p. 78.

Innocentius I, *Ep.ad Rufum* (13 dec. 404), *DB.*, 94(62). — *Ep. ad Vitricium* (15 feb. 404), *DB.*, 94 (62).

F. Gillmann, « *Taufe im Namen Jesu oder im Namen Christi* », *Der Katholik,* 1912, fasc. 11-12, magnum adducit agmen Patrum unde idem experimentum sumi potest. Animadvertes autem illos plerumque egisse non de « Baptismo in nomine Iesu », sed de « Baptismo Christi », qua appellatione mentio Trinitatis distinctius implicatur.

Ad Basilium et Ambrosium quod attinet, omnino attendendus est contextus, unde probabilior videri potest interpretatio quae trium personarum non modo fidem, sed etiam distinctam confessionem requirit. Basilius, *Sp. S.,* 12, 28, *PG.,* 32, 117 AB (adducto *Lc.,* 3, 16) : Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τέλειον ἄν τις εἴποι βάπτισμα, ᾧ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πνεύματος ἐπεκλήθη. Χρὴ γὰρ ἀπαράβατον μένειν ἀεὶ τὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ χάριτι δεδομένην παράδοσιν... Ὧ γὰρ πιστεύομεν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Distinctius 10, 25, 112 A. — Ambrosius saepe requirit trium confessionem. *Sp. S.,* 2, 10, 105, *PL.,* 16, 765 : « In mysteriis, interrogatio trina defertur, nec potest quis nisi trina confessione purgari. » *De Mysteriis,* 4, 20, *PL.,* 16, 394 C : « Credit autem etiam catechumenus in crucem Domini Iesu, qua et ipse signatur; sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum... » Haec fides erat aetate eadem Didymi, qui adversus Eunomianos scripsit, *De Spir. S.,* 24 (interprete Hieronymo), *PG.*, 39, 1054 A : « Non arbitror quemquam tam vecordem atque insanum futurum, ut perfectum baptisma putet id quod datur in nomine Patris et Filii, sine assumptione Spiritus Sancti; aut rursus in nomine Patris et Spiritus Sancti, Filii vocabulo praetermisso; aut certe in nomine Filii et Spiritus Sancti, non praeposito vocabulo Patris... »

Apostolos Baptismum contulisse in nomine Iesu, omissa mentione Trinitatis, opinatus est, ut diximus, S. Thomas, et adhuc licet opinari. *Catechismus Tridentinus* ita opinandi libertatem admittit, sed nullam imponit necessitatem. Immo addit contrarium videri posse probabilius, ex ipsa auctoritate Basilii et Ambrosii. Sic enim, 2, 2, 15-16, ed. Tornaci, 1890, p. 134 : « Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli in nomine tantum Iesu Christi baptizarent, id

quidem Spiritus Sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesiae Iesu Christi nomine praedicatio illustrior fieret, divinaque et immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde vero rem penitus introspicientes, facile intellegemus nullam earum partium in ea forma, desiderari, quae ab ipso Salvatore praescriptae sunt : qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, a quo unctus est, et Spiritum Sanctum, quo unctus est, significat. Quanquam dubium fortasse videri potest, an huiusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverint, si Ambrosii et Basilii, sanctissimorum et gravissimorum Patrum, auctoritatem sequi volumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint iis verbis significari baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo Domino traditus esset, tametsi a communi et usitata forma, quae distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atqui hoc loquendi genere Paulus etiam in Ep. ad Galatas usus videtur, 3, 37... »

Scholion III. — *Qualis invocatio Trinitatis.*

Antiqua monumenta de Baptismo persaepe exhibent interrogationes in administratione Sacramenti fieri solitas : « Credis in Deum Patrem? — Credo. — Credis in D.I.C? — Credo. — Credis in Spiritum Sanctum? — Credo. » Vide exempla allata post thes. II, schol. IV. Alia ap. Lebreton, *RSR.*, 1918, p. 9. E contra, vix ac ne vix quidem exhibent illa verba sacerdotis, quibus nunc administratur Baptismus : « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » Inter antiquissima exempla numerantur verba Timothei patriarchae Alexandrini (381-385), baptizantis sub condicione ; ap. Pitra, *Iuris ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta*, t. 1, p. 631, Resp. scr., 2, 8 : Ἐὰν μὴ ἐβαπτίσθης, βαπτίζω σε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Π. καὶ τοῦ Υ. καὶ τοῦ Α. Π. Vide etiam Pseudo-Dionysium, *Eccl. Hier.*, 2, 7, *PG.*, 3, 396 D. Hinc suspicio oritur disertam invocationem Trinitatis colligendam esse ex toto ritu, potius quam ex ipsius ministri verbis actu baptizantis. Sane oportebat verba proferri ab ipso ministro Sacramenti, quibus actus sacramentalis assereretur (Cf. propositiones damnatas ab Alexandro III et Alexandro VIII, *DB.*, 398 et 1317). Sed positis interrogationibus Baptismi et responsis catechumeni, habebatur diserta invocatio Trinitatis, quae ex adiunctis aperte connecteretur cum actu

Sacramenti; unde non apparet necessitas alterius pronuntiationis ab ipso ministro factae. Non fuisse aliam pronuntiationem quam illam quae fieri solebat in interrogationibus Baptismi statuerunt olim viri docti in rebus liturgicis apprime versati, I. du Frische, O. S. B. († 1693) et N. Le Nourry, O. S. B. († 1724). Illa sententia, nuper instaurata a P. de Puniet, O. S. B., *DACL.*, t. 2. p. 339-343, nostro iudicio videtur posse defendi.

THESIS IV

Ad validam Baptismi collationem, praeter debitam materiam et formam, requiritur vera intentio interna faciendi id quod facit Christi Ecclesia.

Prolegomena.

1. « Intentio nominat actum voluntatis, praesupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem. » (S. Th., 1ª 2ae q. 12 a. 1 ad 3m). Nomen iam apud Augustinum non infrequens. *Ep.*, 140, 33, 77, *PL.*, 33, 572 : « Magni interest qua mentis intentione fiat. » 34, 79, 574 : « (Misericordia) super eos erit qui misericordiae opera illa intentione fecerunt ut eorum misereretur a quo se sciebant accepisse quod habebant. » *In Ps.*, 141, *Enarr.*, 8, *PL.*, 37, 1837 : « Quam multi dicunt me propterea loqui vobis, ut acclametis et laudetis me, et hunc me habere finem et hanc intentionem, cum loquor?... » Absolute quidem loquendo, uno et eodem actu voluntatis appetitur finis et id quod est ad finem; quatenus tamen unum ad alterum ordinatur, distinguitur intentio finis et eius quod est ad finem. S. Th., 1ª 2ae q. 12 a. 4 ad 3m : « ... In quantum motus voluntatis fertur in id quod est ad finem, prout ordinatur ad finem, est electio; motus autem voluntatis qui fertur in finem, secundum quod acquiritur per ea quae sunt ad finem, vocatur intentio; cuius signum est quod intentio finis esse potest etiam nondum determinatis his quae sunt ad finem, quorum est electio. »

2. Multiplex discernitur intentio secundum se :

actualis, quae hic et nunc ponitur;

virtualis, quae ante est posita, neque retractata : ita ut nunc etiam virtute perseveret et influat in actum.

habitualis, quae ante est posita, neque retractata : ita tamen ut non perseveret virtute.

interpretativa, quae neque ponitur neque est posita; ex adiunctis tamen colligitur adfutura fuisse, nisi aliqua vis externa prohibuisset.

Ubi animadverte nomine habitualis appellari a S. Thoma etiam illam intentionem quam nos hic virtualem appellamus. 3ª q. 64 a. 8 ad 3ᵐ. Scotus autem distinguit virtualem et habitualem. Oxon., *In 4 d.*, 6 q. 6 n. 2. Cf. A Bertoni, *Le Bˣ Jean Duns Scot,* p. 349. Levanto, 1917.

Intentio pertinet ad rationem actus humani qua talis, i. e. actus moralis. Nam esse morale actus aestimatur ex relatione ad finem ultimum actuum humanorum; quae relatio per intentionem constituitur. Hinc habet in re sacramentaria locum intentio tanquam causa extrinseca, praeter duas causas intrinsecas, quae sunt materia et forma. Etenim Sacramenta sunt moraliter actiones Christi, cuius nomine et auctoritate fiunt. Ergo eatenus pertinet intentio ad esse Sacramenti, quatenus per eam connectitur Sacramentum cum operatione Christi. Porro ea demum intentio connectit Sacramentum cum operatione Christi, quae in actum influit aut actualiter aut certe virtualiter. Cf. S. Th., 3ª q. 68 a. 4.

Respectu finis, distinguitur intentio interna et externa; non quo non omnis intentio sit actus voluntatis internus, sed propter duplicem terminum qui intendi potest. Intentio interna est Sacramenti ipsius, ut est aliquid sacrum in Ecclesia, quae quidem intentio etiam in homine incredulo existere potest, dummodo noverit Ecclesiam; intentio externa est nudi ritus, omissa omni relatione ad Ecclesiam Christi. Theologi catholici longe plerique docent requiri intentionem internam. Attamen saec. XII Robertus Pullus, *Sent.*, 5, 14. 16, *PL.*, 186, 841-2, saec. XIV Aureolus, O. F. M., et maxime saec. XVI Ambr. Catharinus, O. P., olim theologus Tridentinus, censuerunt sufficere posse intentionem externam. Librum *De intentione ministri* edidit Catharinus, Romae, A. D. 1552; cui plus minus subscripserunt Salmeron, S. I., Scribonius, O. M., Contenson, O. P., Drouin, O. P., Serry, O. P., Juenin, Or., Oswald... In Concilio quidem Tridentino, nihil eiusmodi asseruerat Catharinus, quantum colligi potest ex *Actis*, 17 feb. 1547, ed. Goerres., t. 5, p. 923. — Sententiam Catharini refert et impu-

gnat Billuart, *De Sacramentis in communi, Diss.* 5 a. 7 § 2.

Thesim Catharini super instaurabat inter anglicanos R. L. Langford James, *The doctrine of Intention, SPCK.,* 1924, in-12.

3. Necessitatem verae intentionis negaverunt Reformatores; logice quidem, cum negarent Sacramenta esse quicquam praeter repraesentationes quasdam externas ac testificationes verbi divini. In hoc e diametro oppositi Donatistis, qui ab ipsius ministri sanctitate metiebantur virtutem Sacramenti. — Cf. Lutherum, *De captivitate babylonica;* Chemnitzium, *Examen Conc. Tridentini,* 2ª pars, ad s. 7 can. 11.

4. Thesis statuitur contra Reformatores saec. XVI, tanquam de fide definita; contra Catharinum, tanquam communis et certa.

Probatur thesis.

A. *Requiritur vera intentio faciendi in quod facit Ecclesia Christi..*

Prob. I. *Ex Scriptura.* — 1 *Cor.,* 4, 1; coll. 1, 11-15; 3, 4.5; 2 *Cor.,* 5, 18-20. *Tit.,* 1,7.

Nemo suscipit ministerium Christi nisi quatenus sciens et volens se constituit instrumentum Christi. Atqui hoc fit per intentionem; qua exclusa, haberi potest simulatio ministerii, ut in theatro; non verum ministerium.

II. *Ex Patribus;* maxime ex Augustino, contra Donatistas. Docet per rectam voluntatis intentionem sanari leve vitium ritus, *BcD.,* 6, 25, 47, *PL.,* 43, 214; sanari ipsius ministri indignitatem, *C. Ep. Parmeniani,* 2, 10, 21, *PL.,* 43, 64.65; *BcD.,* 1, 12, 18.19, *PL.,* 43, 119 (de fictione ministri).

III. *Documentis Ecclesiae.*

Professio fidei Valdensibus praescripta, sub Innocentio III (1208). *DB.,* 424 (370), ubi de SS. Eucharistia : « Ad quod officium tria sunt, ut credimus, necessaria : sc. certa persona, i.e. presbyter ab episcopo... constitutus, et illa solemnia verba quae a sanctis Patribus in canone sunt expressa, et fidelis intentio proferentis. »

Interrogatio Wicleffitis et Hussitis proposita a Conc. Constantiensi (22 feb. 1418), n. 22 *DB.,* 672 (566) : « Item, utrum credat quod malus sacerdos cum debita materia et forma et cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, vere conficiat,

vere absolvat, vere baptizet, vere conferat alia sacramenta. »

Conc. Florentinum, Ad Armenos (22 nov. 1439), *DB.*, 695 (590) : « Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, vid. rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia : quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. »

Leo X, *Bull.* « *Exsurge, Domine* » (15 iun. 1520), prop. Lutheri 12, *DB.*, 752 (636), de sacerdote per iocum absolvente.

Conc. Tridentinum, s. 7 (3 mart. 1547), *De Sacramentis in genere*, can. 11, *DB.*, 854 (725) : « Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt aut conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, A.S. » (vox « saltem », pridie promulgationis addita, postulantibus nonnullis Patribus. *Acta*, ed. Goerres., t. 5, p. 987, 51; 988, 52; 989, 10.25.39; 993, 5). — *De Baptismo*, can. 4, *DB.*, 860 (741) : « Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum, A. S. » — S. 14 (25 nov. 1551), c. 6 et can. 9, *DB.*, 902 (781) et 919 (797), in absolutione sacramentali asserit actum iudicialem, non nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata.

Alexander VIII, *Prop. damnata a S. Officio* (7 dec. 1690), n. 28, *DB.*, 1318 (1185) : « Valet baptismus collatus a ministro qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit : Non intendo quod facit Ecclesia. »

Benedictus XIV, *De Baptismo infantium ex infidelibus natorum* (28 feb. 1747), *DB.*, 1488-1490 (1341-2) : illicita omnis simulatio Baptismi.

Pius VI, *Constt.* « *Auctorem fidei* » (28 aug. 1794), n. 27, *DB.*, 1527 (1390) : in Baptismo sub condicione conferendo, non omittenda condicio.

IV. *Ratione theologica.* — S. Thomas, 3ª q. 64 a. 8 : « Utrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti. — Rdq., quando aliquid se habet ad multa, oportet quod per aliquid determinetur ad unum, si illud effici debeat. Ea vero quae in sacramentis aguntur, possunt diversimode agi, sicut ablutio aquae, quae fit in baptismo, potest ordinari

et ad munditiam corporalem et ad sanitatem corporalem et ad ludum et ad multa alia huiusmodi; et ideo oportet quod determinetur ad unum, i. e. ad sacramentalem effectum, per intentionem abluentis; et haec intentio exprimitur per verba quae in sacramentis dicuntur ... » — Cf. a. 4; *In 4 d.*, 6 q. 1 a. 2 sol. 1.

S. Bonaventura, *In 4 d.*, 6 p. 2 a. 2 q. 1, hanc rationem reddit : « ... quia sacramentum non habet esse suum a natura, sed ab institutione ».

De « intentione faciendi quod facit Ecclesia », primus egisse fertur Guilelmus Altissiodorensis († 1223).

B. *Requiritur vera intentio interna.*

Sententia Catharini non iisdem anathematis subiacet quibus sententia Protestantium, sed iisdem excluditur argumentis, quae si urgeantur, invenientur postulare intentionem ipsius Sacramenti, non nudi ritus. Etenim non vere se gerit ut minister Christi, qui nudum ritum exsequitur, omissa intentione Ecclesiae. Neque illam sententiam excusant auctoritates quae quandoque pro illa advocantur.

Athanasius puer dicitur sodales suos per ludum baptizasse, et is Baptismus pro rato habitus est, si credatur Rufino, *HE.*, 1, 14, *PL.*, 21, 487; quem sequuntur Socrates, *HE.*, 1, 15; Sozomenus, *HE.*, 2, 17. Narrationi fidem denegat Tillemont, *Mém. pour servir à l'Hist. eccl.*, ed. Venet., 1732, t. 8, p. 651-653, et alii. In re simili ratum fuisse Baptismum cuiusdam hebraei pueri narrat Nicephorus Callistus (circa 1350), *HE.*, 3, 37, *PG.*, 145, 976. Sed cuius sunt haec auctoritatis?

Augustinus, *BcD.*, 7, 53, 101-102, *M.*, 43, 242-3, quaerit de Baptismo illius qui, in mimo subito conversus, baptizetur cum fide ab eo qui ritum accurate servet, ipse non credens. Non audet eius modi Baptismum invalidum dicere, ne peior videatur condicio illius qui extra Ecclesiam baptizatur, ritu accurate servato, quam illius qui intra Ecclesiam baptizatur a ministro scelerato; dubitanter tamen proponit mentem suam. Postea quaerit de Baptismo illius qui in mimo ita baptizetur ut ne ipse quidem credat, sed totum ludicre et mimice et ioculariter agatur. Remittit quaestionem ad sapientiores.

De S. Genesio, mimo et martyre, cuius meminit *Martyrologium Romanum*, 25 aug., testis nullus antiquior Adone Viennensi († 880). Inde autem nihil ad rem praesentem. Nam Gene-

sius mimus Romanus narratur post verum Baptismum supplicio esse affectus; Genesius autem Arelatensis (*Mart. Rom.*, eodem die), non mimus sed exceptor (greffier), ad fidem subito conversus, fertur non aqua, sed proprio sanguine baptizatus. — Cf. Joannem Malalam (circ. 600 A. D.), *Chronographia*, 12, *PG.*, 97, 472 C-473 B, de quodam Gelasino, mimo et martyre, Heliopoli in Phoenicia. H. Delehaye, *Origines du culte des martyrs*, Bruxelles, 1912, tres nominat Genesios; in illis nullum mimum.

E doctoribus scholasticis, Rolandus, *Sent.*, p. 204, censet « verum baptismum et ratum, sive intentionem habeat, sive non, dummodo illud in forma Ecclesiae tradatur ». (!) — Contra vehementer pugnat Hugo Victorinus, *De Sacr.*, 2, 6. 13, *PL.*, 176, 459 AB, Lombardus, 4 d., 6, 5, *PL.*, 192, 854; Alexander Halensis, *Summa*, p. 4 q. 8 m. 3 a. 1, ed. Venet. 1575, t. 4, 69.

Appellata est quandoque auctoritas Innocentii III. Locus autem qui affertur non est Innocentii III, sed Innocentii IV (1243-1254), *In 3 Decret.*, tit. 42 c. 1, neque insertus Corpori Iuris, neque habet vim legis universalis in Ecclesia, utpote ab Innocentio nondum pontifice conditus. Vide locum exscriptum a Billuartio, *De Sacramentis in genere, Diss.* 5 art. 7 § 2, ed. Paris, 1839, t. 8, p. 321 B-322 A : « ... Non est necesse quod baptizans sciat quid sit Ecclesia, nec quod gerat in mente facere quod facit Ecclesia; immo, si contrarium gereret in mente, sc. non facere quod facit Ecclesia, sed tamen facit quia formam servat, nihilominus baptizatus est, dummodo baptizare intendat... » In quo animadverte intentionem Ecclesiae spectari posse in duplici stadio suae executionis : 1° in stadio praesenti, quo Sacramentum confertur; 2° in stadio ultimo salutis aeternae, ad cuius consecutionem Sacramentum ex natura sua ordinatur. Potest autem fieri ut qui confert Sacramentum conformet suam mentem menti Ecclesiae secundum prius stadium, omisso posteriore. Quod si fecerit, valide (quamvis nefarie) baptizabit. Id sufficit ad salvandam sententiam Innocentii IV.

Ad sententiam Catharini, nonnulli per vim trahere conati sunt S. Thomam, dicentem, 3ª q. 64 a. 8 ad 2ᵐ : « ... Minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiae, cuius est minister; in verbis autem quae profert, exprimitur intentio Ecclesiae,

quae sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum. » Recte distinguit Billuart, l. c., p. 328 AB : « ... Intentio Ecclesiae, in verbis ministri, si contrarium exterius non exprimatur, sufficit ad perfectionem sacramenti quantum ad humanam existimationem et moralem certitudinem, C.; sufficit ad perfectionem sacramenti in se et secundum se sumpti, N. » Sententia Catharini diserte excluditur ib., a. 10. — Cf. *Opusc.* 4 5), *In articulos fidei et Sacramenta Ecclesiae.*

Sententia illa, theoretice parum probabilis, practice omnino negligenda est, ex decreto Innocentii XI, vetante in Sacramenti administratione adhiberi opinionem probabilem, omissa tutiore (2 mart. 1679). *DB.*, 1151 (1018). — Cf. S. Alphonsus, *L.* 6, n. 23. Quapropter haberi potest ut derelicta.

CAPUT II

DE BAPTISMI MINISTRO ET SUBIECTO

THESIS V

Baptismi sollemnis minister ordinarius est sacerdos, extraordinarius diaconus; Baptismi non sollemnis, quilibet homo.

Prolegomena.

1. Baptismus sollemnis dicitur in cuius collatione servantur omnes caerimoniae ab Ecclesia praescriptae; non sollemnis, in quo servantur tantummodo essentialia Sacramenti. Minister ordinarius intelligitur qui ex officio proprio baptizat in Ecclesia; extraordinarius, qui ex aliqua necessitate supplet vices ministri ordinarii. Homo accipitur secundum totam amplitudinem verbi, nulla distinctione viri aut feminae, fidelis aut infidelis. Tantummodo excluditur ille ipse qui baptizandus est : nemo enim se ipsum baptizat. Exemplum Theclae (*Acta apocrypha Pauli*, 34, ed. Vouaux, p. 210-2. semper reprobatum est; ita iam Tertullianus, *B.*, 17. — De controversia saec. XII vigente, Cf. Gillmann, *Zur Frage der Selbsttaufe, Der Katholik*, 1912, 2, p. 380 sqq.

2. Thesis constat duabus partibus. Pars prior statim probatur ex mandato Domini, accedente interpretatione practica Ecclesiae. De posteriore parte, acres controversiae exstiterunt saec. III-V, inter quas doctrina Ecclesiae magis declarata est. In illis controversiis, distingue duo tempora : unum controversiae inter catholicos, maxime saec. III, quo res fuit S. Cypriano Carthaginiensi cum S. Stephano P. R., alterum controversiae inter catholicos et schismaticos Donatistas, quo plurimum valuit S. Augustini auctoritas ad constituendam veritatem dogmaticam (s. IV-V).

Ad priorem controversiam spectant Cypriani *Epp.*, 67-74 et Firmiliani ad Cyprianum, 75; *Sententiae episcoporum LXXXVII in concilio habito Carthagine,* sept. 256; praeterea *libellus anonymus de Rebaptismate,* qui contrariam Cypriano sententiam tuetur; Dionysii Alexandrini *Epistulae,* apud Eusebium, *HE.*, 7, 2-9. — Cf. *DA.*, art. *Baptême des hérétiques,* cum bibliographia; praeterea, nostram *Théologie de saint Cyprien,* Paris, 1922.

Ad posteriorem controversiam intellegendam, prae oculis habendi sunt annales Donatismi.

311, Mensurius Carthaginiensis episcopus moritur, dum Roma remeat Carthaginem.

312, Caecilianus eligitur Carthaginiensis episcopus, et a Felice Aptugnensi consecratur. Obstantibus Caeciliano nonnullis presbyteris et laicis, Concilium Carthagine habetur LXX episcoporum, duce Secundo episcopo Tigisitano; episcopus eligitur Maiorinus. Maiorino paulo post mortuo, in eius locum succedit Donatus, unde schisma Donatistarum. Constantinus imperator, oppresso ad pontem Milvium Maxentio, partes Caeciliani amplectitur, missis ad Anulinum proconsulem litteris.

313, Donatistis imperatorem appellantibus, Constantinus causam committit Melchiadi P. R. Concilio Romae habito, oct. 313, vincit Caecilianus.

314, Donatistis iterum appellantibus, alterum habetur concilium Arelate (aug. 314). Iterum vincit Caecilianus.

316, Donatistis tertio appellantibus, ab ipso imperatore confirmatur utraque sententia, Romana et Arelatensis.

347, Constans imp. Donatistas Ecclesiae reconciliare conatur, missis in Africam Paulo et Macario.

355 (?), Moritur Donatus; in eius locum succedit Parmenianus.

362 (?), *Parmeniani scriptum* adversus Ecclesiam Traditorum.

366/7 (?), *Optati de schismate Donatistarum Lib.* I-VI.

370 (?) *Tyconius, de bello intestino; Defensiones diversarum causarum; Regulae; In Apocalypsim.*

378, *Parmeniani Epistola ad Tyconium.*

385 (?) *Optati de Schismate Donatistarum Liber* VII.

392 (?), *Augustini Ep.* 23 *ad Maximinum Donatistam episcopum.*

fin. 393 (?) *Augustini Psalmus contra partem Donati.*

400, *Augustini contra epistulam Parmeniani Libri* III, *De Baptismo contra Donatistas Libri* VII.

401/2, *Augustini contra Litteras Petiliani Donatistae Libri* III.

402, *Ps. Augustini de unitate Ecclesiae contra Donatistas.*

406, *Augustini contra Cresconium grammaticum partis Donati Libri* IV.

409, *Petiliani scriptum de unico Baptismate.*

410, *Augustini de unico Baptismo contra Petilianum.*

411, Collatio Carthagine habetur mense iunio. *Augustini Breviculus Collationis cum Donatistis.*

412, *Liber contra Donatistas, post Collationem.*

416 (?), *Ep.*, 173, *ad Donatum presbyterum Donatistam.*

418, *Sermo ad Caesareensis Ecclesiae plebem, Emerito praesente; De gestis cum Emerito.*

420, *Contra Gaudentium Thamugadensem episcopum Donatistarum Libri* II.

Inveniuntur quaedam scripta ad schisma Donatistarum pertinentia, *PL.*, 8; *Optati Milevitani de Schismate Donatistarum Libri* VII, *PL.*, 11, melius *CSELV.*, 26 (Ziwsa); *Scripta adversus Donatistas, PL.*, 43, aut *CSELV.*, 51.52.53. Utilem librum edidit Hans von Soden, *Urkunden zur Geschichte des Donatismus*, Bonn. 1913. — Cf. O. Seeck, *ZSKG.*, 10 (1889), p. 505-568; 30 (1909), p. 181-227; L. Duchesne, *Le dossier du Donatisme, Mélanges de l'École française de Rome*, 1890 (66 pp.); P. Monceaux, *Hist. litt. de l'Afrique chrétienne*, t. 4 (1912); — ubi, p. 487-510, accuratus index fontium ad historiam Donatismi; — t. 5 (1920); F. Martroye, *Une tentative de révolution sociale en Afrique; Donatistes et Circoncellions. RQH.*, 1904, 114 pp.; *La répression du Donatisme et la politique religieuse de Constantin et de ses successeurs en Afrique, Mém. soc. nat. Antiquaires de France*, t. 73, 1914, 118 pp.; P. Batiffol, *Le catholicisme de S. Augustin*, Paris, 1920.

Probatur thesis.

A. *Minister Baptismi sollemnis.*

I. *Ex mandato Domini, Mt.*, 28, 19. — Undecim Apos-

tolis proprie datum est munus baptizandi, non secus ac docendi; deinde translatum ad illos qui in eorum locum successerunt, i. e. ad sacerdotes, et primario quidem ad episcopos. Ceterum iam temporibus apostolicis videmus Petrum usum esse ministerio quorundam in baptizando, *Act.*, 10, 47. 48, et hoc Paulum facere consuevisse, 1 *Cor.*, 1, 16. 17. Etiam Philippus diaconus, suscepta parte oneris apostolici, baptizavit, *Act.* 8; immo Ananias (laicus?) baptizavit Paulum, *Act.*, 9, 18. — Unde apparet officium baptizandi proprium quidem esse sacerdotum, posse tamen communicari.

II. *Patres* testantur Baptismum collatum sollemniter maxime ab episcopis, deinde, amplificatis paroeciis, etiam a presbyteris.

Ignatius, *Smyrn.*, 8, 2. — Tertullianus, *B.*, 17. — Cyprianus, *Epp.*, 73, 5.7.8, p. 781, 21-782, 4; 783, 13-784, 7, et alibi saepe. — *Anonymus de Rebapt.*, 10. — Ps. Cyprianus *Adv. Novatianum* (Sixtus II, P. R., 257/8 ?), 3, p. 55, 27-56, 3, quandam in hoc Petri praerogativam vindicat : « Unde et Dominus Christus Petro sed et ceteris discipulis suis mandat, dicens... *Mt.*, 28, 19. » — *Conc. Illiberitanum*, c. 77. — Damasus (?), *Ep. ad Gallos episcopos*, 4, 10, inter Opp. Siricii, *PL.*, 13, 1188. — *Ps. Ambrosius, De Sacr.*, 2, 5, 14, *PL.*, 16, 427. — Ambrosiaster, *In Eph.*, 4, 11-12, *PL.*, 17, 388 AC. — Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 9, *PL.*, 23, 164 B-165 A. — Epiphanius, *H.*, 79, 4, *PG.*, 42, 745. — *Const. Ap.*, 3, 9-11, ed. Funk, p. 199, 21-201. 31; *Can. Ap.*, 47.49.50, p. 579. — Augustinus, *BcD.*, 1, 1, 2, *PL.*, 43, 209; *C. Ep. Parm.*, 2, 13, 28, ib., 70. — Innocentius I, *Ad Decentium Eugub.* (416), *DB.*, 98 (60). — Gelasius P. R. (492-6), *Ad episcopos Lucaniae*, 7, *PL.*, 59, 51 A. — Isidorus, *De Off.*, 2, 25, 9, *PL.*, 83, 822.

III. *Ratione theologica.* — S. Thomas, 3ª q. 67 a. 2 : « Utrum baptizare pertineat ad officium presbyterorum. — Rdq. sacerdotes ad hoc consecrantur ut sacramentum corporis Christi conficiant... Illud autem est sacramentum ecclesiasticae unitatis (1 *Cor.*, 10, 17)... Per baptismum autem aliquis fit particeps ecclesiasticae unitatis; unde et accipit ius ad mensam Domini accedendi. Et ideo, sicut ad sacerdotem pertinet consecrare eucharistiam (ad quod principaliter sacer-

dotium ordinatur), ita ad proprium officium sacerdotis pertinet baptizare : eiusdem enim videtur esse operari totum et partem in toto disponere. »

CIC., can. 738-744.

Diacono quidem singularem locum post presbyterum in administratione Baptismi assignat tota traditio. Praeter *Act.*, 8, 36-38, vide auctoritates iam adductas Tertulliani; *Anonymi Rebapt.*, 10, p. 82, 9; *Conc. Illiberitani*, 77; Damasi; Ambrosiastri; Hieronymi; Epiphanii... — Ordines Romani ostendunt cum summo Pontifice in Lateranensi baptizantes diaconos, quandoque etiam minores clericos. Cf. *Ordinem Romanum* editum a I. B. de Rossi, *Inscriptiones Urbis Romae*, t. 2, p. 34-35; *Ordinem* VI *inter Opp. S. Gregorii, PL.*, 78, 999; *Librum Pontificalem*, de Bonifacio V (619-625), cum animadversionibus L. Duchesne, t. 1, p. 321; de Puniet, *DACL.*, t. 2, 309. Unde *Pontificale Romanum :* « Diaconum oportet baptizare... » Id tamen ius intra certos limites coartatur. S. Thomas, 3ª, q. 67, a. 1. *Catechismus Trid.*, 2, 2, 21. — Cf. Wernz, *Ius Decretalium*, t. 3, § 728, 1, p. 815, n. 40, Romae, 1901. — *CIC.*, c. 741.

Num possent plures simul baptizare quaesitum est. Respondetur negative de liceitate, S. Th., 3ª, q. 66 a. 5 ad 4ᵐ, affirmative de validitate, q. 67 a. 6. — Fundamentum solutionis habetur, q. 82. a. 2. Sacramenta proprie sacerdotalia (E. C. P. O. U.) possunt ministrari collegialiter, propter unum Christi sacerdotium; sacramenta non sacerdotalia (B. M.) non possunt licite, quia unusquisque minister actus sui proprietatem vindicet oportet. Cf. M. de La Taille, *MF.*, p. 354-355.

B. *Minister Baptismi non sollemnis.*

I. Etiam in laicis mature agnita est potestas baptizandi ex necessitate. Argumentum peti poterat ex Scriptura. Cum enim iubentur Apostoli, *Mt.*, 28, 19, baptizare in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, satis significatur efficaciam Baptismi consistere in virtute illius nominis, non in persona ministri. Et id confirmet Apostolus cum inculcat Baptismum esse Christi, non suum, 1 *Cor.*, 1, 11-17. — Cf. Tertullianus, *B.*, 17; *Exh. c.*, 7.

Excludebantur tamen nonnullae personae, ut bigami (*Conc. Illiber.*, 38, Mansi, 2, 12, ac feminae propter 1 *Cor.*, 14, 34, 35;

1 *Tim.*, 2, 12. — Tertullianus, *B.*, 17, coll. *Praescr.*, 41. — *Didasc. XII Ap.*, e syr. gallice vertit Nau, 3, 9, p. 129, Paris, 1912. — *Constt. Ap.*, 3, 9, 1-2; 8, 28, 6, ed. Funk, p. 199-201 ; 530, 22-25. — *Concilium Carthaginense IV* (398), can. 100, Mansi, 3, 959 : « Mulier baptizare ne praesumat. ». — Epiphanius, *H.*, 79, 3, *PG.*, 36, 744 A B. — Quodsi in nonnullis sectis feminae baptizabant, id earum proterviae imputabant Patres, ut Tertullianus, *Praescr.*, 41, *PL.* 2, 56 B; Epiphanius, 42, 4, *PG.*, 41, 700 D; Eznig Armenus, interprete Ermoni, *ROC.*, I, p. 493 (1896). Haud facile invenias concessionem antiquiorem illa quam fecit Urbanus II, *Ep.*, 271, *Ad Vitalem presbyterum Brixiensem*, *PL.*, 151, 529 A : « ... Baptismus sit, si instante necessitate femina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit. » — Postea vero communiter recipitur Baptismus a femina collatus. S. Th., 3ª q. 67 a. 4 : « Christus est qui principaliter baptizat, secundum *Io.*, 1, 33... Dicitur autem, *Gal.*, 3, 28, quod in Christo non est masculus et femina; et ideo, sicut masculus laicus potest baptizare, quasi minister Christi, ita etiam et femina... » — Lutherus quidem potestatem baptizandi feminis non ademit, cf. *RE*³, t. 19, 440, 10; Calvinus autem omnem Baptismi administrationem, tanquam partem ministerii ecclesiastici, interdixit laicis, ac multo magis feminis. *Inst. rel. chr.*, 4, 15, 20.

Sed praecipue in controversiam venit num Baptismum conferre possit valide minister ipse indignus, ut est haereticus aut schismaticus. Id negatum est a viris catholicis saec. III, praesertim in Africa et in Asia, advocato frequenter *Eph.*, 4, 5. Fundamentum habes apud Tertullianum, *B.*, 15. Ita docuisse Agrippinum Carthaginiensem episcopum (circa tempus Tertulliani) refert Cyprianus, *Epp.* (70, 4, sqq., p. 767, 5, sqq.); 71, 4, p. 774, 12; 73, 2, p. 780, 14. cf. 73, 5.14.15.16.18.19.21; 74, 7; similiter docet Firmilianus, *Ep.*, 75, 7.9.12.19 (p. 823, 3, appellata auctoritate concilii Iconiensis), 22; *Sentt. episcoporum LXXXVII*, maxime 1.7.9.10.11.29.33.62.79. Cf. Clementem Alex., *Str.*, 1, 19, 96, *PG.*, 8, 813 A, ed. Stählin, t. 2, p. 62, 2-7. Dionysius Alexandrinus ipse quidem ab illo more abhorret, sed testatur multo ante in Asia inductum et synodis Iconiensi et Synnadensi firmatum. *Ep. ad Philemonem presbyterum Romanum,* ap. Eusebium, *HE.*, 7, 7, *PG.*, 20, 648.649.652. — Argumentum cyprianicum, *De*

catholicae Ecclesiae unitate, 11, p. 219, 18-23 : « Quando aliud baptisma praeter unum esse non possit, baptizare se opinantur; vitae fonte deserto, vitalis et salutaris aquae gratiam pollicentur. Non abluuntur illic homines, sed potius sordidantur, nec purgantur delicta, sed immo cumulantur. Non Deo nativitas illa, sed diabolo filios generat. ».

Huic argumentationi Stephanus P. R. 254-257 opposuit traditionem Ecclesiae catholicae. Exstat notissimum eius rescriptum apud Cyprianum, *Ep.*, 74, 1, p. 799, 15-18 : « ... Si qui ergo a quacumque haeresi venient ad vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in paenitentiam, cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum. » h. e.. Nihil innovandum, sed standum traditione : ut revertentibus ab haeresi manus imponatur in paenitentiam, non iteretur Baptismus quasi non baptizatis : cum haeretici ipsi transeuntibus ab una haeresi ad aliam non soleant proprium Baptismum conferre, sed communionem suam concedant, utpote iam baptizatis Baptismo communi. — Cf. *Théologie de S. Cyprien*, Append. 1, p. 380-388. — Confessus autem erat Cyprianus traditionem ecclesiasticam sibi adversari, cum scriberet, *Ep.*, 71, 3, p. 773, 10 : « Non est autem de consuetudine praescribendum, sed ratione vincendum. » Ad responsum Stephani indignatus exclamavit, *Ep.*, 74, 2, p. 800-10 : « Unde est ista traditio? Utrumne de dominica et evangelica auctoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atque epistulis veniens?... » In re ambigua, traditionem a Deo legitime descendentem signavit auctoritas Ecclesiae romanae.

Ineunte saec. IV, schisma fecerunt Donatistae, cum catholicorum episcopos aspernarentur tanquam traditores Scripturarum et iactarent se tanquam veram Christi Ecclesiam, exclusis catholicis. Ipsis Cypriani principiis innixi, obiciebant : « Qui non habet quod det, quomodo dat? » Praeter *Eph.*, 4, 5, afferebant alia quaedam ex Scriptura, ut illud, a vera significatione detortum, *Eccli.*, 34, 30 : « Qui baptizatur a mortuo, quid prodest lavacrum eius? ».

Donatistis restitit primo *Conc. Arelatense* (314), can. 8, *DB.*, 53 (16) : « De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebaptizent, placuit ut, si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in

Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quodsi interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. » De cuius canonis interpretatione, agendum erit in tractatu de de Confirmatione.

Rebaptizandi condicionem accuratius definivit *Conc. Nicaenum* (325), distincta causa Catharorum (i. e. Novatianorum) et Paulianistarum (a Paulo Samosateno originem ducentium) :

can. 8, *DB.*, 55 (19) : Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασιν...

can. 19, *DB.*, 56 (20) : Περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος...

Inter utrosque discrimen faciebat non vita ministrorum, sed ritus Baptismi, ut authentice interpretatus est Innocentius I, *Ep. ad Rufum et episcopos Macedoniae* (13 dec. 414), *DB.*, 97 (63) ; cf. eiusdem *Ep. ad Victricium Rotomagensem* (15 feb. 404), *DB.*, 94 (62), ubi de Novatianis vel Montensibus (Donatistis).

Conc. Carthaginense, aetate Iulii I P. R., 348, Concilii Arelatensis vestigiis ingressum, sanxit « illicitas esse rebaptizationes » Can. 1, Mansi, 3, 145 AD.

Ad profligandos autem Donatistas, plurimum valuit argumentatio Optati Milevitani ac maxime Augustini.

Optatus, *SD.*, 5, 4.6.7. *PL.*, 11, 1051-1053 A, 1056 B-1057 B, docet : « Operarii mutari possunt, sacramenta non possunt » ; ac respondet obicientibus : « Qui non habet quod det, quomodo dat? ».

Augustinus plane evincit Sacramentum esse rem Dei, non ministri ; ac propterea nulla ministri nequitia irritari posse. Generantur filii spiritales Deo, non homini, iuxta *Io.*, 3, 6 ; *C. Ep. Parm.*, 2, 11, 23, *PL.*, 43, 66.67. — Quod datum est, non potest dici non datum, quamvis sit illicite datum, *C. Ep. Parm.*, 2, 13, 28-30, *PL.*, 43, 70-72. — Schismaticis nulla securitas, sed suo schismate damnantur, *ib.*, 3, 4, 24, 100-101 : « ... Utrum enim vel cives suos vel vicinos, quos arguunt, malos esse noverint, incertum est orbi terrarum ; quia vero

ab eis quorum vitam longe positorum nosse non possunt, temeraria caecitate separentur, certum est orbi terrarum ; et quia cum laude patientiae multi tolerantur, ne ignoti boni damnentur, certum est orbi terrarum. Quapropter securus iudicat orbis terrarum, bonos non esse qui se dividunt ab orbe terrarum in quacumque parte terrarum ». — Petiliano docenti discutiendum esse baptistam a baptizando, ac statuenti : « Conscientia sancte dantis attenditur, quae abluat accipientis », ostendit id multipliciter repugnare. *C. litt. Petil.*, 3, 30, 35; 34, 40, *PL.*, 43, 365.366.368: 3, 49, 59, 378-9: ministrum malum non ideo male dispensare, 3, 55, 67-56, 68, 384-5. — Donatistas suscipientes Baptismum Maximianensium, quos in concilio Bagaiensi, A.D. 394, sceleratos iudicaverant, ostendit suum fundamentum evertisse, *C. Crescon.*, 4, 16. 19, *PL.*, 43, 559. — Iterum eos premit argumentatione ad homines, *Ep.*, 173, 8, *PL.*, 33, 756.

De auctoritate Cypriani respondet Augustinus, *BcD.*, 2, 9, 14, *PL.*, 43, 135; ubi etiam addit : « Postea vero, dum inter multos ex utraque parte tractatur et quaeritur, non solum inventa est (veritas), sed etiam ad plenarii concilii auctoritatem roburque perducta, post Cypriani quidem passionem, sed antequam nos nati essemus. » Eiusdem concilii plenarii mentio recurrit, *BcD.*,1, 7, 9; 18, 27: 2, 4, 5; 7, 12; 8, 13: 9, 14; 4, 5, 7; 6, 8; 5, 4, 4; 17, 23; 6, 1, 1; 2, 3; 7, 10; 8, 12; 13, 21; 7, 1, 1; 20, 29; 27, 53. Cf. Joh. Ernst, *Der heilige Augustinus über die Entscheidung der Ketzertauffrage durch ein Plenarconcil, ZSKT.*, 1900, p. 282-325. — Quodnam fuerit illud concilium plenarium, vehementer quaeritur. Concilium Nicaenum (325) intelligunt plerique; Arelatense (314), non pauci, post Sirmondum (1629) : Launoy, Mauristae, Hefele... ; Carthaginense (348), Corblet. Incertum, alii : Tillemont, Ernst, Batiffol. — Verum ex illis conciliis nullum est quod plenarium dici possit nisi conc. Nicaenum. Causa autem negandi Augustinum de Nicaeno egisse, haec potissimum affertur quasi a priori : incredibile videri conc. Nicaenum universim recepisse Baptismum haereticorum, cum de eo tantae controversiae perseverarint in Oriente per totum saeculum IV (cf. infr., schol. I). Unde, in canone nicaeno 8, Ernst et alii interpretantur χειροθετουμένους, non de manuum impositione adhibita in ipsa reconciliatione, sed de manuum impositione ad confe-

rendum sacerdotium, praemisso quidem Baptismo. Sed id pugnat cum tenore verborum et cum interpretatione authentica Innocentii I (vide supra). Quapropter non apparet iusta causa recedendi a sententia communiore.

Doctrinae stabilitae testis saec. VII Isidorus Hispal., *De ecclesiasticis Officiis*, 2, 25, 9, *PL.*, 83, 822 C.

Fervente controversia de clericis simoniacis et nicolaitis, vim sacramenti a ministro indigno collati strenue defendit Petrus Damiani, *Opusc.*, 6 (*Libelli de Lite*), *PL.*, 145. — (E contra, imperfectum iudicat Baptismum haereticorum Humbertus Cardinalis, *Adv. Simoniacos*, L., 1, 11, *PL.*, 143, 1026-7). Cf. Aug. Fliche, *La Réforme grégorienne*, t. 1, p. 220. 299, Lovanii, 1924.

Summa res comprehenditur adagio : « Vim sacramenti non mutat vita ministri. »

II. *Documenta Ecclesiae* (praeter rescriptum Stephani, canones Arelatensem, Nicaenum, Carthaginiensem, iam allatos).

Siricius, *Ad Himerium Tarraconensem*, *Ep.*, 1, 1, 2 (10 feb. 385) *de Arianis*, *DB.*, 88 (21), *PL.*, 13, 1133-4.

Innocentius I, *Ad Victricium Rotomagensem* (15 feb. 404), *DB.*, 94 (62) ; *Ad Rufum et episcopos Macedoniae* (13 dec. 414), *DB.*, 97 (63).

Gregorius I, *Ad Quiricum et episcopos Hiberniae* (22 iun. 601), *DB.*, 249.

Zacharias I, *Ad Bonifacium Moguntinum* (1 mai. 748), *DB.*, 297. — Cf. totam epistulam, *PL.*, 89, 943-8.

Nicolaus I, *Ad consulta Bulgarorum*, resp. 104 (nov. 866), *DB.*, 335 (264).

Innocentius III, *Ad Bertoldum Metensem* (28 aug. 1206), *DB.*, 413 (344).

Conc. Lateranense, sub Innocentio III (1215), *DB.*, 430 (357).

Conc. Florentinum sub Eugenio IV, *Ad Armenos* (1439), *DB.*, 696 (591).

Conc. Tridentinum, s. 7 (1547), *De Bapt.* can. 4, *DB.*, 860 (741).

Alexander VIII, *Decr. S. Off.* (7 dec. 1690), n. 28, *DB.*, 1318 (1185).

Benedictus XIV, *De filiis Iudaeorum* (28 feb. 1747), *DB.*, 1488-1490 (1341-2).

Leo XIII, *Decr. S. Off.*, 20 nov. 1878, *DB.*, 1848; cf. *Acta S. S.*, 1892,3, t. 25, p. 246. (Intentio faciendi id quod Christus mandavit, legitime praesumitur etiam in iis ministris haereticis qui negant Sacramentum ellicere quicquam in anima).

III. *Argumentum theologicum.* — S. Th., 3ª q. 67 a. 3 : « Utrum laicus possit baptizare. — Ad misericordiam eius qui vult omnes homines salvos fieri, pertinet ut in his quae sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inveniat... Et ideo... institutum est ut... minister baptismi sit quicumque non ordinatus, ne propter defectum baptismi homo salutis suae dispendium patiatur. » — *Ibid.*, a. 5, solvitur quaestio quam Augustinus, *C. Ep. Parm.*, 2, 13, 30, *PL.*, 43, 72; *BcD.*, 7, 53, 242, indeterminatam reliquit : posse Baptismum conferri ab eo qui non sit ipse baptizatus.

Scholion I. — *De controversiis perseverantibus saec.* IV.

Rescripto Stephani A. D. 256 de Baptismo haereticorum, non omnes controversiae statim sublatae sunt, sed toto saec. IV perseveraverunt, praesertim in partibus Orientis, inter catholicos ipsos. Constabat utique, maxime post Conc. Arelatense (314) et Nicaenum 325), confessionem Trinitatis esse tesseram orthodoxiae; sed non ideo recipiebatur ab omnibus, tanquam legitimus, omnis Baptismus collatus in nomine Trinitatis, nisi constaret integram esse fidem et dantis et accipientis. Multi Patres distinxerunt causam schismaticorum, qui ab Ecclesia recesserant integra fide, et haereticorum, qui ipsam fidem corruperant.

Petrus Alexandrinus (martyr, 311) Baptismum Meletianorum schismaticorum non admittebat, teste Sozomeno *HE.*, 1,15, *PG.*, 67, 905 A.

Athanasius, *Or. 2 c. Ar.*, 42-43, *PG.*, 26, 236 C-237, respuit nominatim Baptismum Arianorum, Manichaeorum, Phrygum, Paulianistarum. Cf. *Ep. I Ad Serap.*, 30, *PG.*, 26, 597.

Basilius. *Epp. ad Amphilochium,* 188 can. 1; 199 can. 47, *PG.*, 32, 664-672 A; 729 C-732 B, instituta distinctione haeresum, schismatum et conventiculorum, Baptismum haeresum simpliciter damnat; in schismatis dat locum cuidam oeconomiae; conventicula excusat. Inter haereticos computat Manichaeos, Valentinianos, Marcionitas, Pepuzenos (Montanistas). Inter schismaticos computat Catharos (Novatianos), Encratitas,

Hydroparastatas, Saccophoros, Apotactitas..; Dionysium Alexandrinum reprehendit quod erga quosdam benignius egerit; Cyprianum et Firmilianum laudat quod schismaticos universim damnarint; sed tamen, quod nonnulli in Asia utuntur erga schismaticos quadam oeconomia, non vult erga illos praefracte agere (mirum ! quasi non ipsa veritas Baptismi controverteretur, sed tantum legitimitas).

Gregorius Nyssenus, *Or. cat. M.*, 39, 4, *PG.*, 45, 97 D-101 B, damnat et ipse Baptismum haereticorum. Videtur autem respicere fidem eius qui baptizatur, magis quam eius qui baptizat.

Cyrillus Hierosol., *Procatech.*, 7, *PG.*, 33, 345 B, solos haereticos rebaptizandos censet, utpote non baptizatos. Quos autem habuerit ut haereticos, vide *Cat.*, 16, 6-9, 925-9; et adi Touttaei *Diss.*, 3, c. 8, n. 67.78, *PG.*, 33, 240-3.

Didymus, *Trin.*, 2, 12. 15, *PG.*, 39, 669-680; 717-721, non omnium promiscue haereticorum Baptismum respuit, sed eorum duntaxat qui non legitima forma baptizant, ut Eunomiani. — De horum Baptismo, cf. Philostorgium (ipsum Eunomianum), *HE.*, 10, 4, *PG.*, 65, 585 B; Socratem, *HE.*, 5,24, *PG.*, 67,649 A; Sozomenum, *HE.*, 6,26, *PG.*, 67, 1361 C. 1364 A.

Constt. Ap., 6,15, ed. Funk, p. 337, vetant admitti Baptismum haereticorum. Sed magis videntur cavere ne post legitimum Baptismum Ecclesiae alter admittatur. — *Canones Apostolorum* 46.47. 68, ed. Funk, p. 578. 584, clericis Baptismum haereticorum admittentibus depositionem minantur.

Conc. Laodicenum (348/381), can. 8, Mansi, 2, 566 B, iubet rebaptizari Phryges (at can. 7, Novatianos, Photinianos, Quartodecimanos iubet ad communionem admitti postquam errorem suum anathematizaverint et symbola fidei didicerint et sancto chrismate uncti fuerint).

Conc. CPtanum (381), can. 7, Mansi, 3,564, Baptismum Arianorum, Macedonianorum,... Novatianorum,.. Apollinaristarum admittit; Eunomianorum, Montanistarum, Sabellianorum reicit. Sed illius canonis authentia controvertitur.

Optatus Milevitanus, *S.D.*, 112, *PL.*, 11, 906 A-908 A, Baptismum haereticorum respuit, schismaticorum admittit. Adeo post Conc. Arelatense (414) non erat inter Afros sublata omnis controversia.

Cf. J. Ernst, *Die Ketzertaufangelegenheit in der altchristlichen Kirche nach Cyprian,* Mainz, 1901. — Ernst incredibile iudicat Athanasium et Basilium esse potuisse in illa sententia in qua manifeste fuerunt, si Conc. Nicaenum controversiam de Baptismo haereticorum decreto finivisset; cf. *ZSKT.,* 1900, p. 282-325; *TQS.,* 1911, p. 397 sqq. — Verum Conc. Nicaenum in causa Arii finienda praecipue occupatum fuit; quid praeterea egerit, potuit non assequi Athanasius, qui ibi adfuit ut diaconus, non ut episcopus, et Basilius qui nondum natus erat. Nonnulli autem summi Patres, in ipsa Ecclesia graeca, cum Augustino iam iudicaverant : Gregorius Naz., *Or.,* 40,26, *PG.,* 36, 396 BC; Ioannes Chrysost., *In* 1 *Cor.*, 8, *H.,* 8, 1, *PG.*, 61, 69; *In Io.,* 20, *H.*, 87, 4, *PG.*, 59, 472; Epiphanius, *H.*, 76,6, *PG.*, 42, 637 BC; *Expos. fidei*, 13, *PG.*, 42, 808 A. Cum eis facit Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.,* 12, *PL.,* 23, 166 C-167 A. Fundamentum dubii apud alios perseverantis videtur fuisse hoc : ubi deest recta fides Trinitatis, non caret suspicione mens ministri.

Scholion II. — *De ministerio angelorum.*

Quoniam angeli sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui haereditatem capiunt salutis (*Hb.*, 1, 14), non videtur excludendum eorum ministerium extraordinarium in Baptismo, quod Sacramentum est necessitatis. Non autem ideo censendae sunt animae beatae participes illius ministerii. S. Thomas, 3ª q. 64 a. 7 et ad 1ᵐ.

THESIS VI

Subiectum aptum Baptismi est omnis et solus homo viator nondum baptizatus, qui habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti.

Prolegomena.

1. Agitur hic de valida susceptione Baptismi. De fructuosa, agetur infra in C. III.

2. Subiectum aptum Baptismi dicitur *omnis et solus homo viator* : nam cum huius vitae spatio coaequatur facultas adipiscendae salutis per Christum, propter quam Baptismus institutus est. Intellegitur maxime homo adultus ratione

praeditus. De infantibus, quatenus capaces sint Baptismi, agetur distinctius th. VII. De mortuis autem, qui iam capaces non sunt Baptismi, in scholio post hanc thesim.

Nondum baptizatus : constat enim inter omnes Baptismum semel in vita dari.

Qui habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti : sic enim fit de remote apto subiectum proxime aptum. Requiritur in adultis voluntas saltem habitualis (cf. prolegomena thes. IV). In infantibus, supplet Ecclesia.

3. Contra faciunt : a) Marcion, rigidioris disciplinae auctor. Is Baptismum denegabat coniugatis, nisi a coniuge discederent. Tertullianus, *1 Adv. Marc.*, 29. Cf. nostram *Théologie de Tertullien*, p. 173.

b) Practice, quicumque baptizatos ab haereticis rursus baptizari voluerunt. Circa ann. 1520, in Saxonia, orta est secta Anabaptistarum, extremis Protestantium placitis addicta. Hi salutem ex sola fide interpretabantur constantius ipso Luthero ; baptismum parvulis collatum prot nullo habebant, rebaptizabant adultos. Fanatismo cuidam eschatologico indulgebant et in obscenas libidines effundebantur. Cf. *DTC.*, art. *Anabaptistes* (Alf. Baudrillart). Secta, post annos 15 oppressa, habuit, ad nostra usque tempora, heredes moderatiores.

Probatur thesis.

A. *Omnis et solus homo viator.*

1. Nullam exceptionem patitur dictum evangelicum *Mc.*, 16, 16. De eius authentia, cf. dicta in thesi I, sub α) 5° 1). Ad interpretationem, cf. alias assertiones voluntatis salvificae universalis, sive in Evangeliis, ut *Mt.*, 11, 28, sive apud Paulum, 1 *Tim.*, 2, 3. 4.

II. Ita interpretat sunt Patres, et quidem de hominibus sub NT viventibus. Nam, quod attinet ad homines VT[i], negligi potest singularis sententia Hermae et quorundam apocryphorum NT[i], de iustis VT apud inferos a Christo ipso aut ab Apostolis eius edoctis de mysteriis vitae Christi et baptizatis. *Sim.*, 9, 16, 1-7. Cf. Clement. Alex,, *Str.*, 2,9 ; 6, 6, 46, *PG.*, 8,980 ; 9, 269 A, ed. Stählin, t. 2, p. 135, 31-136; 455, 12-15. — *Evangelium Petri*, 41. 42. Plura infra, in thes. XII, schol. III.

De Marcionitis, Arnobius iunior, *Liber ad Gregoriam*, 23, ed. G. Morin, *Anecd. Maredsol.*, N. S., t. 1, p. 434, 22-25 : « Qua ratione sibi Deus filios in coniugio positos adoptaret secundae regenerationis mysterio, si eos hoc praepeditos vinculo ad suum videret regnum properare non posse ? »

III. *Conc. Viennense*, sub Clemente V (1311 2), *DB.*, 482 410).

B. *Nondum baptizatus.* — Probatur :

I. *Ex consensu Patrum in Eph.*, 4,5. — Tertullianus, *B.*, 5, fin, coll. 18.

Aut in *Hb.*, 6, 4-6. — Athanasius, *Ep.*, 4 *Ad Serapion.*, 13, *PG.*, 26,656 AB, adversus Novatianos negantes posse remitti post Baptismum quaedam peccata, argumentatur ad homines. Inducit autem Apostolum argumentantem et ipsum ad homines adversus Iudaeos et auferentem spem alterius Baptismi. — Cf. nostrum *Édit de Calliste*, p. 28-32, Paris, 1914.

II. *Ex statu quaestionis in controversia de Baptismo haereticorum*, per annos amplius ducentos. Nam, cum dissentirent de efficacia ritus extra Ecclesiam perfecti, consentiebant omnes neminem esse rebaptizandum qui semel accepisset Baptismum Christi.

Argumentatio Cypriani : Unum est Baptisma Christi. Atqui baptizati ab haereticis non habent illud. Ergo baptizandi sunt.

Argumentatio *anonymi de Rebaptismate :* Unum est Baptisma Christi. Atqui baptizati ab haereticis habent illud. Ergo baptizandi non sunt.

Cyprianus, *Epp.*, 71, 1, p. 771, 1-772, 3 ; 73, 1-2, p. 779-780. — *Sentt. episc.*, passim. — *Reb.*, 10, p. 82, 8-10. — Optatus, *S.D.*, 3, 2 ; 5, 3 (ubi appellat *Io.*, 13, 10) ; 5, 11 ; 7, 4 ; *PL.*, 11, 991. 1048-9. 1064 1089-1090. — Petilianus Donatista, apud Aug., *C. litt. Petil.*, 2, 27, 62 ; 28, 64 ; *PL.*, 43, 280 ; et Augustinus respondens ibid., 27, 63 : 28, 65. — Inter Arianorum errores, Augustinus hunc notat, *H.*, 49, *PL.*, 42, 39 : « Rebaptizari quoque ab his catholicos novimus ; utrum et non catholicos, nescio. »

III. *Ex ipsa ratione generationis spiritualis*, quae, haud secus ac generatio carnalis, non iteratur. — Aut *ex ratione*

mortis Domini in quam homo baptizatur : haec enim una est. — Aut *ex ratione adhaesionis Deo,* quae iure rescindi non potest. — Hermas, *Sim.,* 2, 16, 1-7. — 2 *Clem., Cor.,* 6, 9; 7, 5, 6; 8, 6 (ἡ σφραγίς). — Gregorius Naz., *Or.,* 33, 17 *PG.,* 36, 236 A-237 A. — Ioannes Chrys., *Ad illuminandos Cateches.,* 2, 2, *PG.,* 49, 234. — Ioannes Damasc., *F.O.,* 4, 9, *PG.,* 94, 1117 B-1120 A.

Paucae Anabaptistarum sectae antiquae memorantur, quas Patres anathemate notarunt. Valentiniani, quorum ἀπολύτρωσις describitur, Iren., *H.,* 1, 21, *PG.,* 7, 657 sqq., Hippolytus, *Philosoph.,* 6, 42, ed. Cruice, p. 307, 11-308, 9. Marcionitae, de quorum triplici baptismo Epiphanius, *H.,* 42, 3, *PG.,* 41, 700; alii, ibid., *Exp. fid.,* 13, *PG.,* 42, 808 A. Elchasai, alterius baptismi auctor, temporibus Traiani. Hippolytus, *Phil.,* 9, 13-17. Cruice, p. 446-455. — Quod Hippolytus Callistianis, i. e. catholicis, exprobrat attentationem alterius Baptismi, obscurum est. Forsitan interpretandum de paeni tentia post Baptismum largius concessa. Cf. *Edit de Calliste,* p. 225. 6.

De non iterando Baptismo *decreta Ecclesiae.*

Stephani *rescriptum* (A. D. 256), iam recitatum in thesi V, p. 72. *DB.,* 46 (14).

Conc. Arelatense (314), can. 8, *DB.,* 53 (16).

Siricius I, *Ad Himerium Tarraconensem* (10 feb. 385), *DB.,* 88 (21).

Innocentius I, *Ad Rufum et episcopos Macedoniae* (13 dec. 414), *DB.,* 97 (63).

Leo I, *Ad Neonem Ravennatem, Ep.,* 166, 1 (24 oct. 458), *PL.,* 54, 1193 B : « Inexpiabile facinus bis baptizare; sed non ideo omittendum baptismum eorum quos baptizatos esse non constat. » *Ep.,* 167, inq. 16-19 (458/9), *PL.,* 54, 1208-9.

« Ne sanctum baptisma iteretur », exstant etiam leges in *Cod. Iustin., L.* 1 Tit. 7. Valent. Valens et Grat., 16 Kal. nov. 377; Honor. et Theodos., 12 kal. apr. 413; Theod. et Valent., 3 kal. iun. 428.

Pius IV, *Professio fidei Tridentina* (13 nov. 1564), *DB.,* 996 (865) : « Profiteor... Baptismum, Confirmationem et Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. »

Pius VI, *Constt.* « *Auctorem fidei* » (28 aug. 1794), 27, *DB.,*

1527 (1390), de condicione exprimenda in Baptismo sub condicione collato.

Argumenta theologica affert S. Thomas, 3ª q. 66 a. 9.

C. *Qui habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti.*

Erui potest ex *Mc.*, 16, 16, ubi requiritur consensus hominis ; et traditione Ecclesiae confirmatur.

Conc. Carthaginense III 397), can. 34. Mansi 3.885 D : « Ut aegrotantes, si per se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt periculo proprio dixerint, baptizentur. »

Augustinus dicere ausus est ad veritatem Sacramenti magis necessariam esse voluntatem quam fidem. *BcD.*, 3, 14, 19, *PL.*, 43, 146. 147 : « Nec interest, cum de Sacramenti integritate et sanctitate tractatur, quid credat et qua fide imbutus sit ille qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quaestionem nihil interest. Fieri enim potest ut homo integrum habeat sacramentum et perversam fidem ; sicut fieri potest ut integra teneat verba symboli et tamen non recte credat... »

Innocentius III, *Ep. ad Ymbertum Arelatensem* (1201, *DB.*, 411 (342), explicat quae voluntas irritet Sacramentum, ea sc. quae penitus contradicit Sacramento. Ad rem, cf. quae de quibusdam ordinationibus vi factis leguntur apud J. Tixeront, *L'Ordre et les Ordinations*, p. 235-241, Paris, 1925.

Ratio theologica ex S. Thoma, 3 q. 68 a. 7 : « Utrum ex parte baptizati requiratur intentio suscipiendi sacramentum Baptismi. — Rdq. per baptismum aliquis moritur veteri vitae peccati et incipit quandam vitae novitatem, secundum *Rom.*, 6, 4... Et ideo, sicut ad hoc quod homo moriatur veteri vitae requiritur, secundum Augustinum, in habente usum liberi arbitrii voluntas qua cum veteris vitae paeniteat, ita requiritur voluntas qua intendat vitae novitatem, cuius principium est ipsa susceptio sacramenti ; et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas sivè intentio suscipiendi sacramentum. »

Ceterum, ad misericordiam Dei pertinet ut in Sacramento necessario non tam expressa requiratur voluntas ab accipiente Sacramentum quam a conferente. Ad collationem requiritur intentio actualis aut certe virtualis (thes. IV) ; ad acceptionme

sufficiet habitualis (cf. Innocentium III). Haec quidem ex aliquibus indiciis colligi poterit, et in dubio legitime praesumi, cum « multo satius sit nolenti dare quam volenti negare ». Augustinus, *De coniug. adult.*, 1,26,33, *PL.*, 40, 470.

Scholion. — *De Baptismo pro mortuis.*

Quaestio orta ex *1 Cor.*, 15, 29. Quem locum varie interpretati sunt catholici et nonnulli haeretici. Mentione facta resurrectionis, ita pergit Apostolus :

Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ; εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν ;

Unde apparet fuisse (Corinthi ?) nonnullos qui pro catechumenis defunctis se offerrent baptizandos, rati id prodesse aliquo modo animabus eorum qui sine Baptismo defuncti essent. Factum ita commemorat Apostolus, ut inde confirmet fidem resurrectionis, tanquam ex indicio persuasionis communis ; ceterum neque vituperat neque laudat. Ita nonnulli Patres et exegetae. Tertullianus, *Res. c.*, 48; 5 *Adv. Marc.*, 10; Ambrosiaster, In h. l., *PL.*, 17, 265 D-266 A ; Ephraem Syrus, *Opp. G.L.*, t. 2, p. 401, Romae, 1743. Nonnulli opinati sunt inde confirmari utilitatem suffragiorum pro mortuis (*2 Mcc.*, 12, 42-46 . Ita Ephraem, l. c., Petrus Venerabilis, *C. Petrobrusianos*, *PL.*, 189, 831-2.

Sane, quod agebant illi homines, eatenus tolerari poterat quatenus nihil suberat superstitionis, i. e. quatenus Baptismo se offerebant ad aliquam mortuorum utilitatem, non prorsus eorum loco (ὑπέρ, non ἀντί). Prius sensisse videntur illi Patres de quibus supra; posterius secuti sunt nonnulli haeretici, et circa hoc varie delirarunt. Marcosii, de quibus Irenaeus, *H.*, 1, 21, 5, *PG.*, 7, 665 A-668 A, et Hippolytus, *Philos.*, 6, 42, ed. Cruice, p. 307, 11 308, 9. — Valentiniani, apud Clementem Alex., *Theodoti Excerpta*, 22, *PG.*, 9, 668. 9 (Baptismus angelorum). — Cerinthiani, ap. Epiphanium, *H.*. 28, 6, *PG.*, 41, 384 C-385 A (nisi forte Epiphanius ad Cerinthianos retulit quae de Corinthiis audierat ? ?) — Marcionitae, apud Chrysost., *In I Cor.*, *H.*, 40. 1, *PG.*, 61, 347. — Archontici, apud Theodoretum, *H. F.*, 1, 11, *PG.*, 83, 361 AB. — Cataphryges, ap. Philastrium, *H.*, 49, *PL.*, 12, 1166 A.

Non mirum si « mortuorum Baptismum » reprobavit *Conc. Carthaginense III* (397) can. 6, Mansi, 3, 881 : « Item placuit

ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Dictum est enim a Domino : Accipite et edite ; cadavera autem nec accipere possunt nec edere. Cavendum est etiam ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam mortuis non dari animadverterit. » Similia respondit Ferrando diacono interroganti Fulgentius Ruspensis ; *Epp.*, 11, 4 et 12, 20. *P L.*, 65, 379 D-380 A et 388 B. Alii Patres, aut omisso aut transmisso facto historico, locum Pauli interpretati sunt mystice de sepultura cum Christo per Baptismum : ita Chrysostomus, l. c., 348; Theodoretus, l. c., Augustinus, *Op. imp. c. Iulian.*, 6, 38, *PL.*, 45, 1596. 7. Alii, de Baptismo clinicorum : Epiphanius, l. c.

Cf. Prat, *T. P.*, t. 1, p. 162. 163. — Mangenot, *DTC.*, t. 2, col. 360-3. — Dürselen, *Die Taufe für die Toten : Theol. Studien u. Kritiken*, 1903, p. 291-308; W. Henry, *DACL.*, t. 2, col. 380-2 (1910); ubi ampla bibliographia.

THESIS VII

Infantes, cum Baptismum petere ipsi non possint, nihilominus valide baptizantur in fide Ecclesiae.

Prolegomena.

1. Supplementum thesis superioris, universim postulantis consensum baptizandi, ad ipsum valorem Sacramenti.

2. Morem baptizandi infantes, uti universim viguisse ab initio Ecclesiae non contendimus, ita passim mature receptum asserimus. Primo fuit aliqua diversitas disciplinae, cum nonnullae Ecclesiae aliquam moram interponerent, ubi tamen mors non imminebat: quae diversitas progressu temporis sublata est. Quin autem valide baptizarentur infantes, nemo dubitavit.

Exempla Baptismi dilati apud Patres frequentia. Constantinus imp., ap. Eusebium, *VC.*, 4, 61, 62. *PG.*, 20, 1212-1217.

3. Baptismum puerorum sustulerunt saec. XII multi Cathari et Valdenses, cum Petro de Bruys et Arnaldo de Brixia. Cf. Ant. Monastier, *Hist. de l'Eglise vaudoise;* Confession de foi, art. 12, p. 323, Toulouse, 1847. Saec. XVI, Anabaptistae (cf. prolegomena ad thes. VI) irridebant « baptismum caninum ». Inter Protestantes, variae sententiae. Lutherus Baptismum

infantium primo logice sustulit, deinde revocavit. *Von Anbeten des Sacraments. Ad Valdenses* (1523), *Opp.*, ed. Ienae, 1572, t. 2, p. 2092 : « Praestat prorsus omittere baptismum in parvulis quam baptizare sine fide; quia sacramenta nec debent nec possunt sine fide accipi. » At cum scribit *Libellum de baptizandis infantibus* (1526), totus in eo est ut fidem spectantium excitet. *Libri symbolici Ecclesiae evangelicae*, ed. Berolini, 1857, p. 836-841. — *Confessio Augustana* (1530), art. 9 : « De baptismo docent quod sit necessarius ad salutem, quodque per baptismum offeratur gratia Dei, et quod pueri sint baptizandi, qui per baptismum oblati Deo recipiantur in gratiam Dei. Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum et affirmant pueros sine baptismo salvos fieri. » Similiter Lutherus in *art. Smalcaldico*, part. 3 art. 5, 4 (1537) : « De paedobaptismo docemus infantes esse baptizandos. Pertinent enim ad promissam redemptionem per Christum factam. Et Ecclesia debet illis baptismum et promissionis illius annuntiationem. » Zwinglius Baptismum infantium ideo potissimum retinuit ut obsisteret Anabaptistis. *Vom Touf, vom Widertouf, und vom Kindertouf*, 1525. Inter impugnatores Baptismi infantium eminet Mich. Servetus. Hunc confutat Calvinus, *Instt. rel. chr.*, 4, 16, 31, ac toto illo capite pugnat pro Baptismo infantium, ita ut asserat utilitatem, neget necessitatem. Cf. 4, 15, 20-22. Anglicana Ecclesia Baptismum infantium omnino retinet, *art.* 27 ex 39. Necessitatem Baptismi infantium negabat iam Lutheranus Nic. Amsdorf (1483-1565), in *Disputationibus contra Anabaptistas*, ac negaverunt multi recentiores, cum Schleiermacher (1768-1834), *Der christliche Glaube*, § 137; ita acerrime J. B. Cretin, *Recherches sur le Baptême; le pédobaptisme catholique et le pédobaptisme protestant*, Compiègne, 1849. — Plura in *RE*^{3}, t. 19, p. 418 sqq.

Erasmus in Baptismo infantium non negabat efficaciam ritus, sed culpabat imprudentiam Ecclesiae; censebat pueros, cum adolevissent, interrogandos esse num rata haberent quae ipsorum nomine susceptores spopondissent; quod si non approbarent, suo animo esse permittendos. — Ex paraphrasi *in Mt.*, iuxta censuram Parisiensem, ap. du Plessis d'Argentré, *Collectio Iudiciorum*, 2, 53. Cf. *Acta Tridentina*, ad diem 17 ian. 1547, ed. Goerres., t. 5, p, 838, 13-18.

4. Baptizari dicuntur infantes « *in fide Ecclesiae* ». Verba apud Augustinum frequentia (cf. *Pecc. m. r.*, 1, 19, 25; 25, 38. *PL.*, 44. 123; 131: *Ep.*, 98. 10. *Ad Bonifacium*, *PL.*, 33, 364) significant Ecclesiam, tanquam matrem, supplere id quod infantes praestare per se non possunt, professionem fidei ac promissionem vitae christianae, et spondere pro illis quos Christo parturit. — Cf. Billot, t. 1⁴, thes. 27, p. 266.

De munere sponsorum seu patrinorum in Baptismo, nuper prodiit *Instructio a Sacra Congregatione de Sacramentis*, 25 nov. 1925, *AAS.*, t. 18 (1926), p. 43.

Ceterum, non omnis Baptismus validus est etiam licitus, sed ille tantummodo in quo adest fundata spes puerum in christiana religione institutum iri ac sponsionem ratam habiturum. De hoc, in scholiis.

5. Thesis est de fide definita.

Probatur thesis.

I. *Scriptura sacra* certa non suppeditat exempla infantium baptizatorum; tantummodo coniecturae est locus, ubi NT passim ostendit familias integras baptizatas, quarum de numero potuerunt esse infantes. *Act.*, 16, 15.33; *1 Cor.*, 1. 16. Ceterum capaces regni Dei merito iudicantur infantes ex *Io.*, 3, 3-5, praesertim collatis dictis evangelicis quibus condicio puerorum extollitur, ut *Mt.*, 19, 14-15; *Mc.*, 10, 14-15, et doctrina Apostoli de utroque Adam, *Rom.*, 5, ac de voluntate Dei erga omnes salvifica, *1 Tim.*, 2, 1-4. — Accedit quod, *Col.*, 2, 11-12, describitur Baptismus tanquam circumcisio illa vetere melior : vetus autem circumcisio erat maxime infantium.

Sed indiget interpretatione *1 Cor.*, 7, 14, ubi filii ex uno parente fideli nati dicuntur sancti, quasi sanctificatione Baptismi non indigerent; et hoc loco abusi sunt Pelagiani, ut necessitatem Baptismi declinarent. Cf. Aug., *Pecc. m. r.*, 2, 25, 41, *PL.*, 44, 175. — Verum appellantur ita pueri, non ut aliqua sanctitate interna praediti, sed ut ex praerogativa nativitatis iam designati ad fidem et Baptismum, et quodammodo extrinsece sancti. Cf. *1 Tim.*, 4, 5. — Ita iam interpretabatur Tertullianus, *De An.*, 39; 2 *Ad Ux.*, 2.7; post eum Hieronymus, *Ep.*, 85, 5, *PL.*, 22, 753; de quo loco cf. *RSR.*, 1911, p. 54-56. — Prat, *TP.*, t. 1⁷, p. 133-134.

II. *Patres* testificantur consuetudini, non universali illi quidem, sed antiquae et late diffusae.

Irenaeus, *H.*, 2, 22, 4, *PG.*, 7, 784 A : « (Christus) per omnem venit aetatem, et infantibus infans factus, sanctificans infantes ; in parvulis parvulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem... » Aliunde scimus hanc legem sanctificationis a Christo latam, ut nisi per Baptismum nemo sanctificaretur ; ergo oportuit Baptismum etiam infantibus praesto esse,

Tertullianus, *B.*, 18, ipse quidem refragatur, sed testis est consuetudinis inter quosdam vigentis. Ceterum plane novit peccatum originis ad omnes transisse, *B.*, 5 ; *Test.*, 3 ; *1 Marc.*, 22 ; *2 M.*, 5. 11 ; *5 M.*, 17 ; *An.*, 16. 39.40.

Cyprianus, de tempore Baptismi interrogatus, respondet ex decreto episcoporum LXVI nullum tempus necessario expectandum, ac ne octavum quidem diem. *Ep.*, 64, 2-4, p. 718. 719.720. — Cf. *Laps.*, 25, p. 255.

Origenes, *In Lev.*, (12), *H.*, 8, 3, *PG.*, 12, 496 AB ; *In Luc.*, (2), *H.*, 14. *PG.*, 13, 1835 BC ; *In Rom.*, (6) *L.*, 5, 9, *PG.*, 14, 1047 B : « ... Pro hoc et Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis baptismum dare. »

Monumenta ex Catacumbis romanis, *DA.*, art. *Épigraphie* (L. Jalabert), 1444.

Hippolytus, *Apostolica Traditio*, ex *Constt. Eccl. aegypt.*, ed. Funk, 16, 4, p. 109.

Constt. Ap., 6, 15, 7, ed. Funk, p. 339, 8-10.

Testamentum Domini, ed. Rahmani, p. 126.

Basilius, *H.*, 13, 1, *PG.*, 31, 424-5.

Gregorius Naz., *Or.*, 39, 14, *PG.*, 36, 349 ; 40, 28, 400 AB (aliquam moram commendat, fere triennii, ut puer intellegat. Idem testatur multos diutius expectasse. *Or.*, 8, *in soror. Gorgoniam*, 20, *PG.*, 35, 812 D ; *Or.*, 18, *in patrem*, 33, 1028 C).

Gregorius Nyss., *Or. adversus eos qui differunt Baptismum*, *PG.*, 46, 416 sqq.

Ioannes Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 1, 1, *PG.*, 49, 224 ; *In Gen.*, *H.*, 40, 4, *PG.*, 53. 373 ; *In Act.*, *H.*, 1, 6-7, *PG.*, 60, 23 ; *In Hb.*, *H.*, 13, 4, *PG.*, 63, 107-108 (laudat eos qui ad Baptismum festinant ; docet conferri posse καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ.)

Pseudo-Iustinus, *Qq. et resp. ad Orthodoxos*, 56, *PG.*, 6, 1298 C.

Pseudo-Athanasius, *Qq. ad Antiochum ducem,* 115, *PG.,* 28, 669 D-672 A.

Hieronymus, *Ep.,* 107, 6, *PL.,* 22, 873 (parentum in ea re negligentiam damnat); *Dial. adv. Pelag.,* 3, 18, *PL.,* 23, 588.

Ambrosius, *De excessu fratris Satyri,* 1, 48, *PL.,* 16, 1306 C; *De Elia et ieiunio,* 21, 83-85, *PL.,* 14, 727-8.

Augustinus de hoc iunior haesitavit. *De quantitate animae* (387-8), 36, 80, *PL.,* 32, 1080 : « Puerorum infantium consecrationes quantum prosint, obscurissima quaestio est; nonnihil tamen prodesse credendum est. » *Ep.,* 98 (408?), *PL.,* 33, 360-4, Bonifacio episcopo ita interroganti : « Peto breviter respondere digneris, ita ut non mihi de consuetudine praescribas, sed rationem reddas », sic respondet : 1. veritatem peccati originalis ac necessitatem Baptismi universalem statuit ex *Io.,* 3, 5; 2. universim statuit neminem in hac vita carere peccato. Obiectionem ex *1 Cor.,* 7, 14 diluit; 3. argumentatur ad homines adversus Pelagianos : totum illum conatum eo spectare ut Baptismus parvulorum exterminetur de Ecclesia. 10,364 : « Parvulum, etsi nondum fides illa quae in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. » *BcD.* 400 (4, 24, 31, *PL.,* 43, 174-6, ait « auctoritate apostolica traditum rectissime credi. » *Pecc. m. r.* (412), *PL.,* 44, passim. *Serm.,* 294 (413), 7, 11-12, *PL.,* 38, 1339-1342. *Ep.,* 157 (414), 11, *PL.,* 33, 678. *De gratia Christi,* 32, 35, *PL.,* 44, 377. *De anima et eius origine,* 2, 12, 17, *PL.,* 44, 505; *C. Iulian.,* 1, 6, 21, *PL.,* 44, 655 (appellat Chrysostomum : 6, 10, 29, 839 (par ratio cum peccato originis). *Op. imp. c. Iulian.,* 1, 56, *PL.,* 45, 1078.

Leo M., *Serm.,* 49 (48), 3, *PL.,* 54, 303 B.

Fulgentius Ruspensis, *De fide ad Petrum,* 30, 71, *PL.,* 65, 702.

Isaac M., patriarcha Armenus († 440), ap. I. Assemani, *Bibl. Or.,* t. 1, 221, Romae, 1719.

Ps. Dionysius, *Caelest. Hierarch.,* 7, 11, *PG.,* 3, 565 D-568 C.

III. *Decreta Ecclesiae.*

Siricius, P. R., *Ad Himerium Tarraconensem* (10 feb. 385), 2, 3, *PL.,* 13, 1135.

Conc. Milevitanum II (416) et *Carthaginiense* XVI (418), approbante Innocentio et Zosimo, can. 2, *DB.,* 102 (66).

Caelestinus I, *Ad episcopos Galliarum de gratia Indiculus* (431), 11, *DB.*, 140 (96).

Concilia aevi merovingici in Gallia non semel iusserunt legitimum tempus baptizandi, i. e. Pascha, servari. *Matisconense* ann. 585, can. 3, ap. Maassen, p. 166; *Altissiodorense* a. 573,603, can. 18, p. 181; *MGH., Legum*, s. 3, *Concilia*, t. 1, 1893. — Sed aliquando contra hunc morem factum esse apparet ex Gregorio Turonensi, *H.F.*, 8,9, *PL.*, 71, 453 D.

Conc. Lateranense II, sub Innocentio II (1139), can. 23, *adv. Petrum de Bruys*, *DB.*, 367 (309).

Innocentius III, *Ep. Maiores, ad Ymbertum Arelatensem* (1201), *DB.*, 410 341). — *Professio fidei Valdensibus praescripta* (1208), *DB.*, 424 (370). — *Conc. Lateranense* IV (1215), c. *Firmiter*, *DB.*, 430 (357).

Conc. Viennense, sub Clemente V (1311-2), *adv. I. P. Olivi*, *DB.*, 482 (410).

Conc. Florentinum sub Eugenio IV, *Decr. pro Iacobitis* (4 feb. 1441), *DB.*, 712 (603).

Conc. Tridentinum, s. 7 (3 mart. 1547). *De Bapt.*, can, 12-14, *DB.*, 868-870 (749-751); coll. s. 14 (25 nov. 1551), *De Paenit.*, c. 2, *DB.*, 895 (775).

Benedictus XIV, *Ep.* « *Postremo mense* », *de Baptismo infantium Iudaeorum* (28 feb. 1747), *DB.*, 1480-1490 (1333-1342). — Animadverte analogiam peti posse ex Sacramento Ordinis, quod valide confertur infanti. Cf. eiusdem Pontificis Bullam « *Ea quamvis* » (4 mai 1745), ad missionarios inter Coptos degentes, c. 20.

Pius X, *Decr.*, « *Lamentabili* » (3 iul. 1907), 43, *DB.*, 2043.

IV. *Ratio theologica.* — S. Thomas, 3ª q. 68 a. 9 : « Utrum pueri sint baptizandi », — respondet, appellato *Rom.*, 5, 17 : « Pueri ex peccato Adae peccatum originale contrahunt; quod patet ex hoc quod sunt mortalitati subiecti, quae per peccatum primi hominis in omnes pertransiit... Unde multo magis pueri possunt per Christum gratiam accipere, ut regnent in vita aeterna. Ipse autem Dominus dicit... (*Io.*, 3, 5); unde necessarium fuit pueros baptizari, ut sicut per Adam damnationem incurrerunt nascendo, ita per Christum salutem consequantur renascendo... » — Addit rationem convenientiae ex *Prov.*, 22, 6.

Scholion I. — *Quis infans capax Baptismi.*

In illa quaestione, aliter respondent scholastici veteres, aliter recentiores; specie tamen magis quam re, si recte intellegatur positio quaestionis.

Veteres uno ore respondent illum demum infantem esse capacem Baptismi, qui sit editus in lucem. In quo sequuntur Augustinum, *Ep.*, 187 : (*De praesentia Dei Liber ad Dardanum*), 16, 32, *PL.*, 33, 844 : « Illa sanctificatio qua ellicimur et singuli templa Dei et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum; quod nisi nati homines esse non possunt. » Ita Halensis, p. 4 q. 8 m. 7 a. 1, ed. Venet., 1575, t. 4, p. 86 R; S. Thomas, 3ª q. 68 a. 11 : « Utrum pueri in maternis uteris positi sint baptizandi. — Rdq. de necessitate baptismi est quod corpus baptizandi aliquo modo aqua abluatur...; corpus autem infantis, antequam nascatur ex utero, non potest aliquo modo ablui aqua, nisi forte dicatur quod ablutio baptismalis, qua corpus matris lavatur, ad filium in ventre existentem perveniat; sed hoc esse non potest, tum quia anima pueri, ad cuius sanctificationem ordinatur baptismus, distincta est ab anima matris, tum quia corpus puerperii animati iam est formatum et per consequens a corpore matris distinctum; et ideo baptismus quo mater baptizatur, non redundat in prolem in utero matris existentem; unde Augustinus (*C. Iulian.*, 6, 14, 43, *PL.*, 44, 847 ... Et ita relinquitur quod nullo modo infantes in maternis uteris existentes baptizari possunt »; Scotus, *In* 4 *d.*, 4; Caietanus, *In* 3 q. 68 a. 11, etc.

Recentiores e contra communiter respondent infantem in utero matris existentem baptizandum esse, si desit spes probabilis edi posse in lucem; et id comprobatur *CIC.*, 746. Sed attende :

1° Auctoritatem Augustini proficisci a falsa exegesi *Io.*, 3, 5. Interpretatur enim γεννηθῇ de nativitate hominis, cum re vera respiciat generationem. Eatenus sane homo potest mundari in Christo quatenus est immundus in Adam : porro immundities illa sequitur ipsam conceptionem, non partum.

2° Scholasticos veteres solere quaerere num per illam ablutionem quae solum matris corpus contingat, possit mundari infans : quod recte negant cum Augustino, *C. Iulian.*, 6, 14, 43; 17, 52, *PL.*, 44, 847.853. Idem negaverat *Conc. Neocaesareense* (314,325) cum quaereretur (mirum!) num ad bapti-

zandam matrem. esset expectandus partus. Respondit concilium nullam omnino esse causam expectandi, cum baptizanda esset mater suo Baptismo, et proles etiam suo. Can. 6, Mansi, 2, 542 : Περὶ κυοφορούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὁπότε βούλεται· οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινωνεῖ ἡ τίκτουσα τῷ τικτομένῳ, διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δείκνυσθαι. Et id responsum *Conc. Trullanum* confirmavit (692).

Ceterum, si qui forte inter veteres aliam quaestionis positionem attenderunt, aliter etiam responderunt, ut Rolandus, *Sentt.*, p. 199, adducta auctoritate Augustini, *Ep.*, 187 : « Ad quod dicimus quia, quocumque modo ad lucem perducatur, secundum Adam natus iudicatur, quare et secundum Christum potest renasci per Baptismi sacramentum » ; Halensis, l. c., 3, p. 86 V. Et ita iam omnes respondent. Suaresius, *In* 3, q. 68 a. 11 n. 2, ed. Paris, t. 20, p. 447 B : « Addendum occurrit, cum dicitur debere hominem prius nasci ex utero, vel omnino vel ex parte, quam baptizetur, non oportere intelligi de propria nativitate. Quacumque enim ratione fieri potest ut abluatur, id satis erit ad valorem baptismi, etiamsi propria nativitas humana non praecedat, quia substantia sacramenti consistit in ablutione sub debita forma verborum. Unde, si mortua sit mater habens infantem in utero et aperiatur ac detegatur puer, illa non est propria corporalis nativitas, et tamen circa illum puerum perfici potest baptismus; nec solum potest, sed etiam debet, quando mater prius mortua est. »

Mutationis in positione quaestionis factae testis S. Alphonsus, *T.M.*, 6, tr. 2, 107 q. 2, p. 499 B-500 A. Prati, 1839. Cavit autem Ecclesia ut neque Baptismus sine necessitate anticiparetur et, si quid subesset dubii, post partum iteraretur sub condicione. *CIC.*, 746-748.

Operatio caesarea, in matre mortua, per se omittenda non est, nisi moraliter constet fetum non vivere, quod vix constare solet, absoluto quarto mense. Erga matrem vivam, obligatio subeundae operationis caesareae practice urgeri nequit, quicquid est de theoretica obligatione caritatis erga salutem aeternam prolis. Cappello, n. 165, p. 121.

De tota quaestione, De Smet [2], p. 231-253. — Cappello, t. 1, p. 120-124.

Scholion II. — *Quaeritur quo iure infans nec volens nec sciens baptizetur.*

Respondendum : iure DNIC., cui data est omnis potestas in caelo et in terra. *Mt.*, 28, 18. Secundum quam potestatem omnia sunt ei subdita, quamvis nondum secundum executionem potestatis, ut distinguit S. Thomas, 3ª q. 59 a. 4, ad 2. Cf. *DA.*, art. *Règne de Jésus-Christ*, col. 821. Omnis creatura humana remote et potentia pertinet ad Christi Ecclesiam; per Baptismum autem ei subditur actu. Neque audiendus Erasmus, cuius sententiam merito anathemate notavit *Conc. Tridentinum*, s. 7, can. 14 *de Bapt.*, *DB.*, 870 (754). Quod enim infans ante annos discretionis aggregatur Ecclesiae, maximum experitur beneficium, de quo ingratum gerere animum nemini fas est. Ecclesia autem, licet neminem cogat, possidet omnes qui iure Baptismi semel facti sunt eius. — Bellarminus, *Controv.*, 1, 8, 11. — Billot, th. 27; ubi vide p. 263, n. 1. epistolam *Pii IX ad Gulielmum Germaniae imp.*, 7 aug. 1873.

Scholion III. — *De filiis infidelium non baptizandis.*

Quamvis Ecclesia in omnibus hominibus obtineat ius remotum, plane scit illud non evadere expeditum nisi sub certis condicionibus, quae non semper licite ponuntur. Infantes enim iure naturae sunt in parentum potestate, contra quam nefas sibi putat Ecclesia quicquam attentare. S. Thomas, 3ª q. 68 a. 10 : « ... Pueri infidelium filii aut habent usum rationis aut non habent. Si autem habent, iam quantum ad ea quae sunt iuris divini vel naturalis, incipiunt suae potestatis esse; et ideo propria voluntate, invitis parentibus, possunt baptismum suscipere, sicut et matrimonium contrahere. Et ideo tales licite moneri possunt et induci ad suscipiendum baptismum. Si vero nondum habent usum liberi arbitrii, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quandiu ipsi sibi providere non possunt... Et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur... Esset etiam periculosum taliter filios infidelium baptizare, quia de facili ad infidelitatem redirent propter naturalem affectum ad parentes. Et ideo non habet hoc Ecclesiae consuetudo, quod filii infidelium invitis parentibus baptizentur. » Plenius, *Quodlib.*, 2 a. 7; 2. 2 q. 10 a. 12.

Sententia contraria Scoti, *In.* 4 d., 4 q. 9 n. 2, derelicta est, maxime post *Ep. Benedicti* XIV « *Postremo mense* », 28 feb. 1747. Cf. *DB.,* 1480-1490 (1333-1342).

Ceterum, dato casu, valere Baptismum filio infidelium collatum consentiunt theologi (excepto Durando, *In* 4 d., 4 q. 7 a. 13). Hinc in casu Pii Mortara (cf. *DA*) ius Ecclesiae Pius IX fortiter vindicavit.

Cf. *DA.,* art. *Juifs et chrétiens* (F. Vernet), 1738.

Ad totum hoc caput, iuvabit conferre G. Payen, S. I., *Casus de Baptismo in missionibus ac potissimum in Sinis,* Zi-ka-wei, 1920.

CAPUT III

DE BAPTISMI EFFECTU ET NECESSITATE

THESIS VIII

Secundum traditionem catholicam, opus Baptismi describitur tanquam :

1. Regeneratio spiritualis, adoptio divina, renovatio, donum Spiritus Sancti;

2. Societas mortis, sepulturae ac resurrectionis cum Christo; incorporatio, insertio Christo mystico;

3. Redemptio, pignus salutis, remissio peccatorum, purgatio, sanctificatio;

4. Illuminatio, initiatio;

5. Signaculum, character, unctio.

Prolegomena.

1. Spectatur hic opus Baptismi secundum totam amplitudinem suam, pro omni efficacia quam Sacramentum exerere potest, si homo non impediat. In proximis thesibus, descendetur ad singula, distinguendo ab effectu ultimo, qui dicitur « *res sacramenti* », effectum proximum, qui dicitur « *res et sacramentum* ».

2. Quae hic distinctis articulis proponuntur, aliquando occurrunt apud Patres coacervata. Conferatur Clemens Alex., *Paedagog.*, 1, 6, 26, *PG.*, 8, 281 AB; ed. Stählin, t. 1, p. 105, 20-108, 28. — Cyrillus Hier., *Procatech.*, 16, *PG.*, 33, 360 A-361 B. — Basilius, *H.*, 13, 5, *PG.*, 31, 433 A. — Gregorius Naz., *Or.*, 40,4. *In S. Baptisma*, *PG.*, 36, 361 D — 364 A. — Gregorius Nyss., *Or. cat. M.*, 32-40, *PG.*, 45, 84-104; *Or. in diem luminum*, *PG.*, 46, 580. — Ioannes Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 1, 2, *PG.*, 49, 225 (ex S. Paulo).

3. Commode possunt referri omnia ad duplicem aspectum :

unum positivum, regenerationis spiritualis; alterum negativum, exclusionis peccatorum. Secundum rem, haec duo una fiunt; sed intellectu dividuntur. Symbolismus Baptismi, ad captum hominum accommodatus, aliquando priores partes tribuit exclusioni peccatorum, cui homo, intellecta egestate sua, operam, dat convertendo se ad Deum, qui est Auctor vitae. Sed quia totum illud opus est Dei, ipsa rerum natura suadet ut prima fronte proponatur terminus operationis divinae, quae est nova creatura secundum Spiritum. Ita quidem factum est ab ipso Domino, saepe etiam a S. Paulo.

Expositio.

1. *Regeneratio spiritualis* (παλιγγενεσία, ἀναγέννησις). *Io.*, 3, 3-5. — Cf. *Tit.*, 3, 5; *1 Pt.*, 1, 3.

Adoptio divina (υἱοθεσία). *Io.*, 1, 12. 13; *Rom.*, 8, 15. 16. 29; *Gal.*, 3, 26. 27; 4, 7; *Tit.*, 3, 7; *1 Pt.*, 1, 4; *1 Io.*, 3, 1; 5, 18.

Renovatio, donum Spiritus Sancti (ἀνακαίνωσις, χάρισμα, δῶρον δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος). *Mt.*, 3, 11; *Mc.*, 1, 8; *Lc.*, 3, 16 *Io.*, 1, 33; *Act.*, 2, 38; *Rom.*, 5, 15; 6, 23; 12, 2; *1 Cor.*, 3 16. 17; 6, 11; 2 *Cor.*, 5, 17; *Gal.*, 6, 15; *Eph.*, 2, 10; *Tit.*, 3 5; *Iac.*, 1, 17. 18.

In his, multa indigent declaratione. — Quid γεννηθῆναι ἄνωθεν? Duplex interpretatio :

a) Sensu locali : ἄνωθεν = ὕψωθεν, desursum. Haec interpretatio commendatur :

α. Contextu Ioannis, indicante novae generationis principium caeleste, Spiritum Sanctum.

β. Usu frequentiore NT et ipsius *Io.*, 3, 31; 19, 11. 23; cf. *Mt.*, 27, 51; *Mc.*, 15, 28; *Lc.*, 1, 3; *Act.*, 26, 5; *Iac.*, 1, 17; 3, 15. 17. Accedit usus Patrum Apostolicorum, *2 Clem.*, 14, 2; *Mart. Polyc.*, 1, 1 (; Hermas, *Mand.*, 9, 11; 11, 5. 8. 20. 21 (bis).

γ. Frequenti apud Io. mentione nativitatis ex Deo et filiorum Dei. *Io.*, 1, 12.13; 8, 23. 47; *1 Io.*, 3, 9; 4, 7; 5, 1. 4. 18.

δ. Interpretatione Patrum graecorum post Origenem. (Ipse quidem Origenes in h. l. anceps : *Ex catenis, fr.* 35, Preuschen, p. 510, 11-511, 10. Similiter Chrysostomus, *H.*, 24 (23), *PG.*, 59, 146). Sed ita interpretantur Athanasius, *De Inc. et c. Arian.*, 8, *PG.*, 26, 996 A; Gregorius Nyss., *Or. cat. M.*, 39, 7, *PG.*, 45, 101; Cyrillus Alex., *In Io.*, 2, *PG.*, 73, 244 C.

ε. Auctoritate interpretum antiquorum : syr. harcle. arm. goth., et recentiorum : Calmes (1904)..., Lagrange (1925).

b) Sensu temporali : ἄνωθεν = αὖθις, denuo. Commendatur :

α. Responso Nicodemi, quem patet intellexisse « alteram nativitatem », nec in hoc emendatum esse a Domino.

β. Consuetudine Ioannis, qui in exprimenda generatione supernaturali aut metaphorica solet auctorem distinctius signare. *Io.*, 3, 5. 6. 8; 1, 12-14; 8, 41-44; *1 Io.*, 2, 29; 3, 8. 9; 4, 7; 5, 1. 4. 18.

γ. Parallelismo aliorum locorum NT. eundem sensum non obscure reddentium. *Gal.*, 4, 9; *Tit.*, 3, 5; *1 Pt.*, 1, 3. 23. — Adde, ex PP. Apostolicis, *Barnab.*, 6, 11; *2 Clem.*, 8. 1. 2.

δ. Lexicis, hanc acceptionem verbi ἄνωθεν multipliciter testantibus. Iosephus, *A. I.*, 1, 18. 32; Artemidorus Dald., 1, 14; Clemens Al., saepe : *Protr.*, 4, 56, 6. *PG.*, 8, 153 C. Stählin, 1, p. 44, 18-20; *Str.*, 2, 13, 56, 2, *PG.*, 8, 996 A, Stählin, 2, p. 143, 20-23; 3, 12, 82, *PG.*, 8, 1184 B, St., p. 234; 4, 25, *PG.*, 8, 1365 B, St., p. 318. 3-5; 7, 11. *PG.*, 9, 489 A, St., 3, p. 46, 16. — Cf. Liddell and Scott. *a Greek-english Lexicon*, a new edition by H. J. Stuart Jones, Oxford, 1925.

ε. Interpretatione multorum veterum ac recentiorum. Iustinus, *I Ap.*, 61, *PG.*, 6, 420 C : Irenaeus, *H.*, 1. 21. 1. 2, *PG.*, 7, 657 B; 3, 17, 1, 929 C; 5, 15, 3, 1166 A; *Fr.* 35, 1248 C; Tertullianus, *B.*, 13; *An.*, 41 : Cyprianus, *Ad Donat.*, 4, p. 6, 3-11 : Methodius, *Conv. X virg.*, 8. 6. *PG.*, 18, 148 B; Basilius, *Sp. S.*, 15. 35. *PG.*, 32, 128 C-132 D; *B.* (?), 1. 7, *PG.*, 31, 1536 C : Gregorius Naz., *Or.*, 39, 1. 2, *PG.*, 36, 336 : 40, 2, 360 C-361 A; 8, 368 AB : Chrysost., *Ad illum. Cat.*, 1, 3. 4, *PG.*, 49, 227; Augustinus, *Pecc. m. r.*, 2, 27, 43. *PL.*, 44, 177 : *Enchirid.*, 51. *PL.*, 40, 256; *Anonymus de voc. gent.*, 1, 18, *PL.*, 51, 671 C : Damascenus. *F. O.*, 4. 9, *PG.*, 94, 1121 A.

Adde versiones antiquas : vulg., syr. peshito, memphit., aethiop.; interpretes recentiores, cum catholicos : Corluy, Knabenbauer; tum protestantes : Zahn, Westcott...

Haec interpretatio omnino tenenda est. Ceterum minime excludit alteram. Cum enim asseritur a Domino necessitas renascendi, simul indicatur principium vitae novae, quod est τὸ Πνεῦμα, oppositum τῇ σαρκί. Idem alibi declaratur per antithesim lucis ac tenebrarum, *1 Io.*, 1, 5; cf. *1 Thes.*, 5, 5; *Eph.*, 5, 8.

De hoc Sacramento regenerationis, cf. versus in *baptisterio Lateranensi* inscriptos iussu Sixti III P. R. (432-440). *DA.*, t. 2, 807 (art. *Initiation chrétienne*). S. Thomas, 3ª q. 69 a. 8.

2. *Societas mortis, sepulturae et resurrectionis cum Christo. Rom.*, 6, 2-6; *Gal.*, 3, 27; *Phil.*, 3, 10; *Col.*, 2, 12-20; 3, 1-4. *Incorporatio, insertio Christo mystico. 1 Cor.*, 12, 13. 27; 6, 15. *Eph.*, 4, 3-6; 15. 16; *Rom.*, 6, 6; 11, 15. 17. — Cf. *1 Io.*, 5, 11. 12.

Secundum intellectum nostrum et condicionem vitae novae nobis propositae, prius est mori peccato quam renasci Christo. Quod significat hoc loco Apostolus. Dum enim mergimur aquis, imitamur mortem et sepulturam Christi; dum emergimus ex aquis, eius resurrectionem. Porro societas mortis, sepulturae et resurrectionis Christi facit nos consortes eius et quodam modo membra de corpore eius. Vetus Adam, quem in nobis gerebamus, sepultus est in aquis; emersit novus Adam secundum Deum, nam Christum induimus et Spiritu Christi vivimus. Huc spectat formula in epistulis paulinis frequens (164 exempla) : ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Cf. Prat., *TP.*, 2⁶, p. 308-9; 476-480.

Βαπτίζειν εἰς Χριστόν, apud Paulum, idem est ac inserere Christo mystico. Hoc recte vidit epicopus anglicanus F. H. Chase, in *J. T. S.*, 1905 et 1907. Sed canon paulinus interpretationis non erat continuo transferendus ad interpretationem loci evangelici *Mt.*, 28, 19; quod non sine causa monuit alter vir anglicanus J. Armitage Robinson, « *In the name* », *J. T. S.*, ian. 1906, p. 186-202. — Conferri potest Deissmann, *Die NTliche Formel « in Christo Iesu »*, Marburg, 1892; Heitmüller « *Im Namen Iesu* », Göttingen, 1903, utilia documenta collegit, sed pr[illegible]eiudiciis suis omnia corrupit.

Quod autem passim occurrit in NT βαπτίζεσθαι εἰς τὸ ὄνομα (ἐπί, ἐν τῷ ὀνόματι), ex analogia graecitatis semiticae ac maxime LXX interpretum explicandum est.

Ἐπὶ (ἐν) τῷ ὀνόματι maxime respondet hebr. בשם, et significat aliquam operationem peractam vi et auctoritate personae, cuius nomen invocatur. Nomen enim solet poni pro persona. Cf. *Lev.*, 19, 12; *Ps.*, 19 (20), 6. 8; 32 (33), 21; 43 (44), 6. 9; 53 (54), 3; 62 (63), 5; 88 (89), 13. 17. 25; 104 (105), 3; 117 (118), 10. 11. 12. 26; 123 (124), 8; 128 (129), 8. Ita commode explicabitur *Act.*, 2, 38; 10, 48.

Εἰς τὸ ὄνομα magis respondet hebr. לשם, in quo praepositio ל signat finem seu terminum ab agente intentum. Ita commode explicabitur *1 Cor.*, 1, 13-15. Cf. dicta supra, de 1 Cor., 12, 13. 27.

Verum in ea re omnino animadvertendum est adeo confusum fuisse, aetate apostolica, usum praepositionum graecarum, ut haec rigide accipi nullatenus possint. Etenim manifestum est in sermone NT ἐν et εἰς saepe adhiberi nullo discrimine. Cf. *Mc.*, 1, 5 : ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, cum *Mc.*, 1, 9 : ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάνου. Pariter cf. *Act.*, 2, 38 : βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι I. X., cum *Act.*, 8, 16 : βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ K. I., et 10, 48 : προσέταξεν δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι I. X. βαπτισθῆναι. Quapropter (si excipiatur sermo Apostoli Pauli, in quo praepositio εἰς aliquando manifeste signat insertionem Christo mystico', non potest in usu praepositionum accurata distinctio sensus fundari; ac verisimile est *Mt.*, 28, 19 nihil aliud significari nisi gentes baptizari oportere cum invocatione Trinitatis divinae et eius auctoritate. — Cf. Blass, *Grammatik der NT Gräcität*, § 39, 4.

De sepultura cum Christo et insertione Christo mystico per Baptismum saepe egerunt Patres. Inter multos, Tertullianus, *B.*, 19. — Origenes, *In Rom.*, *L.*, 5, 8, *PG.*, 14, 1037 C-1040. — Cyrillus Hier., *Catech.*, 20, 6. 7; 21, 1, *PG.*, 33, 1081-4; 1088 A. — Basilius, *De Spir. S.*, 15, 35; 26, 61, *PG.*, 32, 129; 181 B. — (?) *De Bapt.*, 1, 2, 23, *PG.*, 31, 1564 C. — Gregorius Naz., *Or.*, 39, 15; 40, 4, *PG.*, 36, 352; 364 A. — Gregorius Nyss., *Or. adv. procrastinantes, PG.*, 46, 420 C; *In diem luminum*, *ibid.*, 585. — Chrysostomus, *Ad illum. Catech.*, 1, 2, *PG.*, 49, 225; *In Io., H.*, 25, 2, *PG.*, 59, 151. — Hilarius, *Trin.*, 9, 9, *PL.*, 10, 288; *In Ps.*, 91, 9, *PL.*, 9, 499; *In Mt.*, 10, 24, *PL.*, 9, 976. — Zeno Veronensis, *Tr.*, 2, 39-42, *PL.*, 11, 486-492. — Ambrosius, *De Spir. S.*, 1, 76-79, *PL.*, 16, 722-3; *Ep.*, 81, 5-7; ib., 1274. — Ambrosiaster, *PL.*, 17, 100. — Gaudentius Brixianus, *Serm.*, 3, *PL.*, 20, 862. — Chromatius, *In Mt., Tr.*, 1, 2, *PL.*, 20, 329. — Hieronymus, *Ep.*, 69, 7, *PL.*, 22, 661. — Rufinus Aq., *De benedictionibus Patriarcharum*, 1, 5, *PL.*, 21, 305. — Augustinus, *De an. et eius orig.*, 1, 11, 13; 2, 11, 15; 3, 12, 18, *PL.*, 44, 481. 504. 520; *Enchir.*, 42. 52, *PL.*, 40. 253. 256; *C. Iulian.*, 1, 6, 28; 2, 5, 14; 6, 3, 7, *PL.*, 44, 660. 688. 825;

Sermones inediti, ed. G. Morin, 9, 3; 7, 1, p. 32; 21, Monaci, 1917. — *Leo M., Ep.*, 16, 3, *PL.*, 54, 698. — Caesarius Arelat., in *append. Aug., Serm.*, 40, 3. 4, *PL.*, 39, 1824 sqq. — S. Thomas, 3ª q. 69 a. 1-6.

3. *Redemptio* (ἀπολύτρωσις). *Rom.*, 3, 24; 8, 23; *1 Cor.*, 1, 30; *Eph.*, 1, 7; *Col.*, 1, 14.

Pignus salutis (σωτηρία). *Mc.*, 16, 16; *Act.*, 2, 47; 4, 12; 16, 30-33; *1 Pt.*, 3, 21. — Cf. *Io.*, 3, 5. 15. 16. 17.

Remissio peccatorum (ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν). *Act.*, 2, 38; *Eph.*, 1, 7; *Col.*, 1, 14.

Purgatio, sanctificatio (καθαρισμός, ἁγιασμός). *Io.*, 3, 25, 26; *1 Cor.*, 1, 30; 6, 11; *Hb.*, 10, 22; *1 Pt.*, 3, 21.

Ἀπολύτρωσις universim significat liberationem soluto pretio. Hic significatur liberatio a servitute peccati, soluto pretio, qui sanguis est Christi. Cf. *Mt.*, 20, 28; *Mc.*, 10, 45. Cf. Prat, *T. P.*, t. 17, p. 507-8; A. Médebielle, *L'Expiation dans l'A. et le N. T.*; vol. 1, l'A. T., Rome, 1924; vol. 2, le *NT.*

Cum *Hb.*, 10, 22 : ῥεραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελουσμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, iuvabit conferre *1 Pet.*, 3, 21 : ὃ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν. — Verbum ἐπερώτημα interpretaberis « petitionem », coll. 2 *Sam.*, 11, 7 LXX; *Dan.*, 4, 14 Theodotion.

De his infiniti sunt Patres.

Irenaeus, fr. 35, *PG.*, 7, 1248 C : Λεπροὶ ὄντες ἐν ταῖς ἁμαρτίαις, διὰ τοῦ ἁγίου ὕδατος καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπικλήσεως καθαριζόμεθα τῶν παλαιῶν παραπτωμάτων. — Cf. *4 Rg.*, 5, 14, de ablutione Naaman Syri. — Vide apud eundem Irenaeum, *H.*, 1, 21, 657 A-669 C, pseudoapolutrosim gnosticorum Marcosiorum.

Ad « historiam comparatam religionum », G. Doellinger, *Heidenthum u. Judenthum*, p. 197-9, Regensburg, 1857, gallice in *DA.*, art. *Initiation chr.*, 808-9.

4. *Illuminatio, initiatio* (φωτισμός, φώτισμα, τελετή, μύησις). His nominibus Baptismus in NT. non appellatur, sed in catechesibus Patrum qui sensum NT expresserunt.

Praeformantur *Mt.*, 5, 14; *Eph.*, 1, 18; 5, 8; *Phil.*, 2, 15; *1 Thes.*, 5, 5; *Hb.*, 6, 4-6; 10, 32; *Io.*, 1, 4. 5. 9-14; 8, 12; *1 Pt.*, 2, 9;... — Φωτισμός quidem legitur 2 *Cor.*, 4, 4. 6; φωτίζω, *Lc.*, 11, 36; *Io.*, 1, 9; 1 *Cor.*, 4, 5; *Eph.*, 1, 18; 3, 9; 2 *Tim.*, 1, 10; *Hb.*, 6. 4; 10, 32; *Ap.*, 18, 1; 21, 23; 22, 5.

Quod Reitzenstein, *Die hellenistischen Mysterienreligionem*, Leipzig-Berlin, 1910, ac post eum Loisy, *RHLR.*, 1911, p. 587-9, volunt ex mysteriis ethnicorum derivata esse mysteria christiana, unice fundatur in quadam sermonis analogia. Verum necesse fuit Apostolos in praedicando Evangelio uti sermone qui tum vigebat; sed sermoni communi mandarunt res omnino novas, a Christi revelatione acceptas. Cf. in *DA.* art. *Mystères* (E. Jacquier). — Praeterea, art. *Initiation chrétienne* (d'Alès).

E Patribus, lege Iustinum, *1 Ap.*, 61, 12; 65, 1; *PG.*, 6, 421 B; 428 A; *Dial.*, 39, 2; 122, 1. 4-5; 123, 2, *PG.*, 6, 560 B; 760; 761 A; Clementem Al., *Paedag.*, 6, *PG.*, 8, 280. 281; Gregorium Naz., *Or.*, 40, 3, *PG.*, 36, 361 BC: Athanasium, *Ep.*, *1 Ad Serap.*, 29, *PG.*, 26, 596 C-597 B; Isidorum Pelus., *Ep.*, 2, 37, *PG.*, 78, 480; *Constt. Ap.*, 8, 6, 5, ed. Funk, p. 478, 13.

Analogia sermonis profani deprehendi potest apud Apuleium, *Metam.*, 11, 21.

5. *Signaculum, character* (σφραγίς), *2 Cor.*, 1, 22; *Eph.*, 1, 13. 14; 4, 30.

Significatur electio divina et character electis impressus ad gratiam, ad ministerium evangelicum, ad gloriam; quae sunt cum Baptismo coniuncta. Conferri potest usus eiusdem vocabuli de electione Christi, *Io.*, 6, 27; de circumcisione data Abrahae, *Rom.*, 4, 11: de promisso Domini, *2 Tim.*, 2, 19; de signo electionis ad gloriam, *Ap.*, 7, 3-8; 9, 4. Cf. praeterea χαρακτήρ, *Heb.*, 1, 3; χάραγμα (τοῦ θηρίου), *Ap.*, 13, 16; 14, 9. 11; 16, 2; 19, 20; 20, 4; στίγματα τοῦ Ἰησοῦ, *Gal.*, 6, 17.

Unctio (χρῖσμα). *2 Cor.*, 1, 21; *1 Io.*, 2, 20. 27, aliquid simile prae se fert. Cf. *Lc.*, 4, 18; *Act.*, 4, 27; 10, 38; cf. 11, 26.

Haec omnia cogitationem iniciunt cuiusdam divinae electionis sigillantis animam. Unde Patres, ac maxime Augustinus, eruerunt notionem theologicam characteris sacramentalis. De hac in alia thesi. Interim animadvertendum est illam fuisse apud Patres multipliciter praeformatam. Constat autem inter omnes opus Baptismi non in sola apprehensione fidei esse reponendum, ut Luthero placuit, sed in dono quodam obiectivo.

Ignatius martyr, *Magn.*, 5, 2. — *2 Clem.*, 7, 6; 8, 6. —

Hermas, *Sim.*, 8, 2, 2-4; 8, 6, 3; 9, 16, 3. 4. 5. 7; 9, 17, 4; Cf. Clemens Al., *Str.*, 2, 9, *PG.*, 8, 980, Stählin, t. 2, p. 136 6, 6, 46, *PG.*, 9, 269 A, St., p. 455, 12-15. — *Epitaphium Abercii Hieropolitani* (labente saec. II), v. 9 : Λαὸν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγεῖδαν ἔχοντα. — Irenaeus, *H.*, 5, 8, 1, *PG.*, 7, 1141 BC; Cf. 1, 21, 657-665; 2, 22, 781-786; *Demonstr.*, 3. — Theodotus, ap. Clementem Al., *Excerpta*, 83-86, *PG.*, 9, 696 D-697 B, St., 3, p. 132-133. — *Eclogae propheticae*, ap. Clem. Al., 12, fin, *PG.*, 9, 704 C; St., p. 140, 19. — Clemens Al., *Q. d. s.*, 42, 4, *PG.*, 9, 648 C, St., 3, p. 188 (aut apud Euseb., *HE.*, 3, 23, 8); *Paedag.*, 1, 6, *PG.*, 8, 281. — *Acta Pauli*, 2, 25; 10, 5. 7, ed. Vouaux, p. 194, 6; 306, 1; 312, 6. *Acta Theclae.* — Tertullianus, *B.*, 6 : « Ablutione delictorum, quam fides impetrat obsignata in P. et F. et Sp. S. » 13 : « Obsignatio Baptismi, vestimentum quoddam fidei ». *Paen.*, 6 : « Lavacrum illud obsignatio est fidei. » *Praescr.*, 36 : « (Ecclesia Romana)... fidem... aqua signat. » *Res. carn.*, 8 : « Caro signatur, ut et anima muniatur. » cf. 9. *Cor.*, 11 : « Suscepta fide atque signata. » *Iud.*, 1 : « Nemo liberatur nisi qui passione Christi fuerit obsignatus. » *Pud.*, 9 : « Signaculum lavacri. » Ib., « Annulum quo fidei pactionem interrogatus obsignat. » Cf. *Ap.*, 21 : « Circumcisione.. signaculo corporis », similiter *Monog.*, 6 : « Testamenti signaculum ». De mysteriis ethnicorum, ibid., et *Val.*, 1. — Hippolytus, *De Antichristo*, 6, ed. Achelis, p. 8, 10; Cf. 49, p. 32. — Origenes, *C. Cels.*, 6, 27, *PG.*, 11, 1333 A, ed. Koetschau, t. 2, p. 97. — *Anonym. Rebapt.*, 10, p. 82, 18. — Cyrillus Hier., *Procatech.*, 16. 17; *Cat.*, 3, 3. 4. 12; 4, 14. 16; 5, 5. 6; 16, 24; 17, 35, *PG.*, 33. — Basilius, *Adv. Eunom.*, 3, 5, *PG.*, 29, 605; *De Sp. S.*, 16, 40, *PG.*, 32, 141 BC; *Hom.*, 13, 5, *PG.*, 31, 433 A; (?) *Bapt.*, 12, 26, *ib.*, 1569 D. — Gregorius Naz., *Or.*, 8, 20, *PG.*, 35, 812 D (*in laudem sororis Gorgoniae*), exhibet sensum praegnantem verbi : Μόνῃ σχεδόν, ἵν' εἴπω τολμήσας, σφραγίς, ἀλλ' οὐ χάρισμα ἦν τὸ μυστήριον (i. e. inviolatum sigillum); *Or.*, 40, *PG.*, 36, 61. — Gregorius Nyss., *Or. adv. procrastin.*, *PG.*, 46, 417 B; 424 B. — Didymus, *Trin.*, 2, 12, *PG.*, 39, 680 A. 681 B; 2, 15, 717. 718 A. — Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 2, 5, *PG.*, 49, 240, fin.; *In 2 Cor.*, 1, 21. 22, *H.*, 3, 4, *PG.*, 61, 411; *In Eph.*, 1, 13-14, *H.*, 2, 1. 2, *PG.*, 62, 18. — *Constt. Ap.*, 3, 16. 17, ed. Funk, p. 211. —

Ps. Dionysius, *Eccl. Hier.*, 2. *PG.*, 3, 396-7, adhibet σφραγίς, triplici significatione : 1) de consignatione quae sola manu fit cum catechumenus admittitur; 2) de unctione quae fit ante Baptismum; 3) de Confirmatione. — Ioannes Damasc., *F. O.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121 C. — Ambrosius, *Sp., S.*, 1, 6, 78. 79, *PL.*, 16, 723 AB; *Myst.*, 7, 42, 402 B : « signaculum spiritale ». — Pseudo-Ambrosius, *Sacr.*, 3, 2, 8, *PL.*, 16, 434 A. — Augustinus signaculum vel characterem Baptismi saepe commemorat, atque describit adhibita similitudine signi quod imprimitur pecudi, *BcD.*, 6, 1, *PL.*, 43, 197; *Ep.*, 173, 3, *Ad Donatum presb., PL.*, 33, 754: vel servo, *Ep.*, 185, 6, 23, *Ad Bonifacium tribunum ac comitem, PL.*, 33, 803; vel militi, *C. litt. Petil.*, 2, 108, 247, *PL.*, 43, 346; *Ep.*, 88, 9, *Ad Ianuarium episcopum Donatistam, PL.*, 33, 307.

Ad unctionem spectant, inter alia, Theophilus Antiochenus, *Ad Autolycum*, 1. 12, *PG.*, 6, 1041 BC: Gregorius Naz., *Or.*, 40, 4, *PG.*, 36, 61; Optatus Milev., *S. D.*, 2, 23, *PL.*, 11, 978-9; Ps. Dionysius, *Eccl. Hier.*, 2, 3. 4, *PG.*, 3, 400 D-401 A.

Cf. Fr. J. Dölger, Σφραγίς, *eine altchristliche Taufbezeichnung*, Paderborn, 1911 (opus multae et eximiae eruditionis); alia archaeologica ap. E. Maass, *Segnen, Weihen, Taufen*, *Archiv. f. Religionswissenschaft*, 1923, p. 241-286.

THESIS IX

Gratia regenerationis credentibus atque paenitentibus in Baptismo confertur, ex opere operato, cum plenissima remissione omnis peccati cum originalis tum actualis iam commissi et auxiliis necessariis ad perseverandum in bono, minime vero cum impeccabilitate.

Prolegomena.

1. Thesis continet medullam catechesis apostolicae de Baptismo. Opponitur hinc haereticis veteribus ac recentioribus, Baptismum computantibus inter ritus magicos, illinc Protestantibus asserentibus iustificationem ex sola fide. Postrema pars impugnat errorem prolatum a Ioviniano, instauratum a Luthero.

Operationem Baptismi magicam finxit Menander gnosticus,

ap. Irenaeum, *H.*, 1, 23, 5, *PG.*, 7, 673 B; Elchasai, ap. Hippolytum, *Philos.*, 9, 13, ed. Cruice, p. 447,12-448,3. Iovinianus dogma suum fundabat in quibusdam locis NT. male intellectis, ut *1 Io.*, 3,9; 5;18; vide summam illius apud Hieronymum, *Adv. Iovinianum*, 1,3, *PL.*, 23, 214; 2,1, 281.2. — Lutherus omnia fundabat in commento fidei solius iustificantis, appellabatque *Rom.*, 8, 1, sqq., *Gal.*, 5, 1, etc.. Hinc illa *Libri de captivitate babylonica, Opp.*, ed. Ienae, 1557, t. 2, p. 287 : « Non sacramentum, sed fides sacramenti iustificat... Scientes, ubicumque est promissio divina, ibi requiri fidem. Esse utrumque tam necessarium ut neutrum sine altero efficax esse possit. Neque enim credi potest, nisi adsit promissio; nec promissio stabilitur nisi credatur; ambae vero si mutuae sint, faciunt veram et certissimam efficaciam sacramentis. ».. « Vides quam dives sit homo christianus baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscumque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare nisi sola incredulitas; cetera omnia, si redeat vel stet fides in promissionem divinam baptizato factam, in momento absorbentur. » *Ep. ad Melanchthonem*, 1 aug. 1521, ed. Enders, t. 3, p. 208 : « Pecca fortiter, sed fortius crede. » Calvinus amplius docuit iustitiam semel partam non posse amitti, utpote fundatam in quadam efficaci praedestinatione. *Instt.*, 3, 21, 7; 3, 24, 8.

2. Requiritur in adultis *fides* et *paenitentia*. Fides, non illa quidem promissionis, quam adinvenit Lutherus, sed veritatis a Deo revelatae. Paenitentia supernaturalis, quae quidem excludat voluntatem peccandi. Paenitentia in fide fundatur, non v.v., quod ipsi Protestantes saepe intellegunt. Vide Calvinum, *Instt.*, 3,3, 1 (secundum litteram latinam).

Fides ac paenitentia in susceptione Baptismi gerunt munus causae dispositivae, non efficientis. Hae autem ipsae munus sunt Dei : siquidem divinae gratiae est illustrare hominem ac movere ad credendum et paenitendum, hominis autem est suscipere illustrationem ac motionem salutarem, ac docilem se praebere. Cf. *Tractatum de Gratia*.

3. *Opus operatum*, quod ipse ritus Sacramenti de se praestare potest, dummodo obicem non ponat homo, opponitur *operi operantis*, quod respondet hominis merito. Haec verba primus adhibuisse dicitur Petrus Pictaviensis († 1205), qui

tamen opus operans intellegit ipsius ministri partes: *Sentt.*, 5,6, *PL.*, 211, 1235 : « Baptizatio dicitur actio illius qui baptizat, quae est aliud opus quam Baptismus, quia est opus operans, sed Baptismus est opus operatum, ut ita liceat loqui. » Suscepta sunt verba a scholasticis et inserta canoni Tridentino adversus Protestantes, s. 7, *De Sacr. in genere*, 8, *DB.*, 851 (733). Opus operatum distinguit Sacramenta NL. a Sacramentis VL., ut dictum est in prolegomenis ad thesim I. Id autem magiae imputant multi Protestantes. Exemplo sit A. Freiherr von Stromberg, *Studien zur Theorie und Praxis der Taufe in der christichen Kirche der ersten zwei Jahrhunderte*, p. 162-165, Berlin, 1913.

4. *Plenissima remissio* intellegitur quae deleat omnem culpam et exstinguat omnem reatum poenae etiam temporalis. Haec remissio extenditur primo quidem ad peccatum originale, deinde etiam ad omne peccatum actuale iam commissum, minime vero ad peccata post Baptismum commissa, nisi quatenus vi Baptismi factus est homo capax absolutionis sacramentalis, per quam gratia Dei in Baptismo accepta suscitetur. Quia autem in Baptismo munitus est homo auxiliis necessariis ad perseverandum in bono si eis voluerit uti, propterea minus excusatur si post Baptismum peccaverit.

5. *Impeccabilitatem* quandam chimaericam cum peccatis manifestis baptizatorum conciliare laborant multi Protestantes. Statuunt vim peccati semel in Baptismo fractam; addunt reliquum esse ut peccata renascentia expellantur, quae tamen semel electis nocere non possint. Quod quomodo explicent, ipsi viderint. Ita, inter alios, P. Wernle, *Der Christ und die Sünde bei Paulus*, Tübingen, 1897; Hans Windisch, *Taufe und Sünde im ältesten Christentum bis auf Origenes*, Tübingen, 1908. Librum Windisch recensuit Wernle, *TLZ.*, 1909, n. 21, p. 586-590.

Thesis est de fide definita.

Probatur thesis. — A. *Requiritur fides et paenitentia.*

1. *Ex Scriptura.* — Id sonat tota praedicatio evangelica et apostolica.

a) Ioannes invitabat homines ad Baptismum (Christi, non suum), *Mt.*, 3, 5-11; cf. *Io.*, 1, 26-34. — Quod autem dicuntur homines a Ioanne baptizati esse confitentes peccata sua

(*Mt.*, 3, 6), id non ex Baptismo christiano explicandum est, ita ut requireretur distincta peccatorum confessio; sed ad externam professionem paenitentiae pertinuit. S. Thomas, 3 q. 68 a. 6 ad 1^m, 2^m, 3^m.

b) Ipse Dominus in praedicatione Evangelii excitabat fidem ac paenitentiam et baptizari homines iubebat. *Mc.*, 1, 15; *Io.*, 3,6, coll. 6,63; 3,16-21; *Mc.*, 16,16; *Mt.*, 28,19. Morum emendationem a fide Evangelii nunquam disiunxit, *Mt.*, 11, 20-21; 18, 1-11 : renascendi exemplum in parvulo proposuit, 18, 3. Cf. *Lc.*, 5,32; 13,15; 16, 30.31. Miracula evangelica ad excitandam fidem ac paenitentiam spectant; hae autem Baptismo sigillantur.

c) Apostoli praedicationem Evangelii et exhortationem paenitentiae praemittebant administrationi Baptismi. *Act.*, 2, 37-39; 3,17-21; 4,4; 8,36-37; 17, 30-31, etc.

II. *Ex Patribus.* — Idem solent agere per omnes catecheses.

Tertullianus, *B.*, 20; *Paen.*, 1-6. Necessitatem paenitentiae ad remissionem delictorum nondum plene assecutus. Cf. nostram *Théologie de T.*, p. 337.

Hippolytus, *In Dan.*, (13, 15) *L.*, 1, 16, ed. Bonwetsch, p. 26-28.

Cyprianus, *Ep.*, 69, 12, p. 760, 21; 762, 5. In quo animadverte Cyprianum requirere « fidem integram », non modo in accipiente Baptismum, sed etiam in dante, iuxta errorem notatum supra, thes. V. Fidem autem integram intellegit cum subiective tum obiective plenam. Cf. *Ad Fortun.*, 12, p. 345, 9-13; *Epp.*, 10, 5, p. 494, 13 sqq.; 12, 1, p. 502, 18-503, 13; 69,16, p. 765, 19; 73, 4, p. 781, 8-15; 5, p. 782, 12; 22, p. 795, 21; 74, 11, p. 808, 19; Firmilianus, *Ep.*, 75, 21; praeterea Tertullianus, *B.*, 18, fin., *Praescr.*, 44; *Anonymus de Rebapt.*, 5, p. 75, 31; 6, p. 77, 2.4.28; 9, p. 81,16; 10, p. 82, 14.16.19; 14, p. 86, 30; Augustinus, *BcD.*, 3, 14, 19, *PL.*, 43, 146.147; Ps. Ambrosius, *Serm.*, 37, 7, *PL.*, 17,679 A. — Cf. nostram *Théol. de S. Cyprien*, p. 224-231.

Origenes, *In Mt.*, (15,11) *Tr.*, 11,14, *PG.*, 13,948C-952 A; *In Lc.* (3, 16.17), *PG.*, 13, 1868 C, repellit omnem cogitationem virtutis quasi magicae inhaerentis Sacramento et damnat omnem simulationem.

Cyrillus Hier., *Procatech.* et *Catech.*, 1, per totum, *PG.*, 33.

Gregorius Nyss., *Or. cat. magn.*, 35, 13-14; 39, 6-40, 6; *PG.*, 45, 92 AB; 100C-104C; trad. Méridier, p. 168-170; 188-194; *Adv. differentes Baptismum*, *PG.*, 46, 425C.

Ioannes Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 1,2, *PG.*, 49, 225.

Constt. Ap., 7, 39, 4, ed. Funk, p. 442.

Optatus Milevitanus, *S.D.*, 5, 8, *PL.*, 11, 1060A-1061, quaerit quae fides in Baptismo requiratur, et redarguit Donatistarum responsum : « Dantis est, non recipientis. »

Hieronymus, *In Ez.*, (16,4), *L.*, 4, *PL.*, 25, 127 BC : « Omnes lavant, sed non (omnes) lavant in salutem. » *In Mc.*, 11, 15-17, *Anecd. Mareds.*, t. 3, 2, p. 365.

Pacianus, *B.*, 6, *PL.*, 13, 1093 AC.

Augustinus, *BcD.*, 1, 12, 18.19, *PL.*, 43, 119.120; 5, 24, 34, 193; 6, 25, 47, 214; *Serm.*, 143, *PL.*, 38, 784; 351, 2, *PL.*, 39, 1537; *In Ps.*, 77, *Enarr.*, *PL.*, 36, 983; *De fid. et op.*, 9, 14, *PL.*, 40, 205.6; *In Io.*, (15,3), *Tr.*, 80, 3, *PL.*, 35, 1840 : « faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. » In quo videtur respici fides suscipientis (cf. Hocedez, *RSR.*, 1919, p. 27-29), potius quam dantis (ut volunt Bellarm. Vasq. Franzelin). Ceterum Augustinus plane scit existere posse haereticos bona fide. Unde ad quosdam de secta Donati scribit, A.D. 397/8, *Ep.*, 43, 1. *PL.*, 33, 160 : « Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non audacia praesumptionis suae pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis litteras mitterem. » Cf. *De utilitate credendi*, 1; *De unit. Ecclesiae.*

Fulgentius Rusp., *De Fide ad Petrum*, 30, 71, *PL.*, 65, 702 BC.

Ioannes Damasc., *F. O.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121-1125.

Huc pertinet « scrutinium catechumenorum ». Exemplo sit Theodulfus Aurelianensis, *De ordine Baptismi*, 8, *PL.*, 105, 228 BC.

Exemplum cautionis in admittendis catechumenis ex iudaismo : *Conc. Agathense* (506), can., 34, Mansi, 8, 330 D.

III. *Documentis Ecclesiae.* — Maxime attendenda documenta Tridentina :

S. 6, *de Iustificatione,* c. 6-8, *D.B.*, 798-801 (680-683), cum can. 7-14.19, *DB.*, 817-824,829 (699-706.711); s. 7, *de Baptismo,* can. 7-9, *D.B.*, 863-865 (744-746).

Praeterea, *CIC.,* 752.

Varia responsa *S.C.S. Off.,* 25 ian. et 19 mai.1703, Quebec., *Collectanea S. C. Prop. Fid.,* t. 1, n. 256; ap. Cappello, n. 157, p. 113-116; 3 aug. 1860, ad vicar. ap. Tche-Kiang, ib., t. 1, 1198; Cappello, n. 158, p. 116-118; 30 mart. 1898, t. 2, 1993; Cappello, n. 156, p. 112.

IV. *Ratione theologica.* — S. Th., 3ª q. 68 a. 4 : « Utrum peccatores sint baptizandi. — Rdq. aliquis potest dici peccator dupliciter. Uno modo propter maculam et peccatum praeteritum ; et sic peccatoribus est sacramentum baptismi conferendum, quia est ad hoc specialiter institutum ut per ipsum peccatorum sordes mundentur... (*Eph.,* 5,26). Alio modo potest dici aliquis peccator ex voluntate peccandi, proposito persistendi in peccato; et sic peccatoribus non est sacramentum baptismi conferendum : 1° quidem quia per baptismum homines Christo incorporantur... (*Gal.,* 3,27); quandiu autem aliquis habet voluntatem peccandi, non potest esse Christo coniunctus... (*2 Cor.,* 6, 14).. 2° quia in operibus Christi et Ecclesiae nihil debet fieri frustra; frustra autem est quod non pertingit ad finem ad quem est ordinatum... 3° quia in sacramentalibus signis non debet esse aliqua falsitas... »

Ib., a. 8 : « Utrum fides requiratur ex parte baptizati. — Ad 2ᵐ, dq. Ecclesia intendit homines baptizare, ut emundentur a peccato... (*Is.,* 27, 9). Et ideo, quantum est de se, non intendit dare baptismum nisi habentibus rectam fidem, sine qua non est remissio peccatorum; et propter hoc interrogat accedentes ad baptismum an credant... »

q. 69 a. 9. « Utrum fictio impediat effectum baptismi », vide infra, in Scholio.

B. *Opus operatum.*

Id satis significat ipsa definitio Baptismi ab Apostolo tradita, *Eph.,* 5, 26 : λουτρὸν τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι; et Patres multipliciter expresserunt.

Barnabas, 6, 11; 11, 11. — Tertullianus, *B.,* 5 : « Exempto sc. reatu, eximitur et poena. » — Novatianus, *Trin.,* 29 : « Hic est (Spiritus Sanctus) qui operatur in aquis secundam

nativitatem, semen quoddam divini generis, et consecrator caelestis nativitatis, pignus promissae hereditatis, et quasi chirographum quoddam aeternae salutis; qui nos Dei faciat templum et nos eius efficiat domum... » — Reticius Augustodunensis, apud Augustinum, *C. Iulian.*, 1, 3, 7, *PL.*, 44,644 : « Hanc igitur principalem esse in Ecclesia indulgentiam neminem praeterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, et ignorantiae nostrae facinora prisca delemus, ubi et veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. » — Ioannes Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 1, 3, *PG.*, 49, 226-227. — Augustinus, *Ep.*, 98, 2, *Ad Bonifacium, PL.*, 33, 360; *In Io., Tr.*, 80,3 *PL.*, 35, 1841 : « Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo...? » *C. Crescon. Donatistam*, 4, 16, 19, *PL.*, 43, 559, cf. alibi passim. — Cyrillus Alex., *In Io.*, (3,5), 2,1, *PG.*, 73, 244. — Opus operatum in Sacramentis ab aetate Patrum agnoscit Harnack, *DG.*, t. 3⁴, p. 209.231.

Verum aliquid magiae aut superstitionis in hoc saepe reprehenderunt infideles primum ac postea haeretici. Sic Iulianus imperator, ipse taurobolio et variis piaculis addictus. Apud Cyrill. Al., *C. Iulian.*, 7, *PG.*, 76, 876 A, recitato 1 *Cor.*, 6, 9-11. Sic. saec. XI-XII, Valdenses. Cf. *Histoire de l'Église vaudoise...* par Ant. Monastier, t. 2, p. 305-307, Toulouse, 1847. E recentioribus, W. Heitmüller, *Im Namen Iesu*, p. 252-259, Göttingen, 1903. Crimen iniquissimum, si vera rerum ratio attendatur.

Magiae nomine designari solent artes (carmina, ritus...) eo consilio adhibitae ut cogatur Deus parere voluntati hominis. Cf. Fr. Bouvier, *RSR.*, ann. 1912-1913; brevius, art. *Magie*, in *DA.* — Superstitionis nomine designatur « vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet » (2ª 2ae q. 92 a. 1). Utrumque longissime abest a Baptismo christiano, siquidem et Deo auctore confertur et per eum homo plenissime Deo subditur, intellectu per obsequium fidei, voluntate per internam ac sinceram paenitentiam.

Nomen operis operati post Petrum Pictaviensem adhibuit S. Thomas, *In 4 d.*, 1 q. 1 a. 5, S. Bonaventura, *In 4 d.*, 1, p. 1 a. 1 q. 5. Et haec facta est tessera doctrinae catholicae

adversus Protestantes, *Trid.*, s. 7, *De Sacramentis*, can. 8, *DB.*, 851 (733).

C. *Plenissima remissio et auxilia.*

I. — Amplitudinem remissionis declarat Paulus, *Rom.*, 5, 16-21, maxime 20 : οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Cf. 8, 1 : οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 1 *Cor.*, 1, 30; 6, 11; *Eph.*, 5, 25-27; *Tit.*, 3, 4-7; *Hb.*, 10, 22; 1 *Pt.*, 3, 21; 2 *Pt.*, 1, 9; 1 *Io.*, 1, 9; 2,12.

In regeneratione autem accipiuntur vires ut « in novitate vitae ambulemus », *Rom.*, 6, 4. Hae sunt primitiae Spiritus, *Rom.*, 8,23. Fidelis autem Deus, per quem vocati sumus in societatem Filii eius DNIC., *1 Cor.*, 1, 9.

II. — Iam Tertullianus scripsit, *B.*, 5, fin. : « Exempto sc. reatu, eximitur et poena. Ita restituetur homo Deo ad similitudinem eius, qui retro ad imaginem Dei fuerat. » Id quidem pertinet ad plenam restitutionem hominis. — Traditio christiana semper intellexit plurimum interesse inter illam plenam remissionem quae fit in Baptismo (ἄφεσιν) et laboriosam paenitentiam post Baptismum (μετάνοιαν). Cf. Hermas, *Mand.*, 4, 3. — Ambrosiaster, *In Rom.* (11,29), *PL.*, 17, 154 A : « Verum est quia gratia Dei in Baptismate non quaerit gemitum aut planctum aut opus aliquod, nisi solum ex corde professionem. Neque enim quia graviter deliquerant non recipiendo promissum Dei et quia quae graviter peccantur non nisi fletu et gemitu ad veniam pertinent, ne ideo illos non posse iam accipere misericordiam putarent quia dolere illos non videbant, ostendit hoc inter primordia fidei non requiri : donum enim Dei gratis donat peccata in Baptismo. » — Augustinus, *Enchiridion*, 43, *PL.*, 40, 253 : « A parvulo enim recens nato usque ad decrepitum senem, sicut nullus est prohibendus a Baptismo, ita nullus est qui non peccato moriatur in Baptismo ; sed parvuli tantum originali, maiores autem etiam iis omnibus moriuntur peccatis quaecumque male vivendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt. » *CD*, 21, 16, *PL*, 41, 730. — Gregorius M., *Ad Theoctistam patriciam, Ep.*, 11, 45, *PL.*, 77, 1162. — Ioannes Damasc., *FO.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121 C.

III. — Inde a Concilio CPtano (381), a quo docemur confiteri « unum baptisma in remissionem peccatorum », perpe-

tuus Ecclesiae sensus multis documentis declaratus est. Ipsam poenam temporalem remitti testantur : *Professio fidei Michaelis Palaeologi* in Conc. Lugdunensi II (1274), *DB.*, 464 (386); *Florentinum Decretum pro Armenis* (1439), *DB.*, 696 (591); Leo X, *Adv. Lutherum* (15 iun. 1520), Prop. 2, *DB.*, 742 (626); *Tridentinum*, s. 6 c. 14, *DB.*, 807 (690); coll. s. 5 c. 5, *DB.*, 792 (694).

S. Pius V, *Prop. Bai.* 57 (1 oct. 1567), *DB.*. 1057 (937).

Alexander VIII, *Prop. damn. a S. Officio*, 7 dec. 1690, 19, *DB.*, 1309 (1176).

IV. — S. Thomas, 3ª q. 68 a. 5 : « Utrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria. — Rdq., sicut Apostolus dicit (*Rom.*, 6, 3). quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus; consepulti enim sumus ei per baptismum in mortem; ita sc. quod homo per baptismum incorporatur ipsi morti Christi. Manifestum est autem... quod mors Christi satisfactoria fuit sufficienter pro peccatis non solum nostris, sed etiam totius mundi... (*1 Io.*, 2, 5). Et ideo, ei qui baptizatur, pro quibuscumque peccatis non est aliqua satisfactio iniungenda : hoc enim esset iniuriam facere passioni et morti Christi, quasi ipsa non esset sufficiens ad plenariam satisfactionem pro peccatis baptizatorum. » Q. 69 a, 2 : « Omni baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus et mortuus esset... Et ideo, ille qui baptizatur liberatur a reatu totius poenae sibi debitae pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfecisset pro omnibus peccatis suis. » — Cf. 4 *CG.*, 59.

Ceterum longe diversa est condicio illius qui baptizatur infans, et illius qui baptizatur post annos discretionis. Infans enim nullum habet deliberatum affectum ad peccatum, ac propterea pleno iure percipit omnem fructum Baptismi in remissione peccati originalis et omnis poenae. Qui autem ad annos discretionis pervenit et aliquando peccavit, plerumque retinet aliquem affectum voluntatis venialem ad peccatum. Stante autem illo affectu, quamvis veniali, nequit liberari ab omni reatu culpae et poenae, iuxta S. Th., 3ª q. 87 a 1., liberabitur autem in exitu ab hac vita, superveniente actu caritatis perfectae, ex quadam Baptismi reviviscentia, de qua infra, in Scholio.

q. 68 a. 3 ad 3ᵘᵐ : « Baptismus, per gratiam quam confert,

non solum removet peccata praeterita, sed etiam impedit peccata futura ne fiant. Hoc autem praecipue desiderandum est, ut homines non peccent; secundario autem ut levius peccent, vel etiam ut eorum peccata mundentur. *1 Io.*, 2, 1. »

D. *Baptismus non facit hominem impeccabilem.*

a) Ioviniano argumentanti ex *1 Io.*, 3, 9; 5, 18, Hieronymus respondebat ex eadem Epistula, *1 Io.*, 1, 8-10; 2, 1-6; 5, 21. *Adv. Iovin.*, 2, 1-2, *PL.*, 23, 281D-284D. Cf. *Dial. adv. Pelagianos, L.*, 3, 1, *PL.*, 23,569 A-570B. Augustinus, *De Haeres. ad Quodvultdeum*, 82, *PL.*, 42, 45-46; *De fide et operibus*, 26, 48, *PL.*, 40, 227; *CD.*, 21, 25, 1, *PL.*, 41, 741. Cf. A. Lehaut, *L'éternité des peines de l'enfer dans saint Augustin*, 1e p. c. 2; 2e p., c. 2, Paris, 1912. — Ioannes Damasc., *FO.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121 C.

b) Lutherum damnabat tota doctrina evangelica et apostolica. Dominus admonet suos ut vigilent, *Mt.*, 24, 42; 25, 13; salutem pollicetur perseveranti usque in finem, *Mt.*, 10, 22; 24, 9-13; vult a baptizatis servari quaecumque mandavit discipulis, *Mt.*, 28, 19-20. Paulus laboriose reluctatur contra legem peccati, *Rom.*, 7; baptizatis denuntiat exclusionem a regno Dei si peccaverint, *1 Cor.*, 6, 7-10; interim quosdam tradit Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit, *1 Cor.*, 5, 5 sqq., *1 Tim.*, 1, 20. Petrus admonet fideles ut a peccato se contineant, *1 Pt.*, 4, 15; similiter Ioannes, *1 Io.*, 2, 1 sqq.

Non minus damnabat Lutherum traditio Patrum, solitorum nihil magis commendare quam novitatem vitae in Baptismo et post Baptismum perseverantiam.

Hermas, *Mand.*, 4, 1-3; *Sim.*, 8, 6, 3 et passim. — 2 *Clem.*, *Cor.*, 8, 6 : Τηρήσατε τὴν σάρκα ἁγνὴν καὶ τὴν σφραγῖδα ἄσπιλον, ἵνα τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπολάβωμεν. — Iustinus, *Dial.*, 47. 141, *PG.*, 6, 577 797; ex. his interpretare *Dial.*, 44 fin., 572; cf. nostrum *Édit de Calliste* p. 84. 126. — *Acta Pauli*, 2, 6, ed. Vouaux, p. 156, 8. 9. — Tertullianus, *B.*, 20, fin. — Clemens Al., *Q. d. s.*, 42, 4, *PG.*, 9, 648 C. — Cyprianus, *Testim.*, 3, 27, p. 141, 19-142, 5, (« Baptizatum quoque gratiam perdere quam consecutus sit, nisi innocentiam servet »), allatis *Io.*, 5, 14; *1 Cor.*, 3, 16.17; *2 Par.*, 15, 2. — Methodius, ap. Epiphanium, *H.*, 64, 25.26, *PG.*, 41, 1109.1112. — Basilius, *De Spir. S.*, 10, 26, *PG.*, 32, 113 AC; *Hom.*, 13, 4, *PG.*, 31, 432. — Gregorius Naz.,

Or., 40, 10. 15-17. *PG.*, 36, 372. 377-380. — Gregorius Nyss., *Adv. differentes Baptisma*, *PG.*, 46, 421 B; 429 C. — Chrysostomus, *Ad illum. Catech.*, 2, 2, *PG.*, 49, 234. — Ephraem, *Opp. Syr-lat.*, t. 2, p. 332, Romae, 1740. — Pacianus, *Ad Sympron., Ep.*, 1, 5, *PL.*, 13, 1055 C. — Augustinus, *Serm.*, 158, 4. 4, *PL.*, 38, 864; *C. Iulian.*, 2. 3, 5; 6. 16, 49, *PL.*, 44, 676.850, docet concupiscentiam « remitti in reatu et remanere in actu ». — Arnobius iunior, *Liber ad Gregoriam in palatio constitutam*, 22, *Anecd. Mareds., NS.*, t. 1, p. 432, 22-433, 26.

Documenta Ecclesiae non desunt a saec V.

Caelestinus I, *Ad episcopos Galliae* (431), 6. *DB.*, 132 (90), appellata auctoritate Innocentii.

Conc. Tridentinum quinque Lutheranorum errores confixit totidem canonibus, s. 7 *De Bapt.*, 6-10. *DB.*, 862-866 (743-747).

Clemens XI, *Constt.* « *Unigenitus* » (8 sept. 1713), damnavit Quesnelli prop. 43. 63. *DB.* 1393 (1258). 1413 (1278).

Cf. *Catechism. Trid.*, p. 2, *De Bapt.*, 44.

Ratio Theologica. — S. Thomas, 3ª q. 69 : « Per baptismum homo moritur vetustati peccati et incipit vivere novitati gratiae. Omne autem peccatum ad pristinam vetustatem pertinet. » coll. a. 10 ad 3ᵐ : « Effectus baptismi non est tollere peccata futura, sed praesentia vel praeterita. » (Non obstante q. 68 a. 3 ad 3ᵐ, allato sub C.) — Plenius, *In 4 d.*, 4 q. 2 a. 1 qc. 3.

Cf. Bellarminus, *De Sacramento Baptismi*, *L.* 1, c. 12-18; ed. Coloniae Agripp., t. 3, p. 289-308 (1619).

Scholion 1. — *De ficte accedentibus et reviviscentia Sacramenti.*

« Ficte accedere » dicuntur quorum voluntas contradicit Sacramento aut eius effectui. Nomen ductum ex *Sap.*, 1, 5 vulg. : « Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum. » Apud Augustinum frequens; sic *BcD.*, 1, 12, 18.19, *PL.*, 43, 119. 120. Fictio igitur idem est ac simulatio seu fallacia. Cum Augustino. *BcD.*, 7, 53, 101, *PL.*, 43, 242, S. Thomas distinguit quadruplicem fictionem, 3ª q. 69 a. 9 : « Quatuor modis dicitur aliquis fictus : uno modo ille qui non credit, cum tamen baptismus sit fidei sacramentum; alio modo per hoc quod contemnit ipsum sacramentum; 3° modo per hoc quod aliter celebrat sacramentum, non servans ritum Ecclesiae; 4° modo

per hoc quod aliquis indevote accedit. Unde manifestum est quod fictio impedit effectum baptismi. »

Verumtamen eiusmodi Baptismum non nihil operari, ac propterea semel datum non posse iterari, plane intellexit Augustinus. Unde sic argumentatur ad homines adversus Donatistas, *BcD.*, 1, 12, 18, 119 : « Si in isto ficto... (peccata) dixerint non esse remissa, quaero, si postea fictionem suam corde concusso et vero dolore fateretur, denuo baptizandus iudicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur vero baptismo Christi baptizari posse hominem et tamen cor eius, in malitia vel sacrilegio perseverans, peccatorum remissionem non sinere fieri, atque ita intelligant in communionibus ab Ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur et sumitur ; qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum cum quis reconciliatus unitati sacrilegio dissensionis exuitur, quo eius peccata tenebantur et dimitti non sinebantur. Sicut enim in illo qui fictus accesserat, fit ut non denuo baptizetur, sed ipsa pia correctione et veraci confessione purgetur, quod non posset sine baptismo, ut quod ante datum est tunc valere incipiat ad salutem cum illa fictio veraci confessione recesserit ; sic etiam iste qui baptisma Christi, quod non amiserunt qui se separaverunt, inimicus caritatis et pacis Christi in aliqua haeresi aut schismate accepit, quo sacrilego scelere peccata eius non dimittebantur, cum se correxerit et ad Ecclesiae societatem unitatemque venerit, non iterum baptizandus est ; quia ipsa ei reconciliatione ac pace praestatur. ut ad remissionem peccatorum eius in unitate iam prodesse incipiat sacramentum, quod acceptum in schismate prodesse non poterat. » Cf. *Ep.*, 185 (*De correctione Donatistarum Liber*), 6, 23, *PL.*, 33, 803 ; *Sermo inter ineditos* 8, 2, *PL.*, 46, 839. — Fulgentius Rusp., *De Fide*, 3, 41, *PL.*, 65, 692. Id habetur pro conclusione theologica certa, et authentice declaratum est a Gregorio M., *Ep. ad Quiricum et eppos Hiberniae*, 11, 67 (22 iun. 601), *DB.*, 249. Cf. Pseudo-Aug., *De vera et falsa paenit.*, 8, 19, *PL.*, 40, 119. Nomen « *obicis* », in illa materia usurpatum ab Augustino (*Ep.*, 98, 10, *PL.*, 33, 364), suum fecit Innocentius III, *Ep. ad Ymbertum Arelatensem* (1201), *DB.*, 411 (342) fin., ac canoni dogmatico inseruit *Conc. Tridentinum*, s. 7, *De Sacramentis in genere*, can. 6, *DB.*, 849 (731).

S. Thomas, 3ª q. 69 a. 10 : « Utrum. fictione recedente, Baptismus suum effectum consequatur. — Rdq... Baptismus est quaedam spiritualis regeneratio. Cum autem aliquid generatur. simul cum forma recipit effectum formae, nisi sit aliquid impediens, quo remoto forma rei generatae perficit effectum suum, sicut simul cum corpus grave generatur, movetur deorsum nisi sit aliquid prohibens, quo remoto statim incipit moveri deorsum. Et similiter, quando aliquis baptizatur, accipit characterem quasi formam, et consequitur proprium effectum, qui est gratia remittens omnia peccata. Unde oportet quod, remota ea per paenitentiam, baptismus statim consequatur suum effectum ».

Haec est quam recentiores dicere solent « reviviscentiam sacramenti » —; nomine non valde apto, nam id demum proprie dicitur reviviscere, quod aliquando vixit. Aptius quidem dicuntur reviviscere opera bona ex caritate facta, deinde per peccatum mortificata ac frustrata suo merito : nam illa opera aliquando viva fuerunt. S. Thomas, 3ª q. 89 a. 5 : « Quod isti, qui ea fecit, non sint efficacia ad ducendum in vitam aeternam, provenit ex impedimento peccati supervenientis, per quod ipse redditus est indignus vita aeterna. Hoc autem impedimentum tollitur per paenitentiam, inquantum per eam remittuntur peccata. Unde restat quod opera prius mortificata, per paenitentiam recuperant efficaciam perducendi eum qui fecit ea, in vitam aeternam ; quod est ea reviviscere. Et ita patet quod opera mortificata per paenitentiam reviviscunt. » Verumtamen si Sacramentum spectetur non in suo termino, qui est homo, sed secundum se, ut est opus quoddam Dei, merito dicitur opus vivum. S. Th., 3ª q. 69 a. 10 ad 1ᵐ « Sacramentum baptismi est opus Dei et non hominis, et ideo non est mortuum in ficto, qui sine caritate baptizatur. » Unde rectius diceretur non mortuum reviviscere, sed vivum incipere fructificare.

Dubius autem haeserat Augustinus, cum videret hinc Baptismum non omni effectu frustrari posse per malam voluntatem hominis, illinc non posse consistere gratiam Dei cum voluntate perversa. Hanc igitur conciliandi viam coniciendo invenit, ut diceret peccata deleri quidem propter Sacramentum, sed deleta statim redire propter malitiam voluntatis. Id quidem opinando protulit, de iis maxime qui extra Ecclesiam in schismate vel

haeresi baptizantur; *BcD.*, 1, 12, 19; 3, 13, 18; 5, 8, 9, *PL.* 43, 119. 146. 181. Sed id cogitari vix potest, multo minus probari. Neque Augustino in hoc suffragati sunt theologi saec. XII[1], ut Ps. Abaelardus, *Epitome theol. chr.*, 28, *PL.*, 178, 1739 C; Rolandus, *Sentt.*, p. 249; aut saec. XIII[1].

Haec de reviviscentia Baptismi ad effectum eius primarium, i. e. ad iustificationem hominis. Subtilior movetur quaestio de reviviscentia Baptismi ad effectus secundarios, i. e. ad exstinguendum debitum poenae temporalis. Adultus aliquis baptizatur, non deposito affectu venialiter culpabili ad peccatum, et statim moritur. Quid de illo fiet? Non potest ingredi caelum, non deposito reatu poenae; nec poenas dare in purgatorio, cum non peccaverit post Baptismum. Sed attendenda est mutatio in eius condicione facta, ipso mortis instanti. Nam ex affectu ad peccatum, translatus est in statum caritatis perfectae. Quapropter, remoto obice, incipit Baptismus ab eo susceptus exerere plenam vim suam ad remissionem culpae et poenae, nec quicquam iam eum remoratur ab ingressu caeli. Hanc solutionem videtur insinuare S. Thomas, *De Malo*, q. 7 art. 11, fin., et proponunt clari eius discipuli, ut Billot, *De Sacramentis*, t. 1[4], p. 107 n. 2; Lépicier, *Tract. de Baptismo et Confirmatione*, p. 97, Romae, 1923.

Noli autem somniare aliquam reviviscentiam peccati iam remissi. « Sine paenitentia enim sunt dona et vocatio Dei. » *Rom.*, 11, 29. — Cf. Prosper Aq., *Pro Augustino responsiones ad capita calumniantium Gallorum*, ad obi. 2, *PL.*, 45, 1834. S. Thomas, 3[a] q. 88 a. 1 : « ... Remissio peccatorum priorum fuit opus divinae misericordiae; unde non potest irritari per sequens peccatum hominis, secundum *Rom.*, 3, 3 ».

Scholion II. — *De ritu Mediolanensi lotionis pedum.*

Quaedam liturgiae Mediolanensis monumenta ita commendant ritum lotionis pedum, ex instituto Domini susceptum, ut videantur huic annectere remissionem peccati originalis, Baptismo remissionem peccatorum propriorum. Ambrosius, *De Mysteriis*, 6, 32, *PL.*, 16, 398 C : « Mundus erat Petrus, sed plantam lavare debebat : habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantavit serpens et persuasit errorem. Ideo planta eius abluitur, ut hereditaria peccata tollantur : nostra enim propria per baptismum relaxantur ». Eiusdem deperditus commentarius *in Is.*, laudatus ab

Augustino, *Contra duas Epp. Pelagianorum*, 4, 11, 29, *PL.*, 44, 632; *Enarr. Ps.*, 48, 8. 9, *PL.*, 14, 1158-9, pariter laudata ab Aug., *C. Iulianum*. Ps. Ambrosius, *De Sacram.*, 3, 1, 4-7, *PL.*, 16, 432 B-433 C. Cum notis Maurinorum.

In quo animadverte non tam spectari peccatum originale ipsum quam vulnus concupiscentiae consequens peccatum, quod Ambrosius (*In Ps.*, 48) appellat « iniquitatem calcanei ». Ad utriusque mali distinctionem inculcandam, videtur excogitata esse quaedam partitio remediorum, in traditione mediolanensi vulgata. Sed non facile tribuendus est Ambrosio verus dissensus ab Ecclesia Romana, cuius se typum sequi etiam Ps. Ambrosius profitetur; magis vero quaedam singularitas sermonis. Ita iam interpretabatur Hugo Victorinus, *Allegor. in NT.*, 5, *PL.*, 175, 862.

THESIS X

Plenus Baptismi effectus constat duplici elemento : charactere et gratia.

Prolegomena.

1. Thesis necessario fluit ex superioribus, maxime ex thes. VI. VIII. IX. Constat enim Baptismum posse vere accipi, ita ut semel acceptus denuo accipi non possit, et tamen frustrari illo fructu gratiae ad quem institutus est. Unde necessitas distinguendi duo elementa : unum quasi materiale, quod sit ipsum sacramentum; alterum quasi formale, in quo consistat omnis fructus et dignitas sacramenti. Quando unum sine altero accipitur, Sacramentum dicitur validum et informe; elementum informe, quod semel acceptum indelebile perseverat, apto nomine appellatur *character*. In descriptione operis sacramentalis, tradita thes. VIII, illa partitio deprehenditur : siquidem ad fructum gratiae potissimum spectant 1) 2) 3) 4); ad characterem, 5). Fructus gratiae ad genus gratiae gratum facientis pertinet. S. Thomas, 3ª q. 62 a. 1 : « Utrum Sacramenta sint causa gratiae. — Rdq. necesse est dicere sacramenta NL per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim quod per sacramenta NL homo Christo incorporatur... (*Gal.*, 3, 27). Non autem efficitur homo membrum Christi nisi per gratiam... » Character autem inter gratias gratis datas

merito censetur : non enim facit hominem acceptum Deo, nisi quatenus cooperatur productioni gratiae, ut causa proxime disponens.

2. Exemplum insigne conclusionis theologicae perductae ad robur definitionis ex cathedra. Distinctio diu obscura, ab Augustino primum in bona luce collocata est; deinde a doctoribus scholasticis expolita et ab Ecclesia suscepta.

Ex ignoratione illius distinctionis, ortae sunt illae dissensiones saec. III et IV, de quibus thes. V. Episcopi Afri cum S. Cypriano, quoniam putabant omnem effectum Sacramenti in solo gratiae dono consistere, et gratiam in sola catholica Ecclesia dispensari, negabant posse quemquam baptizari extra Ecclesiam catholicam. Idem defenderunt saeculo post schismatici Donatistae, qui sibi videbantur esse tota Ecclesia catholica. S. Augustini fuit solvere nodum illius controversiae, distinguendo ius et factum, ac reconciliando ecclesiologiam S. Cypriani cum obiectiva de Sacramentis doctrina, quam tenuerat S. Stephanus P. R. contra Cyprianum et S. Optatus Milevitanus contra Donatistas. Ad ius quod attinet, statuit solam Ecclesiam catholicam legitime dispensare Sacramenta; ad factum quod attinet, etiam extra Ecclesiam catholicam usurpari posse eadem Sacramenta Christi. Unde sequitur Sacramenta quae usurpantur extra Ecclesiam, efficere aliquid virtute sua, quamvis ex vitio suscipientium careant fructu praecipuo. Id quod Sacramentum efficit virtute sua, est character; id quo carere potest, est gratia.

Protestantes non poterant non negare characterem sacramentalem, pro suo commento de sola fide operante et iustitia extrinsecus imputata. Lutherus, *De Captivitate babylonica;* Calvinus, *Antidotum Conc. Tridentini,* ad s. 7 can. 9. Chemnitius, *Examen Conc. Tridentini,* p. 2 can. 9 *de Sacramentis*, ait commentum esse scholasticum ab Innocentio III excogitatum.

Nonnulli doctores catholici aut fundamentum doctrinae non satis perspexerunt, aut veram characteris naturam plene assecuti non sunt. Scotus, *In 4 d.,* 6 q. 10 n. 9 : « Potest dici characterem esse tantummodo quendam respectum extrinsecus advenientem ipsi animae, causatum a Deo immediate in susceptione sacramenti initerabilis. » Durandus, *In 4 d.,* 4 q. 1 : « Character est... sola relatio rationis, per quam ex institutione

vel pactione divina deputatur aliquis ad sacras actiones. » Caietanus, *In 3* q. 63 a. 1, recte vidit doctrinam de charactere non haberi expressam nisi ab auctoritate Ecclesiae, sed eius antiquitatem minus agnovit.

De Bellevue, *La grâce sacramentelle*, Paris, 1900, bona sane voluntate ductus, confudit omnia quae in documentis ecclesiasticis habentur accurate distincta; dum statuit nihil esse Sacramentit am proprium quam characterem, ac propterea characterem esse ipsam gratiam Sacramenti. Vide p. 116; 130-132 et passim. Verissimum est Sacramentum non existere, ubi character non imprimitur; sed non inde sequitur characterem esse ipsam gratiam Sacramenti. Est enim causa proxime disponens ad gratiam, et a gratia distinguitur tanquam causa disponens ab effectu.

3. Imprimi characterem in Baptismo, pertinet ad fidem definitam in Conc. Tridentino.

Probatur thesis.

I. *Fundamentum Scripturae* — Ad antiquam Ecclesiae traditionem pertinet ut qui non recto corde baptizarentur, haberentur pro baptizatis, non autem pro iustificatis. Exemplum Simonis magi, *Act.*, 8, 9-24. Erat igitur in illis verus Baptismus, sine integro fructu Baptismi.

Recolantur auctoritates Scripturae allatae thes. VIII sub 5), quibus opus Baptismi describitur tanquam donum quoddam absolutum et permanens in homine. Adde *Heb.*, 6, 4-6, ubi donum Baptismi unicum asseritur; et ut servetur integrum fidelibus mandatur.

II. *Interpretatio Patrum.* — Donum in homine permanens et ab omni iniuria defendendum assidue commemorant, usi illis vocibus : σφραγίς, *signaculum*. — *Anonymus de Rebaptismate*, 10, p. 82, 18-21 : « Signum quoque fidei integrum hoc modo et hac ratione tradi in Ecclesia merito consuevit, ne invocatio nominis Jesu, quae aboleri non potest, contemptui a nobis videatur habita... » Gregorius Naz., *Or.*, 4, 52, *Adv. Iulianum*, *PG.*, 35, 576 AC : Αἵματι μὲν οὐχ ὁσίῳ τὸ λουτρὸν ἀπορρύπτεται, τῇ καθ' ἡμᾶς τελειώσει τὴν τελείωσιν τοῦ μύσους ἀντιτιθείς. — Maxime vero Augustinus, praesertim adversus Donatistas, inculcat Baptismum semel acceptum inhaerere homini ut signum indelebile. *Epistolae ad Romanos inchoata Expositio,*

19, *PL.*, 35, 2102 (allato *Heb.*, 10, 26) : « De sacrificio... tunc loquebatur Apostolus dominicae passionis, quod eo tempore offert quisque pro peccatis suis, quo eiusdem passionis fide dedicatur et christianorum fidelium nomine baptizatus imbuitur : ut hoc significaverit Apostolus, non posse deinceps eum qui peccaverit, iterum baptizando purgari... Non enim possunt denuo baptizari qui semel baptizati sunt, quamvis etiam post baptismum per ignorantiam veritatis peccaverint... Eos enim qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per paenitentiam, non renovari : quia renovatio in baptismo est. » *Sermo ad Caesareensis Ecclesiae plebem, Emerito praesente habitus*, 2, *PL.*, 43, 691-2 : « Desertor characterem suum non fixit. Donatus non baptizavit in nomine Donati. Nam si Donatus, quando schisma fecit, in nomine Donati baptizaret, desertoris characterem infigeret : ego, quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem, abolerem, abicerem, non approbarem ; respuerem, anathematizarem, damnarem : nunc vero ipse desertor characterem fixit imperatoris sui. Deus et Dominus noster Iesus Christus quaerit desertorem, delet erroris crimen, sed non exterminat suum characterem. Ego, quando venio ad fratrem meum, et colligo errantem fratrem meum, attendo fidem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Iste est character imperatoris mei... » *Ep.*, 173, 3, *Donato presbytero partis Donati*, *PL.*, 33, 754 : « Et vos oves Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento quod accepistis ; sed erratis et peritis. Non ideo vobis displiceamus quia revocamus errantes et quaerimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis ut vos ad eius ovile redire cogamus, quam consentimus voluntati ovium errantium, ut perire vos permittamus. » *BcD.*, 3, 14, 19 ; 3, 18, 23 ; 4, 20, 27, *PL.*, 43, 146. 150. 171. — Aliter distinguit Ioannes Damascenus, *FO.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1121, in ipsa gratia Sacramenti remissionem peccatorum, quae omnibus ex aequo datur, et copiam gratiae, quae pro modo fidei ac paenitentiae diversa tribuitur.

III. *Documenta Ecclesiae.*

Innocentius III, *Ep. ad Ymbertum Arelatensem* (1201), *DB.*, 411 (342) : quis characterem Baptismi suscipiat, quis non.

Conc. Florentinum, Decr. pro Armenis (1439), *DB.*, 695 (590).

Conc. Tridentinum, s. 7, *De Sacramentis*, can. 9, *DB.*, 852 (734 : « Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo sc., Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, h. e. signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, A. S. » — Cf. *De Baptismo*, can. 11, *DB.*, 867 (748). *Catech. Trid.*, p. 2 : *De Sacr.*, 28-30 ; *De Bapt.*, 45-46.

IV. *Doctrina Theologorum.*

Petrus Lombardus nomen characteris non habet, bene vero rem. 4 d., 4, 1, *PL.*, 192, 846 sqq. : « Hic dicendum est aliquos suscipere sacramentum et rem sacramenti, aliquos sacramentum et non rem, aliquos rem et non sacramentum... » — Nomen Sacramenti characterem designat.

Alexander Halensis, p. 4 q. 8 m. 8 a. 1, ed. Venet., 1575, t. 4, p. 91 VB-92 VA : « Quid sit character et secundum rationem et secundum rem. — 1) Secundum rationem, d. q. character est signum gratiae ; signum dico demonstrativum, quia, quantum est de se, ponit gratiam in praesenti ; quod autem aliquando non ponat, hoc non est ex parte characteris, sed ex parte suscipientis, qui non se habilitat vel disponit ad suscipiendam gratiam, sed ponit obicem gratiae, sc. peccatum... 2) secundum rem, d. q... character est aliquis habitus relucens, in anima impressus perpetuo ; quo discernatur fuisse sanctificatio baptismi. Nec est habitus ad agendum simpliciter, sed est ad disponendum ad gratiam, quantum est in se, dum homo est viator, et ad discernendam ovem dominicam a lupis... »

S. Thomas doctrinam de charactere explicat, 3ª q. 63.

a. 1 : « Utrum Sacramentum imprimat aliquem characterem in anima. — Rdq... Sacramenta NL ad duo ordinantur, vid. ad remedium contra peccata et ad perficiendum animam in his quae pertinent ad cultum Dei secundum ritum christianae vitae. Quicumque autem ad aliquid certum deputatur, consuevit ad illud consignari ; sicut milites, qui adscribebantur ad militiam antiquitus, solebant quibusdam characteribus corporalibus insigniri, eo quod deputabantur ad aliquid corporale. Et ideo, cum homines per sacramenta deputentur ad aliquid spirituale pertinens ad cultum Dei, consequens est quod per ea fideles aliquo spirituali charactere insigniantur... »

a. 2 : « Utrum character sit spiritualis potestas. — Rdq..

sacramenta NL characterem imprimunt, inquantum per ea deputantur homines ad cultum Dei secundum ritum christianae religionis... Divinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua divina vel in tradendo aliis. Ad utrumque autem horum requiritur quaedam potentia : nam ad tradendum aliquid aliis requiritur quaedam potentia activa; ad accipiendum autem requiritur potentia passiva. Et ideo character importat quandam potentiam spiritualem ordinatam ad ea quae sunt divini cultus. Sciendum tamen quod haec spiritualis potentia est instrumentalis, sicut etiam supra dictum est de virtute quae est in sacramentis. Habere enim sacramenti characterem competit ministris Dei; minister autem habet se per modum instrumenti... »

a. 3 : « Utrum character sacramentalis sit character Christi. — Rdq... homo fidelis ad duo deputatur : 1° quidem et principaliter ad fruitionem gloriae; et ad hoc insignitur signaculo gratiae... (*Ez.*, 9, 4; *Ap.*, 7, 3); 2° autem deputatur quisque fidelis ad recipiendum vel tradendum aliis ea quae pertinent ad cultum Dei; et ad hoc proprie deputatur character sacramentalis. Totus autem ritus christianae religionis derivatur a sacerdotio Christi. Et ideo manifestum est quod character sacramentalis specialiter est character Christi, cuius sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres, qui nihil aliud sunt quam quaedam participationes sacerdotii Christi, ab ipso Christo derivatae. » — Cf. *In* 4 d., 4 q. 1 a. 2 ad 4^m.

a. 4 : « Utrum character sit in potentiis animae sicut in subiecto. — Rdq... character est quoddam signaculum quo anima insignitur ad suscipiendum vel aliis tribuendum ea quae sunt divini cultus. Divinus autem cultus in quibusdam actibus consistit. Ad actus autem proprie ordinantur potentiae animae, sicut essentia ordinatur ad esse. Et ideo character non est sicut in subiecto in essentia animae, sed in eius potentia. »

a. 5 : « Utrum character insit animae indelebiliter. — Rdq... character sacramentalis est quaedam participatio sacerdotii Christi in fidelibus eius, ut sc., sicut Christus habet plenam spiritualis sacerdotii potestatem, ita fideles eius ei configurentur in hoc quod participant aliquam spiritualem potestatem respectu sacramentorum et eorum quae pertinent ad divinum cultum. Et propter hoc etiam Christo non competit habere

characterem; sed potestas sacerdotii eius comparatur ad characterem sicut id quod est plenum et perfectum ad aliquam sui participationem. Sacerdotium autem Christi est aeternum.. (*Ps.*, 109, 4). Et inde est quod omnis sanctificatio quae fit per sacerdotium eius, est perpetua, re consecrata manente. Quod patet etiam in rebus inanimatis; nam ecclesiae vel altaris manet consecratio semper, nisi destruatur. Cum igitur anima sit subiectum characteris secundum intellectivam partem, in qua est fides..., manifestum est quod, sicut intellectus perpetuus est et incorruptibilis, ita character indelebiliter manet in anima. »

a. 6 : « Utrum per omnia sacramenta NL imprimatur character. — Rdq. ad agens in sacramentis pertinet sacramentum Ordinis, quia per hoc sacramentum deputantur homines ad sacramenta aliis tradenda. Sed ad recipientes pertinet sacramentum Baptismi, quia per ipsum homo accipit potestatem recipiendi alia Ecclesiae sacramenta; unde Baptismus dicitur esse ianua omnium sacramentorum. Ad idem ordinatur quodammodo Confirmatio... Et ideo per haec tria sacramenta character imprimitur, sc. per Baptismum, Confirmationem et Ordinem. »

Ex dictis colliges :

1. Aliter confertur gratia, aliter imprimitur character. Gratia enim a Deo infunditur animis rite dispositis, tanquam pignus quoddam amicitiae divinae nunquam defuturae nisi homo ipse defuerit : Deus enim non deserit nisi deseratur. Infunditur autem copiosius disponentibus se melius ac dilatantibus sinum animae suae. Character a Deo imprimitur tanquam insigne suae potestatis, perpetuo mansurus in homine etiam invito, etiam damnato : nam ius Dei nullam praescriptionem patitur. Billot, t. 1[4], thes. 12, p. 160 : « Etsi non esset forte haereticus qui diceret characterem esse quidem indelebilem in via, sed non manere in futura vita, certo tamen certius contradiceret sententiae in Ecclesia universaliter receptae. » Character non patitur plus et minus, sed est aut non est.

2. Character non est pura relatio rationis extrinsecus superveniens animae, sed destinatio Dei efficax, in anima sigillata per quandam eius configurationem absolutam (contra Scotum et Durandum). Cf. Caietanum, *In 3* q. 63 a. 1. Merito computatur, non inter habitus operativos, nam habitus dant tantum

melius posse, sed in altero genere qualitatum, i. e. inter potentias, quae dant simpliciter posse. Nam homo, nondum praetergressus ianuam illam Sacramentorum, impotens est ad omnes actus cultus christiani. Quandoque autem dicitur « res et sacramentum », quoniam participat ex utroque : ex re, utpote fructus proximus sacramenti accepti; ex sacramento, utpote causa fructus ulterioris, i.e. gratiae. Cf. q. 66 a. 1.

3: Gratia est nova creatura et inhaeret ipsi substantiae animae; character a S. Thoma cogitatur ut potentia superveniens potentiae naturali et in ea proxime subiectata. Cf. 1ª 2ae q. 110 a. 4; 3ª q. 62 a. 2. — Aliter Suaresius, *In 3* q. 63 a. 4, *Disp. 11* s. 4 n. 8, ed. Paris., t. 20, p. 206 : « In hac... re, quae satis incerta est, veri similius videtur characterem esse immediate in ipsa substantia animae. »

4. Dicitur a S. Thoma character subiectari proxime « non in essentia animae, sed in eius potentia », 3ª q. 63 a. 4; et distinctius quidem « in cognitiva potentia animae, in qua est fides. » Ibid., ad 3m. Per hoc excluditur quidem pars animae sensitiva, quae nihil ad rem, et in parte intellectiva signatur distinctius potentia cognitiva quam affectiva. Ratio manifesta est. Cum enim intellectus sit hominis potentia maxime characteristica, propterea est etiam maxime capax characteris. Non est autem hoc ita intellegendum ut simpliciter excludatur voluntas, et solus intellectus assignetur tanquam subiectum adaequatum characteris sacramentalis. Etenim datur character sacramentalis ad certos quosdam actus cultus divini, quos exercere nemo potest nisi charactere praeditus. In ponendis autem actibus cultus divini, homo agit, utique per intellectum et voluntatem, non tamen formaliter in linea intellectionis nec formaliter in linea volitionis, sed formaliter in linea operationis ad cultum divinum ordinatae. Quapropter subiectum adaequatum characteris non est intellectus nec voluntas, sed fasciculus ille potentiarum, quatenus divinitus elevatur ad ponendum ritum cultus christiani, dignificatum ex institutione Christi. Quod clare exprimitur In 4 d., 4 q. 1 a. 3 qc. 3 : « Imago principaliter consistit in potentia cognitiva, quia ex memoria et intelligentia oritur voluntas : unde tota imago est in intellectiva parte sicut in radice; et ideo omne quod attribuitur homini ratione imaginis, principaliter respicit intellectivam et ex consequenti affectivam; quia etiam ex intellectiva parte habet

homo quod sit homo, sed ex affectiva quod sit bonus vel malus; et ideo, quia character respicit imaginem, principaliter est in intellectiva parte. » Si principaliter, ergo non exclusive. Quod confirmatur, ad 2^{m} : « Assimilatio in bonitate praecipue est ad Deum per voluntatem; sed assimilatio in esse et posse, magis est ex parte intellectus : quia, ex hoc ipso quod aliquid esse immateriale habet, intellectivum est et potentiam habet quodammodo infinitam, secundum quod intellectus universalium est, quae quodammodo infinita sunt virtute; et ideo, cum conformitas characteris respiciat spiritualem potestatem, magis competit intellectivae parti quam affectivae. » — Neque obstat quod unius accidentis, ut est character, non potest subiectum esse multiplex : nam illa tantum multiplicitas repugnat secundum quam accidens esset ex aequo in pluribus subiectis, non secundum quam est in pluribus subiectis hierarchice, per prius in uno, per posterius in altero. Sic est character per prius in intellectu, per posterius in voluntate. Ibid., qc. 2.

Nullum autem incommodum creat pluralitas characterum (Confirmationis, Ordinis), post characterem Baptismi supervenientium. Nam infinitas illa virtutis, quae est in intellectu, efficit illum remote capacem illorum characterum ad quorum susceptionem proxime disponitur per characterem Baptismi. Cf. *In* 4 d., 7 q. 2 a. 1 qc. 2 ad 2^{m}.

Sternitur hac ratione via ad intellegendam reviviscentiam Sacramentorum, sive characterem imprimentium, sive etiam aliorum (Matrimonii, Extremae Unctionis). Nam si semel admittatur per Sacramentum valide susceptum effici aliquid in anima, quo et intellectus excitetur ad apprehendendum certum fructum gratiae et voluntas excitetur ad illum appetendum, videtur explicari posse ex reliquiis illius excitationis efficacia Sacramenti postmodum emergens, sublato obice malae voluntatis quo efficacia illa prohibita est.

Noli autem obicere, cum quibusdam, frustra imprimi characterem Baptismi, ideo quod quilibet homo, etiam non christianus, possit baptizare valide. Licet enim quilibet homo possit baptizare valide, solus character sacerdotalis dat posse baptizare ex officio sacerdotali; ita etiam solus character baptismalis dat posse colere Deum ex officio christiani. Cf. Billot, t. 1^{4}, p. 154. 155.

THESIS XI

Baptismus vere operatur ut causa instrumentalis gratiae.

Prolegomena.

Cum fide catholica constet solum Deum esse causam principalem gratiae (1ª 2ae q. 112 a. 1), Sacramenta autem nonnihil operari ad eius productionem, theologo incumbit onus explicandi pro viribus cuiusmodi sit illa operatio.

Infra illam potestatem auctoritatis, quae solius Dei est, consentiunt omnes varie communicari potestatem aliquam quibusdam instrumentis in dispensatione gratiae : Christo quidem potestatem excellentiae, seu ministerii principalis; Ecclesiae potestatem dispensandi, seu auctoritatem in ministrando; singulis ministris potestatem conferendi, seu nudum ministerium. Sacramenta autem ipsa sunt quaedam instrumenta in collatione gratiae; de quorum operatione varia systemata proponuntur.

1. — Systema causalitatis occasionalis.

Summa systematis est quaedam harmonia praestabilita inter ritum Sacramenti et operationem Dei ipsius, gratiam conferentis principaliter. Placuit iis maxime qui gratiam simpliciter creari opinabantur, ac praecipue viguit in scholis O. S. F. Inter eius expositores nominari possunt :

Bernardus, *Serm. in Cena Domini,* 2, *PL.,* 183, 272 A.

Bonaventura, *In 4 d.,* 1 p. 1 a. 1 q. 3 et 4.

Henricus Gandavensis, *Quodlib.,* 4 q. 37.

Scotus, *In 4 d.,* 1 q. 2 n. 5 ; q. 5.

Durandus, O. P. († 1332), est huius sententiae patronus audacior. *In 4 d.,* 1 q. 4 n. 19 : « In sacramentis non est aliqua virtus causativa gratiae;... sed sunt causa sine qua non confertur gratia, quia ex divina ordinatione sic fit quod recipiens sacramentum recipit gratiam nisi ponat obicem; et recipit gratiam non a Sacramento, sed a Deo. »

Sic fere Nominales : Occamus, *In 4 d.,* 1 q. 1, 2°; Marsilius Inghensis, *In 4 d.,* q. 1 a. 3 p. 3 concl. 2; Petrus Alliacus, *In 4 d.,* 1 q. 1 a. 1, concl. 3; G. Biel, *In 4 d.,* 2 q. 5 a. 1 n. 3. 4; a. 2, concl. 6. 7.

Theologi posttridentini qui huic systemati adhaeserunt plerumque illud inflexerunt ad systema causalitatis moralis (infra, III).

II. — Systema causalitatis dispositivae.

Tribuit Sacramento veram quandam efficientiam, non tamen circa productionem ipsius gratiae immediate, sed circa productionem dispositionis cuiusdam, quae sit exigitiva gratiae. Illa dispositio, in Baptismo et in aliis Sacramentis characterem imprimentibus, est character ; in ceteris vero, ornatus aliquis cuius natura difficilius describitur.

Alexander Halensis, p. 4 q. 5 m. 4. a. 5, ed. Venet. 1575, t. 4, p. 52 RB : « Sacramenta sunt causae alicuius effectus in anima, non dico solum disponendo, sed efficiendo : efficiunt enim simpliciter characterizando et ornando. Unde dico quod singula sacramenta aliquo modo ornant animam, vel imprimendo characterem vel alio modo signando. Et huius modi ornatus sive signationis sunt sacramenta causa efficiens. »

Bonaventura, *In 4 d.*, 1 p. 1 q. 4 qc. 2 lat. concl. et ad 5 ; magis tamen propensus ad systema I.

Thomas Aq. huc videtur spectare. *In 4 d.*, 4 q. 3 a. 2 qc. 3 : « In baptismo imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam ; et ideo, cum fictio non auferat characterem, recedente fictione, quae effectum characteris impedichat, character, qui est praesens in anima, incipit habere effectum suum. » Conceptus sane aptissimus ad explicandam reviviscentiam sacramenti. — Cf. 3^a q. 69 a. 10.

Ita docuerunt multi thomistae veteres :Capreolus, Paludanus, Deza. E recentioribus, insignis patronus eiusdem sententiae Em. Card. Billot, qui eam suo modo exposuit, *De Sacramentis*, t. 1^i thes. 6, p. 100 sqq. Ibid., thes. 7, p. 119 sqq., arg 1^m ducit ex eo quod Sacramentum validum est signum practicum undequaque verum : quod quidem non esset, si proprio effectu frustrari posset ; potest autem frustrari gratia ; reliquum est ergo ut proprius effectus non sit gratia ; sed character, quo Sacramentum validum frustrari non potest ; — arg. 2^m, ex reviviscentia Sacramenti ; — arg. 3^m, ex necessitate assignandi singulis Sacramentis modum causandi uniformem ; p. 128 sqq., concludit « instrumentalem illam virtutem, per quam Sacramenta operantur id quod est titulus exigens atque appellans gratiam,... non esse physicam, sed potius

intentionalem, adaequatum sui principium habentem in institutione Christi Legislatoris NT[1]. »

Similiter G. Van Noort, *De Sacramentis*, t. 1, p. 48-54, Amstelodami, 1910; Al. De Smet, *De Sacramentis* in genere[2], §§ 18-54, Brugis, 1925.

III. — Systema causalitatis moralis.

Describitur Sacramentum ut opus Christi moraliter, vi institutionis efficaciter pervehens ad nos gratiam ipsius meritis acquisitam, et interpellatio quaedam efficax Christi semper viventis. Quae descriptio primo quidem convenit Sacramento Eucharistiae, quo ipse Christus continetur; tum ceteris Sacramentis, quibus propagatur ad nos redemptio Christi.

Insinuatur Scriptura passim : *Mt.*, 28, 19; — *Io.*, 1, 33 : « Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. » 19, 34 : « Unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. » 20, 21-23; — *Rom.*, 6, 3-6; 8, 33-34; *Eph.*, 5, 25-26; *Hb.*, 7, 25; *1 Pt.*, 3, 21; 1 *Io.*, 1, 7; 2, 2; *Ap.*, 1, 5.

Commendatur auctoritate Patrum, has et alias Scripturas enarrantium. Augustinus, *In Io.*, 3, *Tr.*, 11, 4, *PL.*, 35, 1477 : « Manna accipiunt fideles, iam traiecti per mare Rubrum. Quare mare Rubrum? Iam mare, quare et Rubrum? Significabat mare illud Rubrum baptismum Christi. Unde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine consecratus? Quo ergo perducit credentes et baptizatos? Ad manna. Ecce dico manna; notum est quid acceperint Iudaei, populus iste Israel, notum est quid illis pluisset Deus de caelo; et nesciunt catechumeni quid accipiant Christiani. Erubescant ergo, quia nesciunt; transeant per mare Rubrum, manducent manna : ut quomodo crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Jesus. »

Etiam auctoritate theologorum, in primis S. Thomae. 3ª q. 48 a. 6 : « Utrum passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiae. — Rdq. duplex est efficiens : principale et instrumentale. Efficiens quidem principale humanae salutis est Deus. Quia vero humanitas Christi est divinitatis instrumentum... (q. 42, a. 2), ideo ex consequenti omnes actiones et passiones Christi instrumentaliter operantur in virtute divinitatis ad salutem humanam. Et secundum hoc passio Christi efficienter causat salutem humanam. » — 3ª q. 62 a. 5 : « Utrum sacramenta NL habeant virtutem ex passione

Christi. — Rdq... Principalis causa efficiens gratiae est ipse Deus, ad quem comparatur humanitas Christi sicut instrumentum coniunctum, sacramentum autem sicut instrumentum separatum. Et ideo oportet quod virtus salutifera a divinitate Christi per eius humanitatem in ipsa sacramenta derivetur. Gratia autem sacramentalis ad duo praecipue ordinari videtur : vid. ad tollendos defectus praeteritorum peccatorum, inquantum transeunt actu et remanent reatu ; et iterum ad perficiendam animam in his quae pertinent ad cultum Dei secundum religionem vitae christianae. Manifestum est autem.... (q. 48-49) quod Christus liberavit nos a peccatis nostris praecipue per suam passionem, non solum sufficienter et meritorie, sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem initiavit ritum christianae religionis, offerens se ipsum oblationem et hostiam Deo (*Eph.*, 5, 2). Unde manifestum est quod sacramenta Ecclesiae specialiter habent virtutem ex passione Christi, cuius virtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum ; in cuius signum de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt aqua et sanguis, quorum unum pertinet ad baptismum, aliud ad Eucharistiam, quae sunt potissima sacramenta. »

Hanc theoriam distincte excoluit Melchior Canus, ita ut aliquando dicatur auctor systematis. *Relectione de Sacramentis in genere*, p. 4, ed. Bassani 1776, p. 350 AB, distinguit duo genera causarum : alteras naturales, alteras morales. « Morales autem appellamus causas liberas, quae sc. libere movent : ut qui consulit, qui imperat, eius rei causa est quae per eius aut imperium aut consilium efficitur. Iuxta quam dispositionem, cum actio peccati dupliciter consideratur, et in ordine effectuum moralium, Deus quidem causa naturalis dicitur actionis quae peccatum est : concurrit si quidem ad brachii motionem qua hominem interficis ; quemadmodum et caelum motorque angelus simul etiam concurrit. At concursus hic naturalis est ; non tamen illius actionis Deus est causa moralis : neque enim aut consulit aut praecipit, quin potius prohibet. » His positis, facile probat Sacramenta esse gratiae causas morales, instrumentales illas quidem. Insectatur autem dure causalitatem cum physicam tum dispositivam, p. 351.

Causalitatem moralem Sacramentorum propugnant e Thomistis Ledesma († 1574) ; Billuart, *De Sacramentis in com-*

muni, Diss., 3 a. 2. Ex aliis : Vasquez, *Disp.*, 132, 3; Lugo, *Disp.*, 4 s. 4, 32; Amicus, *Disp.*, 4, s. 11, 197; Lessius; Arriaga; Coninck; Hurtadus; Becanus; Platel; Antoine; Wirceburgenses; Tournely; Franzelin; Pesch, t. 6³ § 144; Pourrat, *TS*³., p. 177; Scotistae fere omnes posttridentini.

Possunt autem huc tranferri multa quae de causalitate intentionali docet Billot, p. 63 sqq.

IV. — Systema causalitatis physicae.

Vindicat Sacramento veram efficientiam physicam in productione gratiae; non secundum lineam formalem intentionis divinae, sed secundum lineam operationis praecisive sumptae. Fundamenta :

Littera Scripturae, operationem ipsius aquae signans. *Io.*, 3, 5; *Eph.*, 5, 26; *Tit.*, 3, 5.

Auctoritas Patrum, Scripturam aliquando crude interpretantium. Tertullianus, *B.*, 4. — Multo magis gnosticus Theodotus, ap. Clement. Al., *Excerpt*, 81, *PG.*,9, 696 BC, Stählin, t. 3, p. 131, 31-132, 9. — Origenes, *In Io.* (3, 5), fr., Preuschen 36, p. 512, 11-25. — Cyrillus Hier., *Cat.*, 3, 3 *PG.*, 33, 429 A; 17, 14, 985. — Basilius, *De Sp. S.*, 15, 35, *PG.*, 32, 129. — Gregorius Nyss., *Or. cat. M.*, 33-36, *PG.*, 45, 84-92. — Severianus Gabalensis, *Hom. ex arm. translatae*, ed. Aucher, 3, p. 111-121, Venetiis, 1827, — Aphraates, *Dem.*, 6, 14, *PS.*, 1, 291. — Paulinus Nolanus, *Inscr. in baptisterium Sulpicii Severi*, ap. Le Blant, *Inscr. chrét. de la Gaule*, t. 2, p. 390. — Augustinus, *In Io., Tr.*, 80, 3, *PL.*, 35, 1840; *Ep.*, 98, 2, *PL.*, 33, 360. — Cyrillus Al., *In Io.*, 3, 5, *PG.*, 74, 245 A.

Auctoritas theologorum, imprimis S. Thomae, qui sola causalitate morali se non esse contentum significat. 3ª q. 62 a. 1, quaerit « Utrum sacramenta sint causa gratiae. » Ac primo quidem reicit causalitatem pure occasionalem, ut quae non transcendat rationem signi. Deinde : ... « Principaliter quidem (causa) operatur per virtutem suae formae, cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit; et hoc modo nihil potest causare gratiam nisi Deus, quia gratia nihil est aliud quam quaedam participata similitudo divinae naturae... (2 *Pt.*, 1, 4). Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum quo movetur a principali agente. Unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti : sicut lectus non assimilatur securi, sed arti quae est in

mente artificis. Et hoc modo Sacramenta NL gratiam causant : adhibentur enim ex divina ordinatione hominibus ad gratiam in eis causandam... » *Ibid.*, a. 4 : « Utrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiae causativa. — Rdq. illi qui ponunt quod sacramenta non causant gratiam nisi per quandam concomitantiam, ponunt quod in sacramento non sit aliqua virtus quae operetur ad sacramenti effectum ; est tamen virtus divina sacramento assistens, quae sacramentalem effectum operatur. Sed ponendo quod sacramentum est instrumentalis causa gratiae, necesse est simul ponere quod in sacramento sit quaedam virtus instrumentalis ad inducendum sacramentalem effectum. Et haec quidem virtus proportionatur instrumento. Unde comparatur ad virtutem absolutam et perfectam alicuius rei, sicut comparatur instrumentum ad agens principale. Instrumentum enim... non operatur nisi in quantum est motum a principali agente, quod per se operatur ; et ideo virtus principalis agentis habet esse transiens ex uno in aliud et incompletum ; sicut et motus est actus imperfectus ab agente in patiens. » — Cf. *De Verit.*, q. 27 a. 4.

Verum illa elevatio instrumenti materialis ad effectum divinae virtutis longe superat captum mentis nostrae ; unde non mirum si in explicatione dissident.

Multi ponunt in Sacramento virtutem quandam superadditam non modo propriae operationi elementi sensibilis, sed etiam motui quo movetur a principali agente ; quae virtus sit ipsa gratia, secundum esse fluens et incompletum. Ita Paludanus, Capreolus, Ferrariensis, Gonetus, maxime in 3 q. 62 a. 4 ; Massoulié, *Divus Thomas sui interpres*[2], *Diss.*, 1 q. 3 a. 5, t. 1 p. 32 B, Romae, 1707 (in *De Pot.*, q. 3. a. 7) ; N. del Prado, *De Gratia*, t. 2. p. 152 ; Billot, *De Gratia Christi*, th. 8 § 2, p. 152-5.

Hoc alii reiciunt tanquam alienum a mente Doctoris angelici et simpliciter falsum. Caietanus statuit, *In 3* q. 62 a. 4 : « Adverte hic maximam hoc in loco difficultatem inveniri, eo quod uno sensu intellecta communiter videntur tam a sequacibus quam ab adversariis verba Auctoris ; cum tamen dupliciter possint intelligi. — 1° ut sit sensus, quod in sacramentis NL est aliqua virtus superaddita non solum propriae operationi sensibilis elementi, sed etiam superaddita motui quo movetur a principali agente ; et haec virtus est quaedam qua-

litas habens esse fluens et incompletum, ut in calce praecedentis articuli hoc ultimum Auctor expressit. Et hic est sensus communis, contra quem Scotus... et Durandus et Aureolus arguunt. — Sed quoniam hic sensus non est intentus ab Auctore nec verus, ut nunc conabor ostendere, ideo, argumentationibus istorum omissis, ad 2^m^ venio sensum, ut sc. virtus ista nihil aliud sit quam motus quo instrumentum a principali agente movetur ad proprium principalis agentis effectum inducendum. Moveor autem ad hoc ex communibus et propriis. Apertissime enim Auctor in hac littera ex communibus omni instrumentali causae procedit... Ubi patet quod secundum eum simile est iudicium de sacramento et de aliis causis instrumentalibus, quantum ad virtutem instrumentalem... Sed de causa instrumentali expressit Auctor in 1° huius quaestionis articulo haec verba : « Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum quo movetur a principali agente. » Ubi dictio exclusiva manifestat quod ab instrumento excludit Auctor omnem agendi rationem superadditam motui quo movetur a principali agente. Et hoc ipsum in speciali de sacramentis loquendo in calce responsionis ad 1^m^ huius articuli replicat... » Cf. eundem, in 3 q. 78 a 4. Similiter D. Soto, Zumel, Ioannes a S. Thoma. Cf. L. De San, S. I., *De Deo uno,* t. 1, p. 710-723, Lovanii, 1894 (interpretans *De Pot.,* q. 3, a. 7 ad 7^m^) ; p. 716 : « Dicimus esse illud intentionale quod... S. Thomas asserit a Deo fieri in re naturali, quo actualiter agat, esse aliquid actioni agentis creati praevium, illudque significatu aliquo analogico posse vocari vim quandam, non tamen illud esse virtutem aliquam a Deo realiter influxam causae secundae, sed illud de formali non superaddere causae secundae nisi meram denominationem extrinsecam, provenientem a virtute Dei increata intime assistente causae secundae eidemque coagente. »

Suarez appellat potentiam oboedientialem activam a Deo inditam rebus naturalibus, *In* 3 q. 13 a. 4, *Disp.,* 31, s. 6, n. 45 sqq., ed. Paris., t. 18, p. 125 sqq. ; et id applicat operationi Sacramentorum NL., *In* 3 q. 62 a. 4, *Disp.,* 9 s. 2 n. 14, t. 20, p. 154 B-156 B.

Physicam causalitatem Sacramentorum defendunt Thomistae paene omnes; vide Ed. Hugon, O. P., *La causalité instrumentale en Théologie,* Paris, 1907. Praeter hos, alii multi.

Maldonatus, *Disp. ac Controv. de Sacramentis,* t. 1, c. 2; Bellarminus, *Controv., L.* 2, c. 11; Suaresius, *Disp.*, 9, s. 2, 14; Gregorius de Valentia, t. 4, *Disp.*, 3, q. 3, p. 1; Silv. Maurus, Ysambertus, Vega, Tapper, Drouin, Oswald; Bucceroni, *Commentarius de Sacramentorum causalitate,* Paris, 1884: Tanquerey (ut probabiliorem)...

Non pauci causalitatem physicam cum morali coniungunt : Maldonatus, Billuart, Bucceroni...

Instituitur crisis systematum.

Post definitiones Tridentinas de causalitate Sacramentorum NL ex opere operato, — s. 7, maxime can. 6 et 8, *DB.*, 849. 851 (731. 733), — controversia inter catholicos existere non potest nisi de modo causandi. Cf. sup., thes. I et IX. Satis enim constat Sacramenta NL esse causas gratiae; non autem principales, ergo instrumentales.

Catechismus quidem *Tridentinus* causalitatem asseruit, modum explicare omisit. Pars 2 c. 1 n. 25, ed. Tornaci 1890, p. 124 : « Ac principem quidem locum (inter effectus sacramentorum) merito illa gratia obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem vocamus; ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit Christum dilexisse Ecclesiam et seipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae (*Eph.*, 5, 25-26). Quo autem pacto tanta res et tam admirabilis per sacramentum efficiatur, ut, quemadmodum sancti Augustini sententia celebratum est, aqua corpus abluat et cor tangat, id quidem humana ratione atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea vi praeditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant quod sua vi res ipsae naturales praestare non possunt. »

Reliquum est ut inspiciamus quatenus unumquodque systema necessitati doctrinae revelatae satisfaciat.

1. — *Systema causalitatis occasionalis* inadaequate refert doctrinam catholicam : facit enim Sacramentum condicionem utique gratiae conferendae, non veram causam. Unde S. Thomas iam reprehendebat S. Bernardum, *Quodlib.*, 12 q. 10 a. 14 :

« Hoc non est sane dictum, quia sic non esset aliqua praerogativa sacramentorum NL ad vetera... » Cf. *De Ver.,* q. 27, a. 4 et ad 1[m]; 3[a] q. 62 a. 1. Ceterum illa sententia paulatim derelicta est, postquam evanuit sententia veterum theologorum docentium gratiam creari; quorum nomina videsis apud Suaresium, *De Gratia,* 8, 2, 2, ed. Paris, t. 9, p. 313 B-314 A.

II. — *Systema causalitatis dispositivae* et ipsum inadaequatum videtur, ex variis capitibus :

a) Assignat operationi sacramentali terminum diversum ab eo quem assignant documenta fidei. Nam secundum documenta fidei (*Trid.,* s. 7, can. 8), Sacramenta NL causant gratiam ex opere operato, continguntipsàm gratiam. Secundum systema illud, non contingunt ipsam gratiam, sed dispositionem praeviam gratiae. Igitur consistunt ante terminum assignatum, nec apparet unde solvatur quaestio proposita, quomodo gratia gignatur in anima.

b) Gratis assumit omnium Sacramentorum operationem ad unum schema exigi posse; quod licet admittatur de Sacramentis characterem imprimentibus, ad alia difficilius extenditur. Reviviscentiae Sacramentorum assignat fundamentum commodum illud quidem, sed num necessarium?

Quod si inflectatur ad genus causalitatis intentionalis, occurrunt alia incommoda. E 3 argumentis allatis ab Emo card. Billot (sup., p. 126), 1[m] videtur nimis probare : quis enim unquam defendet sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, indigne susceptum, esse signum gratiae practicum undequaque verum? cum nihil afferat sumenti nisi iudicium. Idem dic, proportione servata, de aliis Sacramentis. — 2[m] non satis probat. — 3[m] videtur carere solido fundamento. Nam varia Sacramenta variis consiliis divinis, suo quodque tempore, instituta sunt; quatenus ad unum conceptum mentis humanae exigi possint, non potest definiri a priori.

c) Immerito sibi vindicat auctoritatem S. Thomae. Nam licet S. Thomas iunior possit in eius patrocinium advocari, non ita S. Thomas maturior. His quae scripsit *in Sententias,* merito opponuntur *Quaestiones disputatae,* maxime *De Ver.,* q. 27, a. 4, et ad 3[m] et 9[m], et *Summa Theologica,* 1[a] 2[ae], q. 45, a. 5; 3[a] q. 62 a. 1.

III. — *Systema causalitatis moralis.*

Aptissime significat unde Sacramenta NL habeant vim et efficaciam, et cur in operando differant a Sacramentis VL. Verissimum systema, et ex traditione christiana authentica depromptum. Exhauritne fontes traditionis? Res merito in dubium vocatur. Nam aliud requiritur ad describendam ipsam efficaciam Sacramenti, nec sine causa S. Thomas, 3ª q. 48 et passim, distinguit in efficacia salutari passionis Christi rationem meriti et rationem satisfactionis : meritum pertinet ad ordinem moralem; satisfactio ad ordinem physicum. Art. 1. « Utrum passio Christi causaverit salutem nostram per modum *meriti*. — Rdq... Christo data est gratia non solum sicut singulari personae, sed in quantum est caput Ecclesiae, ut sc. ab ipso redundaret ad membra; et ideo opera Christi hoc modo se habent tam ad se quam ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratia constituti ad ipsum. Manifestum est autem quod quicumque in gratia constitutus propter iustitiam patitur, ex hoc ipso meretur sibi salutem... (*Mt.*, 5, 10). Unde Christus per suam passionem non solum sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem. » — Art. 2 : « Utrum passio Christi causaverit nostram salutem per modum *satisfactionis*. — Rdq. ille proprie satisfacit pro offensa qui exhibet offenso id quod aeque vel magis diligit quam oderit offensam. Christus autem, ex caritate et oboedientia patiendo, maius aliquid Deo exhibuit quam exigeret recompensatio totius offensae humani generis... Et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis... (*1 Io.*, 2, 2). » — Eandem distinctionem observa in interpretando 3 q. 62, et merito dubitabis num ad plane describendam operationem gratiae quae ex passione Christi per sacramenta ad nos profluit, sufficiat ratio causalitatis moralis. — Nomen causae efficientis prorsus denegat causae morali Em. Cardinalis Billot t. 1⁴, p. 57.

IV. — *Systema causalitatis physicae.*

Solum videtur ad finem persequi id quod sacra documenta insinuant de ipso opere Sacramenti. Nam cum systema causalitatis moralis aptissime exprimat id quod Sacramento convenit secundum lineam causae finalis et intentionalis, reliquum est ut exprimatur etiam id quod Sacramento convenit secundum

lineam causae efficientis; ad quod attendi oportet hierarchiam illam instrumentorum sub Deo causa principali. I° loco stat Christus Dominus, quod est instrumentum Deo coniunctum. II° loco, homo Sacramenti dispensator ac minister, quod est instrumentum a Deo seiunctum. III° loco, ipsum elementum materiale, quod homo minister adhibet ad opus Sacramenti. A I° autem ad ultimum, eadem est efficientia divina, quae mediis instrumentis attingit opus immediatione virtutis. Descriptio causalitatis sacramentalis omnino indiget illo complemento. Quapropter systema causalitatis physicae admittimus, non sane ut exclusivum aliorum, sed ut perfectivum.

THESIS XII

Baptismus, post promulgationem Evangelii, ad salutem omni homini necessarius est in re aut in voto. Ubi deest inculpabiliter Baptismus aquae — seu « fluminis », — suppleri potest martyrio, — qui Baptismus est « sanguinis », — aut actu caritatis perfectae, — qui Baptismus est « flaminis ».

Prolegomena.

1. Homini lapso nulla unquam salus fuit nisi per fidem — aut explicitam aut implicitam — Redemptoris. *Act.*, 4, 12; *1 Cor.*, 3, 11; *Hb.*, 11, 1. Hoc fundamentum utriusque Testamenti. *Gen.*, 15, 6 : « Credidit Abram Deo, et reputatum est illi ad iustitiam. » Cf. *Rom.*, 4, 3; *Iac.*, 2, 23; — *Hb.*, 11, 8. — Augustinus, *Ep.*, 187 (*De praesentia Dei liber, Ad Dardanum*), 11, 34, *PL.*, 33, 845; S. Thomas, 1, 2 q. 98 a. 2 ad 4^{m} : « Quamvis Lex vetus non sufficeret ad salvandum homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum Lege, per quod salvari poterant, sc. fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui Patres, sicut etiam nos iustificamur; et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia. » Cf. q. 107, a. 1; *In 4* d., 1 q. 1 a. 2 qc. 3 et 5. — Promulgatio Evangelii mutationem attulit, quatenus nulla iam salus proponitur nisi per fidem Baptismo consignatam, ex mandato Domini. Mandatum illud quidem plane beneficum, minime onerosum : aperit enim esurientibus fontes gratiae Christi, et affert immensa auxilia Sacramentorum, quibus antiqui carebant.

Fuit aliquando inter S. Augustinum et S. Hieronymum controversia de cessatione legalium Sacramentorum; cum Hieronymus duo tantum tempora distingueret : unum ante passionem Christi, quo legalia fuissent viva ac necessaria, alterum statim post passionem Christi, quo evasissent mortua ac mortifera; Augustinus autem tria : unum ante passionem Christi, alterum a passione Christi usque ad plenam Evangelii divulgationem, tertium post plenam divulgationem Evangelii, Hierosolyma capta et templo destructo, ac statueret illo II° tempore legalia fuisse quidem mortua, nondum tamen mortifera. Cf. Hieronymum, *Ep.*, 112, 16 (A. D. 404), *PL.*, 22, 926; *Ep.*, 74, 5 (398), 984-985; praeterea *Comm. in Galatas*, *PL.*, 26; Augustinum *Epp.*, 28 (A. D. 394-5), *PL.*, 33, 111-4; 40 (397?) 154-8; 67 (402?), 236-7; 71 (403), 241-3; 73 (404), 245-250; 82 (405?), 275-291; 166 (415), 720-733; 167 (415), 733-741; etc. Videtur autem sententia Augustini cum historia Apostolorum melius consistere, cf. *Act.*, 16, 3; 21,27. S. Thomas, *In 4 d.*, 1 q. 2 a. 5 qc. 3; Ferrariensis, *In CG.*, 4, 57, ap. Billot, *De Sacramentis*, t. 4[4], p. 49-51.

2. Alia est necessitas praecepti, alia medii. *Necessitas praecepti* scientes tantum obligat; *necessitas* autem *medii* ad omnes pertinet. Licet apud S. Thomam desit ipsum nomen, non deest res : docet enim, 2, 2 q. 2 a. 7 et 8, quaedam esse quae explicite credere sit de necessitate salutis apud omnes. Ipsum nomen medii ad salutem necessarii invenitur apud Melchiorem Cano. *Relectio de Paenitentia*, pars 5. Cf. L. Capéran, *Le Problème du salut des Infideles*, *Essai historique*, p. 268 n., Paris, 1912. — Ceterum, idem significat alio nomine S. Thomas, cum docet Baptismum esse simpliciter necessarium ad finem vitae aeternae, 3[a] q. 65, a 4. Ad indulgentiam autem Domini pertinet ut, cui desit inculpabiliter actus Baptismi, votum reputetur pro ipsa re. Hoc fundamentum doctrinae de supplementis Baptismi.

3. Baptismi necessitatem negarunt veteres haeretici : Caini nonnulli, teste Tertulliano, *B.*, 1; Manichaei, teste Augustino, *H.*, 46, *PL.*, 42, 38; Seleuciani, Hermiani, cf. Philastr., *H.*, 55, *PL.*, 12, 1169-1170; Augustinus, *H.*, 59, *PL.*, 42, 41-42; Archontici, de quibus Epiphanius, *H.*, 40, 2, *PG.*, 41, 680 D; alii quos Eleutherobaptistas appellat schema Tridentinum, *Acta*, ed. Goerres., t. 5, 837, 3. Ili advocabant *Mc.*, 1, 8; *Mt.*, 3,

11. Inter recentiores Baptismi aspernatores, computantur Quakers, extremo spiritualismo addicti. Eorum dogmata proposuit Robertus Barclay, *Theologiae vere christianae Apologia*[2], London, 1729; De Bapt., p. 341; cf. J. A. Moehler, *Symbolique*, trad. F. Lachat, t. 2, p. 235, Besançon, 1836.

Pelagiani necessitatem Baptismi admittebant cum quadam distinctione : fatebantur requiri ad ingressum regni caelorum, necessitate praecepti; negabant requiri ad vitam aeternam, necessitate medii. Cf. Augustinus, *Serm.*, 294 (A. D. 413), *PL.*, 38, 1335-1348; lege 1, 2, 2, 1336-7; *C. Iulian.*, 3, 3, 8, *PL.*, 44, 705. Discrimen autem illud regni caelorum et vitae aeternae, quod illi assumebant, nullum est, et ficticius locus quem assignabant vitae aeternae extra regnum caelorum degendae.

4. Baptismi aquae, seu fluminis, duo supplementa : Martyrium, seu *Baptismus sanguinis*, i. e. perpessio letalis cruciatus in odium fidei vel propter exercitium alicuius virtutis christianae inflicti, patienter tolerata; et actus caritatis perfectae, seu *Baptismus flaminis*. — Noli autem cogitare tria Sacramenta : nam tota traditio christiana, ex *Eph.*, 4, 5, asserit unum Baptismi Sacramentum, in aqua collatum; cuius est et imprimere characterem et iustificare hominem ex opere operato; atque adeo, si quis per Baptismum flaminis adeptus gratiam supervixerit, omnino debet baptizari in aqua, ut suscipiat characterem quo adhuc caret. Quapropter Baptismi supplementa metonymice tantum appellantur eodem nomine. S. Th., 3ª, q. 66, a. 11, ad 2ᵐ : « Sacramentum habet rationem signi; alia vero duo conveniunt cum Baptismo aquae non quidem quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum Baptismatis; et ideo non sunt sacramenta. »

Probatur thesis.

A. *Baptismus omnibus scientibus necessarius necessitate praecepti.*

Constat ex diserto Domini praecepto, *Mt.*, 28, 19; confirmatur ex Petro, *1 Pt.*, 1, 3; et Paulo, *Eph.*, 5, 26.

Id credibile facit tota historia evangelica. Missio in ipso Apostolorum nomine praesignatur. Cuius nominis 9 exempla evangelica : *Mt.*, 10, 2; *Mc.*, 6, 30; *Lc.*, 6, 13; 9, 10; 11, 49; 17, 5; 22, 14; 24, 10; *Io.*, 13, 16; cf *DA.*, art. *Apôtres* (Ba-

tiffol), ubi ostenditur id munus proprium esse christianae religionis. Prima quidem missio, *Mt.*, 10, 5-42, ad solum Israel spectabat; sed ex locis parallelis, *Mc.*, 6,6-11; *Lc.*, 9, 1-5, manifestum fit duas esse distinguendas partes in illa oratione Domini : unam de sola praesente missione, *Mt.*, 10, 5-16; alteram quae universim pateat, *Mt.*, 10, 17-42 (non obstante 25 b, quo significatur non omnes civitates Israel evangelizatum iri ante eversionem Ierusalem, neque omnes Iudaeos conversum iri ante ultimum iudicium; cf. *Rom.*, 11, 25-26. — De conversione Iudaeorum in fine temporum, lege Prat. *TP.*, t. 1[7], p. 317-321).

Ipse quidem Dominus se continuit intra Israel : *Mt.*, 15, 21-28; *Mc.*, 7, 24-29, de muliere chananaea. Sed hic locus nullam habet reprobationem Gentium a fide : laudatur mulier propter fidem, etiam extra Israel salvificam. Tantummodo significat Dominus quis sibi ordo in opere evangelizationis praefixus : prius filios, *Mc.*, 7, 27. Cf. *Mt.*, 1, 21; 4, 23; 10, 6; *Io.*, 10, 16; 11, 52; 12, 20-32; *Rom.*, 15, 8. Erga illam feminam prius durus, Dominus faciliorem se praebet centurioni Capharnaumitano, homini apud Iudaeos gratioso, *Mt.*, 8, 5-13; *Lc.*, 7, 4. 5. — Parabola nuptiarum significat Gentes vocatas loco Israel fastidientis. *Mt.*, 22. 9-10. Similiter parabola vinitorum. *Mt.*, 21, 40-41. — Cf. *Gal.*, 6, 15.

Praedicatio Evangelii ad omnes Gentes magis declaratur sermone de adventu Domini et fine mundi, *Mt.*, 24, 14; *Mc.*, 13, 10; *Lc.*, 21, 24. Solum mandatum differtur, quod dabitur post resurrectionem. Confirm . *Mt.*, 26, 13; *Mc.*, 14, 9. — Ipsummet praeludium missionis universalis habes. *Mt.*, 20,28; *Mc.*, 10, 45; cf. *Io.*, 12, 20. 32-33. — Accedit mandatum Domini redivivi, apud omnes evangelistas : *Mt.*, 28, 19; *Mc.*, 16. 16; *Lc.*, 24, 46-47 et *Act.*, 1, 8; *Io.*, 20, 21. Haec partim in Galilaea dicta sunt, partim Hierosolymis, partim ad utrumque locum trahi possunt.

Πάντα τὰ ἔθνη nullam admittit necessariam exceptionem neque ethnicorum neque ipsius Israel; cf. *Mt.*, 10, 23; 19, 28; 22, 9-10; 23, 34-35; 24, 47. Quanquam ex usu biblico constat significari posse gentes excluso Israel; cf. *Ex.*, 33, 16; *Dt.*, 2, 25; 4, 27; 28. 10.64. Sed gentes non excluso Israel significantur, *Gen.*, 17, 4. 5; 18, 18; 22, 18; 26, 24; 48, 19; et ita in sermone ipsius Domini, *Mt.*, 24. 9. 14; 25, 32. Immerito obicitur *Act.*,

13, 46; 14, 2; 21, 25; *Rom.*, 2, 14; 9, 30; *1 Cor.*, 12, 2; *Eph.*, 2, 11; 3, 1. Nam ἔθνος potest dici de qualibet gente ac de ipso Israel, *Lc.*, 7, 5; 23, 2; *Io.*, 11, 48. 50. 51. 52; *Act.*, 10, 22; 24, 3. 10. 17; 26, 4; 28, 9. Cf. Meinertz, *Jesus und die Heidenmission*, Münster i. W., 1908.

At Harnack negavit Christum de evangelizandis Gentibus quidquam praecepisse aut etiam intendisse. *Mission und Ausbreitung des Christentums*[4], c. 4, Leipzig, 1923; *L'essence du Christianisme*, tr. fr., 1907, p. 214-217; totum imputat Paulo. F. Spitta, inter Meinertz et Harnack medius, asserit Iesum evangelizandas Gentes intendisse; negat praecepisse. *Jesus und die Heidenmissionen*, Giessen, 1909. Haec non ex sincera interpretatione monumentorum historicorum, sed ex praeiudicio Protestantismi. Non ita sane iudicavit vetus Ecclesia, temporibus evangelicis proxima.

Praesto sunt testimonia Patrum, etiam illorum qui aliquando imminuunt necessitatem Baptismi aquae. Iustinus, *1 Ap.*, 53, de Iudaeis et Samaritanis, *PG.*, 6, 405. — Tertullianus, *B.*, 13. — *Anonymus De Rebapt.*, 6. 7. 15. — Exstant crebrae admonitiones Patrum adversus differentes Baptismum ac de periculo Baptismi in extremis suscepti. Basilius, *H.*, 13, *PG.*, 31, 423-444; Gregorius Naz., *Or.*, 40, 23-24, *PG.*, 36, 389 A-392 C : Δεινὸν ὑστεροβουλία; Gregorius Nyss., *PG.*, 46, 424 C-425 B. 428. — Chrysost., *Ad illum. Catech.*, 1, 1, *PG.*, 49, 224-225. — Hieronymus (ipse adultus baptizatus), *Ep.*, 107, 6, *PL.*, 22, 873. — Ambrosius, *De Abraham*, *L.*, 2, 80, *PL.*, 14, 495 AB. — Augustinus, *In Io., Tr.*, 13, 7, *PL.*, 35, 1496.

B. *Baptismus omnibus necessarius necessitate medii, in re aut in voto.*

Prob. I. *Scriptura.* — *Io.*, 3, 5, proponitur condicio sine qua nemo ingrediatur regnum Dei. Hoc dictum saepe coniungunt Patres cum *Mt.*, 28, 19; *Mc.*, 16, 16; et in eo maxime fundant necessitatem Baptismi ad salutem.

Idem constat ex Apostolo, *Rom.*, 10, 17. 18; *Eph.*, 5, 26; *Tit.*, 3, 5.

Etiam *Io.*, 6, 53-54 saepe adhibitum est ad statuendam necessitatem Baptismi (non tantum Eucharistiae). Argumenti auctor, ut videtur, Augustinus. Nam cum Pelagiani faterentur requiri Baptismum ad regnum caelorum, negarent requiri ad

vitam aeternam, Augustinus coepit argumentari ad homines; ut everteret distinctionem regni caelorum et vitae aeternae. Usus est autem argumento a fortiori. Nam ex dictis Domini, *Io.*, 6, 53-54, nemo habet vitam nisi manducaverit carnem ipsius et biberit ipsius sanguinem. Porro caro et sanguis Domini non traditur ab Ecclesia nisi baptizato. Ergo. a fortiori, non baptizatus non potest habere vitam. — Sed occurrit incommodum : nam argumentum videtur aut nimis probare aut nimis assumere, cum necessitatem Baptismi fundat in necessitate ipsius Eucharistiae. Nimis probat, si probat Baptismum minime posse suppleri. Nimis assumit, si assumit eandem esse necessitatem Baptismi et Eucharistiae. Si ipsa Eucharistia statuatur necessaria necessitate medii, quid de infantibus, qui moriuntur cum solo Baptismo sine Eucharistia ? — Illud incommodum Augustinus re vera vitavit. Nam plane scit non eandem esse necessitatem Baptismi et Eucharistiae. Requiritur Baptismus ad incohationem vitae spiritualis; continet autem votum saltem implicitum Eucharistiae, prout requirit fides Ecclesiae, in qua infans baptizatur. Eucharistia autem requiritur aut in re aut in voto, prout dispensari solet ab Ecclesia; non quidem ad incohationem vitae spiritualis, sed ad eius augmentum. Etenim per Baptismum homo Christo incorporatur; esse autem de corpore Christi est ipsa res Sacramenti Eucharistiae; quae gratia per se quidem augetur in susceptione sacramenti, sed per accidens haberi potest sine Sacramento in re suscepto, et re vera habetur a parvulis baptizatis, cum Baptismus ex natura sua ad Eucharistiam ordinetur. Haec cum probe teneat Augustinus, negandum est illum simpliciter fundare necessitatem Baptismi in necessitate Eucharistiae : sed, argumento ad homines usus, ostendit Baptismum per se requiri ad vitam aeternam, et prius quidem quam ipsam Eucharistiam; quanquam per accidens Baptismus in voto potest esse pro Baptismo in re, sicut etiam Eucharistia in voto implicito potest esse pro Eucharistia in re; quod plane scit Augustinus. — Cf. *Pecc. m. r.*, 1, 20, 26-28; 24, 34; 3, 4. 7-8; *PL.*, 44, 123-125; 128-129; 189-190; *Ep.*, 186, 8, 29, *PL.*, 33, 826; *C. duas Epp. Pelag.*, 1, 22, 40; 2, 4, 7, *PL.*, 44, 570.576; *C. Iulian.*, 1, 4, 13; 3, 1, 4; 3, 12, 25, *PL.*, 44, 648.703.715; *Op. imp. c. Iulian.*, 2, 30; 3, 44, *PL.*, 45, 1154.1268. Similiter Innocentius I, *Ep. inter*

augustinianas 182, 5, *PL.*, 33, 785 (verba Innocentii, anno 417 scripta, videntur originem ducere a sententia ab Augustino iam anno 412 saepe expressa ; non v. v.). — Fulgentius Ruspensis, *Ep.*, 12, 11, 24-26, *PL.*, 65, 390-392. — Paschas. Radbertus, *De corp. et sang. Domini,* 19, 4, *PL.,* 120, 1328 ; 21, 3, 1335 B. — His consonat S. Thomas, 3ª q. 73 a. 3 : « Utrum Eucharistia sit de necessitate salutis. — Rdq... perceptio Baptismi est necessaria ad incohandam spiritualem vitam, perceptio autem Eucharistiae est necessaria ad consummandam ipsam, non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut et finis habetur in desiderio et intentione... » — Quae autem affert ibid., ad 1ᵐ, ex « Aug. *Ep. ad Bonifacium* », noli quaerere in *Ep.*, 98 (ad Bonifacium episcopum Cataquensem), neque in *Epp.*, 185.189. 220 (*ad Bonifacium comitem*) ; sed in *Libris contra duas epistulas Pelagianorum,* qui inscripti sunt Bonifacio Pontifici Romano (418-422), *PL.*, 44.

Ex NT, duabus de causis requiritur Baptismus : 1) ad accipiendam remissionem peccatorum et donum Spiritus sancti, *Act.*, 2, 38 ; 2) ut homo aggregetur Ecclesiae, *Act.*, 10, 47.

II. *Ex Patribus.* — Patres antiqui excusarunt eos ad quos praedicatio Evangelii non pervenisset. Hermas, *Vis.*, 5, 7, ultionem Domini minatur iis dumtaxat qui, cum audierint, noluerint converti ; Iustinus, 1 *Ap.*, 53, *PG.*, 6, 405, Iudaeis et Samaritanis. Cf. Clement. Al., *Str.*, 2, 6, *PG.*, 8, 960-961, Stählin, p. 126, 8-127, 7. Augustinus, *Ep. c. Donat.*, 16, 43, *PL.*, 43, 424 ; *De nat. et gr.*, 2, 2, *PL.*, 44, 249 (recitato *Rom.*, 10, 14-17 ; *Ps.*, 18, 5) : « Sed antequam hoc inciperet fieri, antequam denique ad fines totius orbis terrae praedicatio ipsa perveniat ; quoniam non desunt adhuc ultimae gentes, licet, ut perhibetur, paucissimae, quibus hoc nondum fuerit praedicatum ; quid faciet humana natura ?... » *Ep.,* 199, 15, 46 (scripta A. D. 419), *PL.*, 33, 922. — Bernardus, *Ad Hugonem Victorinum, Ep.*, 2, 6, *PL.*, 182, 1035 A.

Sed mature sibi persuaserunt neminem iam superesse ad quem praedicatio Evangelii non pervenisset. Ita iam Origenes, *In Rom., L.*, 8, 12, *PG.*, 14, 1197-1198 A (caecitas Israel, plenitudo Gentium) ; Ioannes Chrysost., *In Io., H.*, 28, 2, *PG.*, 59, 163 ; Cyrillus Alex., *In Io.*, (15, 22), *L.*, 10, *PG.*,

74, 409 AB; Ps. Athanasius, *Qq. ad Antiochum,* 101, *PG.*, 28, 660 C.

Eiusdem persuasionis testis Ioannes Diaconus, *Vita S. Gregorii Papae,* 2, 44, *PL.*, 75, 104-106 (de Traiano imperatore, Gregorii precibus e cruciatu gehennae liberato); *Ps. Cyprianus,* seu scriptor anonymus *Libri de XII abusivis saeculi* (in Hibernia circ. ann. 630-700), 12, p. 172, 16-173, 2; Hugo de S. Victore, *De Sacr. Christ. fid.*, 2, 6, 5, *PL.*, 176, 451 AB (recitato *Mt.*, 28, 19) : « Ubi quidem generalis institutio facta est, quae ex eo unumquemque debitorem habuit, quod ad ipsum praedicantibus Apostolis nuntiis verbi praeceptum institutionis pervenit. Qui autem interim longe positi, aut prope in occulto constituti, nondum cognita institutione divina forte ab hac vita subducti sunt, hoc de ipsis mihi sentiendum videtur quod et de illis qui ante ipsam institutionem sive in Lege fuerunt, quia quod illis fecerunt tempora, hoc istis operata est absentia. Si quis autem pertinax esse velit et adhuc huiusmodi aliquos in ignotis regionibus et remotis terrarum sedibus degere contendat, qui forte mandatum divinum de percipiendo baptismatis sacramento non acceperint, ego vel neminem talem esse vel, si forte aliquis est, si eius culpa non obstitisset, audire et scire potuisse ac debuisse sine cunctatione affirmo, maxime cum Scriptura evidenter clamet (*Ps.*, 18, 5) : In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum. »

Qua in re, secerni oportet ab universa causa generis humani causam singulorum hominum. Augustinus, *Div. qq.* 83, 44, *PL.*, 40, 28 : « Aliud enim est quod divina Providentia quasi privatim cum singulis agit, aliud quod generi universo tanquam publice consulit. » Distinctius, *De vera relig.*, 25, 46, *PL.*, 34, 142. — Ad singulos homines quod attinet, post coeptam die Pentecostes promulgationem Evangelii, necessitas Baptismi tum urgere coepit quando ad unumquemque pervenit notitia Evangelii. Ad universum genus humanum quod attinet, tempus accurate definiri nequit quo antiqua auxilia, hominibus ante adventum Christi parata, vim suam amiserunt et lex evangelica fecit Baptismum omnibus necessarium necessitate medii. Ante saec. XVI, iam communius docebant theologi illud tempus iamdudum advenisse. Cf. Pesch, *Prael. Dogm.*, t. 6, § 417. Nunc autem communius distinguunt condi-

cionem adultorum et infantium. Adultos negant salvos esse posse sine fide implicita Redemptoris; ad infantes quod attinet, statuunt in unaquaque regione antiqua auxilia tum demum abolita esse cum in illa regione promulgatio Evangelii potuit censeri moraliter facta. Unde sequitur in illis regionibus quae adhuc carent promulgatione Evangelii nullam intervenisse de infantibus mutationem : non enim videtur, pertinere ad Dei benignitatem ut condicio illorum infantium per adventum Domini facta sit peior. Cf. L. Capéran, *EII.*, p. 258-272; 459-469; W. Stockums, *Das Los der ohne Die Taufe sterbenden Kinder,* p. 49-64, Freiburg i. B., 1923. Ceterum, cf. infr., Schol. II et III.

De Sacramento naturae, omnibus hominibus ante revelationem VT et NT parato, cf. Augustinus, *Ep.*, 187, 11, 34 (*Ad Dardanum*), *PL.*, 33, 845; S. Thomas, 3^a q. 60 a. 5 ad 3^m; q. 61 a. 3 ad 2^m; q. 70 a. 2 ad 1^m; *In 4 d.*, 1 q. 1 a. 2 qc. 3.

III. *Documentis Ecclesiae.* — Recole omnia documenta allata in thesi VIII. Praeterea :

Innocentius III, *Ep. Maiores, Ad Ymbertum Arelatensem* (1201), *DB.*, 411 (342).

Conc. Florentinum, *Ad Armenos* (1439), *DB.*, 696 (591).

Conc. Tridentinum, s. 6, c. 4.6.7, *DB.*, 796 (678) : 798 (680); 799 (681); s. 7, *De Bapt.*, can. 5, *DB.*, 861 (742).

Graviter oneratur conscientia parentum praescripto *CIC.*, 770 : Infantes quam primum baptizentur ».

IV. *Ratione theologica.* — Vide quae theologi disserere solent in notum axioma : « Extra Ecclesiam nulla salus ». Dublanchy, Bar-le-Duc, 1895 ; id., *DTC.*, art. *Eglise,* 2163-5; Bainvel, « *Hors de l'Église, pas de salut* », Paris, 1913; id., *De Ecclesia Christi,* Paris 1925; Hugon, *Hors de l'Eglise point de salut,* 1907; ed.^{2}, 1914; id., *Rev. Thom.*, 1914, p. 87-97.

C. *Baptismi supplementa martyrium et caritas.*

1° *Martyrium.* — Eius excellentia multis NT locis mire commendatur, ita ut dubitari non possit quin, qui martyres iure appellantur, sint amici Dei. *Mt.*, 5, 10-12; 10, 16-22. 32... 39; 16, 25-26; 20, 22-23; *Mc.*, 10, 38-39; *Lc.*, 12, 50; *Io.*, 12, 25; 15, 13; *Act.*, 21, 11-14 (Agabi de Paulo vaticinium); *Rom.*, 5, 3-5; 8, 17-18. 35-39; 2 *Cor.*, 4, 17; 12, 10; *Phil.*, 1, 29-30;

2, 17; 2 *Tim.*, 4, 6; 1 *Pt.*, 2, 21; 4, 1.13; 1 *Io.*, 3, 16; 5, 6; *Ap.*, 2, 10; 6, 9-11; 7, 13-15; 17, 6... — Horum locorum plerique ad baptizatos spectant; sed Ecclesia semper intellexit, ubi voluntas Baptismi non defuerit, martyres Christi baptizari suo sanguine.

Patrum perpetua traditio martyrum triumphum celebrat. Insignis locus Ignatii martyris, *Rom.*, maxime 2-6. — *Martyrium Polycarpi*, 18, 3, diem martyrio sacram appellat ἡμέραν γενέθλιον. — Hermas, *Vis.*, 3, 1,9; 2, 1; *Sim.*, 9, 28, 1-8 : eiusdem pretii ἡ σφραγίς et τὸ πάθος ἕνεκα τοῦ ὀνόματος. — Irenaeus, *H.*, 3, 16, 4, *PG.*, 7, 924 A, de pueris pro Christo interfectis : « Propter hoc et pueros eripiebat qui erant in domo David, bene sortiti illo tempore nasci, ut eos praemitteret in suum regnum ; ipse infans cum esset infantes hominum martyres parans, propter Christum, qui in Bethleem natus est Iudae in civitate David, interfectos secundum Scripturas. » *H.*, 3, 18, 4, *PG.*, 7, 935 A. — De iisdem infantibus, cf. Cyprianum, *Ep.*, 58, 6, p. 661, 21 : « Christi nativitas a martyriis infantium statim coepit. » Optatum, *Serm. in natali SS. Innocentium qui pro Domino occisi sunt*, ed. A. Wilmart, *Rev. Sc. relig.*, 1922, p. 282-288 ; Augustinum, *Ep.*, 166, 7, 20, *PL.*, 33, 729 ; *Serm.*, 373, 3, 3, *PL.*, 39, 1665; Petrum Chrysologum, *Serm.*, 152-153, *PL.*, 52, 604-608; — Epiphanium, *H.*, 67, 4, *PG.*, 42, 177 BC. Unde S. Thomas, 2, 2, q. 124 a. 1, ad 1^{m} : « ... Martyrii gloriam, quam in aliis propria voluntas meretur, illi parvuli occisi per Dei gratiam sunt assecuti. Nam effusio sanguinis propter Christum vicem gerit baptismatis. » Cf. 3^{a} q. 36 a. 2 ad 3^{m}. — Ne tamen in hac re excedas sensum Ecclesiae, animadverte Benedictum XIV censuisse non statim in sanctorum numero habendos esse pueros « non voluntate et opere, sed solo opere martyres ». Cf. in *DA.*, art. *Juifs et Chrétiens* (F. Vernet), col. 1710-1.

Tertullianus, *Ad Mart.*, 1; *B.*, 16; *Pat.*, 13; *An.*, 55; *Res.* c., 43.52; *Scorp.*, passim, maxime 6-12; *Pud.*, 9.22 (dubitanter : montanista insectatur martyres catholicos.); cf. d'Alès, *Théol. de Tert.*, p. 32.33. 131. 330. 429-433.437. — *Passio Perpetuae*, *PL.*, 3, p. 28 sqq., 50-55-56. — Cyprianus, ipse martyr, *Ad Fortunatum de exhortatione martyrii, praef.*, 4, p. 319, 3-11, et passim; *Cath. Eccl. un.*, 14,

p. 222, 6-9, illud demum martyrium agnoscit quod intra Ecclesiam toleretur. *Epp.*, 6; 9; 10, 4, p. 492, 15; 493, 18; 22, 2, p. 534, 18; 27, 1, p. 541, 4; 58, 6, p. 661, 21 (de Innocentibus); 73, 22, p. 795, 15-796, 7, ait catechumenos martyres « non privari baptismi sacramento, utpote qui baptizantur gloriosissimo et maximo sanguinis baptismo » : verissimum est, si tamen accipias nomen « Sacramenti » non technice, sed ut oratorie positum. — Pontius, *Vita Cypriani,* 16-19, p. CVII-CX. — *Acta (proconsularia) Cypriani,* 5, p. CXIII. — De his omnibus, cf. d'Alès, *Théologie de S. Cyprien,* p. 360-379. — *Anonymus de Rebapt.*, 2, fin., p. 72, 26-29; 14, p. 86, 24-87, 31; 15, p. 87, 32-88, 7; 18, p. 91, 28-31. — Ps. Cyprianus, *De laude martyrii,* 23, p. 45, 9-46, 2 (hunc librum Pontio diacono vindicavimus, *RSR.*, 1918, p. 319-378). — *Ps. Cyprianus, De sing. cler.*, 34, p. 210, 8-12.

N. B. Noli huc adducere opus pseudocyprianicum *de duplici martyrio.* Opus iamdiu suspectum propter ea quae leguntur 27, p. 238, 29 : « Si quis miles iuratus in verba Caesaris profugeret ad Turcam... », fraudi Erasmi imputandum esse docuit Fr. Lezius, *Neue Jahrb. für deutsche Theologie*, 4, 1895, p. 95-110; 184-243. Cf. Bardenhewer, *Patrologie* [3], § 51, 6, p. 176; *GAKL*, t. 2, p. 451.

Clemens Alex., *Str.*, 4, passim. — Origenes, *Ad Martyr. exhort.*, passim, maxime 30.37.49.50; *In Lib. Iudic., H.*, 8, 2, *PG.*, 12, 980-1.

Cyrillus Hier., *Catech.*, 3, 10; 13, 21, *PG.*, 33, 440 BC; 800 A. — Basilius, *De Spir.* S., 15, 36, *PG.*, 32, 132 D. — Gregorius Naz., *Or.*, 39, 17, *PG.*, 36, 353 C-356 A. Nullum martyrium sine fide Christi, etiam ante Christum, *Or.*, 15, 1, *In Macchab., PG.*, 35. 912; cf. *Brev. rom.*, in 1 Aug., 3 noct., lect. 3. — Ioannes Chrys., *In S. Lucianum mart., H.*, 2; *PG.*, 50, 522; *In Macch., H.*, 2. 2, *PG.*, 50, 625. — *Constt. Ap.*, 5, 6, 8, ed. Funk, p. 249, 1-6. — *Canon Hippolyt.*, 101. — Damascenus, *FO.*, 4, 9, *PG.*, 94, 1124, octo recenset Baptismata; in illis martyrium, 8° loco.

Hilarius, *In Ps.*, 118, litt., 3, 5, *PL.*, 9, 519 B. — Rufinus, *In Symb. Ap.*, 23, *PL.*, 21, 361 C. — Augustinus, *Serm.*, 159, 1, *PL.*, 38, 868 : « Perfectio in hac vita nonnulla est, ad quam sancti martyres pervenerunt. Ideoque habet ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum martyres eo loco reci-

tantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur; pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Iniuria enim est pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. » *BcD.*, 4, 21, 28-22, 30, *PL.*, 43, 172-4; *Ep.*, 265, 4, *PL.*, 33, 1087; *CD.*, 13, 7, *PL.*, 41, 381; *De an. et eius orig.*, 1, 9, 10. 11, *PL.*, 44, 480. *De infantibus,* cf. supra. — Gennadius, *Eccl. Dogm.*, 74, *PL.*, 58, 997CD. — Hugo Victor., *Sacr. chr. fid.*, 2, 6, 7, *PL.*, 176, 452 CD.

Summam doctrinae exhibet S. Thomas, 3ª q. 66 a. 11 : « Utrum convenienter describantur tria baptismata. — Rdq... baptismus aquae efficaciam habet a passione Christi, cui aliquis configuratur per baptismum, et ulterius, sicut a prima Causa, a Spiritu Sancto. Licet autem effectus dependeat a prima Causa, Causa tamen superexcedit effectum, nec dependet ab effectu. Et ideo, praeter baptismum aquae, potest aliquis consequi sacramenti effectum ex passione Christi, inquantum quis ei conformatur pro Christo patiendo... » *Ib.*, a. 12 : « Utrum baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata. — Rdq... effusio sanguinis et operatio interior Spiritus Sancti dicuntur baptismata, inquantum efficiunt effectum baptismi aquae. Baptismus autem aquae efficaciam habet a passione Christi et a Spiritu Sancto... Quae quidem duae causae operantur in quolibet horum trium baptismatum, excellentissime tamen in baptismo sanguinis : nam passio Christi operatur quidem in baptismo aquae per quandam figuralem repraesentationem; in baptismo autem flaminis vel paenitentiae, per quandam affectionem; sed in baptismo sanguinis per imitationem operis. » Cf. q. 87 a. 1 ad 2ᵐ : « Passio pro Christo suscepta obtinet vim baptismi; et ideo purgat ab omni culpa et veniali et mortali, nisi actualiter voluntatem peccato invenerit inhaerentem. » Cf. 2, 2 q. 124 a. 1 ad 1ᵐ; *In 4 d.*, 4 q. 3 a. 3 qc. 3 et 4. — Ex quibus merito colliges martyrium iustificare hominem non modo ex opere operantis, i. e. vi caritatis, sed etiam quodam modo ex opere operato, i. e. vi configurationis actualis cum passione Christi. Ita Suaresius, *Disp.*, 29, s. 1-3; Bellarminus, *De Bapt.*, c. 6; Toletus, *In* 3ᵃᵐ q. 66 a. 2. — Cf. Cappello, *De Sacramentis*, t. 1, n. 125, p. 90; Taurini, 1921.

De tota quaestione, cf. Ildefonsus de Torres, S. I., *De inclyti agone martyrii,* Coloniae, 1735, fol. — *DA.*, art.

Martyre (P. Allard). — M. Viller, *Martyre et Perfection,* in *RAM.*, 1924. — H. Delehaye, *Sanctus* c. 2, Bruxelles, 1927.

2° *Caritas.* — Ἀγάπη, vox proprie biblica (ἀγαπᾶν autem inde ab Homero), legitur apud LXX pro hebr. *aahbah, Cant.*, 2, 4. 5. 7; 3, 5. 10; 5, 8; 7, 6; 8, 4. 7; *Ier.*, 2, 2; *Eccl.*, 9, 1.6; praeterea, *Sap.*, 3, 9; 6, 19. In NT, *Mt.*, 24, 12 (*Mc.*, 10, 21, ἀγαπᾶν); *Lc.*, 11, 42; *Io.*, 5, 42; 13, (34), 35; (14, 21); 15, (9). 10. (12). 13; 17, 26; *Rom.*, 5, 8; 8, (28). 35. 39; 1 *Cor.*, 13, 1. 3.13; 1 *Tim.*, 1, 5; 1 *Pt.*, 4, 8; *1 Io.*, 4, 7-8; *2 Io.*, 6.

Caritas theologica definitur (2, 2 q. 17 a. 8) amor « quo quis inhaeret Deo secundum seipsum », posthabito commodo ipsius amantis. Secundum sententiam communem theologorum, omnis et solus actus caritatis theologicae iustificat hominem extra Sacramentum. Hinc obtinet vim Baptismi, cuius votum aut explicitum aut implicitum continetur in actu caritatis ante Baptismum elicito. Probatur :

I. *Scriptura.* — 1 *Sam.*, 16, 7 : « Dominus autem intuetur cor. » — *Prov.*, 8, 17 : « Ego diligentes me diligo. » *Lc.*, 10, 27-28; *Io.*, 14, 21; 1 *Io.*, 4, 7, etc., *Rom.*, 2, 29.

Nomen ipsum « Baptismi flaminis » suggeritur *Mt.*, 3, 11; *Mc.*, 1, 8; *Lc.*, 3, 16; *Io.*, 1, 33; 3, 8; *Act.*, 1, 5; 10, 44-47; 11, 16. Et operatio Spiritus apparet *Act.*, 10, 44 sqq., in Cornelio centurione et domo eius, ante Baptismum aquae.

II. *Patribus.* — Quaestio late patet, si quidem agitur de via salutis quae sola patuit ac patet innumeris hominibus, Baptismo aquae destitutis, longe maiori parti humani generis. Quod Patres intellexerunt. Cum autem accessus ad Deum duas requirat praeparationes, unam intellectus per fidem, alteram voluntatis per caritatem, Patres plerique magis attenderunt praeparationem intellectus, quae natura prior est, iuxta *Hb.*, 11. Non tamen neglexerunt praeparationem voluntatis ; iam apud Patres antiquos, apparent semina doctrina quae ab Ambrosio et Augustino ad maturitatem perducetur.

Hermas (?), *Vis.*, 3, 7, 6. Cf. d'Alès, *Edit de Calliste,* p. 57-64, Paris, 1914.

Tertullianus, in opus operantis etiam plus aequo intentus, opus operatum Sacramenti quodammodo parvi pendit. *B.*, 18, fin. : « Si qui pondus intellegant baptismi, magis timebunt consecutionem quam dilationem : fides integra secura est de

salute. » *Praescr.*, 4 : « Si vero memores dominicarum et apostolicarum denuntiationum in fide integra steterint, credo, de venia periclitabuntur ! » Unde colligit Baptismum sine periculo differri posse ; contra sensum communem Ecclesiae. « Fidem integram » autem intellegit cum obiective tum subiective plenam ; cf. dicta supra, thes. IX, sub A, ad auctoritates Cypriani, p. 105.

Cyprianus, *Mortal.*, 17, p. 307, 18-308, 4 ; *Ad Fortun.*, 12, p. 345, 9-13 ; *Epp.*, 10, 5, p. 494, 13 sqq. ; 12, 1, p. 502, 18-503, 13 ; 73, 22, p. 796, 3-7 (latro in cruce) ; 73, 23, p. 796, 12-17. — *Anonymus Rebapt.*, 5, p. 75, 31 ; 6, p. 77 ; 9, p. 81, 16 ; 10, p. 82, 14-16 ; 14, p. 86, 30. — *Ps. Cyprianus, De laude martyrii*, 2, p. 27, 15-18. — *Passio SS. Montani et Lucii*, ed. Franchi de 'Cavalieri, p. 72, 3.

Clemens Al., *Qds.*, 38, *PG.*, 9, 644 B, ed. Stählin, p. 185, 36 (interpr. 1 *Cor.*, 13, 4. 6-8. 13 . — Origenes, *In Lev.*, *H.*, 9, 5, *PG.*, 12, 514 ; *In Rom.*, 5, 9, *PG.*, 14, 1044 C-1045 B (latro in cruce).

Clementinae Homiliae, 13, 20, *PG.*, 2, 344.

Cyrillus Hier., *Cat.*, 3, 4.10, *PG.*, 33. 432. 440, videri potest contrarius Baptismo flaminis. Vide tamen *Cat.*, 13, 31, 809 (latro in cruce).

Gregorius Naz., quid docuerit parum liquet. *Or.*, 39, 17, *PG.*, 36, 353C-356A. *Or.*, 40, 23, 389 C, non adversatur Baptismo flaminis, sed reprehendit procrastinantes et amorem vitae liberioris excusatione falsa tegentes.

Ephraem, *De Paenit.*, Opp., ed. Romae, *GL.*, t. 3, p. 200 E (latro confessus verbo salvatur).

Ioannes Chrys., *In S. Romanum martyrem*, *H.*, 1, 1, *PG.*, 50, 607 (interpretatur 1 *Cor.*, caritatem ipsi martyrio praefert) ; *In Gen.*, *H.*, 7, 4, *PG.*, 54, 613 (latro).

Canones Hippolyti, 63. 64.

Ambrosius, *De obitu Valentiniani* († 392), *PL.*, 16, 1357-1384. Maxime 51, 1374 BC : « Sed audio vos dolere quod non acceperit sacramenta baptismatis. Dicite nobis, quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio ? Atqui etiam dudum hoc voti habuit, ut et antequam in Italiam venisset initiaretur, et proxime baptizari se a me velle significavit ; et ideo prae ceteris causis me accersendum putavit. Non habet ergo gratiam quam desideravit ? non habet quam poposcit ? Certe

quia poposcit, accepit. Et unde illud est : Iustus, quacumque morte praeventus fuerit, anima eius in requie erit ? » — 53, 1375A : « Aut si, quia solemniter non sunt celebrata mysteria, hoc movet, ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronentur : non enim coronantur si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, et hunc sua pietas abluit et voluntas. » — 75, 1380C-1381A.

Augustinus, *De div. Qq.* 83, 62 (A. D. 394), *PL.*, 40, 53 : « Cornelius et qui cum eo ex Gentibus crediderant, Spiritum Sanctum etiam prius quam baptizarentur acceperunt; non tamen video quomodo et ille latro sine Spiritu Sancto dicere potuit (*Lc.*, 23, 42).. » Iterum *BcD.*, 4, 21, 28-22, 29 (A. D. 400), *PL.*, 43, 172-174 (Cornelius, latro). Hinc tempera quae leguntur *In Io., Tr.*, 13, 7 (A. D. 416, 7), *PL.*, 35, 1496 : « Ne quis arrogans quod habeat abundantiam alicuius gratiae, dedignetur baptizari baptismo Domini. Quantumcumque enim catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suae portat : non ei dimittitur nisi cum venerit ad baptismum. » *Div. Qq. ad Simplicianum*, 1, 2, 2 (A. D. 397), *PL.*, 40, 112 : « In quibusdam tanta est gratia fidei quanta non sufficit ad obtinendum regnum caelorum ; sicut in catechumenis, sicut in ipso Cornelio antequam sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiae. » Ceterum, ait, *Serm.*, 35, 3, 5, *PL.*, 38, 211 : « Deum non vides ? Ama, et habes. » *Serm.*, 99, *De remissione peccatorum, contra Donatistas, PL.*, 38, 595-602 ; attende maxime 10, 10, 600 : « Qui dimittit per hominem, potest dimittere et praeter hominem. Neque enim minus idoneus est per se dare, qui potest per alium dare. » *Qq. in Heptateuch.*, 3, 84 (A. D. 419), *PL.*, 34, 712-713 (de Cornelio). — Fervente autem controversia Pelagiana, coepit Augustinus laborare aliquo scrupulo de latrone. *De anima et eius origine* (A. D. 419-420), 1, 9, 11, *PL.*, 44, 480 : « Latro ille, non ante crucem Domini sectator sed in cruce confessor, de quo nonnunquam praeiudicium captatur, sive tentatur, contra baptismi sacramentum, a Cypriano sancto inter martyres computatur qui suo sanguine baptizantur, quod plerisque non baptizatis fervente persecutione provenit... Huc accedit quia non incredibiliter dicitur latronem, qui tunc credidit iuxta Dominum crucifixum, aqua illa quae de vulnere lateris eius emicuit, tanquam sacratissimo baptismo fuisse perfusum. » (!) Iterum, 3, 9, 12, 516 : « Latro ille,

quamvis potuerit iudicio divino inter eos deputari qui martyrii confessione purgantur, tamen etiam utrum non fuerit baptizatus ignoras... » Unde in *Retract.* (A. D. 426/7), 1, 26, *PL.*, 32, 627 : « Quod dixi... hoc quidem et alios ante nos rectores sanctae Ecclesiae posuisse in suis litteris invenimus ; sed quibus documentis satis possit ostendi quod non fuerit baptizatus ille latro, ignoro. De qua re in posterioribus quibusdam opusculis nostris diligenter disputatum est, maxime in eo quod ad Vincentium Victorem de animae origine scripsimus. » Iterum, 2, 18, 638; 2, 55, 3, 653.

Ad latronem quod attinet, animadverte eius causam bifariam a Patribus tractari : aut ita ut reducatur ad Baptismum sanguinis (ita Origenes, Cyprianus, et ex parte Augustinus) ; aut ita ut ad Baptismum flaminis magis sermo dirigatur (ita Ephraem, Cyrillus Hier., Chrysostomus, et ex parte etiam Augustinus iunior).

Petrus Chrysologus, *Serm.*, 94, *PL.*, 52, 466 A : « Absolvi vis? Ama. Caritas cooperit multitudinem peccatorum. »

Gregorius M., *In Evang., H.*, 33, 4, *PL.*, 76, 1241 CD.

III. *Documentis Ecclesiae.* — Innocentius II (1130-1143), *Ad episcopum Cremonensem, de presbytero non baptizato, DB.*, 388 (343), ex *Corp. Iuris, Decr. Gregor.*, 3, 43, 2 (locus Augustini, qui *CD.*, 8 assignatur, invenitur *BcD.*, 4, 22, 29, *PL.*, 43, 173).

Innocentius III, *Ad Bertoldum Metensem episcopum* (28 aug. 1206), *DB.*, 413 (344), ex *Corp. Iuris Decr. Gregor.*, 3, 42, 4 (ubi vide contextum), de quodam Iudaeo.

Conc. Tridentinum, s. 6 c. 4, *DB.*, 796 (678) ; s. 7, *De Sacram.*, can. 4, *DB.*, 847 (729) ; s. 14, c. 4 (de contritione), *DB.*, 898 (778).

Pius V, *Errores Baii damnati* (1 oct. 1567), 31.32.33.69.70. 71, *DB.*, 1031-3 (911-3) ; 1069-1071 (949-951).

Cf. *Schema reformatum Constitutionis dogmaticae de doctrina catholica,* Concilio Vaticano destinatum, c. 5 n. 6, *Coll. Lac.*, t. 7, p. 565 a.

IV. *Ratione theologica.* — Ex doctoribus medii aevi, fere unus invenitur Abaelardus, qui reiciat Baptismum flaminis. *In Rom.*, *L.*, 2 c. 4, *PL.*, 178, 845 D ; *Theologia christiana*, *L.*, 2, ib., 1205 A. Cui resistit S. Bernardus, *Ep. ad. Hugonem Victor.*, 77, 8, *PL.*, 182, 1036 : « Ab his duabus columnis (Ambro-

sio et Augustino) difficile avellor; cum his, inquam, aut errare aut sapere me fateor, credens ex ipsa sola fide posse hominem salvari cum desiderio percipiendi sacramenti. » Similiter Hugo Victorinus, *De Sacr. chr. fid.*, 2, 6, 7, *PL.*, 176, 453 BC. Richardus Victor., *De potestate ligandi et solvendi*, 20, *PL.*, 196, 1172 D; Rolandus, *Sententiae*, ed. Gietl, p. 208-210, Petrus Lombardus, secutus Augustinum (cf. locum *Serm.*, 99, 10, 10, *PL.*, 38, 600, allatum, p. 149), statuit, 4 d., 4, 5, *PL.*, 192, 488 : « Deus suam potentiam sacramentis non alligavit. » (Similiter *Ps. Hugo Victorinus, Summ. Sent.*, 5, 7, *PL.*, 176, 133 CD). Id fundamentum S. Thomas suum fecit, 3ª q. 64 a. 7; q. 68 a. 2 : « Utrum sine baptismo aliquis possit salvari. — Rdq. sacramentum baptismi dupliciter potest alicui deesse. Uno modo et re et voto, quod contingit illis qui nec baptizantur nec baptizari volunt : quod manifeste ad contemptum sacramenti pertinet... Alio modo,... re sed non voto : sicut cum aliquis baptizari desiderat, sed aliquo casu praevenitur morte antequam baptismum suscipiat; et talis sine baptismo actualiter salutem consequi potest propter desiderium baptismi quod procedit ex fide per dilectionem operante : per quam Deus interius hominem sanctificat, cuius potentia sacramentis visibilibus non alligatur. Unde Ambrosius de Valentiniano... » — Cf. q. 66 a. 11.

Ad comparationem Baptismi flaminis cum Baptismo sanguinis, memento dicta supra de Baptismo sanguinis etiam quodam modo ex opere operato gratiam conferente, per configurationem hominis ad passionem Christi. Unde S. Thomas, 3ª q. 66 a. 12 ad 2ᵐ : « Effusio sanguinis non habet rationem baptismi, si sit sine caritate. Ex quo patet quod baptismus sanguinis includit baptismum flaminis, et non e converso : unde ex hoc ipso probatur perfectior. »

Scholion I. — *Num ad Apostolos etiam spectaverit praeceptum Baptismi.*

Quaestio videri potest otiosa; nihilominus ad explorandam sententiam Patrum de necessitate Baptismi, suam habet utilitatem.

Plerique censent Apostolos baptizatos esse. De Saulo quidem constat, ex *Act.*, 9, 18. De aliis, cf. Clementem Alex., *Hypotyp.*, 5, *PG.*, 9, 745 C. — *Anonym. Rebapt.*, 6, p. 77, 31; 8,

p. 78. — Augustinum, *De anima et eius orig.*, 3, 9, 12, PL., 44, 517 (Interpretatur *Io.*, 13, 10); *Ep.*, 265, 1, *PL.*, 33, 1086; *In Io.*, (15, 3), *Tr.*, 80, 3, *PL.*, 35, 1840. De Ioanne Baptista videtur anceps, *Qq. in Heptateuch.*, 3, 84, *PL.*, 34, 712. — Sophronium Hierosolymitanum † 638, *Fragmentum* incertae originis, *PG.*, 87³, 3372 AB. — Nicephorum Callistum, *HE.*, 2, 3, *PG.*, 145, 757 B : hic ab Evodio Antiocheno, primo post Petrum episcopo, repetit originem traditionis cui Clemens Al. et Sophronius Hier. testificantur. — Scholastici plerique sequuntur auctoritatem Augustini : ita S. Thomas, 3ª q. 38 a. 6 ad 2ᵐ; q. 72 a. 6 ad 2ᵐ; q. 84 a. 7 ad 4ᵐ; sed tantum opinando. Scotus, *In 4 d.* 4 q. 6 n. 3. Suaresius, *Disp.*, 31 s. 1 n. 3, ed. Paris., t. 20, 590-591. — Cf. Pesch, t. 6³, § 440, Schol. 3.

Verum, quid in Apostolis suis egerit Dominus, scire non possumus nisi ex revelatione ; neque de hoc habetur manifesta traditio. Quapropter alii Patres aliter opinantur. Tertullianus, postquam obiter monuit negari non posse Apostolos Baptismo Ioannis esse baptizatos, *B.*, 12 : « De salute... Apostolorum satis temerarium est aestimare, quia illis vel primae adlectionis et exinde familiaritatis praerogativa compendium Baptismi conferre posset. » Chrysostomus omnino censet solo Ioannis Baptismo esse tinctos. *In Ascens.. H.*, 2. 13. 14, *PG.*, 52, 786-787 ; *In Act., H.*, 1, 5, *PG.*, 60, 21. Severianus Gabalensis negat aqua esse tinctos ; refert *Io.*, 13, 10 ad purificationem per verbum Christi. *Hom.*, 3, ed. Aucher, p. 107-119, 97. 99. 105.

Quae autem de Apostolis proferuntur rationes dubitandi, eaedem multo magis valent de Beata Virgine, quam maternitas adeo coniunxit cum Verbo incarnato. De qua usurpari possunt verba illa libri Esther, 15, 13 : « Non enim pro te, sed pro omnibus haec lex constituta est. »

Scholion II. — *De condicione infantium sine Baptismo mortuorum.*

Cum illi infantes non renascantur ex aqua et Spiritu sancto, utpote qui Baptismum aquae nec re voto habeant, non possunt introire in regnum Dei, ex *Io.*, 3, 5. Sed eorum condicio varie describitur. In re difficili, procedendum a certis ad minus certa.

1° Plane constat eiusmodi pueros excludi a caelo et a visione Dei intuitiva. Haec perpetua Ecclesiae sententia, a S. Augustino

fortiter asserta contra Pelagianos. *De anima et eius origine ad Vincentium Victorem* (419), *L.*, 3, 9, 12, *PL.*, 44, 516 : « Noli credere, nec dicere, nec docere « infantes, antequam baptizentur morte praeventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum », si vis esse catholicus. Exempla enim quae te fallunt, vel de latrone qui Dominum confessus est in cruce (*Lc.*, 23, 42-43), vel de fratre sanctae Perpetuae Dinocrate (*Passio Perpetuae*, 2, 3-4, *PL.*, 3, 33-38), nihil tibi ad huius erroris sententiam suffragantur... » *Ib.*, 11, 15, 518 : « Noli credere, nec dicere, nec docere « aliquas mansiones esse extra regnum Dei, quas esse Dominus dixit in domo Patris sui » (*Io.*, 14, 2), si vis esse catholicus... Quis audeat aliquas partes domus Dei separare a regno Dei?... » — Cf. narrationem de infante in gremio matris mortuo, ad invocationem S. Stephani suscitato, baptizato, tum ad sepulcrum deducto, laetante matre, *Serm.*, 323-324, *PL.*, 38, 1446-1447. *Anonymus de miraculis S. Stephani*, 1, 15, 1, *PL.*, 41, 842. Res gesta est in civitate Uzali, cuius episcopus Evodius.

Dubia passim exorta perpetuam Ecclesiae traditionem non infringunt. Dubiae auctoritatis est *epitaphium Theudosii pueri*, in Gallia repertum, editum primo ab Edm. Le Blant, ann. 1878; cf. *DA.*, t. 1 (*Epigraphie*), 1444. Contra, vide Innocentium III, *Ad Ymbertum Arelatensem* (1201), *DB.*, 410 (341); *Conc. Florentinum, Pro Iacobitis* (1441), *DB.*, 712 (603); *Conc. Tridentinum*, s. 5, c. 4, *DB.*, 791 (673).

Ecclesiae interpres, S. Thomas, 3ª q. 67 a. 3 : « Utrum laicus possit baptizare. — Rdq. ad misericordiam eius qui vult omnes homines salvos fieri, pertinet ut in his quae sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inveniat. Inter omnia autem sacramenta, maximae necessitatis est baptismus; qui est regeneratio hominis in vitam spiritualem, quia pueris aliter omnino subveniri non potest, et adulti non possunt aliter quam per baptismum plenam remissionem consequi et quantum ad culpam et quantum ad poenam. Et ideo, ut homo circa remedium tam necessarium defectum pati non possit, institutum est ut et materia baptismi sit communis, sc. aqua, quae a quolibet de facili haberi potest, et minister baptismi etiam sit quicumque non ordinatus, ne propter defectum baptismi homo salutis suae dispendium patiatur. » Quanquam in hoc etiam S. Thomas meminit Deum « non alligasse

sacramentis potentiam suam », neque excludit privilegium quale de Ioanne Baptista Scriptura testatur. *Lc.*, 1, 15. 41. 44. Sed privilegia pertinent ad ordinem miraculi, nec legitime praesumuntur, q. 68 a. 11 ad 1^m^. — Cf. *Quodlib.*, 6 q. 3 a. 4.

Verum, quia durum est omnem spem abicere de salute infantium et ipsa Dei Providentia in hoc culpatur, multi infeliciter tentaverunt adinvenire aliquam viam per quam legi communi eriperentur.

Durandus († 1332), *In 4 d.*. 6 q. 1 : « Sanctificatio a culpa originali est duplex : una secundum legem communem, quae est mediante sacramento baptismi; alia secundum specialem dispositionem ex speciali gratia Dei... Sanctificatio nostra, quae secundum legem communem fit mediantibus sacramentis, potest a Deo fieri immediate sine eis... »

Ioannes Gerson († 1429 , *Serm. in. Nat. B. M. V.*, consid. 2. *Opp.*, t. 3, p. 1350, Antverp., 1706.

G. Biel († 1495), *In 4 d.*, 4 q. 2 dub. 2 : « Eorum qui nondum in lucem notitiae prodierunt, remedia in sua potestate sola constituit, quos cum voluerit sine exteriori remedio et sanctificare et salvare potest. »

Card. Caietanus, O. P. († 1534 , argumentabatur ex Gregorio M., *Moral.*, 4, 3 (*PL.*, 75, 635 B) : « Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahae stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. » Unde Caietanus, *In 3*, q. 68 a. 2 : « Fides sola veterum non fuit maioris virtutis apud veteres quam apud nos, ac per hoc non plus potuit necessitatis urgente articulo subvenire tunc quam nunc. Sed tunc, deficiente parvulis proprio salutis auxilio, parentum fides pro parvulo sola sufficiebat. Ergo nunc, cum parvulo deest proprium salutis remedium quod est baptisma, sola parentis fides parvulum Deo offerens sufficit ad salutem parvuli. » Sed haec traditioni catholicae non congruunt. Unde in Conc. Tridentino, 29 ian 1547, proposita est damnanda propositio : « Pueros in uteris maternis per invocationem Trinitatis et benedictionem salvari. » *Acta*, ed. Goerres., t. 5, p. 867, 32. Ne damnaretur, obstiterunt Fr. Romeus, Mag. gen. O.P., et Hieron. Seripandus, Mag. gen. Erem. S. Aug., 19 febr. 1547, ib.. p. 960, 17-22 ; 966, 26-44. Omissa est damnatio;

sed ex operibus Caietani locus expunctus est, iussu Summi Pontificis Pii V.

Card. Sfondrati, O.S.B. († 1696), *Nodus Praedestinationis dissolutus...* Romae 1696 (opus posthumum), condicionem infantium ita descripsit ut videretur maioris pretii quam ipsum regnum caeleste. Vide p. 1, § 1, n. 13, p. 48, et passim. Liber, a quinque episcopis Gallis (et maxime a Bossuetio) delatus ad Innocentium XII, anathema effugit, quasi per ignem.

Eusebius Amort (1692-1775), *Theol. mor.*, *T.* 2, tr. 11, § 3, q. 14, p. 120 sqq., Vindobonae et Oeniponti, 1758.

Bianchi († 1768), *De remedio aeternae salutis pro parvulis*, p. 102-104, Venetiis, 1768.

M. M... de la Marne (Louis-Philibert Machet), *Traité métaphysique des Dogmes...*, Paris, 1817.

Klee, *Kathol. Dogmatik*, t. 3, p. 158, Bonn, 1835; ed[1]., 1861, ex consideratione Baptismi flaminis profectus, excogitavit salutem paratam pueris quasi ex opere operantis, per illustrationem divinam in mortis instanti concessam cum facultate conversionis ad Deum.

Caron, *La vraie doctrine de l'Église catholique sur le salut..*, Paris, 1855 (in Indicem relatus).

H. Vosen, *Der Katholizismus und die Einsprüche seiner Gegner*, p. 352-370, Freiburg i. B., 1869.

Herm. Schell, *Kathol. Dogmatik*, t. 3, p. 479-480, Paderborn, 1893 etc., ex consideratione Baptismi sanguinis profectus, excogitavit salutem paratam pueris quasi ex opere operato, per ipsam afflictionem praematurae mortis, quae esset eis instar martyrii. — De hac theoria gravius iudicatum est quam de theoria Klee, cum videretur « audacior et temerarius modus loquendi ». Opus in Indicem relatum est, 15 dec. 1898.

Illorum tentaminum commune vitium est, quod extra viam salutis unicam quam Dominus ostendit, *Io.*, 3, statuunt « Parvulos fidelium christianorum, quibus per baptismum subveniri haud potest, non tantum ex privilegio Dei singulari, sed ex lege Dei communi et ordinaria salvari posse votis et precibus parentum ». (Caietanus, *In 3*, q. 68 a. 11.)

2° Verisimile est illos pueros nullam pati poenam sensus. Quaestio ante pelagianam controversiam vix mota, deinceps saepius agitata propter Augustini auctoritatem. Augustinus

quidem de hoc varie opinatus est. Longe benignius iunior, cum ageret contra Manichaeos, *De lib. arb.* (circa 388), 3,23, 68, *PL.*, 32,1304 : « Quis ergo novit quid ipsis parvulis in secreto iudiciorum suorum bonae compensationis reservet Deus, qui, quanquam nihil recte fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt?.. » Ac paulo supra, 23,66 : « Non enim metuendum est ne vita esse potuerit media inter recte factum atque peccatum, et sententia iudicis media esse non possit inter praemium atque supplicium. » Senior, quo efficacius resisteret Pelagianis, asseruit poenam, omnium quidem mitissimam. *Pecc. mer. rem.*, (A.D. 412), 1,16,21, *PL.*, 44,120 : « Potest proinde recte dici parvulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallit et fallitur qui eos in damnatione praedicat non futuros, dicente Apostolo (*Rom.* 5, 16.18 » *Ib.*, 1. 28, 55, 140 : (iterum *Rom.*, 5, 18) « Nec est ullus ulli medius locus, ut possit esse nisi cum diabolo, qui non est cum Christo. » 3, 4, 7, 189 : « Manifestum est eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere. » *Serm.*, 294, 3 (413), *PL.*, 38, 1337 : « Nullus relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis et mortuis iudicabitur; alii erunt ad dextram, alii ad sinistram : non novi aliud. » *Ep.*, 190, 3, 12, *Ad Optatum* (418), *PL.*, 33, 860; *De anima et eius orig.*, (419), 1, 9; 2, 12, *PL.*, 44, 481.505; *Enchiridion* (420), 93, *PL.*, 40, 275; *C. Iulian.*, (421) 5, 11, 44, *PL.*, 44, 809 ; *Op. imp. c. Iulian.* (429), 2, 117, *PL.*, 45, 1191. Rei autem gravitatem prorsus intellexit, ac supplex interrogavit Hieronymum, *Ep.*, 166 (415), *PL* , 33, 720-733. Cf. Hieronymum, *Dial. adv. Pelag.*, 3, 17, *PL.*, 23, 587.

Cum Augustino fere, Avitus Viennensis, *Carmen ad Faustinam sororem, PL.*, 59, 372; Fulgentius Ruspensis, *De fide, ad Petrum*, 27 (24), 68, *PL.*, 65, 701 BC; Gregorius M., *Moral. in Iob.*, 9, 21, 32, *PL.*, 75, 8760-877; Isidorus Hispal., *Sent.*, 1, 22, 2.3, *PL.*, 83, 588; Anselmus, *Monolog.*, 72.73, *PL.*, 158, 218.219; *Concept. virg.*, 23, 457 ; *Concordia praesc. Dei et lib. arb.*, 3, 9, 533; Ognibene, *Sentt.*, 5, 6, *PL.*, 176, 132; Rolandus, *Sentt.*, p. 208.209; Gregorius Ariminensis, O.S.A. († 1358), « tortor puerorum », *In 2 d.*, 30-3, p. 3; Driedo Lovaniensis († 1535), omnium durissimus, *De captiv. et redempt. generis humani, Tr.*, 5, 4. 2, p. 128.129, ed. Lova-

nii, 1571; Florentius Conrius (Conry), Hibernus, episcopus Tuanensis (etiam iansenismo addictus), *Tractatus de statu parvulorum sine baptismo decedentium ex hac vita,* Lovanii, 1624, 1635. — Huc plus minus inclinant Petavius, *De Deo, L.* 9, c. 10.11; Bossuetius, *Défense de la Tradition, L.* 5, 2; Berti, etc...

Verum sententia mitior et inter Patres ac Scholasticos communior semper fuit, et nunc sola regnat. Exempla : Gregorius Naz., *Or.,* 40, 23, *PG.,* 36, 389 BC., Gregorius Nyss., *De infantibus qui praemature abripiuntur, PG.,* 46, p. 168.169. 176 C-177 D. 180; *Ps. Iustinus, Qq. et Rr. ad Orthodoxos,* 56, *PG.,* 6, 1298; *Ps. Athanasius, Qq. ad Antiochum ducem,* 115, *PG.,* 28, 670.671; Cosmas Indicopleustes, *Topogr. chr., L.,* 7, *PG.,* 88, 378; Euthymius, *Panopl., Tit.* 26, *PG.,* 130, 1282, — E. Latinis, Tertullianus « aoros » nulli supplicio addicit, *De An.,* 57. Ita Scholastici longe plurimi : Abaelardus, *In Rom., L.,* 2, *PL.,* 178, 840; Petrus Lombardus, 2 d., 33; Alexander Halensis, *Summa,* p. 2 q.106 m. 9; Albertus M., *In 4 d.,* 4 a. 8, ait Augustinum « improprie loqui ». S. Bonaventura, *In 2 d.,* 33 a. 3 q. 1; S. Thomas, *In 2 d.,* 33 q. 2 a. 2; *De malo,* q. 5 a. 2.

Huic sententiae magnum pondus adiecit reprehensio erroris Pistoriensis a Pio VI, 28 aug. 1794, n. 26, *DB.,* 1526 (1389) : « Doctrina quae velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur; perinde ac si hoc ipso quod qui poenam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur Pelagiani : — falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa. »

N. B. Dubiae authentiae est canon Milevitanus (A.D.416) et Carthaginensis (418), qui in quibusdam codicibus legitur sub n. 3 [vide *DB.,* nota ad n. 102 (66)], qui reprehendit Pelagianos quaerentes pueris locum *in ipso* regno caelorum, ex *Io.,* 14, 2. Ceterum ille canon cum documento Pii VI apprime concordat.

3° Non desunt argumenta quibus probabiliter suadeatur infantes illos non carere aliqua felicitate naturali. S. Thomas, *De malo,* q. 5 a. 2, quaesivit : « Utrum peccato originali

debeatur poena sensus. — Rdq. communiter dicitur : Peccato originali non debetur poena sensus, sed solum poena damni, sc. carentia visionis divinae... » Tum accedit ad quaerendum a. 3 : « Utrum patiantur afflictionem interioris doloris qui cum solo originali decedunt. — Rdq. aliqui posuerunt quod pueri sentient aliquem dolorem vel afflictionem interiorem ex carentia visionis divinae... Sed nulla ratio videtur esse quare subtrahatur eis exterior poena sensus, si attribuatur eis interior afflictio, quae est multo magis poenalis et magis opponitur mitissimae poenae... Dicamus quod animae puerorum naturali quidem cognitione non carent, qualis debetur animae separatae secundum suam naturam, sed carent supernaturali cognitione quae hic in nobis per fidem plantatur, eo quod nec hic fidem habuerunt in actu, nec sacramentum fidei susceperunt... Et ideo se privari tali bono animae puerorum non cognoscunt ; et propter hoc non dolent, sed hoc quod per naturam habent, absque dolore possident. »

Quid igitur interest inter doctrinam catholicam de limbo puerorum et felicitate naturali, et fabulam pelagianam ? Interest plurimum, etsi non materialiter, certe formaliter. Nam secundum doctrinam catholicam, pueri sine Baptismo decedentes simpliciter damnantur, et excidunt a fine ultimo ; non ita secundum fabulam pelagianam. Ceterum, quia Deum non offenderunt, ad eius summam benignitatem videtur pertinere ut potiantur aliqua felicitate naturali, non dissimili illius quae homini assignari potuisset, si non esset vocatus ad visionem Dei.

De tota quaestione legi potest recens monographia doctoris theol. W. Stockums, *Das Los der ohne die Taufe sterbenden Kinder*. Freiburg i. B., 1923.

Scholion III. — *De salute infidelium.*

Quaeritur de condicione aeterna hominum adultorum qui sine sua culpa Ecclesiam Christi et praedicationem Evangelii invincibiliter ignorarunt. Inveniri eiusmodi homines, Patres Ecclesiae et Scholastici medii aevi nescire potuerunt ; theologi saec. XVI intellexerunt, et nos plane videmus. A causa infidelium « positivorum », qui praedicationem Evangelii audierunt ac respuerunt ac propterea condemnati sunt (*Mc.*, 16, 16), omnino discernenda est causa infidelium « negativorum » ; de his

tantum agimus. Ad quaestionem propositam multipliciter responsum est; responsorum tria capita distingui possunt : I. Evangelizatio posthuma; II. Remissio ad limbum puerorum; III. Baptismus flaminis implicitus.

De tota re, cf. utrumque librum Ludov. Capéran, *Le problème du salut des infidèles; Essai historique* (*EH*); *Essai théologique* (*ET*). Paris, 1912.

Responsum I : *Evangelizatio posthuma.*

Hoc responsum est paucorum Patrum, qui cogitaverunt dari posse post mortem revelationem Christi Mediatoris et facultatem adipiscendae per eum salutis. Id iam breviter attigimus thes. VI, A, p. 79.

Fundamentum petitur ex Scriptura : *Mt.*, 12, 32 (de blasphemia Spiritus : unde nonnulli collegerunt peccata in hoc saeculo non dimissa dimitti posse in altero); *1 Pt.*, 3, 18-20 (de descensu Christi ad inferos). Additur iustos VT[1] ingredi caelum non potuisse nisi evangelizatos et baptizatos aut ab ipso Christo aut ab eius Apostolis; et ad posteriores hominum aetates idem commentum aliquo modo extenditur. Ita Hermas, *Sim.*, 9, 16; Clemens Alex., *Strom.*, 6, 6, *PG.*, 9, 269, ed. Stählin, t. 2, p. 454; Origenes, *C. Cels.*, 2, 43, *PG.*, 11, 864-865 A; *In Io.*, 2, 30, *PG.*, 14, 181B; *In Rg., H.*, 2, *PG.*, 12, 1020-1025; *Acta apocrypha Pauli*, 27-29, ed. Vouaux, p. 199-205; *Evangelium Petri*, 41-42. Eiusdem commenti aliqua vestigia deprehenduntur passim : Iustinus, *Dial.*, 72, 4, *PG.*, 6, 645 B; Irenaeus, *H.*, 3, 20, 4, *PG.*, 7, 945 A; 4, 22, 1, 1058 B; 4, 33, 12, 1081 B; 5, 31, 1, 1208 C; Hippolytus, *De Christo et Antichristo*, 45.26, *PG*, 10, 764 B; 748 D; Gregorius Naz., *Or.*, 45, 24, *PG.*, 36, 657 A; Maximus Confessor, *Qq. ad Thalass.*, 7, *PG.*, 90, 283 AC; Anastasius Sinaita, *Quaestiones et Responsiones*, 154, *q.* 111, *PG.*, 89, 764 C (Plato ad Christum conversus); Pseudo-Damascenus, *De iis qui in fide dormierunt*, 16, *PG.*, 95, 264; Oecumenius, *In 1 Pt.*, 3, 19, *PG.*, 119, 556 C; Theophylactus, *In 1 Pt.*, 3, 19, *PG.*, 125, 1232; Nicetas Heracleensis, *In Gregorii Naz. Or.*, 45, *PG.*, 127, 1399 D; Hilarius *In Ps.*, 118, 11, 3, *P. L.*, 9, 572-3; Ambrosiaster, *In Eph.*, 4, 8. 9, *PL.*, 17, 386.7; *In Rom.*, 10, 7, *ib.*, 143 B; Hieronymus, *In Eph.*, 4, 10, *PL.*, 26, 499 BC; Ioannes diaconus, *Vita S. Gregorii M.*, 44, *PL.*, 75, 105-6 (Traianus imperator Gregorii oratione e gehenna liberatus; cf. Gaston Paris, *La légende de*

Trajan, Bibl. des Hautes-Etudes, fasc. 35, 1878), etc. cf. Capéran, *EII.*, p. 84-103; 160-169; *ET.*, 3-4.

Sed loci Scripturae qui appellantur, id non continent, et alii loci aperte contradicunt, quibus significatur tempus merendi cum huius vitae spatio coaequari. Neque ea fuit unquam Patrum fixa rataque sententia, sed paucorum tantum, longe pluribus obstantibus. Lege Cyrillum Hier., *Cat.*, 14, 19, *PG.*, 33, 848; Ioannem Chrys., *In Mt., H.*, 36, 3, *PG.*, 57, 416; Philastrium, *H.*, 125, *PL.*, 12, 1250-2; Augustinum, *Ep.*, 164, 2, 4-5, *PL.*, 33, 710-1; Gregorium M., *Ep.*, 7, 15, *PL.*, 77, 869 B-870 C; et catholicos interpretes *in 1 Pt.;* Cyrillum Al., *PG.*, 74, 1013-6; Iob Monachum, ap. Photium. *Bibl., Cod.*, 122, 38, *PG.*, 103, 804 BC; Ioannem Damascenum, *FO.*, 3, 29, *PG.*, 94, 1101. Quapropter ex catholicis scholis illa sententia iamdudum evanuit. Cf. *Catechism. Trid.*, 1, 5, 7; 1, 7, 3. 4, ed. Tornaci, 1890, p. 51.65, et *schema Patribus Concilii Vaticani destinatum*, c. 5, 6, *Coll. Lac.*, t. 7, 564.

Excitata est autem saec. XIX in quibusdam circulis Protestantium; cf. Capéran, *EH.*; p. 492-503.

Responsum II : *Remissio ad limbum puerorum.*

Hoc responsum est multorum apologetarum catholicorum recentiorum, qui, ut Providentiam Dei ab omni specie iniquitatis vindicent, limbum puerorum dilatant et illuc introducunt infinitas multitudines hominum, aetate quidem adultorum, sed vita et conscientia similium pueris.

Fundamentum petitur ex consideratione totius ordinis supernaturalis : 1) cum ordo ille sit gratuitus, potest, salva Dei iustitia, fieri ut aliquis extra illum maneat, non tam ut damnatus quam ut exheres; et ita fit in pueris; 2) ex illis infidelibus multi coluerunt virtutes naturales, impares illas quidem ad promerendum praemium supernaturale, quibus tamen, pro eximia benignitate Dei, aliquid praemium naturale digne rependi debere videatur.

Ita, post Pelagianos, sed minus crude quam Pelagiani, Ioannes Trithemius (Jean de Heidenberg, † 1516), *Curiositas regia. Octo quaestiones a Maximiliano I Caesare Ioanni Trithemio propositae...*, Duaci, 1621. — Claudius Seyssel, archi episcopus Taurinensis, *De divina Providentia Tractatus,* Parisiis, 1520. — Ignorantiae invincibilis beneficium, in iis quos a peccato excusat, extollit Card. Sfondrati, *Nodus Praedesti-*

nationis dissolutus, 1, 2, 11, p. 152, Romae, 1696. — Accedunt apologetae catholici multi : N. Bergier († 1790); F. X. de Feller († 1802); G. de Maleville († post 1769); F. de Partz de Pressy († 1789); card. de La Luzerne († 1821); J. B. Duvoisin († 1813); J. A. Emery († 1811); A. Muzzarelli († 1813); Fraysinous († 1841), etc..., de quibus cf. Capéran, *EH.*, p. 421-442; 478-492.

Sed eiusmodi sententiam sequentibus, multus labor in concilianda illa morum innocentia, quae ad ingressum limbi requiritur, cum infirmitate naturae lapsae, quam definivit Ecclesia. Cf. decreta *Conc. Arausicani* II (529), *DB.*, 174-200 (144-169). Si enim tam infirma natura in fidelibus, quanto magis in infidelibus? Duo autem sunt extra controversiam : 1) gratiam sanctificantem adulto conferri non posse sine fide in Christum; 2) gratiam sanctificantem semel amissam recuperari non posse sine fide et paenitentia.

Crescit difficultas si, cum S. Thoma, statuas infanti ad usum rationis pervenienti nihil prius occurrere quam ut deliberet de se ipso : et si quidem se in primo rationis usu converterit ad Deum, per gratiam consequi remissionem peccati originalis; si averterit se a Deo, statim peccare mortaliter. Unde sequitur nunquam posse in homine inveniri peccatum veniale cum solo originali. Haec rata sententia S. Thomae, $1^a\ 2^{ae}$ q. 89 a. 6; *De Ver.*, q. 24 a. 12 ad 2^m; *In 2 d.*, 28 a. 2 ad 2^m; d. 42 q. 1 a. 5 ad 7^m; *In 4 d.*, 45 q. 1 a. 4 ad 3^m; *De Ver.*, q. 28 a. 3 ad 4^m; *De Malo*, q. 5 a. 2 ad 8^m; q. 7 a. 10 ad 8^m. Quo posito, dicendum erit illos tantum adultos infantibus aequari posse qui nunquam omnino peccaverint, ne leviter quidem. — Hanc quidem sententiam interpretes S. Thomae fatentur neque Scriptura neque Traditione Ecclesiae efficaciter demonstrari; quin autem auctoritate Doctoris angelici defendatur, videtur non posse dubitari. Cf. inquisitionem historicam S. Harent. S. I., in *DTC.*, art. *Salut des Infidèles*, col. 1863-1894.

Limbum puerorum innumeris hominibus adultis patere, nuper, magis theologice quam dicti apologetae, defendit Emmus Cardinalis Billot : *La Providence de Dieu et le nombre infini d'hommes hors de la voie normale du salut.* (*Etudes*, 20 oct. 1919; 20 janv., 5 avril, 20 août, 5-20 déc. 1920; 5 mai, 20 nov. 1921; 5 sept. 1922; 20 août 1923). Place meminit Emmus scriptor propositum esse homini unum finem eumque super-

naturalem ; sed investigat fundamenta ordinis moralis in homine, ac praecipue praerequisita peccati mortalis : qualis notitia Dei legislatoris ad mortale peccatum sit necessaria. Putat eiusmodi notitiam a plerisque comparari non posse nisi opitulante institutione societatis humanae; deficiente illa institutione, pariter deficere notitiam Dei ad mortale peccatum necessariam, ac propterea multos, non modo in barbaris gentibus, sed plane etiam in excultis, censeri posse adultos aetate tantum, ratione ac moribus infantes : his limbum puerorum patere.

Quaestionem paene infinitam non vacat hic persequi. Tantum breviter indicabimus praecipua incommoda quibus laborare videtur etiam forma maxime theologica illius II^i responsi. Plane concedimus inveniri posse homines adultos aetate tantum, ratione ac moribus infantes. Sed quantum pateat eorum multitudo, difficile est definire. Sane persuasio communis generis humani fert, homines longe plerosque, praesertim in excultis gentibus, pervenire ad illud discrimen boni et mali quod ad gravis culpae reatum requiritur. Et id fert etiam sensus Scripturae, reprehendentis Gentes, sive in VT, *Sap.*, 13, sive in NT, *Rom.*, 1, 18-20 : *ita ut sint inexcusabiles.* Quapropter in illo II° responso non putamus consistendum.

Responsum III : *Baptismus flaminis implicitus.*

Hoc responsum commune est theologorum catholicorum, qui prae oculis habent hinc voluntatem Dei erga omnes homines salvificam, illinc investigabiles vias eius et multiformem gratiam qua ad singulorum captum accommodat remedia salutis omnibus parata.

A. *Voluntas Dei erga omnes homines salvifica* asseritur in VT, *Is.*, 55, 1; *Os.*, 13, 9, etc.., et in NT, *Mt.*, 11, 27; 28, 19; *Io.*, 7, 37; 8, 12; *Act.*, 10, 34-35 ; *Rom.*, 5, 18; *1 Cor.*, 15, 22; *1 Tim.*, 2, 3-7, etc., Mysterium praedestinationis ab Apostolo assertum, *Rom.*, 11, 33, ab Augustino per multos libros inculcatum, non obstat voluntati antecedenti faciendi omnes salvos; quam voluntatem scriptor anonymus *De vocatione gentium* assidue explicat, v. g. 2, 2, *PL.*, 51, 687, et Ioannes Damascenus magis diserte ac technice proposuit, *FO.*, 2, 29-30, *PG.*, 94, 968-976. S. Thomas utramque institutionem, et Augustini et Damasceni, in unum corpus doctrinae conflavit. *In 1 Tim.*, 2, 4, *Lect.* 1; *In 1 d.*, 46 q. 1 a. 1; 47 q. 1 a. 1; *De Verit.*, q. 23 a. 2; 1^a q. 19 a. 6; q. 23 a. 4 ad 3^m.

Patres intellexerunt etiam inter Gentes inveniri posse quos Verbum Dei instituat ad salutem. Iustinus de Socrate, *1 Ap.*, 5, *P G.*, 6, 336 B; 47, 397 B; cf. *2 Ap.*, 8, 457; Clemens Al., *Protrept.*, 1, *PG.*, 8, 61 C; Origenes, *C. Cels.*, 4, 7, *PG.*, 11, 037.

Accesserunt documenta Ecclesiae : *Conc. Arelatense* (A. D. 475), anath. 6, Mansi, 7, 1009 B; *Arausicanum* II (529), can. 25, *DB.*, 200 (169); *Carisiacense* (853), c. 34, *DB.*, 318-319 (281-282); *Tridentinum*, s. 6, c. 11, *DB.*, 804 (686); can. 18.22, *DB.*, 828.832 (710.714); Innocentius X, in *damnatione prop. 5 Iansenii* (1653), *DB.*, 1096 (970); Alexander VIII, *prop. damn.* 7 dec. 1690, 5-6, *DB.*, 1295-6 (1162-3); Clemens XI, *prop. damn. Quesnelli*, 26.27.29, *DB.*, 1376-9 (1241-4); Pius VI, *Adv. Pistorienses* (1794), *prop.* 22, *DB.*, 1522 (1385); Leo XIII, *Encycl.* « *Annum sacrum* », 25 mai. 1899.

Ad illustrandam illam voluntatem Dei erga omnes salvificam, saepe adducitur effatum theologicum : « *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam.* » Cuius triplex potissimum interpretatio. Una, Pelagiana et haeretica : « Facienti quod in se est <viribus naturae> Deus non denegat gratiam, <propter meritum naturae>. » — Altera, Augustiniana et in omni catholica traditione frequentata : « Facienti quod in se est <viribus gratiae> Deus non denegat gratiam <ulteriorem, ita ut tandem perveniat ad iustificationem et salutem>. » — Tertia, non inutilis ad illustrandam operationem Dei, qui auctor est gratiae et idem naturae : « Facienti quod in se est <viribus quascumque habet> Deus non denegat gratiam <praevenientem et adiuvantem>. » Paratus enim est Deus opitulari hominibus, nec deserit quemquam nisi deseratur. Ita multi Patres, maxime ante exortum periculum pelagianum, ac multi scholastici : Athanasius, *C. Gent.*, 30, *PG.*, 25, 60 C-61 A; Cyrillus Hierosol., *Procatech.*, 17, *PG.*, 33, 364-5; *Cat.*, 1, 3, 372-3; Gregorius Naz., *Or.*, 18, 6, *PG.*, 35, 992 C; *Or.*, 32, 22. 23, *PG.*, 36, 200-1; Ioannes Chrys., *In Gen., H.*, 42, 1, *PG.*, 54, 385-6; Isidorus Pelus., *Ep.*, 5, 459, *P. G.*, 78, 1593 AB. Hieronymus, *Ep.*, 60, 10, *PL.*, 22, 594; *Anonymus De voc. Gent.*, 2, 7, 18. 19, *PL.*, 51, 706; Algerus Leodiensis, *Libellus de lib. arb.*, 5, *PL.*, 130, 972 C; Bernardus, *Serm.*, 17, 1, *PL*,, 182, 583; Alexander Halensis, *Summa*, 3 q. 61 m. 5 a. 3, ed. Venet., 1575 t. 3, p. 262 RA. Ita passim S. Thomas, v. g.

3 CG., 160 : « Licet aliquis per motum liberi arbitrii divinam gratiam nec promereri nec acquirere possit, potest tamen se ipsum impedire ne eam recipiat... (*Iob.*, 21, 14; 24, 13). Et cum hoc sit in potestate liberi arbitrii, impedire divinae gratiae receptionem vel non impedire, non immerito in culpam imputatur ei qui impedimentum praestat gratiae receptioni. Deus enim, quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare... *1 Tim.*, 2, 4). Sed illi soli gratia privantur qui in se ipsis gratiae impedimentum praestant; sicut, sole mundum illuminante, in culpam imputatur ei qui oculos claudit, si ex hoc aliquod malum sequatur, licet videre non possit nisi lumine solis praeveniatur. » Haec qui prae oculis habeat, non tam studebit naturam et gratiam dividere quam ordinare, et illustretur operatio unius Domini naturam condentis et per gratiam sublevantis ut ad finem salutis aeternae perveniat.

B. *Remedium in Baptismo flaminis paratum est omnibus credentibus.* Sed quia, secundum communem oeconomiam, fides ex auditu concipitur (*Rom.*, 10, 13-17), difficilius intellegitur quomodo extra Ecclesiam Christi, cui concredita sunt eloquia divina, possit concipi fides quae sufficiat ad salutem. Sane accedentem ad Deum oportet « credere quia est, et quia inquirentibus se remunerator sit ». *Heb.*, 11, 6. Credendum autem fide stricte dicta (*Prop. damnata ab Innocentio XI, decreto S. Officii*, 2 mart. 1679, n. 23, *DB.*, 1173 1040 : « Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad iustificationem sufficit. »); si quidem, ut ait S. Thomas, 2, 2 q. 2 a. 3, oportet homo « credat Deo tanquam discipulus magistro docenti. » Ita ante Christi adventum crediderant Iudaei et nonnulli ex Gentibus, ut Iob Idumaeus, cf. Augustinum, *CD.*, 18, 47, *PL.*, 41, 609. Ita multo magis post praedicationem Evangelii credendum est, si quidem, ut ait idem Augustinus, *In Io., Tr.*, 45, 9, *PL.*, 35, 1722, « Tempora variata sunt, non fides. » Cf. *In Ps.*, 50, *Enarr.*, 17, *PL.*, 36, 596; *Epp.*, 102, 2, 12, *PL.*, 33, 374; 187, 10, 34, 845; 190, 2, 6, 858; *Serm.*, 19, 3, *PL.*, 38, 133-4; *Conf.*, 10, 43, 68, *PL.*, 32, 868; *C. Faust.*, 19, 14-15, *PL.*, 42, 355-6; *De pecc. or.*, 24, 28, *PL.*, 44, 398.

Quid autem credendum, de necessitate salutis? S. Thomas, 2, 22 q. a. 7 : « Illud proprie et per se pertinet ad obiectum fidei, per quod homo beatitudinem consequitur. Via autem hominibus veniendi ad beatitudinem est mysterium Incarnationis et

passionis Christi... (*Act.*, 4, 12). Et ideo mysterium Incarnationis aliqualiter oportuit omni tempore esse creditum apud omnes, diversimode tamen secundum diversitatem temporum et personarum... Post tempus autem gratiae revelatae, tam maiores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi, praecipue quantum ad ea quae communiter in Ecclesia solemnizantur et publice proponuntur, sicut sunt articuli Incarnationis... » Similiter *De Ver.*, q. 14 a. 11. Ubi animadverte haec ita statui a S. Thoma pro sua aetate, cum censeret omnibus praesto esse notitiam praecipuorum mysteriorum fidei, ut simul statuat pro diversitate temporum et personarum diversimode creditum esse mysterium Incarnationis, ac fidem implicitam acceptam fuisse pro explicita.

Postquam innotuerunt Americani populi, omni cognitione Evangelii carentes, aggressi sunt nonnulli theologi vias salutis christianae aperire per fidem implicitam mysteriorum christianorum. Ita in primis Dom. Soto, O. P., *De natura et gratia*, 2, 11, p. 139, Venetiis, 1547, et Andreas Vega, O. M., *Tridentini decreti de iustificatione expositio et defensio*, 6, 19, p. 64; 20, p. 65, Venetiis, 1548; uterque theologus Concilii Tridentini. Res eis parum successit; reprehensus est Soto a Melchiore Cano, O. P.; reprehensus est Vega a Miguele Medina, O. S. F., et merito quidem, nam veris falsa miscebant. Felicius Fr. Suarez rem explicavit, ita ut doceret, *De fide*, Disp., 12 s. 4, 18, ed. Paris. 1858, t. 12, p. 357 A : « Dicendum est fidem explicitam Christi, per se loquendo, esse necessariam omnibus et singulis in statu Legis evangelicae, ad salutem. Unde etiam dici potest medium necessarium, quamvis non semper in re, sed vel in re vel in voto. » Post saec. XVI, invaluit in scholis catholicis doctrina de salute omnibus parata per fidem implicitam Redemptoris.

Ad eiusmodi fidem concipiendam, non sufficit huius mundi contemplatio; sed requiritur magisterium Dei docentis, sive foris per elementa multiplicia revelationis diffusa in genere humano, sive intus per inspirationem gratiae. Inspirationem gratiae non defuturam ei qui ipse Deo non defuerit, audet spondere S. Thomas, *De Ver.*, q. 14 a. 11 ad 1^{m} : « Non sequitur inconveniens, posito quod quilibet teneatur explicite credere, si in silvis vel inter bruta animalia nutriatur : hoc enim ad divinam Providentiam pertinet ut cuilibet provideat de necessariis

ad salutem, dummodo ex parte eius non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium. » — Cf. q. 18 a. 3; 1ª q. 111 a. 1 ad 1m et 3m; cf. etiam 2, 2 q. 2 a. 7 ad 3m, ubi, post quaedam historice parum fundata, leguntur haec : « Si qui tamen salvati fuerunt quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris; quia, etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, et secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus Spiritus revelasset... » Haec licet dicta sint de illis qui ante adventum Christi vixerunt, possunt transferri ad illos quorum condicio nihil differt a condicione priorum, quamvis ipsi post adventum Christi nati sint. Sane ad augendam summam articulorum ad salutem credendorum ex necessitate medii absoluta, minime omnium propensus est S. Thomas, qui, ut supra dictum est, statuit infantem in infidelitate natum, in primo rationis ac libertatis usu aut peccare mortaliter aut iustificari : quae quidem iustificatio cogitari nequit sine actu caritatis in fide Dei remuneratoris fundato.

Neque obstant varia responsa Sedis Apostolicae, quibus mandatur ut homines etiam moribundi edoceantur de necessariis fidei antequam baptizentur : haec enim eo spectant ut Evangelii praecones et dispensatores mysteriorum Dei de suo officio edoceantur, non ut arcana divinae gratiae opera revelentur, aut eis termini assignentur. Vide *Responsa S. C. S. Off.*, 26 ian. et 10 mai. 1703, *Quebec.*, in *Collect. S. C. de Prop. Fid.; Vol.* 1, n. 256; 3 aug. 1860, *Ad. Vic. Ap. Tche-Kiang*, in iisdem *Collect.*, *Vol.*, 1. n. 1198; 30 mart. 1898, ibid. *Vol.* 2, n. 1993. Ap. Cappello, *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, vol. 1, §§ 156-159. Taurinorum Augustae, 1921.

De fide implicita idonea ad salutem, lege Emm. Card. Billot, *De virtutibus infusis*, t. 1² thes. 19, p. 36, Romae, 1905.

Qui plura cupit, adeat utrumque librum L. Capéran. Praeterea, Ian. Bucceroni, S. I., *Commentarius de auxilio sufficienti infidelibus dato*, Lovanii, 1884; Anton. Fisher (post card archiep. Coloniensis), *De salute infidelium commentatio*, Essen,

1886; Capistran Romeis, O. F. M., *Das Heil des Christen ausser der wahren Kirche, nach der Lehre des hl. Augustin,* Paderborn, 1908; S. Harent, S. I., *Salut des Infidèles,* in *DTC.,* col. 1726-1930; A. d'Alès, art. *Salut des Infidèles*, in *DA*.

THESIS XIII

Datur verum Novae Legis Sacramentum a Baptismo distinctum, quo confertur Spiritus Sanctus.

Prolegomena.

1. Quoniam iam constat in Baptismo christiano operari aliquo modo Spiritum Sanctum (Cf. thes. I. VIII. IX. X), reliquum est ut ostendamus non in hoc compleri perfectam initiationem christianam, sed insuper requiri alterum Sacramentum a Baptismo distinctum, quo plenius conferatur gratia Spiritus Sancti; ita ut homo, per Baptismum incorporatus Christo mystico, assequatur plenitudinem vitae in Christo.

2. Dari eiusmodi Sacramentum negaverunt Albigenses, Valdenses, Wicleffitae, Lutherani et alii multi e Protestantibus. Calvinus ad Bezam : « Je renonce le chrême et retiens mon baptême. » (Th. de Bèze, *Vie de Calvin,* p. 8. Ed. A. Franklin, Genève, 1859); Chemnitzius, *Examen Conc. Tridentini,* pars 1, Genevae, 1659; Dallaeus, *De duobus Latinorum ex unctione Sacramentis, Confirmatione et Extrema Unctione Disputatio,* Genevae, 1659; Catholicis rem manifestam faciunt decreta Ecclesiae, maxime post saec. XII. Sed demonstratio ab origine repetenda est, ita ut appareat iam aetate apostolica in usu fuisse Sacramentum Spiritus Sancti, et illud ad nos perpetua traditione esse transmissum, non ex aliquo ritu secundario Baptismi paulatim evolutum, ut nonnullis Modernistis placuit. Cf. Pii X *Decretum* « *Lamentabili* », 3 iul. 1907, n. 44, *DB.,* 2044.

Auget autem difficultatem demonstrationis magna diversitas ritus, quatenus historice deprehenditur secundum diversitatem temporum ac locorum. Non enim potest in hoc Sacramento, sicut in Baptismo, ostendi accurata determinatio materiae et formae ab ipso Christo facta; siquidem, ut ait S. Thomas, 3ª q. 72 a. 1, « Christus instituit hoc sacramentum, non exhibendo, sed promittendo »; ac videtur quaedam determinanda

reliquisse Ecclesiae. Quapropter hic vel maxime prae oculis habenda erunt quae in prolegomenis ad thesim III^am^ de Baptismo disputavimus, de potestate quam Ecclesia in Sacramentis obtinet, « salva eorum substantia ». Ac de materia quidem ac forma huius Sacramenti dicetur distinctius in thesi proxima. Interim ostendendum est ex fontibus revelationis id quod ex aliis thesibus amplius illustrabitur, duo illa Sacramenta initiationis christianae differre efficacia, ritu, ministro, necessitate.

3. Thesis est de fide definita.

Probatur thesis.

I. *Scriptura Sacra.* — Huc maxime spectant duo loci Actuum Apostolorum.

Act., 8, 4-17. Res gestae in Samaria, A. D. 33/4. — Samaritanis a Philippo diacono evangelizatis et nonnullis viris ac feminis baptizatis, mittuntur Hierosolymis Petrus et Ioannes Apostoli, ac baptizatis manus imponunt, orantque ut accipiant Spiritum Sanctum. Unde manifestum fit in collatione Spiritus Sancti fuisse aliquid ab opere Baptismi distinctum (8, 16), quod Philippi diaconi (*Act.*, 6, 6) potestatem excederet ac requireret ministerium Apostolorum (8, 14-17). In actione autem Petri et Ioannis, animadverte duo : orationem (15) et manuum impositionem, ex oratione operantem.

Act., 19, 1-6. Res gestae Ephesi, A.D. 55/7. — Discipulis duodecim aliquo Evangelii rudimento imbutis ac Ioannis Baptistae tantum Baptismo tinctis, Paulus Apostolus conferri iubet Baptismum christianum; post, ipse manus eis imponit. Ubi animadverte Pauli actionem actioni Petri et Ioannis conformem, post annos amplius XX. Ergo ad consuetudinem Apostolorum pertinebat ut per manuum impositionem conferrent Spiritum Sanctum. Praeter distinctionem utriusque Baptismi (Ioannis, 3, et Christi, 5), signatur distinctio doni Spiritus Sancti ab utroque Baptismo (6). Et id donum ipsius Pauli manibus traditur.

De variis criticorum placitis, quibus utriusque testimonii fidem enervare tentaverunt, cf. Jos. Coppens, *L'imposition des mains*..., p. 212-243. — Sunt qui velint ritum impositionis manuum esse adventicium, ab Ecclesiis Gentium excogitatum ut ad arbitrium suum redigerent Iudaeochristianos (ita Io.

Weiss, Loisy). Sed ut id obtrudant narrationi Lucae, carent veris argumentis. — Iam ad alia transeundum testimonia.

Heb., 6, 2, videtur habere mentionem eiusdem ritus. Commemorat enim inter rudimenta fidei, quae a christianis excultioribus superari oportuit, βαπτισμῶν διδαχήν, ἐπιθέσεως τε χειρῶν, ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ κρίματος αἰωνίου. Addit, 6, 4, renovari non posse ad paenitentiam τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γενηθέντας Πνεύματος ἁγίου. Ubi impositio manuum opponitur Baptismis (Ioannis et Christi), ut per quam homines facti sint participes Spiritus Sancti. Quod cum doctrina duobus Actuum locis tradita plane concinit. Ad interpretationem. cf. Prat, *TP.*, t. 2[6], p. 37-38; Coppens, p. 194-196.

Ergo tribus locis NT[1] impositio manuum demonstratur signum efficax conferendi Spiritus Sancti. Quod proprium est Sacramenti.

Ceterum donum Spiritus Sancti minime inexpectatum venit; sed in VT figuratum, in NT multipliciter promissum atque descriptum, tanquam donum apprime messianum, cui suum Sacramentum assignatum esse nemini mirum videri potest.

Ex VT, recordare praesertim locos *Is.*, 44, 3; 55, 1; 58, 11; *Ez.*, 47, 1. 12; *Zach.*, 13, 1; 14, 8; *Ioel.*, 2, 28, appellatos a Domino. *Io.*, 7, 37. 38; iterum locum *Ioel.*, 2, 28, appellatum a Petro die Pentecostes, *Act.*, 2, 16, ac postea in Synedrio, *Act.*, 5, 32.

Ex NT, recordare Spiritus Sancti operationem in conceptione Christi. *Lc.*, 1, 35; *Mt.*, 1, 18-20, et in vita Ioannis, *Lc.*, 1, 15-17. 41. 42.67. 80; operationem in adventu Christi et Baptismo christiano promissam ab eodem Ioanne, *Mt.*, 3, 11; *Mc.*, 1, 8; *Lc.*, 3, 16; apparitionem in Baptismo ipsius Christi, *Mt.*, 3, 16; *Mc.*, 1, 10; *Lc.*, 3, 22; *Io.*, 1, 32. 33. Ipse quidem Dominus confirmandus non erat a Spiritu, cuius plenitudinem in se gestabat; accessit tamen ad eius Baptismum manifestatio Spiritus, tanquam indicium operationis spiritualis postea in nobis futurae. Spiritus Domini super ipsum, *Lc.*, 4, 1. 18. Spiritus in discipulis Domini operatur, *Mt.*, 10, 1; 12, 28; *Mc.*, 3, 15; in confessoribus fidei loquitur, *Mt.*, 10, 20; *Mc.*, 13, 11; *Lc.*, 12, 11-12; promittitur venturus, *Lc.*, 24, 49; *Act.*, 1, 4. 8.

Plenius ceteris Evangelistis Ioannes persequitur beneficia

Spiritus. Docet renascendum ex aqua et Spiritu, *Io.*, 3, 5 (quod multi cum Cypriano de utroque Sacramento Baptismi et Confirmationis interpretati sunt); Spiritum ubi vult, spirare, 3, 8; non ad mensuram dari, 3, 34. Donum Spiritus est aqua saliens in vitam aeternam, 4, 10. 14; in Spiritu et veritate oportet adorare, 4, 23. 24. Ipse Dominus fons aquae ad se sitientes invitat Hierosolymis in templo, die festo tabernaculorum, 7, 37. 38. « Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum : nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. » 7, 39. Ideo venit Dominus ut vitam habeant et abundantius habeant. 10, 10. Promissio Spiritus diserta et multiplex in sermone post Cenam, 14, 16. 17. 26; 15, 26; 16, 7. 8. 13. A Domino redivivo Spiritus traditur Apostolis, 20, 22. — Adde quae pertinent ad unctionem Spiritus, *1 Io.*, 2, 20. 27; ad donum Spiritus, 4. 13: ad testimonium Spiritus, 5, 6-8. Ioannes in Spiritu, *Ap.*, 1. 10; 4, 2; 21, 10, vidit visiones Dei, et scribit ad Ecclesias, 2, 7; 3, 6. 13-22. Spiritus requiescere iubet mortuos in Domino, 14, 13.

Liber *Actuum Apostolorum* refert adventum Spiritus Sancti in linguis igneis, 2, 1-4; eius manifestationem a Petro assertam ex oraculo Ioel, 2, 16-18; 33-38; in ipso Petro praeclaram in Synedrio, 4, 8 sqq.; tum etiam in ceteris Apostolis, « Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis DNIC., et gratia magna erat in omnibus illis. » 4, 33. Datur a Deo Spiritus omnibus obedientibus sibi, 5, 32. Diaconi septem eliguntur, viri pleni Spiritu Sancto, 6, 3; in illis Stephanus, cuius Spiritui adversarii resistere non possunt, 6, 5. 10. Idem in morte plenus Spiritu Sancto, videt gloriam Dei, 7, 55. Ananias Saulo manus imponit; hic impletur Spiritu Sancto, 9, 17 sqq., et incipit praedicare Iesum. Ecclesia per omnem Iudaeam et Galilaeam et Samariam consolatione Spiritus Sancti repletur, 9, 31. Petrus, Spiritus monitu, vadit ad Cornelium, 10, 9. 10, coll. 11, 12. Eo loquente, incidit Spiritus super Cornelium et omnem familiam eius, 10, 44-49, coll. 11, 15 : in hoc impletur verbum Domini, 11, 16. Quod autem Spiritus in Cornelio praevenit Baptismum, id satis probat donum Spiritus a fructu proprio Baptismi differre. Barnabas laudatur, vir plenus Spiritus Sancto et fide, 11, 24. Agabus per Spiritum prophetat, 11, 28. Spiritus segregari iubet Saulum et Bar-

nabam in opus ad quod assumpsit eos, 13, 2-4. Saulus, plenus Spiritu Sancto, Elymae magi fraudes coarguit, 13, 9. Discipuli replentur gaudio et Spiritu Sancto, 13, 52. Petrus testatur datum Gentibus Spiritum, sicut ipsis Apostolis, 15, 8. Paulus et Timotheus a Spiritu Iesu prohibentur loqui verbum Dei in Asia, 16, 6. 7. Apollo, fervens Spiritu, docet diligenter ea quae sunt Iesu, 18, 25. Tyri Paulum discipuli per Spiritum monent ne ascendat Hierosolymam, 21, 4. Agabus instinctu Spiritus vaticinatur Pauli captivitatem et in manus Gentium traditionem, 21, 11.

In Epistulis Pauli, frequens commendatio Spiritus, qui fidelibus datus in eorum cordibus caritatem Dei diffudit, *Rom.*, 5, 5. Hic adversatur carni, habitans in fidelibus, 8, 9-11; agit filios Dei, 8, 14, Spiritus adoptionis, non servitutis; reddit spiritui eorum testimonium, 8, 15-16. Habentes primitias Spiritus, redemptionem corporis sui expectant, 8, 23. Adiuvat infirmitatem eorum, postulat pro eis gemitibus inenarrabilibus, 8, 26-27. Cf. praeterea, 1 *Cor.*, 2, 12. 13; 6, 11; 2 *Cor.*, 1, 21. 22; *Gal.*, 4, 2-5; 4, 6; 1 *Thes.*, 4, 8; 2 *Thes.*, 2, 13. — Desunt autem (praeter *Heb.*, 1) apud Paulum vestigia certa Sacramenti Spiritus; sed non exempla impositionis manuum. 1 *Tim.*, 5, 22 communiter refertur ad ordinationem sacerdotii, coll. 4, 14; 2 *Tim.*, 1, 6. — *Tit.*, 3, 5-7 : Ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου. Locus patitur duplicem interpretationem : 1) Si coniungas utrumque substantivum παλιγγενεσίας et ἀνακαινώσεως cum λουτροῦ, totum spectabit ad Baptismum. Ita cum vulg., plerique. Cf. *Rom.*, 7, 6; 8, 2; 12, 2; 2 Cor., 4, 16; *Eph.*, 4, 22-24; Col., 3, 10; 2 *Tim.*, 1, 7-14; Iustinus, *Dial.*, 14, *PG.*, 6, 503C : Διὰ τοῦ λουτροῦ οὖν τῆς μετανοίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Ita Prat, *TP.*, t. 2[6], p. 311-2; Ruch, 1004-5; Holtzmann. *LNTT.*, 2, p. 268. 2) Sin autem coniungas ἀνακαινώσεως immediate cum praepositione διά, dicendum erit haberi mentionem Confirmationis. Ita Coppens, p. 260; Chase, p. 99, 100.

Qui plura cupit, adeat RR. C. Ruch, *Confirmation dans la Sainte Ecriture*, *DTC.*, 975-1026 (1907); aut J. B. Umberg, *Die Schriftlehre vom Sakrament der Firmung* (1920).

Ex vestigiis paucis sed manifestis, et ex indiciis permultis, merito colligitur fuisse in Ecclesia paucis annis post mortem Domini ritum destinatum ad complendum opus Baptismi per

collationem Spiritus Sancti. Porro illius ritus ita vigentis, nulla probabilis ratio assignari potest, nisi mandatum ipsius Domini.

II. *Patribus.* — Rara et obscura testimonia ante saec. III (cf. Thes. XIV); a saec. III, plura et illustriora.

Tertullianus, *B.*, 6, ed. Lupton, p. 17 : « Non quod in aquis Spiritum Sanctum consequamur, sed in aqua emundati sub angelo Spiritui Sancto praeparamur... Angelus Baptismi arbiter superventuro Spiritui Sancto vias dirigit ablutione delictorum, quam fides impetrat obsignata in Patre et Filio et Spiritu Sancto. » 8, p. 21 : « Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum. Sane humano ingenio licebit spiritum in aquam arcessere et concorporationem eorum accommodatis desuper manibus alio spiritu tantae claritatis animare, Deo autem in suo organo non licebit per manus sanctas sublimitatem modulari spiritalem?... » p. 22 : « Tunc ille Sanctissimus Spiritus super emundata et benedicta corpora libens a Patre descendit, super Baptismi aquas tanquam pristinam sedem recognoscens conquiescit, columbae figura delapsus in Dominum, ut natura Spiritus Sancti declararetur per animal simplicitatis et innocentiae... Carni nostrae emergenti de lavacro post vetera delicta columba Sancti Spiritus advolat pacem Dei afferens, emissa de caelis... » — *Praescr.*, 36, ed. Oehler, t. 2, p. 34 « (Roma ... Legem et Prophetas cum evangelicis et apostolicis litteris miscet; inde potat fidem; eam aqua signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit. » *Ib.*, 40, p. 38 : « Tingit et ipse diabolus) quosdam, utique credentes et fideles suos; expositionem delictorum de lavacro repromittit, et, si adhuc memini. Mithra signat illic in fronte milites suos; celebrat et panis oblationem... » *Res. carnis*, 8, *ib.*, p. 478 : « Caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur. » — *Pud.*, 9, ed. Oehler, t. 1, p. 811 : « Recuperabit igitur et apostata vestem priorem, indumentum Spiritus Sancti, et annulum denuo signaculum lavacri, et rursus illi mactabitur Christus. » — Solet igitur Tertullianus impositionem manuum recensere in uno ordine inter Baptismum et Eucharistiam.

Cyprianus, *Ep.*, 69, 11, p. 760, apud haereticos Baptismum non esse colligit ex eo quod altero ritu, quo Spiritus Sanctus confertur, manifeste careant : « Qui haereticis sive schismaticis patrocinantur, respondeant nobis habeantne Spiritum Sanctum an non habeant. Si habent, cur illic baptizatis, quando ad nos veniunt, manus imponitur ad accipiendum Spiritum Sanctum, quando iam utique acceptus sit ubi, si fuit, dari potuit? Si autem foris cuncti haeretici et schismatici non dant Spiritum Sanctum, et ideo apud nos manus imponitur ut hic accipiatur quod illic nec est nec dari potest, manifestum est nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet Spiritum Sanctum non habere. » — *Ep.*, 70, 3, p. 769 : « Si baptizare potuit, potuit et Spiritum Sanctum dare; si autem Spiritum Sanctum dare non potest, quia foris constitutus cum Spiritu Sancto non est, nec baptizare venientem potest, quando et baptisma unum sit et Spiritus Sanctus unus et una Ecclesia... » *Ep.*, 72, 1, p. 775 : « ... Eos qui sunt foris extra Ecclesiam tincti et apud haereticos et schismaticos profanae aquae labe maculati, quando ad nos atque ad Ecclesiam, quae est una, venerint, baptizari oportere, eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum Spiritum Sanctum, nisi accipiant et Ecclesiae baptismum. Tunc enim demum plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si sacramento utroque nascantur, cum scriptum sit (*Io.*, 3, 5). » — *Ep.*, 73, 6, p. 783 : « Quod si secundum pravam fidem baptizari aliquis foris et remissam peccatorum consequi potuit, secundum eandem fidem consequi et Spiritum Sanctum potuit, et non est necesse ei venienti manum imponi ut Spiritum Sanctum consequatur et signetur. Aut utrumque enim fide sua foris consequi potuit, aut neutrum eorum, qui foris fuerat, accepit. » *Ib.*, 9, p. 784, de Samaritanis, *Act.* 8 : « Qui legitimum et ecclesiasticum baptisma consecuti fuerant, baptizari eos ultra non oportebat, sed tantummodo quod deerat, id a Petro et Ioanne factum est, ut oratione pro eis habita et manu imposita invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur praepositis Ecclesiae offerantur et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur et signaculo dominico consummentur. » *Ib.*, 21, p, 795 : « Baptizari eos oportet qui de haeresi ad Ecclesiam veniunt, ut qui legitimo et vero atque

unico sanctae Ecclesiae baptismo ad regnum Dei regeneratione divina praeparantur, sacramento utroque nascantur... (*Io.*, 3, 5). » — *Ep.*, 74, 5, p. 802-3 : « Si effectum baptismi maiestati nominis tribuunt, ut qui in nomine Iesu Christi ubicumque et quomodocumque baptizantur, innovati et sanctificati iudicentur, cur non in eiusdem Christi nomine illic et manus baptizato imponitur ad accipiendum Spiritum Sanctum, cur non eadem eius maiestas nominis praevalet in manus impositione, quam valuisse contendunt in baptismi sanctificatione? » (Ubi vide ed. Bayard, var. lect. in h. l., et *Ep.*, 75, 18]. — *Ep.*, 74, 7, p. 804 : « Non per manus impositionem quis nascitur quando accipit Spiritum Sanctum, sed in baptismo, ut Spiritum iam natus accipiat, sicut in primo homine Adam factum est. » — Similiter *Sentt. episcop. LXXXVII dictae in Conc. Carthaginensi* A. D. 256, n. 5. 8. 22, p. 439, 9; 441, 14; 445, 14.

Firmilianus, inter *Epp. Cypr.*, 75, 7, p. 814 : « Omnis potestas et gratia in Ecclesia constituta est, ubi praesident maiores natu, qui et baptizandi et manum imponendi et ordinandi possident potestatem. » 8, p. 815 (de *Act.*, 19) : « B. Apostolus Paulus eos qui ab Ioanne baptizati fuerant, priusquam missus esset a Domino Spiritus Sanctus, baptizavit denuo spiritali baptismo, et sic eis manum imposuit ut acciperent Spiritum Sanctum... » — 12, p. 818 : « Si non mentitur Apostolus... (*Gal.*, 3, 27), utique qui illic in Christo baptizatus est, induit Christum. Si autem induit Christum, accipere potuit et Spiritum Sanctum, qui a Christo missus est, et frustra illi venienti ad accipiendum Spiritum manus imponitur. » — 18, p. 822.

Anonymus De Rebapt., 3, p. 73 : (allato *Io.*, 3, 5) : « Per manus impositionem episcopi datur unicuique credenti Spiritus Sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manum eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt, quod ut fieri posset ipsi pro eis oraverunt. » — 6, p. 77-78 : « Omnes... correcta fide sua post resurrectionem Domini in Spiritu Sancto sunt baptizati, ut non immerito hodie quoque credamus homines correctos a pristino errore in Spiritu Sancto posse baptizari qui, cum aqua baptizarentur in nomine Domini, aliquando scabram habuissent fidem ; quoniam multum interest utrum in totum quis non sit baptizatus in nomine DNIC., an vero in

aliquo claudicet cum baptizatur baptismate aquae, quod minus est, dummodo postea constet in veritate sincera fides in baptismate Spiritus, quod non dubie maius est. » (Attende doctrinae singularitatem).

Cornelius P. R., *Ep. ad Fabium Antiochenum de Novatiano* (A. D. 251), ap. Euseb., *HE.*, 6, 43, *PG.*, 20, 621-224 A : Νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ᾗ ἔκειτο περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι. Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ γε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔτυχε ;

Concilium Illiberitanum (paulo post 300), can. 38, ap. Hefele-Leclercq, t. 1, p. 232 : « Loco peregre navigantes aut si ecclesia proxima non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus, batipzare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut, si supervixerit, ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit. » — Can. 77, p. 261 : « Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit; quod si ante de saeculo recesserit, sub fide qua quis crediderit poterit esse iustus. »

Concilium Arelatense (314), can. 8, *HL.*, t. 1, p. 285 : « De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebaptizent, placuit ut, si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum; et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur ut accipiat Spiritum Sanctum. Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur. » (Ad Novatianos potissimum spectat, qui videntur caruisse Sacramento Spiritus Sancti).

Silvester, P. R. (314-335), teste *Libro Pontificali*, ed. 1 (Duchesne, t. 1, p. 77) : « Constituit... crisma ab episcopo confici et privilegium episcopis ut baptizatum consignet propter hereticam suasionem. » ; ed. 2 (p. 171) : « Constituit... chrisma ab episcopo confici, et privilegium episcopis ut baptizatum consignet propter hereticam suasionem. Hic et hoc constituit ut baptizatum liniret presbiter chrisma levatum de aqua, propter occasionem transitus mortis. » — Cf. notas 17. 18. 19, ibid., p. 189. — Hic iam animadverte unctionem chrismatis prae impositione manus attendi.

Hilarius Pictaviensis, *In Mt.*, c. 4, 27, *PL.*, 9, 942 B : « Vocat igitur nos in Dei, ut hereditatem, ita et imitationem; bonis et iniustis, Christi sui adventu, in baptismi et Spiritus sacramentis et solem tribuentis et pluviam. » c. 19, 3, 1024 C : « Munus enim et donum Spiritus Sancti per impositionem manus et precationem, cessante Legis opere, erat Gentibus largiendum. »

Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 9, *PL.*, 23, 164 B : « Non equidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos qui longe a maioribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationem Sancti Spiritus manum impositurus excurrat. »

In Oriente, non ita clare signatur distinctio utriusque Sacramenti, et ritus unctionis maturius invalescit.

Origenes, *Periarchon*, 1, 3, 2, ed. Koetschau, p. 50, 3-5, *PG.*, 11, 147 B : « In Actibus Apostolorum per impositionem manuum apostolicarum Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo. » 1, 3, 7, ed. K., p. 58, 18-21 (paulo aliter *PG.*, 11, 153 A) : « Competenter de eo dicitur quia non in omnibus neque in his qui caro sunt, sed in his quorum terra renovata fuerit, Spiritus Sanctus habitabit. Denique ideirco per impositionem manuum Apostolorum post baptismi gratiam et renovationem Sanctus Spiritus tradebatur. » *In Rom.*, 6, 2 sqq., *L.*, 5, 8, *PG.*, 14, 1038 C : « Secundum typum Ecclesiis traditum, omnes baptizati sumus in aquis istis visibilibus et in chrismate visibili. » (Ad utrum Sacramentum spectet, incertum).

Didasc. Ap. Syr., trad. Nau [2], p. 86 (cf. p. 96).

Aphraates, *Dem.*, 12, 13, *PS.*, 1, 538 : « Traditio signi cum baptismo iuxta ritum. » *Dem.*, 23, 3, *Ps.*, 2, 6 : « Illusit lumen intellectus et fructus germinarunt olivae splendidae, in qua signum est sacramenti vitae, quo perficiuntur Christiani... »

Conc. Laodicenum (343-381), can. 48, Mansi, 2, 571 D : Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

Cyrillus Hierosol., *Cat.*, 16, 26, *PG.*, 33, 956 C; 18, 33, 1056 AB; 21 (*Mystag.*, 3), 1, 1089 : Καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων ἐδόθη χρίσμα, τὸ ἀντίτυπον οὗ ἐχρίσθη Χριστός. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, περὶ οὗ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν προφητείᾳ, ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἔλεγε (*Is.*, 62).

Athanasius, *Ep. 1 Ad Serap.*, 6, *PG.*, 26, 544 B, commemorat *Act.*, 8 et 19.

Basilius, *De Spir. S.*, 27, 66, *PG.*, 32, 188 BC., unctionem imputat traditioni non scriptae.

Gregorius Naz., *Or.*, 40, 15, *PG.*, 36, 377 AB.

Epiphanius, *H.*, 1, 2, 21, 1, *PG.*, 41, 285 C, monet Philippo defuisse potestatem imponendi manus.

Didymus Alex., *Trin.*, 2, 1.6.12.14.15, *PG.*, 39, 452 C-453 A; 556 D; 673 A; 712 A; 717 A-721 A, unctionis post Baptismum meminit.

Ioannes Chrys., *In Act., H.*, 18, 3, *PG.*, 60, 144; *In 1 Cor.*, 12, *H.*, 29, 3, *PG.*, 61, 244; *H.*,30,2,251; *In Hb.*, 6. 2, *PG.*, 63, 78.

Collatis in unum his auctoritatibus saec. V antiquioribus, manifestum fit ritum collativum Spiritus Sancti, ab Apostolis adhibitum, in Ecclesia esse propagatum, non sine aliqua diversitate. Nullius autem auctoritatis sunt litterae decretales Romanis Pontificibus Fabiano (235-250) et Melchiadi (311-314) adscriptae et collectioni pseudoisidorianae insertae, quibus etiam Catechismi Romani scriptores decepti sunt, 2, 3, 3-5, ed. Tornaci, 1890, p. 158-160 : nisi quatenus traditioni antiquae testificantur.

Epistola Pseudo-Melchiadis ad episcopos Hispaniae inveniri potest *PL.*, 7, 1119-1120, aut *PL.*, 130, 240-241. Ed. Hinschius, p. 245 : « De his vero super quibus rogitastis vos informari, i. e. utrum maius esset sacramentum manus impositio episcoporum aut baptismus, scitote utrumque magnum esse sacramentum... Spiritus Sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit inlapsu, in fontem plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum praestat ad gratiam. Quia in hoc mundo tota aetate victuris inter invisibiles hostes et pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. In baptismo abluimur, post baptismum roboramur... » Haec verba tanquam Melchiadis recitat S. Thomas, 3ª q. 72, a. 1.

Epistola Pseudo-Fabiani ad omnes Orientales episcopos, invenitur *PG.*, 10,188-195 aut *PL.*, 130-154. Ed. Hinschius, p. 160-166.

De dubiis autem inter theologos scholasticos ortis, cum nonnulli Ecclesiae adscriberent ipsam institutionem Sacra-

menti, dicetur in Thesi XIV. Interim viam aperit S. Thomas, 3ª q. 72, a. 1 : « Utrum confirmatio sit sacramentum.

— « Rdq. sacramenta NL ordinantur ad speciales gratiae effectus. Et ideo, ubi occurrit aliquis specialis effectus gratiae, ibi ordinatur speciale sacramentum. Quia vero sensibilia et corporalia gerunt spiritualium et intelligibilium similitudinem, ex his quae in vita corporali aguntur percipere possumus quid in spirituali vita gratiae existat. Manifestum est autem quod in vita corporali specialis quaedam perfectio est quod homo ad perfectam aetatem perveniat et perfectas actiones hominis agere possit... (*1 Cor.*, 13, 11) : et inde est etiam quod, praeter motum generationis, quo aliquis recipit vitam corporalem, est motus augmenti quo aliquis perducitur ad perfectam aetatem. Sic igitur et vitam spiritualem homo accipit per baptismum, qui est spiritualis regeneratio; in confirmatione autem homo accipit quasi quandam aetatem spiritualis vitae. Unde Melchiades papa... — Et ideo manifestum est quod confirmatio est speciale sacramentum.

« Ad 1^m, circa institutionem huius sacramenti est duplex opinio : quidam enim dixerunt quod hoc sacramentum non fuit institutum nec a Christo, nec ab Apostolis, sed postea processu temporis in quodam concilio; alii vero dixerunt quod fuit institutum ab Apostolis. Sed hoc non potest esse; quia instituere novum sacramentum pertinet ad potestatem excellentiae, quae competit soli Christo. Et ideo dicendum est quod Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo, sed promittendo... (*Io.*, 14, 7). Et hoc ideo quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quae non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem... (*Io.*, 7, 39). »

Quae relatio intercedat inter utrumque Sacramentum, Baptismi et Confirmationis, apte persequitur J. Umberg, S.I., « *Confirmatione Baptismus perficitur.* » *ETL*, 1924, p. 505-517.

Conc. Tridentinum definivit, s. 7, *De Confirm.*, can. 1, *DB.*, 871 (752) : « Si quis dixerit confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quam catechesin quandam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant, AS. »

Pius X, *Decr.* « *Lamentabili* » (3 iul. 1907), proscripsit

hanc propositionem sub n. 44, *DB.*, 2044 : « Nihil probat ritum sacramenti confirmationis usurpatum fuisse ab Apostolis; formalis autem distinctio duorum sacramentorum, Baptismi sc. et Confirmationis, haud spectat ad historiam christianismi primitivi. »

THESIS XIV.

Confirmationis materia remota est chrisma ab episcopo benedictum, proxima est impositio manus episcopi chrismantis. Forma habet assertionem actus sacramentalis.

Prolegomena.

1. Sacramentum collativum Spiritus Sancti habet suam unitatem formalem ab institutione Christi, quae ex NT colligitur, non aperte deprehenditur. Ab unitate formali institutionis distinguenda est unitas materialis ritus; nam, salva substantia Sacramenti, ritus passus est varias mutationes, ita administrante Ecclesia pro diversitate temporum ac locorum. Vide prolegomena ad Thes. XIII. In hac Thesi quaeritur quid sit de essentia Sacramenti, spectata disciplina praesenti Ecclesiae, et quidem in luce traditionis antiquae.

De distinctione materiae et formae, vide ad Thes. II, prolegom., 1, p. 31; Thes. III, proleg. 2, p. 42 sqq.

Cum duo elementa occurrant in ritu Confirmationis, impositio manuum et unctio, variae exstiterunt theologorum sententiae, cum materiam proximam assignarent alii solam impositionem manuum; alii et impositionem manuum et unctionem ab impositione manuum distinctam; alii solam unctionem; alii utrumque ritum per modum unius, i.e. impositionem manuum episcopi chrismantis. Hoc postremum asserimus, tanquam longe communius.

De utroque ritu dicendum primo seorsim.

2. Ritus impositionis manuum habet iam a VT. commendationem. Adhibetur : a) ad benedicendum : *Gen.*, 48, 14, de filiis Joseph; b) ad constituendum aliquem in aliquo officio : *Num.*, 8, 10 sqq., consecrantur levitae; 27, 18 sqq., consecratur Iosue a Moyse; cf. *Dt.*, 34, 9; c) in ritu sacrificiorum. *Ex.*, 29, 10.15.19; *Lev.*, 1, 4, 10 (LXX); 3,2.8.13; 4.4.24.29.33; 8,14.18; 16, 21; *2Par.*, 29,23; d) in poena sontium aut probatione reorum : *Lev.*, 24,14; *Dan.*, 13, 34. Omnibus his locis

(excepto *Gen.*, 48, 14) adhibetur radix verbi *sâmak* — inniti, unde *semikah* : electio seu consecratio per manus impositionem.

In NT, adhibetur : a ad benedicendum : *Mt.*, 19, 15 : ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας (τοῖς παιδίοις); *Mc.*, 10, 16; b) ad curandos infirmos. Dominus : *Mt.*, 9. 18; *Mc.*, 5, 23; 6, 5; 7, 32; 8.23.25; *Lc.*, 4, 40; 13, 13; discipuli : *Mc.*, 16, 18; *Act.*, 9, 12.17; 28, 8. c) ad constituendum aliquem in aliquo officio. *Act.*, 6, 6 (septem diaconi) : οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας; 13, 3 (Saulus et Barnabas) : τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἀπέλυσαν; *1 Tim.*, 4, 14; 5, 22; *2 Tim.*, 1, 6. Universim ritus impositionis manuum significat communicationem alicuius doni seu potestatis a Deo ipso, aut a societate humana, in quam Deus illud donum seu potestatem contulisse censetur.

Si plura cupis, adi P. Galtier, art. *Imposition des mains*, in *DTC* (1922 : J. Coppens, *L'imposition des mains et les rites connexes dans le NT. et dans l'Eglise ancienne.*

3. Ritus unctionis in VT frequentatur, ex more Orientis. a) post balneum, *Ruth.*, 3. 3; b erga hospites : *2 Par.*, 28, 15; c) gaudii causa, *2 Sam.*, 12 : 20; *Dan.*, 10, 3; *Am.*, 6, 6; d) ad ostentationem prosperitatis, laetitiae aut roboris : *Ps.*, 22, 5; 103, 15; *Prov.*, 27, 9; *Eccl.*, 9, 8. Inter praecipua Dei dona censetur unctio, *Iudic.*, 9, 9; *Ps.*, 103, 15; e) ad religiosos usus adhibitus, significat Dei amicitiam et gratiam : *Ps.*, 22, 5; 44, 8; 88, 21; 104, 15; 132, 2. Confertur prophetis, *3 Rg.*, 19, 16; *Is.*, 61, 1; regibus, *1 Sam.*, 16. 13; *3 Rg.*, 19, 16; summo sacerdoti, *Lev.*, 8, 12; *Ps.*, 132, 2; *Eccli.*, 45. 18.

In NT adhibetur : a) hospitii et honoris causa, *Lc.*, 7, 36-50; *Mt.*, 26,6-13 = *Mc.*, 14, 3-9 = *Jo.*, 12, 1-8; b) ad sananda corpora : *Lc.*, 10, 34 Samaritanus); *Mc.*, 6, 13; *Iac.*, 5, 14.15 (unctio infirmorum); *Mc.*, 7, 33; 8, 23; *Jo.*, 9, 6-11 (unctio ex sputo); c) ad significandum donum Spiritus Sancti : in Domino, *Lc.*, 4, 18 (*Is.*, 61, 1); *Act.*, 4. 27 : 10, 38; *Hb.*, 1, 9 (*Ps.*, 44, 8); in discipulis. *2 Cor.*, 1, 21.22; *1 Jo.*, 2, 20, 27. Universim, ritu unctionis significatur copia donorum Dei, sive terrestrium sive etiam caelestium

Unctionem cum impositione manuum posse coniungi passim ostendunt documenta VT, *Ex.*, 30, 30 et *Num.*, 8, 10, et NT, *Mc.*, 6, 5; 8, 23; 16, 18; *Act.*, 9, 12. 17; 28, 8; cum *Mc.*, 6, 13; *Iac.*, 5, 14. 15 in sanandis aegrotis). Accedit quod in ser-

mone NT passim coniungitur, σφραγίς, i. e. signaculum, et χρίσμα, i. e. unctio. *2 Cor.*, 1, 21.22; *1 Io.*, 2, 20.27.

In Sacramento Confirmationis, sola impositio manuum habet a NT testimonium. Unctio autem, ex dictis, facile poterat ad impositionem manuum accedere. Apparet autem saec. II in variis ritibus, et praecipue quidem (noli dicere unice) apud gnosticos. Gnostici Marcosii apud Irenaeum, *H.*, 1, 21, 3, *PG.*, 7, 664-665; Theodotus apud Clementem, habet mentionem impositionis manuum in Baptismo, χειροθεσία, *Excerpt.*, 22, *PG.*, 9, 669 A, ed. Stählin, p. 114, 8; et mentionem unctionis, *Excerpt.*, 82, *PG.*, 9, 696 C, St., p. 132, 10; incertum an de Confirmatione. Naassenus apud Hippolytum, *Philosoph.*, 5, 7, Cruice, p. 148, 6; 5, 9, p. 180, 14 C; Ophita apud Celsum; cf. Origen., *C. Cels.*, 6, 27, *PG.*, 11, 1333 A; *Acta Thomae gnostica*, 26. 27, ed. Bonnet, 2, p. 142, Lips., 1903.

Inter Patres catholicos, primus mentionem habet alicuius unctionis (sed non diserte Confirmationis), saec. II, Theophilus Antiochenus, *Ad Autol.*, 1, 12, *PG.*, 6, 1041 BC : Τίς δὲ ἄνθρωπος εἰσελθὼν εἰς τόνδε τὸν βίον ἢ ἀθλῶν οὐ χρίεται ἐλαίῳ; ποῖον δὲ ἔργον ἢ κόσμον δύναται ἢ εὐμορφίαν ἔχειν, ἐὰν μὴ χρισθῇ καὶ στιλβωθῇ; εἶτα ἀὴρ μὲν καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν τρόπῳ τινὶ χρίεται φωτὶ καὶ πνεύματι· σὺ δὲ οὐ βούλει χρισθῆναι ἔλαιον Θεοῦ; τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα χριστιανοί, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ.

Deinde Tertullianus saepius unctionis meminit inter ritus Baptismi; maxime *B.*, 7 et 8, ed. Lupton, p. 19.21 : « Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione de pristina disciplina, qua ungi oleo de cornu in sacerdotio solebant... Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum... » (vide quae recitata sunt in thes. XIII). Similiter Cyprianus, *Ep.*, 70, 2, p. 768, 16 : « Baptizati unguntur oleum in altari sanctificatum. » Haec refer ad ritus secundarios Baptismi; nullum adhuc vestigium unctionis ad conferendum Spiritum Sanctum adhibitae in Africa latina (saec. III).

Quod autem mentio unctionis apud gnosticos frequentior est quam apud catholicos illius aetatis, id sane non est argumentum efficax quo probetur ritus unctionis esse originis gnosticae, ut placuit Renan, *L'Eglise chrétienne*, t. 2, p. 154-6, Paris, 1879. Nam primo in tanta penuria documentorum catholicorum saec. II, argumentum ex silentio paucissimorum

testium non probat illos nescivisse id quod praetermiserunt. Deinde silentium eorum admittit quasdam exceptiones, ut, Theophili Antiocheni. Ac tandem, ipsi gnostici proferri possunt ut testes consuetudinis intra ipsam Ecclesiam catholicam vigentis, quandiu non probatur illos ritum ab Ecclesia catholica alienum introduxisse; quod minime probatur. Etenim verisimilius est illos homines, quorum nonnulli in Ecclesia catholica instituti fuerant, aliquid de sua prima institutione retinuisse et in suam sectam transtulisse, quam omnia adinvenisse; praesertim cum ille ritus neque VT° neque Evangelio repugnet.

Probatur thesis.

A. — *Materia Confirmationis.*

1. — Investigatur discurrendo per Ecclesias.

Ecclesia Romana.

Saec. III, in « *Traditione Apostolica* » Hippolyti apparet distinctio duarum unctionum, quarum una fiat per totum corpus a presbytero, altera in capite ab episcopo. Priorem merito retuleris ad Baptismum, posteriorem ad Confirmationem. *Fragmenta Veronensia latina*, p. 111, ed. Hauler, Lipsiae, 1900 : « Et postea, cum ascenderit, ungueatur a presbytero de illo oleo quod sanctificatum est, dicente : « Ungueo te oleo sancto in nomine Iesu Christi. » Et ita singuli detergentes se iam induantur et postea in ecclesia ingrediantur. Episcopus vero manum illis imponens invocet dicens : « Domine Deus, qui dignos fecisti eos remissionem mereri peccatorum per lavacrum regenerationis Spiritus Sancti, immitte in eos tuam gratiam, ut tibi serviant secundum voluntatem tuam; quoniam tibi est gloria, Patri et Filio cum Spiritu Sancto in sancta Ecclesia, et nunc et in saecula saeculorum. Amen. » Postea oleum sanctificatum infundens de manu et imponens in capite, dicat : « Ungueo te sancto oleo in Domino Patre omnipotente et Christo Iesu et Spiritu Sancto. » Et consignans in frontem, offerat osculum et dicat : « Dominus tecum. » Et ille qui signatus est, dicat : « Et cum spiritu tuo. » Ita singulis faciat. »

Eandem distinctionem duarum unctionum refert initio saec. V Innocentius P. R., in *Epistula ad Decentium episcopum Eugubinum*, 19 mart. 416, *PL.*, 20, 554 B, *DB.*, 98 (60) : « De

consignandis vero infantibus, manifestum est non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificium solis deberi episcopis ut vel consignent vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum quae asserit Petrum et Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum (*Act.*, 8). Nam presbyteris sive extra episcopum sive praesente episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet; sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar quam ad consultationem respondere. »

Praedestinatus, 25, *PL.*, 53, 667 C : « In chrismatis Christi unctione spei nostrae cernimus firmamentum. »

Leo M., P. R.. *Serm.*, 4, 1, *De natali ipsius*, *PL.*, 54, 149 A : « Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges, Sancti vero Spiritus unctio consecrat sacerdotes, et praeter istam specialem nostri ministerii servitutem, universi spiritales et rationabiles christiani agnoscant se regii generis et sacerdotalis officii esse consortes. » *Serm.*, 24, *De nativ. Domini*, 4, 6, 207 : « Aedificati super inviolabilem petram Christum, ipsique Domino Salvatori nostro per veram susceptionem nostrae carnis inserti, permanete stabiles in ea fide quam confessi estis coram multis testibus, et in qua renati per aquam et Spiritum Sanctum, accepistis chrisma salutis et signaculum vitae aeternae. »

Arnobius iunior. *Comment. in Psalmos*, *In Ps.*, 4, *PL.*, 53, 330 D : « Accepimus frumentum in corpore, vinum in sanguine, oleum in chrismate. » *In Ps.*, 90, 458 A. — *Liber ad Gregoriam*, ed. G. Morin, *Anecd. Mareds.*, *NS.*, t. 1, 4, p. 390, 5 : « Quid rugae in fronte sacrosanctam crucem de suis sedibus pellunt? »

Gelasius, P. R. (492-4 96), *Ad episcopos Lucaniae*, *Ep.*, 9, 6, *PL.*, 59, 50 C : « Nec minus etiam presbyteros ultra modum suum tendere prohibemus; nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere : non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendae sibimet arripere facultatem... »

Ioannes Diaconus, *Ep. ad Senarium*, 6, *PL.*, 59, 403 B : « Sumptis dehinc albis vestibus, caput eius sacri chrismatis unctione perungitur, ut intelligat baptizatus regnum in se ac sacerdotale convenisse mysterium. » 7, 403 D : « Proinde adiungis ut dicam cur sanctum chrisma soli pontifici liceat consecrare, quod presbytero non videtur esse concessum. Et merito : quia episcopus summi pontificis locum obtinet, presbyter vero secundi sacerdotii locum retinere cognoscitur. » 8, 404 AB : « Nec eadem verba presbyterii consecratio promeretur quae pontificalis apex consuevit audire. Nam si nihil speciale reservatum esset episcopo, gradus indifferens esse videbatur, nec opus esset diverso vocabulo, quod eadem benedictio consecraret. Sed nec illud tangat animum, quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant : quod merito moveret, si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat etiam nunc a pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate ut a presbyteris effici possit, superior ordo constituit. »

Gregorius M., P. R. (590-604), *In Evangelia H.*, 1, 17.18, *PL.*, 76, 1148 C : « Per nos quidem fideles ad sanctum baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur et per impositionem nostrarum manuum a Deo Spiritum Sanctum percipiunt... » *Ep.*, 4, 9, *Ad Ianuarium ep. Caralitanum*, *MGH.*, p. 242, 4-6 : « Episcopi baptizatos infantes signare bis in frontibus chrismate non praesumant : sed presbyteri baptizatos tangant in pectore, ut episcopi postmodum tangere debeant in fronte. » Sed *Ep.*, 4, 26, *Ad eundem*, 261, 28-32 : « Pervenit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse quod presbyteros chrismate tangere eos qui baptizandi sunt prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiae nostrae fecimus : sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizandos chrismate tangere debeant concedimus. »

Ad Traditionem romanam antiquam pertinent etiam *Constitutiones Ecclesiae aegyptiacae*, ed. Funk, 16, 17-21, p. 110, 21-111,14 ; et *Canones Hippolyti*, 134-141 (cf. *Traditionem Apostolicam Hippolyti*).

Accedunt libri liturgici Ecclesiae Romanae.

Sacramentarium Gelasianum, *PL.*, 74, 1111-1112 : « Postea

cum ascenderit a fonte infans, signatur a presbytero in cerebro de chrismate, his verbis : « Deus omnipotens Pater DNIC[i], qui te regeneravit ex aqua et Spiritu Sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te linit chrisma salutis in CIDN° in vitam aeternam. — Amen. » Deinde ab episcopo datur eis Spiritus septiformis. Ad consignandum, imponit eis manum in his verbis : « Deus omnipotens Pater DNIC[i], qui regenerasti famulos tuos ex aqua et Spiritu Sancto, quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum, tu, Domine, immitte in eos Spiritum Sanctum tuum Paraclitum, et da eis Spiritum sapientiae et intellectus, Spiritum consilii et fortitudinis, Spiritum scientiae et pietatis. Adimple eos Spiritu timoris Dei,[1] in nomine DNIC[i], cum quo vivis et regnas Deus semper cum Spiritu Sancto, per omnia saecula saeculorum. — Amen. » Postea signet eos in fronte de chrismate, dicens : « Signum Christi in vitam aeternam. — Amen. »

Sacramentarium Gregorianum, PL., 78, 90 : « Ut autem surrexerit a fonte, ille qui eum suscipit offert eum uni presbytero, qui faciat signum crucis de chrismate cum pollice in verticem eius, dicens : « Deus omnipotens... » (fere ut in Gelasiano). Et baptizantur, et sunt parati qui eos suscepturi sunt, cum linteis in manibus eorum, et accipiunt eos a presbyteris qui eos baptizant. Pontifex vero redit in sacrarium, expectans ut cum vestiti fuerint infantes confirmet eos. Qui etiam non prohibentur lactari ante sacram communionem, si necesse fuerit. Induti vero ordinantur per ordinem sicut scripti sunt. Et infantes quidem in brachiis dextris tenentur; maiores vero pedem ponunt super pedem patrini sui. Deinde schola iussa facit litaniam quinam ad fontes. pontifex vero veniens ad infantes tenente archidiacono chrisma, involutis scapulis et brachiis ex panno linteo et levata manu sua super capita omnium, dicit : « Omnipotens sempiterne Deus... » (fere ut in Gelasiano). Et interrogantibus diaconibus nomina singulorum, pontifex, tincto pollice in chrismate, facit crucem in fronte unius, similiter per omnes singillatim. Quibus expletis, iussi incipiunt in ecclesia litaniam ternam... »

In perpetua traditione Romana, praecipue attendatur usus, iam saec. III° vigens, unctionis ad ipsum Confirmationis Sacramentum pertinentis. Nam post illam unctionem quae egressis a lavacro fit a presbyteris, altera deinde fit ab ipso

episcopo cum consignatione in fronte; quae iam in liturgia Hippolyti apparet, multo distinctius in responso Innocentii. Idem sane est oleum, sed diversus minister, diversus ritus, diversum Sacramentum. Usus semel receptus diligentissime retinetur, ita ut ritus apostolicus impositionis manuum longe rarius commemoretur in monumentis liturgicis. Plus minus obscuratur idem ritus in aliis Ecclesiis.

Ecclesia Africana.

Augustinus, *C. Ep. Parmen.*, 2, 15, 34, *PL.*, 43, 76 : « Posse hominem non interposito homine divinitus aliquid accipere, exemplo suo Ioannes ipse testatur, et tot sancti antequam Dei Filius homo fieret, et postquam resurrexit et ascendit in caelum, centum viginti homines simul congregati erant, quos nullo homine in terra manum imponente, de caelo veniens Spiritus Sanctus implevit *Act.*, 1, 15; 2, 1-4 : et constituto iam ordine Ecclesiae, centurionem Cornelium ante ipsum baptismum, ante impositionem manus, cum eis qui secum erant, eodem Spiritu repletum Petrus ipse miratus est *Act.*, 10, 44). » — *B c D.*, 3, 16, 21, 148.149 : « Non habent Dei caritatem qui Ecclesiae non diligunt unitatem : ac per hoc recte intelligitur dici non accipi nisi in catholica Spiritus Sanctus. Neque enim temporalibus et sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem modo datur Spiritus Sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei et Ecclesiae primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspectat, ut ii quibus manus ad Spiritum Sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui?.. Quodlibet haeretici et schismatici accipiant, caritas, quae cooperit multitudinem peccatorum, proprium donum est catholicae unitatis et pacis; nec eius in omnibus, quia nec eius sunt omnes... Praeter ipsam tamen esse illa caritas non potest, sine qua cetera etiamsi agnosci et approbari possunt, prodesse tamen et liberare non possunt. Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest. Quid est enim aliud nisi oratio super hominem? » *Ib.*, 5, 20, 28, 190.191 : « Si ad hoc valet quod dictum est in Evangelio : « Deus peccatorem non audit » (*Io.*, 9, 31), ut per peccatorem sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam baptismi vel super oleum vel super Eucharistiam vel super

capita eorum quibus manus imponitur? Quae omnia tamen et fiunt et valent etiam per homicidas, i. e. per eos qui oderunt fratres, etiam in ipsa intus Ecclesia. » — *C. Litt. Petiliani*, 2, 35, 81, 287 : « In centum viginti homines, sine cuiusquam manus impositione, in Cornelium vero centurionem et eos qui cum illo erant, etiam priusquam baptizarentur, Spiritus Sanctus advenit. » 2, 104, 239, 341-342 : « Ad eos qui sunt fortes in Ecclesia eius et adhaerent ori eius, ut sine timore praedicent veritatem, ab ipso Christo tanquam a capite sanctum descendit unguentum, i. e. sanctificatio spiritualis (*Ps.*, 132, 2)... Et in hoc unguento sacramentum chrismatis vultis interpretari: quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus. » — *Trinit.*, 15, 26, 46, *PL.*, 42, 1093 : « Ipse est (Spiritus Sanctus) qui de caelo etiam datus est die Pentecostes, i. e. post dies decem quam Dominus ascendit in caelum. Quomodo ergo Deus non est qui dat Spiritum Sanctum? Imo quantus Deus est qui dat Deum? Neque enim aliquis discipulorum eius dedit Spiritum Sanctum. Orabant quippe ut veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc servat Ecclesia... Dominus ipse Iesus Spiritum Sanctum non tantum dedit ut Deus, sed etiam accepit ut homo; propterea dictus est plenus gratia et Spiritu Sancto. Et manifestius scriptum est in Actibus Apostolorum (10, 38) : « Quoniam unxit eum Deus Spiritu Sancto. » Non utique oleo visibili, sed dono gratiae, quod visibili significatur unguento quo baptizatos ungit Ecclesia. » — *In Ps.*, 26, 1; *Enarr.*, 2, 2, *PL.*, 36, 199-200; *In Ps.*, 44, 19, *PL.*, 36, 505. — *In Io., Tr.*, 118, 5, *PL.*, 35, 1950 : « Quid est, quod omnes noverunt, signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium sive ipsi aquae ex qua regenerantur, sive oleo quo chrismate unguntur, sive sacrificio quo aluntur, nihil eorum rite perficitur. » — *In 1 Io., Tr.*, 3, 5, *PL.*, 35, 2000 : « Unctio spiritalis ipse est Spiritus Sanctus, cuius sacramentum est in unctione visibili. » *Tr.*, 6, 10, 2025 : « Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus Sanctus, et loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant tempori opportuna... Numquid modo quibus imponitur manus ut accipiant Spiritum Sanctum, hoc expectatur ut linguis loquantur? Aut quando imposuimus manum istis infanti-

bus, attendit unusquisque vestrum utrum linguis loquerentur, et cum videret eos linguis non loqui, ita perverso corde aliquis vestrum fuit ut diceret : Non acceperunt isti Spiritum Sanctum?... » — *Serm.*, 99, 12, *PL.*, 38, 601-2 : « Adhuc loquente Petro, non dico nondum imponente manum, sed nondum etiam baptizante,... venit Spiritus Sanctus, implevit eos qui cum illo erant. » *Serm.*, 227, *Ad Infantes*, 1100 : « Vos ante ieiunii humiliatione et exorcismi sacramento quasi molebamini. Accessit Baptismum et aqua : quasi conspersi estis, ut ad formam panis veniretis. Sed nondum est panis sine igne. Quid ergo significat ignis? hoc est chrisma. Oleum etenim ignis nostri. Spiritus Sancti est Sacramentum. » — *Serm.*, 266, 3-6, 1225-7 (ut *in serm.* 99). — *Serm.*, 269, 2, 1235-6 (de *Act.*, 8 et 10). — *Serm.*, 324, 1447 : « Mulier quaedam amisit in gremio aegrotantem filium catechumenum infantem lactentem. Quae cum vidisset amissum et irreparabiliter perditum, coepit eum magis flere fideliter quam mater... Impleta affectu fiduciae, tulit illum mortuum et cucurrit ad memoriam beati martyris Stephani, et coepit ab illo exigere filium et dicere : Sancte martyr, vides nullum mihi remansisse solatium. Non enim possum dicere filium praecessisse, quem nosti perisse : tu enim vides quare plangam. Redde filium meum, ut habeam eum ante faciem coronatoris tui. Haec et talia cum precaretur, lacrimis quodam modo non petentibus, sed, ut dixi, exigentibus, revixit filius eius... Continuo tulit illum ad presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, unctus est, imposita est ei manus, completis omnibus sacramentis assumptus est. Illa autem tali eum cum vultu deduxit, tanquam non deduceret ad requiem sepulcri, sed ad sinum martyris Stephani. »

Victor de Vita († 487), *De persecutione vandal.*, 1, 6, *PL.*, 58, 189 : « Ita et ego mola catholicae matris commolitus et cribro examinationis ut simila munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis et igne Sancti Spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita et ego per officia sacramentorum divinorum, artifice Deo, de fonte mundus ascendi. »

Pseudo-Primasius (S. VI), *In Heb.*, 6, 2, *PL.*, 68, 720 B : « Impositionem manuum appellat, per quam plenissime creditur accipi donum Spiritus Sancti, quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia a pontificibus fieri solet. » *In Heb.*, 13, 25, 794 B : « ... Donum Spiritus Sancti, quod

datur in baptismate per impositionem manuum episcoporum. »

In traditione Africana, praecipue celebratur impositio manuum tanquam ritus collativus Spiritus Sancti; ad quam tamen accedit chrismatio frontium.

Ecclesia Mediolanensis.

Zeno Veronensis, *L.* 2, *Tract.*, 14, 4, *PL.*, 11, 438 B : « Utique, Fratres, calix sanguinem, mensa corpus, oleum donum Spiritus Sancti significat, virga cum baculo crucem in qua Deus pro homine pendere dignatus est, ut in Deum hominem quem induerat commutaret. Annulus quoque signaculum fidei est, quod est Christus, cuius illustratione maiestatis impressi atque signati, qua sincere viventes in custodiam nostrae salutis, per Spiritum Sanctum imaginem referimus quam tenemus. »

Ambrosius, *De Spiritu S.*, 1, 6, 76, *PL.*, 16, 722 C-723 A : « Sunt tamen plerique qui, eo quod in aqua baptizamur et Spiritu, non putant aquae et Spiritus distare munera, et ideo non putant distare naturam. Nec advertunt quia in illo aquarum sepelimur elemento, ut renovati per Spiritum resurgamus. In aqua enim imago mortis, in Spiritu pignus est vitae; ut per aquam moriatur corpus peccati, quae quasi quodam tumulo corpus includit, et per virtutem Spiritus renovemur a morte peccati, renati Deo. » — *De Mysteriis*, 6, 29, 30, *PL.*, 16, 398 AB : « Post haec utique ascendisti ad sacerdotem : considera quid secutum sit. Nonne illud quod ait David : « Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron ? *Ps.*, 132, 2). » Hoc est unguentum de quo et Salomon ait : « Unguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulae dilexerunt te et attraxerunt te. (*Cant.*, 1, 2, » ... Ideo in barbam defluit, i. e. in gratiam iuventutis; ideo in barbam Aaron, ut fias genus electum, sacerdotale, pretiosum : omnes enim in regnum Dei et in sacerdotium ungimur gratia spiritali. » *Ib.*, 7, 42, 402B-403A : « Unde repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiae et intellectus, Spiritum consilii atque virtutis, Spiritum cognitionis atque pietatis, Spiritum sancti timoris; et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut apostolica lectione didicisti. »

Ps. Ambrosius, *De Sacramentis*, 2, 7, 24, *PL.*, 16, 430 BC :

« Ergo mersisti, venisti ad sacerdotem ; quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua et Spiritu Sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te ungat in vitam aeternam. Vide ubi unctus es : in vitam, inquit, aeternam. Noli hanc vitam illi vitae anteferre. Verbi gratia, si exsurgat inimicus aliquis, si velit tibi fidem tuam auferre, si minatur mortem ut praevaricetur quisquam, vide quid eligas : noli eligere illud in quo non es unctus, sed elige illud in quo unctus es ; ut vitam aeternam praeferas temporali. » 3, 1, 1, 431 AB : « Accipis... unguentum supra caput. Quare supra caput ? Quia sensus sapientis in capite eius, Salomon ait *Eccle.*, 2, 14 : friget enim sapientia sine gratia ; sed ubi gratiam acceperit sapientia, tunc opus eius incipit esse perfectum. » 3, 2, 8-10, 434 AB : « Sequitur spiritale signaculum... quia post fontem superest ut perfectio fiat : quando ad invocationem sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur, Spiritus sapientiae et intellectus, Spiritus consilii atque virtutis, Spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus Sancti timoris : septem quasi virtutes Spiritus. »

Gaudentius Brixiensis, *Tract.*, 9, *PL.*, 20, 911-2.

Petrus Chrysologus, *Serm.*, 126, *PL.*, 52, 548 B : « Debebat Iudaeus oleum, quod chirographo Legis ad ungendos reges, prophetas et sacerdotes, christiani chrismatis acceperat in figuram, donec ad ipsum regum et prophetarum et sacerdotum principem perveniret, cui tota reddenda et infundenda erat centenaria chrismatis plenitudo. »

Maximus Taurinensis, *De Bapt., Tr.*, 3, *PL.*, 57, 777-9 : « Impleto baptismate, caput vestrum chrismate, i. e. oleo sanctificationis infundimus, per quod ostenditur baptizatis regalem et sacerdotalem conferri a Domino dignitatem. Nam in VT, hi qui legebantur in sacerdotio vel in regno, sancto ungebantur oleo et unctione capitis... Hoc autem chrisma, i. e. haec unctio quae vobis imposita est, illius sacerdotii contulit dignitatem quod, cum semel collatum fuerit, nunquam est finiendum. »

In traditione Mediolanensi, longe praecipue celebratur signaculum olei, collativum Spiritus septiformis.

Ecclesia Gallicana.

Prosper Aquitanus, *Liber Sententiarum ex operibus S. Augustini delibatarum*, 346. *PL.*, 51, 482 A : « Christi nomen

a chrismate est, i. e. ab unctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, ut intelligat se non solum sacerdotalis et regiae dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem. »

Concilium Arausicanum I (A. D. 441), can. 2, Mansi, 6, 435 C : « Nullum ministrum, qui baptizandi recepit officium, sine chrismate usquam debere progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui in baptismate, quacumque necessitate faciente, non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter quoslibet, chrismatis ipsius non nisi una benedictio est; non ut praeiudicans quidquam, sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio. » (ad criticam et exegesim, cf. Coppens, p. 309.343).

Salvianus, *De gubernatione Dei*, 3, 2, *PL.*, 53, 58 B : « Quaeritur forsitan quae sint bona quae Deus christianis hominibus assignet... Primum sc. Legem, deinde Prophetas, tertio Evangelium, quarto apostolicas lectiones, postremum generationis novae munus, sancti baptismatis gratiam, divini chrismatis unctionem : sc. ut, sicut apud Hebraeos quondam, i. e. peculiarem ac propriam Dei gentem, cum iudiciarius honor in potestatem regiam transcendisset, probatissimos viros per unguentum regium Deus vocavit in regnum, sic omnes homines christiani cum post chrisma ecclesiasticum omnia Dei mandata fecissent, ad capiendum laboris praemium vocarentur ad caelum. »

Avitus Viennensis, *Ep.*, 41, *Ad Clodovechum regem*, *PL.*, 59, 258 B : « Conferebamus nobiscumque tractabamus quale esset illud, cum adunatorum numerus pontificum, manu sancti, ambitione servitii membra regia undis vitalibus confoveret : cum se Dei servis inflecteret timendum gentibus caput; cum sub casside crines nutritos salutari galea sacrae unctionis indueret... »

Vita S. Caesarii Arelatensis, auctoribus Messiano presbytero et Stephano diacono, 2, 14, *PL.*, 67, 1032 AB : « Ad oleum benedicendum competentibus diebus in baptisterio annis singulis veniebat. Et ingrediens cucumula, cum ad consignandos infantes sederet, parvuli illic pueri vel puellae a parentibus missi certatim currebant, exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, ut eis benediceret. »

Gregorius Turonensis, *Historia Francorum*, 2, 31, *PL.*,

71, 227 A : « Igitur rex (Clodovechus), omnipotentem Deum in Trinitate confessus, baptizatus est in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, delibutusque sacro chrismate cum signaculo crucis Christi. » 5, 11, 326 B : « Avitus episcopus, prae gaudio lacrimans, cunctos aqua abluens, chrismate liniens, in sinu matris Ecclesiae congregavit. » 9, 5, 493 : « Accepto signaculo beatae crucis cum chrismatis unctione. » — *Liber in gloria Martyrum*, 40, *PL.*, 71, 742 (verba Diocletiani imperatoris) : « Quis est hic numinibus nostris contrarius ac religionis christianae socius, qui frontem chrismatis inscriptione signatam ferat, lignumque crucis adoret?... »

Venantius Fortunatus, *Miscellanea*, *L.* 2, *Carm.* 9, *In laudem chrismatis*, *PL.*, 88, 97. — Cf. *L.* 5, 5, 189 C.

Missale Gothicogallicanum (= *Sacramentaire d'Autun*, *PL.*, 72, 275 C, ed. Neale et Forbes t. 1, p. 97 : « Dum chrisma cum tangis, dicis : Perungo te chrisma sanctitatis.., tunicam immortalitatis quam DNIC traditam a Patre primus accepit; ut eam integram et inlibatam perferas ante tribunal Christi et vivas in saecula saeculorum. »

Missale Gallicanum vetus (= *Sacramentaire d'Auxerre*), *PL.*, 72, 369 D, ed. Forbes, t. 2, p. 191 : « Infusio chrismae. — Deus Pater DNIC[1], qui te regeneravit ex aqua et Spiritu Sancto, quique tibi dedit remissionem peccatorum, ipse te lenit chrismate suo sancto, ut habeas vitam in saecula saeculorum. »

Missale Bobiense, *PL.*, 72, 502 D, ed. Forbes, t. 2, p. 270 : « Suffundis chrisma in fronte eius, dicens : Deus Pater DNIC[1], qui te regeneravit per aquam et Spiritum Sanctum, quique tibi dedit remissionem peccatorum per lavacrum regenerationis, ipse te liniat chrismate suo sancto in vitam aeternam. »

Alcuinus, *Ep.*, 80, *Ad dominum regem*, *PL.*, 100, 261 BC : « Septenarius Spiritui Sancto convenire multis in locis Sacrae Scripturae nosci tur... Et tunc maxime dum alba tolluntur a baptizatis vestimenta, per manus impositionem a pontifice Spiritum Sanctum accipere conveniens est, qui in baptismo omnium receperant remissionem peccatorum. » — *Ep.*, 90, *Ad fratres Lugdunenses*, ib., 292 CD : « Tertio elevatus de fonte... albis induitur vestimentis, propter gaudium regenerationis et castitatem vitae et angelici splendoris decorum. Tunc sacro chrismate caput perungitur et mystico tegitur velamine, ut intelligat se de anathema, regni et sacerdotii dignitatem por-

tare... (*1 Pt.*, 2, 9; *Rom.*, 12, 1). Sic corpore et sanguine dominico confirmatur, ut illius sit membrum qui pro eo passus est et resurrexit. Novissime per impositionem manus a summo sacerdote septiformis gratiae Spiritum accipit, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad praedicandum aliis, qui fuit in baptismo per gratiam vitae donatus aeternae. » *De Baptismi caeremoniis ad Oduinum presbyterum, PL.*, 101, 614 AB. (ubi iterum animadverte corporis dominici communionem interiectam inter unctionem frontis et manus impositionem).

Leidradus Lugdunensis episcopus († 814), *Liber de Sacramento Baptismi ad Carolum M. imp.*, c. 7, De sacra unctione, *PL.*, 99, 863 C-865 B : « Post lavacrum ungimur, ut Christi nomine censeamur. Chrisma enim unctio interpretatur, sicut est Christus unctus, qua unctione efficimur genus regium... (*Ex.*, 40, 13; *1 Rg.*, 16, 13). In quibus quoque verbis notandum est quod post unctionem, imo per unctionem, dirigatur Spiritus Domini in David, sicut in Ecclesia credimus per chrismatis unctionem et manus impositionem dari Spiritum Sanctum. Nam, sicut in baptismo peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur... Quaeri autem a quibusdam solet, cum fons baptismatis sine Spiritu Sancto nullatenus sanctificetur, neque sine eo peccatorum remissio donetur, cur necesse est postea fieri manuum impositionem? Sed sciendum multis modis dari Spiritum Sanctum, non solum in baptismo, sed etiam post baptismum... Ergo in baptismo fit remissio peccatorum, in impositione manuum conferuntur dona virtutum, sicut Petrus Apostolus ait (*Act.*, 2, 38)... »

Magnus Senonensis episcopus († 818), *Libellus de Mysterio Baptismatis, iussu Caroli M. editus*, *PL.*, 102, 985 B-986 A : « Post sacrae regenerationis lavacrum, baptizati candidis induuntur vestimentis... Tunc demum sacro chrismate, quod latine dicitur unctio, caput perungitur, ut in regno et sacerdotio Ecclesiae delibuti, et Christi nominis gratiam accipiant et eius membra, qui eos redemit et eorum caput est, effici valeant. Deinde mystico velamine teguntur, ut intelligant se diadema regni et sacerdotii dignitatem portare... et unctione sacrosancti chrismatis liniantur, et sanctae Trinitatis habitaculum effici mereantur. Peractis autem omnibus baptismatis sacramentis, novissime per manus impositionem a summo

sacerdote septiformis gratiae Spiritum accipiunt, ut corroborentur in fide recta per Spiritum Sanctum. Et ideo fit manus impositio, ut per benedictionem advocetur et invitetur Spiritus Sanctus. Denique sciendum est quia, sicut cetera baptismatis sacramenta per sacerdotes visibiliter fiunt et per Dominum invisibiliter consecrantur, ita et Spiritus Sancti gratia per impositionem manuum episcoporum fidelibus traditur et a Domino confirmatur. »

Theodulfus Aurelianensis episcopus († 821), *De ordine Baptismi ad Magnum Senonensem Liber*, c. 15 : « Cur sacro chrismate caput perungitur », *PL.*, 105. 234 CD ; 17, « Cur ab episcopo confirmatus per manus impositionem accipiat septiformis gratiae Spiritum », ib., 235.236.

Iesse Ambianensis episcopus, *Epistola de Baptismo*, scripta A. D. 834, *PL.*, 105, 790 BD : « Baptizato autem facit presbyter signum crucis de chrismate cum pollice in verticem capitis. Sicut enim in baptismo peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur... Post haec confirmet eum episcopus in fronte de chrismate. Ideoque manus impositio fit, ut per benedictionem advocatus invitetur Spiritus Sanctus super eos descendat, iuxta exemplum Apostolorum (*Act.*, 8)... » 791 BC : « Novissime autem corpore et sanguine Christi confirmetur infans, ut eius possit esse membrum qui pro eo passus est et resurrexit... (*Io.*, 6, 54. 55). »

Ionas Aurelianensis episcopus († 843), *De institutione laicali*, 1, 7, *PL.*, 106, 134 A (allatis *Act.*, 19 et 8) : « Notandum est quod in neminem baptizatorum venerit Spiritus Sanctus, nisi per impositionem manuum Apostolorum. Credendum vero est quia, sicut baptismatis et corporis et sanguinis Domini sacramenta per sacerdotum ministeria visibilia fiunt, et per Dominum invisibiliter consecrantur, ita nimirum Spiritus Sancti gratia per impositionem manuum, ministerium administratum episcoporum, fidelibus invisibiliter tribuatur. Cur autem non a presbyteris sed ab episcopis, Apostolorum successoribus, credentium frontes ob percipiendum Sancti Spiritus donum sacro sancto chrismate signentur, sanctus papa Innocentius in Decretalibus suis plenissime scribit : ad quem locum curiose diligenterque scire volentem remitto. »

Amalarius (Fortunatus) Trevirensis archiepiscopus († post 813), *Ad Carolum M. imp., Epistola de caeremoniis Baptismi*,

PL., 99, 898 D-899 B. — Amalarius Symphosius Metensis († post 850), *De ecclesiasticis Officiis*, 4, 27, *PL.*, 105, 1046 D-1053 C. — De utriusque distinctione, cf. Sirmond, *De duobus Amalariis*, Paris, *Opp.*, t. 4, 1696; Franz, *Die Messe im deutschen Mittelalter*, p. 351 sq. 1902. Contra, G. Morin, *DTC.*, art. *Amalaire*.

Walafridus Strabo Fuldensis († 849), *De ecclesiasticarum rerum exordiis et incrementis*, 26, *PL*, 114, 957 D- 958 A : « ... Mystici lavacri gradatim per temporum augmenta in maius celebratio crevit. Addiderant alii chrismatis unctionem, quam ex veteri sumptam consuetudine nemo qui dubitet, cum primis temporibus impositione manuum baptismum confirmari soleret, quod in Samaria fecisse Petrum legitur et Ioannem. Quae confirmatio et tunc ad primos Ecclesiae pastores pertinuit et nunc pertinere non dubitatur : unde in canonibus saepe interdicitur presbyteris ne chrisma conficiant neque baptizatos in fronte consignent, quod solis debetur episcopis. Testantur hoc decreta Innocentii papae et statuta Silvestri, quia et ipse instituit ut presbyter baptizatum chrismate liniat, propter occasionem transitus mortis... Alii addiderunt in baptismatis sacramento exorcismos, alii consecrationem fontis... »

Rabanus Maurus († 858), *De clericorum institutione*, 1, 25. 28.30, *PL.*, 107, 309 D. 313 AB. 314 AB.

Audiantur etiam Concilia aevi Carolingici.

Conc. Parisiense VI (829), can. 33, Mansi, 14, 560 B : « Perlatum est ad nos quod in quibusdam provinciis plerique episcopi post perceptionem cibi et potus soleant per impositionem manuum tradere Spiritum Sanctum : quod tam excellenti ministerio prorsus non convenire, et ita deinceps fieri non debere omnibus nobis visum est. Quoniam credibile est et auctoritas Ecclesiae ita se habet, ut sicut Apostoli unanimes existentes Deumque collaudantes et benedicentes, ita nimirum ieiunantes accipere meruerint Paracletum Spiritum Sanctum, eosque nonnisi ieiunos, sicut eorum Acta docent, aliis eum tradidisse manifestum est... »

Conc. Meldense (845), can. 44, Mansi, 14, 829 C : « Ut chorepiscopus modum suum intra canonicam institutionem teneat, et nec sanctum chrisma nec sanctum Paracletum Spiritum, solis episcopis iuxta decreta Innocentii tribuere debitum, tradere tentet... »

In traditione Gallicana dominatur chrismatio frontium, nec tamen oblivioni traditur apostolica manuum impositio, praesertim aevo carolingico.

Ecclesia Hibernica et Britannica.

Patricius, Hibernorum apostolus (s. V), *Ad Coroticum Epistola*, 1. 2, *PL.*, 53, 815 A : « In morte vivunt socii Scottorum atque Pictorum apostatarum, quasi sanguine volentes saginari innocentium christianorum, quos ego innumeros Deo genui atque in Christo confirmavi. Postera die qua chrismati neophyti in veste candida, dum fides fragrabat in fronte ipsorum, crudeliter trucidati atque mactati (sunt) gladio a supradictis, misi epistolam.... »

Fastidius, *De vita christiana*, 1, *PL.*, 50, 384D-385A : « Credentes illi et baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliquanti, sicut sub Lege prius fuerat, sed omnes in prophetis et sacerdotibus unguntur et regibus. Cuius unctionis quales esse debeamus admonemur exemplo, ut in quibus tam sancta est unctio, sit non minus sancta conversatio... »

Beda (s. VII-VIII), *In Cant.* (1, 12), *L.*, 2, *PL.*, 91, 1097D-1098 A : « In vineis Engaddi... balsamum gignitur, quod, in chrismatis confectione, liquori olivae admisceri ac pontificali benedictione solet consecrari, quatenus fideles omnes cum impositione manus sacerdotalis, qua Spiritus Sanctus accipitur, hac unctione signentur... » — *In Marc.*, 1, 1, *PL.*, 92, 138D : « Quod in baptizatum descendere visus est Spiritus, signum erat conferendae nobis in baptismo gratiae spiritualis, quibus in remissionem peccatorum ex aqua et Spiritu regeneratis amplior eiusdem Spiritus gratia per impositionem manus episcopi solet caelitus dari. » — *In Act.*, 8, *PL.*, 92, 961A : « Notandum quod Philippus, qui Samariae evangelizabat, unus de septem fuerit. Si enim Apostolus esset, ipse utique manum imponere potuisset, ut acciperent Spiritum Sanctum. Hoc enim solis pontificibus debetur » (refert verba Innocentii I). — *In 1 Io.*, 2, *PL.*, 93, 94D-95A : « Unctio spiritualis, ipse Spiritus Sanctus est, cuius sacramentum est in unctione visibili. Hanc unctionem Christi dicit habere omnes qui habent, cognoscere bonos et malos, nec opus esse ut doceantur quos ipsa unctio docet... » — *Hom.*, 11, *In die festo*

Theophaniae, PL., 93, 63 CD : « Ramum olivae columba corporalis ablutam diluvii aquis detulit in arcam, Spiritus Sanctus in specie columbae corporalis baptizatum aqua Iordanis descendit in Dominum. Nos quoque Christi et Ecclesiae membra, quos non solum homines qui erant in arca cum Noe, sed et animantia, quae arca continebat, et ipsa quoque ligna ex quibus eadem facta est arca, figurant post acceptum undae regenerationis lavacrum : per unctionem sacri chrismatis gratia Spiritus Sancti signamur... »

In traditione Hibernica et Britannica, praecipuus ritus unctionis.

Ecclesia Hispanica.

Pacianus Barcinonensis, *Ep.*, 1,6, *PL.*, 13,1057C : « Si ergo et lavacri et chrismatis potestas, maiorum et longe charismatum ad episcopos inde descendit; et ligandi quoque ius adfuit et solvendi. » — *Ep.*, 2,7, 1062A : « Utinam verum esset quod doceri velle te dicis! Iam ipse tibi manibus meis Sancti Spiritus unguenta suggererem. » — *Ep.*, 3,3, 1065A : « Quis fontem Dei clausit? Quis Spiritum rapuit? Quin immo apud nos aqua viva est, ipsa quae salit a Christo; tu, a fonte perpetuo separatus, unde generaris? Spiritus quoque Sanctus a principali matre non abiit; ad te unde pervenit?... Vestrae plebi unde Spiritum, quam non consignat unctus sacerdos? » — *De Baptismo*, 6, 1093B : « Haec autem compleri alias nequeunt nisi lavacri et chrismatis et antistitis sacramento. Lavacro enim peccata purgantur; chrismate Sanctus Spiritus superfunditur; utraque vero ista manu et ore antistitis impetramus, atque ita totus homo renascitur et innovatur in Christo. »

Aurelius Prudentius, *Cathemerinon*, 6, 125-8, *PL.*, 59, 838-9 : « Cultor Dei memento | Te fontis et lavacri | Rorem subisse sanctum; | Te chrismate innotatum. » *Psychomachia*, 360-1, *PL.*, 60, 50A :

> « Post inscripta oleo frontis signacula, per quae
> Unguentum regale datum est et chrisma perenne. »

Conc. Bracarense III (572), can. 4, Mansi, 9, 839D : « Placuit ut modicum balsami, quod benedictum pro baptismi

sacramento per Ecclesias datur, quia singuli tremisses pro ipso exigi solent, nihil ulterius exigatur : ne forte quod pro salute animarum per invocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia emere, ita nos venumdare damnabiliter videamur. » — *Capita a Martino episcopo Bracarensi collecta*, 52, ib., 856A : « Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi praeceptum. »

Conc. Hispalense II 619), can. 7, Mansi, 10, 559 CD : « ... Quamvis presbyteris cum episcopis plurima ministeriorum communis sit dispensatio, quaedam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint : sicut presbyterorum et diaconorum ac virginum consecratio ; sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio : siquidem nec licere eis ecclesiam vel altarium consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel controversis ex haeresi Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare, sed nec publice quidem in Missa quemquam paenitentium reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Haec enim omnia illicita esse presbyteris, quia pontificatus apicem non habent, quem solis deberi episcopis auctoritate canonum praecipitur ; ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur ; sed neque coram episcopo licere presbyteris in baptisterium introire, nec praesente pontifice infantem tangere aut signare ; nec paenitentes sine praecepto episcopi sui reconciliare, nec eo praesente sacramentum corporis et sanguinis Christi conficere... »

Isidorus Hispalensis († 636), *Etym.*, 6, 19, 39, *PL.*, 82, 255 C : « Sunt autem sacramenta baptismus et chrisma, corpus et sanguis. » *Ib.*, 50, 51, 256 C : « Chrisma graece latine unctio nominatur, ex cuius nomine et Christus dicitur et homo post lavacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismo peccatorum remissio datur, ita per unctionem sanctificatio Spiritus adhibetur, et hoc de pristina disciplina, qua ungi in sacerdotium et in regnum solebant, ex quo et Aaron a Moyse unctus est. » *Ecclesiast. off.*, 2, 26, 1-2, *PL.*, 83, 823 : « Chrismatis unguentum Moyses primum in Exodo, iubente Domino, et composuit et confecit, quo primi Aaron et filii eius in testimonium sacerdotii et sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque

et reges eodem chrismate sacrabantur, unde et Christi nuncupabantur... (*Ps.*, 104, 15); eratque eo tempore tantum in regibus et sacerdotibus mystica unctio, qua Christus figurabatur : unde et ipsum nomen a chrismate dicitur. Sed postquam Dominus Noster verus Rex et Sacerdos aeternus a Deo Patre caelesti ac mystico unguento delibutus est, iam non solum pontifices et reges, sed omnis Ecclesia unctione chrismatis consecratur, pro eo quod membrum est aeterni Regis et Sacerdotis. » — *Ib.*, 27, 824-6, *De manuum impositione vel Confirmatione:* « Sed quoniam post baptismum per episcopos datur Spiritus Sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum Apostolos fecisse meminimus... » Commemorat *Act.*, 19. 8; decretalem Innocentii I[i].

Conc. Toletanum IV (633), can. 57, Mansi, 10, 633B : « ... Baptismi gratiam percepisse et chrismate unctos esse. »

Ildefonsus Toletanus († 669), *De cognitione Baptismi*, c. 122-131, *PL.*, 96, 162-166.

Liber Ordinum Ecclesiae Mozarabicae, ed. M. Ferotin, Paris, 1904, p. 31, de mysterio regenerationis : « Quatenus ex hoc lavacri novae vitae sumentes exordium et veteris deponentes elogium. et per impositionem manuum promerentes Spiritum Sanctum, et praesentibus careant culpis et muneribus potiantur aeternis. » — p. 33, 34, 37, de chrismatione : « Chrismat eum sacerdos, faciens signum crucis in sola fronte... Quatenus confirmati in nomine Trinitatis, et per chrisma Christi et per Christum mereantur effici christiani... Qui renati sunt sacro baptismatis fonte, ... et qui chrismate delibuti sunt divinae unctionis. »

In traditione Hispanica, viget unctio cum manuum impositione.

Ecclesia Aegyptiaca.

Cyrillus Alex., *De adoratione in spiritu et veritate, L.*, 11, *PG.*, 68, 772B (recitato *Lev.*, 9, 22-24) : Ἐξάρας δὲ Ἀαρὼν τὰς χεῖρας ηὐλόγησε τὸν λαόν. Καὶ θέα δὴ πάλιν ὡς ἐν πρώτῃ χειρῶν ἐπιθέσει ἐπὶ λαοῖς διὰ τοῦ Ἀαρών : εὐλογεῖ γὰρ ἅπαντας ὁ ἀληθὴς Ἀαρών, ἱερέας καὶ λαούς, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, μονονουχὶ τὰς χεῖρας ἐπιθείς, καὶ σημεῖον ἂν γένοιτο σαφὲς ἡ χειρὸς ἐπίθεσις τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ἡμᾶς καταβολῆς...

Isidorus Pelusiota, *Ep.*, 1,160, *PG.*, 78, 429C (in *Act.*, 8).

Constitutiones (sic dictae) *Ecclesiae aegyptiacae*, ed. Funk, 16 (46), 17-21, p. 110, 11-111, 14 : « Deinde ex aqua exeant, et presbyter eum ungat oleo gratiarum actionis, dicens : « Ungo te oleo sancto in nomine Iesu Christi. » Eodem modo reliquos singulos ungit ac vestit, et in Ecclesiam intrent. Episcopus manum super eos ponat cum desiderio, sic dicens : « O Domine ac Deus, sicut hos dignatus es remissionem peccatorum in saecula futura accipere, ita eos fac dignos qui repleantur Spiritu tuo Sancto, et mitte desuper super eos gratiam tuam, ut tibi secundum voluntatem tuam serviant : est enim honor, o Pater et Fili et Spiritus Sancte, in sancta Ecclesia, nunc et semper et in omnia saecula. » Et fundit oleum gratiarum actionis in manum suam et ponit manum in capite eius, sic dicens : « Ungo te oleo sancto per Deum Patrem omnipotentem et Iesum Christum et Spiritum Sanctum. » Et signet super frontem eius, in os eum osculans, et dicat : « Dominus tecum. » Et qui signatur respondeat : « Et cum spiritu tuo. » Sic facit unus quisque cum reliquis. Et cunctus populus simul oret, et omnes baptismum accipientes orent : pacem dicant ore suo. » (cf. supra, p. 182, *Tradit. Apost. Hippolyti*).

Canones Hippolyti 134-141 : « Ubi ex aqua ascendit, presbyter prehendit chrisma eucharistiae, et signat frontem et os et pectus eius signo crucis ungitque totum corpus eius et caput et faciem eius, dicens : « Ego te ungo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » Deinde panno eum abstergit... et vestibus indutum in ecclesiam introducit. Ibi episcopus manum imponens omnibus qui baptizati sunt, haec orat dicens : « Benedicimus tibi, omnipotens Domine Deus, quia hos dignos reddidisti qui iterum renascerentur et super quos Spiritum tuum Sanctum effundis, ut iam uniti sint corpori Ecclesiae nunquam separandi operibus alienis. Da potius, quibus iam dedisti remissionem peccatorum, etiam arrhabona regni tui per DNIC., per quem tibi cum ipso et cum Spiritu Sancto gloria in saecula saeculorum. Amen. » Deinde insignit frontes eorum signo caritatis, osculaturque eos dicens : « Dominus vobiscum. » Et baptizati respondent : « Et cum spiritu tuo ». Sic in singulis qui baptizati sunt facit. Iam cum toto populo orant, qui eos osculantur, gaudentes cum iis cum iubilatione. »

Copti monophysitae Confirmationem statim post Baptismum conferre solent per multiplices unctiones. Cf. Denzinger, *Ritus Oriental. Eccl.*, t. 1, p. 209 sqq, 230 sqq., Wirceburgi, 1863.

Ecclesia Syriaca et Byzantina.

Constitutiones Ap., 7, 22, 2, ed. Funk, p. 406, 6-10 : Χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ, ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι, καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ, ἵνα τὸ μὲν χρῖσμα μετοχὴ ᾖ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ δὲ ὕδωρ σύμβολον τοῦ θανάτου, τὸ δὲ μύρον σφραγὶς τῶν συνθηκῶν. — In quo σφραγίς proprie ad signum crucis pertinet, Cf. 3, 17, 1, p. 211 : Ἡ σφραγὶς ἀντὶ σταυροῦ, τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας. — Cf. 7, 42-44, p. 448, 4-450, 19 ; 8, 28, 3, p. 530, 15.

Theodoretus, *In Cant.*, 1, 2, *PG.*, 81, 60 BC : Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι. Ἀρκεῖ γὰρ ἡ Χριστοῦ προσηγορία οἱονεὶ μυρίσαι καὶ εὐωδίας ἁπάσης ἐμφορῆσαι τῶν εὐσεβῶν τὰς ψυχάς. Εἰ δὲ βούλῃ καὶ μυστικώτερον νοῆσαι, ἀνάμνησον ἑαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελούμενοι, μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ τυράννου καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ὁμολογίαν, οἱονεὶ σφραγῖδά τινα βασιλικὴν δέξονται τοῦ πνευματικοῦ μύρου τὸ χρῖσμα· ὡς ἐν τύπῳ τῷ μύρῳ τὴν ἀόρατον τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριν ὑποδεχόμενοι. — *In Hb.*, 6, 2, *PG.*, 82, 716 B : Οἱ γὰρ πεπιστευκότες, τὴν τούτων βδελυσσόμενοι δυσοσμίαν καὶ μεταμελείᾳ χρώμενοι, προσίασι τῷ θείῳ βαπτίσματι καὶ διὰ τῆς ἱερατικῆς χειρὸς ὑποδέχονται τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. — *HF.*, 3, 5, *PG.*, 83, 408 B : (Οἱ Ναυάτου διάδοχοι) τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ προσφέρουσι χρῖσμα. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐκ τῇδε τῆς αἱρέσεως τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας συναπτομένους χρίειν οἱ πανεύφημοι Πατέρες προσέταξαν.

Pseudo-Iustinus, Qq. et Resp. ad Orthodoxos, 137, *PG.*, 6, 1389 D-1392 A, non secus ac *Constt. Ap.*, duplicis unctionis meminit, unius ante Baptismum, alterius post, quae est Confirmatio : ... Χριόμεθα δὲ τῷ παλαιῷ ἐλαίῳ, ἵνα γινώμεθα χριστιανοί, τῷ δὲ μύρῳ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ τὴν χρίσιν τοῦ μύρου ἐνταφιασμὸν ἑαυτοῦ λογιζομένου...

Pseudo-Dionysius, *Eccl. Hier.*, 2, 2, 7, *PG.*, 3, 396 BD :... Κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. Ὁ δὲ τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσαι τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρῖσαι πανσώμως παραδούς, αὐτὸς πρὸς τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται, καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι τελειώσας αὐτό, καὶ ταῖς τοῦ μύρου πανιέροις ἐπιβολαῖς ἰσαρίθμως τὸ ἱερὸν τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν

ἐπιπνοίας μελῴδημα συνεπιφθεγξάμενος, κελεύει τὸν ἄνδρα προσκομισθῆναι. καί τινος ἱερέως ἐκ τῆς ἀπογραφῆς αὐτόν τε καὶ τὸν ἀνάδοχον ἀνακηρύξαντος, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἄγεται, πρὸς τὴν τοῦ ἱεράρχου χεῖρα πρὸς αὐτὸν χειραγωγούμενος· ὁ δὲ ἱεράρχης ἄνωθεν ἑστηκώς, ἀναβοησάντων πάλιν ἐπὶ τοῦ ἱεράρχου κατὰ τὸ ὕδωρ τὸ ὄνομα τοῦ τελουμένου τῶν ἱερέων, τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρίσσην τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας Ὑπόστασιν. Παραλαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ ἱερεῖς ἐγχειρίζουσι τῷ τῆς προσαγωγῆς ἀναδόχῳ τε καὶ ἡγεμόνι· καὶ σὺν αὐτῷ περιβαλόντες ἐσθῆτα τῷ τελουμένῳ καταλληλον, ἐπὶ τὸν ἱεράρχην αὖθις ἀπάγουσιν. Ὁ δὲ θεουργικωτάτῳ μύρῳ τὸν ἄνδρα σφραγισάμενος, μέτοχον ἀποφαίνει λοιπὸν τῆς ἱεροτελεστικωτάτης Εὐχαριστίας.

Testamentum DNIC., ed. Rahmani, *L.* 2, c. 9, p. 131 : « Cum itaque congregati simul fuerint in ecclesia, episcopus imponat super illos manum et dicat sic proferens super illos... Similiter (episcopus) oleum infundens et manum super caput eius (i-e. recens baptizati) imponens dicit : Ungendo ungo te, in Deo omnipotenti, in Christo Iesu et in Spiritu Sancto, ut sis operarius habens fidem perfectam et vos ipsi gratum. » Et signans illum in fronte, det ipsi pacem, dicens : « Deus humilium sit tecum. » Et qui obsignatur, respondeat : « Et cum spiritu tuo. » Et ita cum singulis faciat. »

Iob monachus (s. VI), ap. Photium, *Cod.*, 222, 18, *PG.*, 103, 756 C : Πρῶτον μὲν βαπτιζόμεθα, εἶτα τῷ μύρῳ χριόμεθα, ἐκεῖθεν τοῦ τιμίου ἀξιούμεθα αἵματος.

Timotheus presbyter CPnus init. s. VII?, Περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, *PG.*, 86¹, 13 A : Τρεῖς τάξεις εὑρίσκομεν τῶν προσερχομένων τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ... Καὶ πρώτη μὲν τάξις ἐστὶ τῶν δεομένων τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Δευτέρα δὲ τῶν μὴ βαπτιζομένων, χριομένων δὲ τῷ μύρῳ τῷ ἁγίῳ. Καὶ τρίτη τῶν μήτε βαπτιζομένων μήτε χριομένων, ἀλλὰ μόνον ἀναθεματιζόντων τὴν ἰδίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν.

Ioannes Damascenus, *F. O.*, 4, 13, *PG.*, 94, 1141B : Ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως. Cf. 4, 9, 1124-5. Non clare distinguit utrumque Sacramentum, sed magis describit unctionem ut partem totius initiationis, quam Baptismi nomine designat.

Syrorum Nestorianorum saec. V-VII proprium est ut ritum Confirmationis nesciant ; sed donum Spiritus Sancti imputant

illi unctioni quae fit ante Baptismum. Ita *Liturgicae Homiliae* Narsai († circa 502), translatae anglice a R. H. Connolly, Cambridge, 1909, p. XLII sqq. Sed Nestoriani recentiores passim unctionem post Baptismum et consignationem adhibuerunt. Cf. J. S. Assemani, *Bibl. Orient.*, t. 3, p. 2, c. 7 § 10, p. CCLXXI sqq. ; de Puniet, *DACL.*, 2537; Coppens, p. 330-331.

Armeni videntur mature errasse in Sacramento Confirmationis, siquidem inter veteres errores a Benedicto XII notatos A. D. 1341, haec leguntur, n. 58 (*DB.*, 542) : « Item quod Armeni dicunt et tenent quod ad hoc quod sit baptismus verus, ista tria requiruntur, sc. aqua, chrisma.., et Eucharistia, ita quod, si aliquis baptizaret in aqua aliquem, dicendo : Ego te baptizo in nomine P. et F. et Sp. S. Amen, et postea non inungeretur (dicto) chrismate, non esset baptismus. Si etiam non daretur ei Eucharistiae sacramentum, baptizatus non esset. » Quod autem chrisma adhibuerint tanquam ex necessitate ipsius Baptismi, constat ex n. 64 (*DB*,. 543) : « Item catholicon minoris Armeniae dicit, quod sacramentum confirmationis nihil valet ; et si valet aliquid, ipse dedit licentiam presbyteris suis ut idem Sacramentum conferant. »

Theologi Graeci post photianum schisma omnes docent per unctionem olei conferri gratiam Spiritus, qua opus Baptismi completur. Exemplo sint : Manuel Kalekas († 1410), *De principiis fidei catholicae*, c., 6, *PG.*, 152, 597-601 ; Symeon archiepiscopus Thessalonicensis († ante 1429), *De Sacramentis*, *PG.*, 155, 177 BC. Cf. *Euchologia Graecorum*. — (E. Renaudot), *La Perpétuité de la foy de l'Église catholique sur les Sacrements*, t. 5 l. 2 c. 11-13, Paris, 1713.

II. — Iudicium canonistarum et theologorum

Scripta canonistarum Anselmi Luccensis († 897), Reginonis Prumensis († 915), Burchardi Vormatiensis († 1025), Ivonis Carnotensis († 1117) confluxerunt in *Decretum* Gratiani, scriptum 1139-1142. Vide *PL.*, 187, 1855-8.

Petrus Damiani († 1072), *Serm.*, 69, *In dedicatione ecclesiae*, *PL.*, 144, 898 C-899 A : « II^m est sacramentum confirmationis. In baptismate, Spiritus datur ad veniam, hic datur ad pugnam; ibi mundamur ab iniquitatibus, hic virtutibus

praemunimur. Nonne in superliminari fronte domus nostrae terrestris consecrata manus sacri chrismatis imprimit unctionem? Nec quilibet tanti mysterii legitur exsecutor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est unctionis oleum et cuius dictioni sacerdotalis subditur multitudo... »

Lanfrancus († 1089), *In Hb.*, 6, 3.4, *PL.*, 150, 388 B : « Quicumque doctor infideles ad fidem convertit, hic imprimis fundamentum mentibus iacit, dicens oportere eos peccatorum suorum paenitere, in Deum credere, in remissionem peccatorum baptizari, pro accipiendis Sancti Spiritus donis in impositione manuum episcopi consummari, resurrectionis et iudicii diem praestolari. »

Anselmus Cantuariensis († 1109), *Hom.*, 1 (*In Eccli.*, 24, 11), *PL.*, 158, 591 D : « Balsamum quoque pretiosissimum est, et consecratum fit chrisma, quo omnes christiani ungimur, et significat et Christum et unctionem Spiritus eius, de quo *1 Io.*, 2, 20. »

Hugo de S. Victore († 1141), *De Sacramentis*, 2, 7, 1, *PL.*, 176, 459 D-460 A : « Manus impositio, quae usitato nomine Confirmatio vocatur, qua christianus unctione chrismatis per impositionem manus in fronte signatur, solis episcopis Apostolorum vicariis debetur, ut christianum consignent et Spiritum Sanctum tradant; sicut in primitiva Ecclesia Spiritum Sanctum per impositionem manuum dandi soli Apostoli potestatem habuisse leguntur. »

(Abaelardus († 1142), *Epitome Theologiae christianae*, c. 28, fin. *PL.*, 178, 1740 BC : « Post hoc sacramentum sequitur aliud, quod quidem maius est quantum ad ministrorum dignitatem : hoc enim a summis pontificibus traditur, sicut a solis Apostolis tradebatur. Prius est unctio, postea sequitur Confirmatio. Ibi peccatum dimittitur, hic gratiae dona donantur... Quocirca procul dubio sciendum est quod, quantumcumque indignus sit episcopus, in consecratione tamen ei haec facultas exhibetur ut per ministerium haec gratia detur. »

Robertus Pullus († 1150), *Sentt.*, 5, 23, *PL.*, 186, 847 B : « Confirmatio dignior baptismo, quanto dignius est athletam fieri quam a morbo curari... Unde soli episcopo Confirmatio nunc conceditur, sicut tempore Apostolorum quoque concedebatur. Confirmatio igitur impositione manuum episcopi data... quanto difficilius obtinetur, tanto pretiosior aestimatur... »

Rolandus († 1181), *Sentt.*, ed. Gietl, p. 213 : « Duae sunt confirmationes : una quae fit in vertice statim post baptismum, de qua nihil ad praesens; alia fit in fronte, de qua quaeritur a quibus sit instituta, quare, quid efficiat, a quibus tradi debeat. Instituta est ab Apostolis, quando manus super baptizatos imponebant ac Spiritum Sanctum invocabant... »

Petrus Lombardus († 1160), *Sentt.*, 4, 7, *PL.*, 192, 855 : « De Sacramento Confirmationis addendum est; de cuius virtute quaeri solet. Forma enim aperta est : sc. verba quae dicit episcopus cum baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. Hoc sacramentum ab aliis perfici non potest nisi a summis sacerdotibus... Virtus autem sacramenti est donatio Spiritus Sancti ad robur, qui in baptismo datus est ad remissionem... »

Alanus de Insulis († 1203), *C. Haereticos*, 1, 66, *PL.*, 210, 369 BC : « Sunt etiam haeretici qui derogant... quibusdam sacramentis... Dicunt enim nullam esse virtutem sacramenti Confirmationis, cum nec in Evangelio nec in aliis libris NT[i] legatur esse instituta a Christo vel ab eius discipulis. Ad hoc dicimus quod, ubi Christus insufflavit in Apostolos, dans eis Spiritum Sanctum ad robur, insinuavit eis Confirmationis sacramentum. Illa enim virtus quae ab Apostolis dabatur per manus impositionem, datur fidelibus per Confirmationem... »

Alexander Halensis, *Summa*, p. 4 q. 9 m. 1, ed. Venet., 1575, t. 4, p. 109 R A : « Sine praeiudicio dicendum est quod Dominus neque hoc sacramentum, ut est sacramentum, instituit neque dispensavit neque Apostoli. Intelligendum est igitur quod post Ascensionem Domini congruebat Apostolos confirmari et illis Spiritum Sanctum dari ad robur... (*Io.*, 7, 39)... Fuit datus die Pentecostes; unde Apostoli confirmati sunt a Spiritu Sancto immediate sine ministerio et sacramento; et ipsi deinde confirmabant sine sacramento (!)... Sed postquam Apostoli, qui erant bases Ecclesiae, qui a Domino erant praelati et Spiritu Sancto confirmati, defecerunt, institutum fuit hoc sacramentum, Spiritus Sancti instinctu, in concilio Meldensi (!) quantum ad formam verborum et materiam elementarem; cui etiam Spiritus Sanctus contulit virtutem sanctificandi... » — [De concilii Meldensis (A. D. 845) can. 44. cf. supra, p. 195].

S. Bonaventura, *Breviloq.*, p. 6 c. 8 : « De sacramento

Confirmationis hoc tenendum est, quod ad ipsius integritatem requiritur forma vocalis, quae secundum morem magis communem haec est : « Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine P. et F. et Sp. S. Amen. » Requiritur etiam chrisma, quod conficitur ex oleo olivarum et balsamo, de quo cum per manus episcopi signum crucis fronti imprimitur sub praedicta forma verborum, Confirmationis suscipitur sacramentum... »

S. Thomas indolem Sacramenti huius in plena luce posuit maxime 3ª q. 72 a. 1, ubi etiam excludit opinionem singularem Alexandri (ad 1ᵐ). Tum art. 2 quaerit « Utrum chrisma sit conveniens materia huius sacramenti ». Et rationes convenientiae exponit : « In hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti ad robur spirituale, quod competit perfectae aetati. Homo autem cum ad perfectam aetatem pervenerit, incipit iam communicare actiones suas ad alios, antea vero quasi singulariter sibi ipsi vivit. Gratia vero Spiritus Sancti in oleo designatur : unde Christus dicitur esse unctus oleo laetitiae (*Ps.*, 44, 8) propter plenitudinem Spiritus Sancti, quam habuit; et ideo oleum competit materiae huius sacramenti. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris quae redundat ad alios (2 *Cor.*, 2, 15)... »

Tum, ad 1ᵐ, explicat institutionem factam a Christo cum quadam materiae determinatione generica : « Quod Christus ex potestate excellentiae quam habet in sacramentis contulit Apostolis rem huius sacramenti, i. e. plenitudinem Spiritus Sancti sine sacramento, eo quod ipsi primitias Spiritus Sancti acceperunt (*Rom.*, 8, 23 ... Nihilominus tamen aliquid conforme materiae huius sacramenti exhibitum fuit Apostolis sensibiliter in collatione Spiritus Sancti. Quod enim sensibiliter Spiritus Sanctus super eos descendit in specie ignis, ad eandem significationem refertur ad quam refertur oleum, nisi quod ignis habet vim activam, oleum autem habet vim passivam, in quantum est materia et fomentum ignis ; et hoc satis competebat, nam per Apostolos gratia Spiritus Sancti erat ad alios derivanda. Super Apostolos etiam Spiritus Sanctus descendit in figura linguae, quod ad idem significandum refertur quod significat balsamum, nisi quod lingua per locutionem est communicativa ad alterum, balsamum vero per odorem ; quia sc. Apostoli replebantur Spiritu Sancto ut fide

doctores, alii autem fideles ut operatores eorum quae pertinent ad aedificationem fidelium. Similiter etiam ad impositionem manus Apostolorum et etiam ad eorum praedicationem descendebat plenitudo Spiritus Sancti super fideles sub visibilibus signis, sicut et a principio descenderat super Apostolos ; unde Petrus (*Act.*, 11, 15)... Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose exhibebantur divinitus : utebantur tamen Apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando huiusmodi visibilia signa non exhibebantur : dicit enim Dionysius (*Eccl. Hier.*, 4) : « Est quaedam perfectiva operatio quam duces nostri (Apostoli) chrismatis hostiam nominant. » — Apostolos in communicatione Spiritus Sancti usos esse chrismate persuasit sibi S. Thomas, non minime ex auctoritate Ps. Dionysii, quem putavit aequalem fuisse Apostolorum, cum tamen non fuerit.

Scotus, *In 4 d.*, 7 q. 1 n. 3, Oxon., « Supponitur (hoc sacramentum) institutum esse a Deo, licet tempus et modus huius institutionis in Scriptura non legatur. »

De institutione ab ipso Christo facta, nonnulli theologi antetridentini adhuc nutant, ut Petrus Aureolus († 1322), *In 4 d.*, 7 q. 1 a. 1 p. 64 : « Quodsi videatur non esse rationabile quod Christus instituerit, videtur tamen possibile quod illud instituerint Apostoli, Spiritu Sancto suggerente. » Cf. *DTC.*, art. *Confirmation,* col. 1070-3. — Posttridentini omnes consentiunt. Exemplo sint :

Maldonatus († 1583 , *Disp. ac Controvers. circa Sacramenta,* t. 1, *De Confirm.*, q. 2, ed. Lugdun., 1614, p. 113 : « Dicet aliquis : At Ecclesia non habet auctoritatem instituendi neque totam materiam neque partem materiae sacramenti. Ergo si inter Apostolos chrisma non fuit pars materiae, postea esse non potest. — Bene Theologi respondent Christum ita hoc Sacramentum instituisse et Apostolis praecepisse, ut penes illos reliquerit (prout res postulare videretur) uti pro materia vel sola impositione manuum vel impositione chrismatis. Itaque dum Apostoli viderunt per solam manuum impositionem Spiritum sanctum visibiliter dari, nunquam chrisma adhibuerunt ; simul ac desiit visibiliter dari Spiritus Sanctus (desiit autem viventibus adhuc Apostolis), ut sustentarent christianorum fidem adiunxerunt chrisma, ut signifi-

carent Spiritum Sanctum invisibiliter dari, sicut prius visibiliter dabatur. »

Suaresius, *In 3,* q. 72 a. 1, *Disp.*, 32 s. 2 n. 2, ed. Paris, 1866, t. 20, p. 626 A : « Dicendum est hoc sacramentum fuisse a Christo Domino immediate institutum. Hoc iam est de fide certum ex definitione Conc. Trid... Oportet autem distinguere institutionem ab usu ; et quidem verissimum est Christum Dominum nunquam suis manibus dedisse sacramentum hoc, imo neque ante Ascensionem eius fuisse ab aliquo ministratum ; cuius congruentem rationem adducit D. Thomas, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quam dari non expediebat donec Iesus esset glorificatus, ut dicitur *Io.*, 7 ; sed hinc nullum argumentum sumitur ad institutionem Christo negandam : non enim Christus omnia sacramenta per se ministravit quae instituit, imo de nullo hoc expresse legitur in Scriptura nisi de Eucharistia... » *Disp.* 33 s. 1 n. 6, p. 635 A : « Dicendum 1° chrisma esse materiam simpliciter necessariam ad essentiam et substantiam huius sacramenti conficiendam. Haec assertio nunc est absolute de fide, definita in Conc. Florent., et in Tridentino... nam quamvis ex Scriptura hoc non colligatur, tamen antiquissima traditio et perpetuus Ecclesiae usus sufficit ad certam fidem faciendam... Haec autem traditio partim ex disputatione praecedente constat : ibi enim ostendimus hac de causa sacramentum chrismatis appellari, idque non ex Ecclesiae institutione, sed ab ipso Christo manasse... »

III. — Documenta Ecclesiae.

Innocentius III, *Reg.*, L. 2, *Ep.*, 212, *Vicario nostro C Pno.*, 16 nov. 1199, *PL.*, 214, 772 B : « ... Pervenit sane ad audientiam nostram quod quidam simplices sacerdotes apud CP. ea sacramenta praesumunt fidelibus exhibere quae ab Apostolorum tempore rite fuerunt solis pontificibus reservata, ut est sacramentum confirmationis, quod chrismando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre... » *L.*, 7, *Ep.*, 3, *Archiepiscopo Trimovitano, Bulgarorum et Blacorum primati,* 25 feb. 1204, *PL.*, 215, 285 CD (*DB.*, 419) : « ...Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur Confirmatio, quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. Unde, cum

ceteras unctiones simplex sacerdos, i. e. presbyter, valeat exhibere, hanc nonnisi summus sacerdos, i. e. episcopus, debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarii sunt episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant... » — *Professio fidei Valdensibus praescripta,* 18 dec. 1208, *DB.,* 424 (370) : « Confirmationem ab episcopo factam, i. e. impositionem manuum, sanctam et venerande esse accipiendam censemus. »

Innocentius IV, *Ep. ad Ottonem Cardinalem Tusculanum,* Mansi, 23, 579 E-570 A : 4. « Soli autem episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos; quia huius unctio non debet nisi per episcopos exhiberi, quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt episcopi, per manus impositionem, quam confirmatio vel frontis chrismatio repraesentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur. » — 5. « Singuli quoque episcopi in suis ecclesiis in die Cenae Domini possunt secundum formam Ecclesiae chrisma conficere, ex balsamo quidem et oleo olivarum. Nam Spiritus Sancti donum in chrismatis unctione confertur, et columba utique, quae ipsum designat Spiritum, olivae ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Graeci potius servare voluerint, vid. quod patriarcha una cum archiepiscopis et episcopis eius suffraganeis, et archiepiscopi cum suffraganeis suis, simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur. »

Gregorius X, *Professio Michaelis Palaeologi in Conc. Lugdun.* II, 6 iul. 1274, *DB.,* 465 (388) : « Aliud est sacramentum confirmationis, quod per manus impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos. »

Martinus V, In *Conc. Constantiensi,* 22 feb. 1418, *Interrogatio Wicleffitis et Hussitis proponenda, 19, DB.,* 669 (563) : « Item utrum credat quod christianus contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis vel Extremae Unctionis aut solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter. »

Conc. Florentinum, sub Eugenio IV, *Decr. pro Armenis,* 22 nov. 1439, *DB.,* 697 (592) : « II^m^ sacramentum est Confirmatio; cuius materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, et balsamo, quod odorem significat bonae famae, per episcopum benedicto. Forma autem est : *Signo te signo crucis et confirmo te chrismate*

salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre : quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant... (*Act.*, 8). Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio... »

Conc. Tridentinum, s. 7, can. 2, *DB.*, 872 (753) : « Si quis dixerit iniurios esse Spiritui Sancto eos qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, A.S. »

Clemens VIII, *Instructio super ritibus Italo-Graecorum*, 30 aug. 1595, *DB.*, 1086 : « ...Non sunt cogendi presbyteri Graeci olea sancta, praeter chrisma, ab episcopis latinis dioecesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione, ex vetere ritu, conficiantur seu benedicantur... Chrisma autem, quod non nisi ab episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. »

CIC., iussu Benedicti XV promulgatum, can. 780 : « Sacramentum confirmationis conferri debet per manus impositionem cum unctione chrismatis in fronte et per verba in pontificalibus libris ab Ecclesia probatis praescripta. » — Can. 781 : « 1. Chrisma, in sacramento confirmationis adhibendum, debet esse ab Episcopo consecratum, etiamsi sacramentum a presbytero, ex iure vel ex apostolico indulto, ministretur. 2. Unctio autem ne fiat aliquo instrumento, sed ipsa ministri manu capiti confirmandi rite imposita. »

Ex quibus omnibus liquido constat, interprete Ecclesia, de essentia Sacramenti esse illam manus impositionem quae ipsa chrismatione continetur, non illam quae super universos fit initio ritus. Ceterum, ut valide confirmatum habendum esse illum qui illa impositione seu porrectione manuum super universos caruisset, ipsam autem chrismationem rite accepisset, censebat Benedictus XIV, *De Syn. dioec.*, 13, 18, 17, et saepius postea declaratum est a S. Sede. *Cg. de Prop. Fid.*, 6 aug. 1840; *S. Off.*, 17 apr. 1872 (*Collect. Prop. Fid.*, 2, n. 1383); 22 mart. 1892. — Cf. Cappello, t. 1, § 198.

B. — *Forma Confirmationis.*

Habetur antiquitus duplex forma : orientalis impersonalis,

occidentalis personalis, significatione non dispari.

Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν.

« Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen ». S. Th., 3ª q. 72 a. 4.

THESIS XV

« **Ordinarius Confirmationis minister est Episcopus. Extraordinarius minister est presbyter, cui vel ex iure communi vel peculiari Sedis Apostolicae indulto ea facultas concessa sit** ». (*CIC.*, 782, 1-2).

A. Ordinarius minister Episcopus.

Probatur I. *Scriptura.* — *Act.*, 8 et 19, soli Apostoli ostenduntur Spiritus Sancti collatores per manuum impositionem; ad quod ministerium Philippus diaconus impar inventus erat. Unde merito colligitur ad solos Episcopos, Apostolorum successores, illam praerogativam transisse.

Oritur autem dubium ex *Act.*, 9,17 : Ἀπῆλθεν δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπεν· Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέν με Ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς Πνεύματος ἁγίου. Nihil enim suadet Ananiam fuisse sacerdotem; et tamen Saulus per impositionem manuum eius accepit Spiritum Sanctum. — Id plane conceditur; sed quid ministerii singularis Ananiae potuerit committi, Deus scit; traditum esse per manus eius donum Spiritus Sancti quale in Sacramento Confirmationis tradi solet, nemo demonstrat. Ergo gratis asseritur Ananiam fuisse ministrum laicum Confirmationis. Ceterum paulo ante agitur de impositione manuum ad visum oculorum ei restituendum, non ad quidquam aliud, 9, 12 : Καὶ εἶδεν ἄνδρα Ἀνανίαν ὀνόματι εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας, ὅπως ἀναβλέψῃ, cf. 22, 12. Nec desunt apud Lucam alia exempla impositionis manuum curativae, *Lc.*, 4, 40; 13, 13; *Act.*, 28, 8. Eiusmodi fuisse impositionem manuum ab Anania factam, eo facilius creditur quod narratur facta ante Baptismum, non per modum illius Sacramenti quod est complementum Baptismi.

II. *Perpetua traditione Ecclesiae.* — Proprium fuisse ministerium Apostolorum ac propterea proprium esse minis-

terium Episcoporum, passim asseritur, et appellatur auctoritas Innocentii I scribentis ad Decentium Eugubinum, 19 mart. 419, *DB.*, 98 (69). — Videantur, inter alia multa :

Conc. Illiberitani canones 38 et 77, iam allati.

Conc. Arausicani (441) can. 2.

Gelasius I, P.R, *Ep.*, 9, 6, *PL.*, 59, 50C.

Isidorus Hispal., *De ecclesiasticis Off.*, 2, 27, 4, *PL.*, 83, 826 : « Hoc autem solis pontificibus deberi ut vel consignent vel ut Paracletum Spiritum tradant, quod non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et superior illa lectio Actuum Apostolorum, quae asserit et Petrum et Ioannem esse directos qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Nam presbyteris, seu extra episcopum sive praesente episcopo cum baptizant, chrismate ungere licet. sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. »

Ionas Aurelianensis episcopus, *De institutione laicali*, 1, 7, *PL.*, 106, 133 B-134 B.

Conc. Parisiense VI (829), can. 27, Mansi, 14, 556 BC : « Episcopos locum Apostolorum, chorepiscopos autem exemplum et formam tenere LXX discipulorum, et liber Actuum Apostolorum et canonica auctoritas aperte demonstrant. Cum haec ita se habeant, emersit quidam reprehensibilis et valde iam inolitus usus : eo quod quidam chorepiscopi, ultra modum suum progredientes, et donum Sancti Spiritus per impositionem manuum tradant et alia quaeque, quae solis pontificibus debentur, contra fas peragant : praesertim cum nullus ex LXX discipulis, quorum speciem in Ecclesia gerunt, legatur donum Sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse... »

Conc. Meldense (845), can. 44, Mansi, 14, 829 C : « Ut chorepiscopus modum suum iuxta canonicam institutionem teneat, et nec sanctum chrisma nec Sanctum Paracletum Spiritum, solis episcopis iuxta decreta Innocentii tribuere debitum, tradere tentet. »

Hugo Victorinus, *De Sacramentis*, 2, 7, 2, *PL.*, 176, 459 D-460 A.

S. Thomas, 3ª q. 72 a. 11 : « Utrum solus Episcopus hoc sacramentum conferre possit. — Rdq. in quolibet opere

ultima consummatio supremae arti aut virtuti reservatur, sicut praeparatio materiae pertinet ad inferiores artifices, superior autem dat formam; supremus autem est ad quem pertinet usus, qui est finis artificiatorum : unde epistola, quae a notario scribitur, a Domino Papa signatur. Fideles autem Christi sunt quoddam divinum opus... (*1 Cor.*, 3); sunt etiam quasi epistola Spiritu Dei scripta (*2 Cor.*, 3, 3). Hoc autem confirmationis sacramentum est quasi ultima consummatio sacramenti baptismi; ita scilicet quod per baptismum aedificatur homo in domum spiritualem et conscribitur quasi quaedam spiritualis epistola : sed per sacramentum confirmationis, quasi domus aedificata, dedicatur in templum Spiritus Sancti, et quasi epistola conscripta signatur signo crucis : et ideo collatio huius sacramenti episcopis reservatur, qui obtinent summam potestatem in Ecclesia : sicut et in primitiva Ecclesia per impositionem manus Apostolorum, quorum vicem gerunt episcopi, plenitudo Spiritus Sancti dabatur. »

B. *Extraordinarius minister presbyter,* vel ex iure communi vel peculiari indulto Sedis Apostolicae.

Mature inolevit usus ut presbyter, occurrente necessitate, vices episcopi suppleret; et id Ecclesia sub certis condicionibus ratum habuit.

Silvester P. R. (314-335), (?) si credatur *Libro Pontificali,* ed. 2, ap. Duchesne, t. 1, p. 171, 9-10 : « Hic et hoc constituit ut baptizatum liniret presbiter chrisma levatum de aqua, propter occasionem transitus mortis. »

[*Conc. Toletanum* I (400), c. 20, Mansi, 3, 1002 B : « ... Statutum vero est diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo; praesente vero, si ab ipso fuerit praeceptum. » — ad unctionem Baptismi pertinet. »]

Ambrosiaster, *In Eph.*, 4, 11-12, *PL.*, 17, 388 C : « Apud Aegyptum, presbyteri consignant si praesens non sit episcopus. »

Hieronymus, *Dial. c. Luciferianos,* 9, *PL.*, 23, 165 A : « Inde venit ut sine chrismate et episcopi iussione neque presbyter neque diaconus ius habeant baptizandi. Quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis. » (Quod noli interpretari ita ut aliquando diaconis

concessa sit facultas non modo chrismandi, sed etiam consignandi in fronte). — *Ep.*, 146, 1, *Ad Evangelum*, *PL.*, 22, 1194 : « Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat? »

Ioannes Chrysost., *In 1 Tim.*, *H.*, 11, 1, *PG.*, 62, 553 : Ἃ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἁρμόττει· τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους..

Capitula Martini Bracarensis, 52, Mansi, 9, 856 A : « Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi praeceptum. »

Gregorius M., *Ad Ianuarium episcopum Caralitanum*, *Ep.*, 4, 9 (sept. 593), *MGH.*, p. 242, 4-6 : « Episcopi baptizandos infantes signare in frontibus bis chrismate non praesumant, sed presbiteri baptizandos tangant in pectore, ut episcopi postmodum tangere debeant in fronte. » At *Ep.*, 4, 26 (mai. 594), p. 261, 28-32 : « Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbiteros chrismate tangere eos qui baptizandi sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiae nostrae fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbiteri et in frontibus baptizandos tangere debeant, concedimus. » (*PL.*, 77, 677.696, pro *tangere*, ubique legit : *ungere*).

Et in partibus quidem Orientis vulgo iam receptum morem ut presbyteri consignent, ostendunt liturgiae sectarum saec. V° ortarum. Idem confirmat argumentatio Photii adversus Nicolaum P. R., in causa Bulgarorum. *Encyclica ad patriarchales sedes Orientis*, ap. Arcudium, *De Concordia...*, p. 94, Paris, 1672 : Βαπτίζει ὁ ἱερεὺς τὸν βαπτιζόμενον τελεσιουργῶν. Πῶς ἦς τελεσιουργὸς αὐτὸς ὑπάρχει καθάρσεως, ἀφαιρήσεις αὐτῷ τὴν φυλακὴν καὶ σφραγῖδα ; ἀλλ' ἀφαιρεῖς τὴν σφραγῖδα μηδ' ὑπηρετεῖν ἐπιτρέψῃς τῷ δώρῳ;... Πόθεν ὁ νόμος ; τίς δ' ὁ νομοθέτης; ποῖος τῶν ἀποστόλων ; τῶν πατέρων δέ ; ἀλλὰ τῶν συνόδων ;

Igitur, quod iamdudum presbyteri graeci consignant, id ad dispensationem (sive expressam sive tacitam) Sedis Apostolicae referendum est.

Inter *errores Armenorum* notabatur a Benedicto XII (1341) n. 64 (*DB.*, 543) : « Item Catholicon minoris Armeniae dicit quod sacramentum confirmationis nihil valet, et si valet

aliquid, ipse dedit licentiam presbyteris suis ut idem sacramentum conferant. » Cf. 4 propositiones de quibus Consolatorem, Catholicon Armenorum, interrogavit Clemens VI (29 sept. 1351), *DB.*, 571-4. *Conc. Florentinum, Decr. pro Armenis* (1439), *DB.*, 697 (592) : « ...Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre... (cf. *Act.*, 8). Legitur tamen aliquando per Apostolicae Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum... »

In *Conc. Tridentino*, 16 feb. 1547, Gregorius Castagnola, O. P., episcopus Milensis (inter Cycladas), « dicit quod sacerdotes qui sunt Perae prope CP confirmant pueros, ut ipsi asserunt, ex auctoritate Martini Pontificis († 655). » [*Acta Trid.*, ed. Goerres., t. 5, p. 932, 38-40. *Ibid.*, n. 5 : « Graecis sacerdotibus ex antiquis temporibus concessum vel potius tacite permissum fuisse ut statim post baptismum, si praesens non erat episcopus, pueros confirmarent, iuris peritorum libris demonstratur. P. Coustant, *Epp. Rom. Pont.*, 1, 857, adn. c; P. Hinschius, *System des Katholischen Kirchenrechts*, 4, 56 adn. Et in conc. Florentino Eugenio Papae Graeci canonice et legitime de hoc usu responderunt. Kirchenlexicon, 4, 1513 sqq. Quod autem a Martino vel a quopiam alio Summo Pontifice hoc indultum emanaverit, nullis fontibus indicatur. »]

Clementis VIII *Instructio super ritibus Italo-Graecorum*, 30 aug. 1595, n. 3. *DB.*, 1086.

Benedictus XIV, vetuit ratam haberi Confirmationem a graecis presbyteris collatam infantibus ritus latini in Italia. *Constt.* « *Etsi pastoralis* », 26 mai 1742 : « Cum neque per praedecessores nostros neque per nos Graecis presbyteris in Italia et insulis adiacentibus ut infantibus baptizatis sacramentum confirmationis conferant facultas concessa sit aut concedatur; quin immo usque ab anno 1595 a fel. rec. Clemente VIII praedecessore nostro fuit presbyteris italo-graecis expresse interdictum ne baptizatos chrismate consignent. » De causis singulorum iussit diligenter inquiri. — Cf. *De Synod. dioec.*, 7, 9, 4, ed. Romae, 1748, p. 215.

Clemens XIII, *Decr. S. Officii*, 15 ian. 1766; unde :

Conc. Smyrnense A. D. 1869, s. 2, 2, *De Confirmatione*,

3, *Coll. Lac.*, t. 6, p. 569-570 : « Quod vero spectat ad confirmationem acatholicorum ritus orientalis, qui divino lumine illustrati ad catholicae Ecclesiae gremium revertuntur, standum est decisioni Supremae Congregationis S. Officii editae sub die 15 ian. 1766, quae est sequentis tenoris : « SS. Dominus Clemens Papa XIII, auditis votis Emmorum PP. Cardinalium Inquisitorum Generalium, censuit non expedire quod confirmati a sacerdotibus schismaticis denuo liniantur post reditum ad unitatem. Et ad mentem. » — « Mens est, quod in casibus particularibus inquirendum sit quonam in loco conversi ad fidem fuerint confirmati ; etenim in Bulgaria aut in Cypro insula aut in Italia et insulis adiacentibusaut penes Maronitas Libanenses, aut ubicumque haec facultas fuit expresse adempta, denuo confirmari debent absolute. Si vero confirmati fuerint in Valachia, Moldavia et Asia, etc..., et ubicumque haec facultas non fuit expresse revocata, valide confirmati fuerunt. Quodsi dubitari contingat de loco, de modo, aut alia rationabili circumstantia, recurrendum in casibus particularibus, et conferatur Benedictus XIV, *De Synodo dioecesana*, l. 7, c. 7 sqq. »

Apud Syros Maronitas, olim presbyteri consignabant infantes statim post baptismum. Mos ab Innocentio III reprobatus (1215) tandem a patriarcha Douaïhi sublatus est A. D. 1694; cf. P. Dib, *Étude sur la Liturgie Maronite*, p. 120-125, Paris, 1919.

Facultas conferendi huius Sacramenti, a Summis Pontificibus aliquando certis hominibus intra certos limites loci ac temporis concessa, nunc praescripto *CIC* sancitur, can. 782, § 3 : « Hac facultate ipso iure gaudent, praeter S. R. E. Cardinales, ad normam can. 239, § 1 n. 23, Abbas vel Praelatus nullius, Vicarius et Praefectus Apostolicus, qui tamen ea valide uti nequeunt, nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum.

« § 4 : Presbyter latini ritus cui, vi indulti, haec facultas competat, confirmationem valide confert solis fidelibus sui ritus, nisi in indulto aliud expresse cautum fuerit. »

Alia est quaestio, num simplici presbytero committi possit et aliquando commissa sit potestas consecrandi chrismatis. Negat Suaresius, *Disp.* 33 s. 2 n. 11, ed. Paris., t. 20, 644 A, ratus illam potestatem pertinere ad ipsum Ordinem episco-

palem. Affirmant alii, ut Doelger, *Firmung*, p. 197. Historice afferuntur exempla, ex Oriente dubia, ex Occidente probabilia.

Ex Oriente, Maruta de Maipherkat (Syr., † ante 420), *canon pseudonicaenus* 60, ap. O. Braun, *De sancta Nicaena Synodo, KGS.*, Münster i. W., 1898.

Ex Occidente, Ioannes Diaconus, *Ep. ad Senarium*, 8, *PL.*, 59, 404 B : « ... Nec illud tangat animum, quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur), ut presbyteri sacrum chrisma conficiant : quod merito moveret si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat etiam nunc a pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate ut a presbyteris effici possit superior ordo constituit. »

Scholion. — *Quali potestate simplex presbyter ut minister extraordinarius conferat Sacramentum Confirmationis.*

Admisso facto, movetur quaestio scholastica de natura et operatione illius potestatis extraordinariae. — Varia responsa :

1. *Ipsa potestate Ordinis.* Ita Durandus, *In 4 d.*, 7 q. 4 §§ 9-19. Haec solutio contradicit sententiae communi inter scholasticos etiam Durando antiquiores (Alex. Bonav. Thom.), et vix retinet aliquam probabilitatem post Epistolam Pii X « Ex quo nono », *Ad Delegatos Apostolicos in Oriente*, 26 dec. 1910, assertum temerarium Max. Principis Saxoniae reprehendentis. *TDC.*, 306.

2. *Utraque potestate, Ordinis et Iurisdictionis.* Invocatur analogia absolutionis sacramentalis et matrimonii christiani, cui sacerdos interest, non ille quidem ut minister, sed ut testis de iure requisitus. Deficit autem aliquo modo analogia : constat enim inter omnes episcopum extra suam dioecesim, omni iurisdictione destitutum, confirmare valide, ex sola potestate Ordinis.

Verius videtur dici *potestatem Ordinis*, quae est in presbytero, ad ministerium Confirmationis *indigere aliquo complemento*, vi cuius expedita fiat. Complementum positivum requirunt nonnulli : Praxmarer, *Der einfache Priester als Ausspender des hl. Sakraments der Firmung. Der Katholik*, Mainz, 1884, t. 1, p. 271 sqq. Sed difficile explicatur quid

positivae dignitatis ministro Sacramenti accrescat ex concessione Sedis Apostolicae. Alii contenti sunt complemento negativo ita ut, dispensante Sede Apostolica, presbyter ipsa vi characteris in sua ordinatione accepti ministret Sacramentum. Vide quae sapienter disserit Bellarminus, *De Sacram. Confirm.*, c. 12, ed. Colon. Agripp., 1619, t. 3, p. 369-370. — Doelger, *Firmung*, p. 206 sqq.

THESIS XVI

Subiectum aptum Confirmationis est omnis homo baptizatus necdum confirmatus.

Confirmatio, utpote ritus pertinens ad initiationem christianam, cum Baptismo coniungi solebat in primaeva Ecclesia et adhuc coniungitur apud Orientales, etiam postquam universim receptus est mos baptizandi infantes. Quod in partibus Occidentis aliqua mora plerumque interponitur, consuetudini imputandum est. S. Thomas, 3ª q. 72 a. 8 ad 2ᵐ.

Confirmatio autem, ut Sacramentum vivorum, praesupponit Baptismum, sine quo existere non potest. S. Thomas, 3ª q. 72 a. 6 : « Character confirmationis ex necessitate praesupponit characterem baptismalem, ita sc. quod si aliquis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet; sed oporteret iterato eum confirmari post baptismum. Cuius ratio est quia ita se habet confirmatio ad baptismum, sicut augmentum ad generationem. » Quod dicitur imprimere characterem, hoc indicio est illud non posse iterari; nam illa sacramenta non iterantur quae efficiunt in anima aliquid indelebile.

Venit autem in controversiam quatenus in Ecclesia iterari potuerit ritus Confirmationis revertentibus ab haeresi aut schismate; et dubium creat similitudo ritus. Nam in primaeva Ecclesia, sive Orientali sive Occidentali, reconciliari solebant paenitentes ac maxime haeretici conversi eodem fere ritu quo neophyti confirmantur. Sane ipsum sacramentum Confirmationis nunquam vere iteratum est; quod nunc constat inter omnes catholicos. Sed

a) In controversia saec. III° exorta de Baptismo haereticorum, qui cum Cypriano negabant accipi posse Baptismum extra Ecclesiam, multo magis negabant accipi posse Confir-

mationem. Et hoc maxime argumento utebantur : Spiritum sanctum neque dari posse neque existere extra Ecclesiam catholicam.

b) Cum veniebant ad Ecclesiam haeretici aut schismatici ex proprio sectae suae instituto carentes Sacramento Confirmationis, cuiusmodi fuisse videntur Novatiani, mos Ecclesiae semper fuit ut in sua reconciliatione confirmarentur.

c) De aliis haereticis, qui ritu confirmationis non carebant, res est obscurior. Sane reconciliabantur ritu non dissimili a ritu Confirmationis; quatenus autem homines distinxerint donum reconciliationis a dono proprio Confirmationis, non semper facile dici potest. Nam confusio vigere potuit, quo tempore nondum erat omnium Sacramentorum Ecclesiae natura plene explorata, nec numerus definitus. Ubi autem vigebat illa confusio, vulgo putabant Confirmationem nullam acceptam esse ante ingressum Ecclesiae, sed in ipso ingressu Ecclesiae accipi.

His terminis circumscripta, quaestio videri potest historica magis quam dogmatica; unde inter catholicos agitatur salva fide. Verumtamen ad historiam dogmatis non mediocriter refert scire quatenus per ministrorum inscientiam ritus Confirmationis transferri potuerit ex suo proprio opere (i. e. ab initiatione christiana) ad opus alienum (i. e. ad haereticorum reconciliationem).

1. Confusionem late dominatam esse statuunt non nulli, ut Maldonatus, *Disp. ac controv. de Sacramentis,* t. 1, *De confirm.,* p. 115. 116, ed. Lugdun. 1614 : « Quod ea confirmatio quae a catholicis episcopis data fuit non debeat repeti, semper fuit certum, et de ea intelliguntur omnes canones conciliorum qui agunt de hac re; tamen, an confirmatio data ab episcopis haereticis repeti deberet in Ecclesia catholica, non ita fuit certum, imo existimo in tota vetere Ecclesia fuisse repetitam; quia non existimabatur esse vera confirmatio. » Io. Morinus, *De discipl. in administr. Sacr. Paen.*, 9, 7, 13, p. 432, ed. Venet., 1702; Witasse, *Tract. de Confirmatione,* ap. Migne, *CT.*, t. 21, p. 21, p. 1047; — e recentioribus, J. Ernst, *Die Ketzertaufangelegenheit in der altchristlichen Kirche nach Cyprian,* p. 65, Mainz, 1904; Bareille, art. Baptême, in *DTC.,* t. 3, 1049 (1903); Pourrat, *Théologie sacramentaire*[3], p. 190-193; L. Duchesne, *Origines du Culte chrétien*[4], p. 348, n. Paris,

1908; Saltet, *Les Réordinations*, p. 21 sqq., 36 sqq., 402 sqq., Paris, 1907 et *BLE.*, 1910. — Causae affirmandi sunt : a) Similitudo ritus fere omnimoda; b) mentio Spiritus Sancti, utrique ritui communis.

2. Id multum restringunt alii, cum dogmatici tum historici. Bellarminus, *De Sacram. Confirm.*, *L.* 2, 7, p. 348 C, ed. Colon. Agripp., 1619 t. 3; Arcudius, *De concordia Ecclesiae occidentalis et orientalis;* Goar, *Rituale Graecorum;* Coustantius, O. S. B., in *PL.*, 3, p. 1258 D-1261 C; Tournely, *Praelectiones dogm.*, q. 4 a. 2, Paris, 1727; Maran, in *PL.*, 4, 41-42; Ballerini, in *PL.*, 54, 1138-1140; Benedictus XIV, Opp. inedita, *De Bapt. et Confirm.*, p. 229 sq., Friburgi Brisgov., 1904; Chardon, *Hist. des sacrements, Confirmation,* c. 5, ap. Migne, *CT.*, t. 20; Schwane, *DG.*, t. 1², trad. fr.; E. Lucquin, *L'Église a-t-elle jamais réitéré la Confirmation? QE.*, Lille, nov.-déc. 1909; P. Galtier, *Absolution ou Confirmation?* in *RSR.*, 1914, p. 201-235; d'Alès, *DA.*, t. 1, 414 (breviter); *Edit de Calliste,* p. 446-8; *Théologie de S. Cyprien,* p. 245-8; Coppens, p. 387-392. — Causa restringendi est sat firma traditio inde a Stephano I asserens virtutem propriam illius ritus quo paenitentes reconciliantur, non sane ut expertem Spiritus Sancti, sed ut distinctam ab illa communicatione Spiritus quae fit in christiana initiatione. Ad argumenta autem alterius partis, respondetur : Neque similitudo materialis ritus facit idem formaliter Sacramentum; neque mentio Spiritus Sancti evincit agi de Sacramento Confirmationis, cum in Paenitentiae quoque Sacramento (ut in omni alio Sacramento) detur Spiritus Sanctus.

Stephanus I, ap. Cypr., *Ep.*, 74, 1, p. 799, 15-18 : « Si qui ergo a quacumque haeresi veniant ad vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in paenitentiam... » Nihil hic quidem innuitur de Confirmatione; sed sine causa censeretur Stephanus utrumque Sacramentum confudisse. Neque vero ipse Cyprianus confudit, qui fervente controversia apprime distinguit impositionem manuum ad dandum Spiritum Sanctum, *Epp.*, 72, 1, p. 775, 6-18; 73, 21, p. 795, 7-14, et impositionem manuum in paenitentia, *Ep.*, 71, 2, p. 772, 20-773, 2. Cf. *Théol. de S. Cyprien,* p. 244-248. Maxime insignis est locus Cypriani *Ep.*, 71, 2 : « Quod nos quoque hodie observamus, ut quos constet hic baptizatos

esse et a nobis ad haereticos transisse, si postmodum peccato suo cognito et errore digesto ad veritatem et matricem redeant, satis sit in paenitentia manum imponere, ut, quia ovis iam fuerat, hanc ovem abigeatam et errabundam in ovile suum pastor recipiat. » Omnino attende agi hic de iis qui in Ecclesia catholica baptizati sint et acceperint Spiritum Sanctum ; propterea Cyprianus accurate loquitur, ita ut non disputet de manu illis imponenda « ut Spiritum Sanctum consequantur », bene vero « in paenitentia ». — Confirmatur ex Dionysio Alexandrino, referente Eusebio, *HE.*, 7, 2, 3, ed. Schwartz, p. 638, 1-6 : (Στεφάνῳ) τὴν πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν διατυποῦται, ζητήματος οὐ σμικροῦ τηνικάδε ἀνακινηθέντος, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἵας δ' οὖν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθαίρειν, παλαιοῦ γε τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ.

Reconciliatio haereticorum per ritum simillimum Confirmationis semper frequentata est in Ecclesia, et adhuc frequentatur. Conferantur : *Conc. Arelatense* I (314), can. 8, *DB.*, 53 (16); *Conc. Laodicenum* (circa 370), can. 7 et 48, Mansi, 2, 566.571; Basilius, *Ep.*, 188, 1, *PG.*, 32, 669 C; Siricius P. R., *Ad Himerium Tarraconensem* (385), *DB.*, 88 (21); Didymus Alex., *De Trin.*, 2, 15, *PG.*, 39, 721 A; *Const. Ap.*, 2, 41, 1.2, ed. Funk, p. 129, 23-131, 4; Hieronymus, *Dial. c. Lucifer.*, 5, *PL.*, 23, 159 AB; Innocentius I, *Epp.*, 2, 8, *PL.*, 20, 475 B; 17, 4.10, 531 et 533; 24, 4, 550; Augustinus, *BcD.*, 5, 23, 33, *PL.*, 43, 193 (vide praeterea locos recitatos in thesi XIV); *Conc. Arausicanum* I (441), can. 1, Mansi, 6, 435 C; *Conc. Arelatense* II (443 an 452?), can. 17, Mansi, 7, 880 D; *Conc. Epaonense* (517), can. 16, Mansi, 8, 561 B; *Ep. canonica Ecclesiae CPtanae ad Martyrium Antiochenum* († 471), ap. Pitra, *Iuris Graecorum Monumenta et Hist.*, t. 2, p. 188; Gregorius Turonensis, *HF.*, 2, 31, *PL.*, 71, 227 B; *Conc. Hispalense* II (619), can. 7, Mansi, 10, 559 CD; Isodorus Hispal., *Eccl. Off.*, 2, 25, 9, *PL.*, 83, 822 C; Ildefonsus Toletanus, *Lib. de cognitione Baptismi*, 121, *PL.*, 96, 161 C; *Conc. Quinisextum* (692), can. 95, Mansi, 11, 984; Methodius CPtanus († circa 846), ap. Goar; *Codex Gellonensis* a Coustantio laudatus; *PL.*, 3, 1261 BC; Urbanus II, *Ad Lucium Papiensem*, *Ep.*, 273, *PL.*, 151, 532 CD. — Denique, cf. hodiernum *Pontificale Romanum*, ubi habetur

« Ordo ad reconciliandum apostatam, schismaticum vel haereticum ».

Nihilominus distinctio utriusque Sacramenti constat variis documentis, praesertim Sedis Apostolicae.

Leo M., *Epp.*, 159, 7, *Ad Nicetam Aquileiensem epp.*, *PL.*, 54, 1138 B-1139 A : « Hi qui baptismum ab haereticis acceperunt, cum antea baptizati non fuissent, sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam in omnibus Ecclesiis praedicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur... (*Eph.*, 4, 5). Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctificatio Spiritus Sancti invocanda est, ut quod ab haereticis nemo accipit, a catholicis sacerdotibus consequatur. » — 166, 2, *Ad Neonem Ravennatem epp.*, 1194 B : « Quodsi ab haereticis baptizatum fuisse quempiam constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum confirmationis iteretur; sed hoc tantum quod ibi defuit conferatur, ut per episcopalem manus impositionem virtutem Sancti Spiritus consequatur. » — 167, *Ad Rusticum Narbonensem epp.*, inq. 18, 1209 A (de his qui ex Africa vel Mauritania venerunt et nesciunt in qua secta sint baptizati) : « Non se isti baptizatos nesciunt, sed cuius fidei fuerint qui eos baptizaverunt se nescire profitentur : unde, quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, baptizandi non sunt; sed per manus impositionem, invocata virtute Spiritus Sancti, quam ab haereticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt. » — Ex quibus manifestum fit, invocationem Spiritus Sancti et impositionem manus episcopalem eo spectare ut sanetur vitium Baptismi ab haereticis valide quidem sed non fructuose accepti; ceterum vetatur iterari Sacramentum Confirmationis (cuius proprius ritus est unctio. — Cf. documenta eiusdem Pontificis recitata thesi XIV, p. 183).

Vigilius (P. R., 537-555), *Ep.*, 13, *Ad Profuturum Bracarensem*, *PL.*, 69, 18 : « De his qui etiam baptismatis gratia salutaris accepta apud Arianos iterum baptizati, profundae voraginis sunt morte demersi..., in aestimatione fraternitatis tuae aliorumque pontificum per suas dioeceses relinquatur ut, si qualitas et paenitentis devotio fuerit approbata, indulgentiae quoque remedio sit vicina. Quorum tamen reconci-

liatio non per illam impositionem manus quae per invocationem Sancti Spiritus fit, operatur, sed per illam qua paenitentiae fructus acquiritur et sanctae Communionis restitutio perficitur. »

Gregorius M., *Ep.*, 11,67, *Ad Quiricum et ceteros in Hiberia episcopos PL.*, 77, 1205-6 : « Ab antiqua Patrum institutione didicimus ut quilibet apud haeresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis aut impositione manus aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiae revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sanctae Ecclesiae catholicae Oriens reformat. Monophysitas vero et alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod sunt apud haereticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel isti propter professionem verae fidei sanctae et universalis Ecclesiae visceribus fuerint uniti. Hi vero haeretici qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiaci et Cataphrygae, quia et illi Christum Dominum non credunt et isti Sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem credunt, quorum similes multi sunt alii, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur... Nestoriani vero, quia in Sanctae Trinitatis nomine baptizantur, sed eos, iudaicae perfidiae similes, Incarnationem Unigeniti non credentes, suae haereseos error obscurat, ad sanctam Ecclesiam catholicam venientes, de verae fidei firmitate et confessione docendi sunt... Venerandas quoque synodos, quas universalis Ecclesiae recipit, se recipere et venerari promittant; et absque ulla dubitatione eos Sanctitas Vestra, servatis eis propriis ordinibus, in suo coetu recipiat, ut... eos ab antiqui hostis ore rapiatis... »

Gregorius II, *Ep.*, 14, 4, *Ad Bonifacium epp.*, *PL.*, 89, 525 B : « De homine qui a pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est. »

Urbanus II, *Ad Lucium Papiensem*, *Ep.*, 273, *PL.*, 151, 532 CD: « Schismaticorum et haereticorum sacramenta, quoniam extra Ecclesiam sunt, iuxta sanctorum Patrum traditiones, sc. Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini, Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi cum ipsi, vel eorum sacramentis initiati, per manus

impositionem ad catholicam redierint unitatem. » Sane nunquam Confirmationi imputata est illa vis ut Sacramentorum informium virtutem suscitaret.

Gregorius XIII, anno 1581 interrogatus de reconciliatione Calvinistarum, num fieri oporteret cum manuum impositione, cum timeri posset ne multi adulti verecundia prohiberentur (Cf. Harduinus, *Conc.*, t. 10, 1264), respondit « caerimonias baptismi supplendas esse, praecedente in adultis abiuratione haeresis et reconciliatione ». Sane reconciliatio, quae caerimoniis Baptismi praemitti iubebatur, non potuit esse Confirmatio, quaecumque similitudo ritus intercessit.

Documentis Sedis Apostolicae alia addi possunt.

Avitus Viennensis († 525), *Stephano Lugdunensi epp.*, *Ep.*, 24, *PL.*, 59, 240-241 A : « Donatistarum nomen, ne diu in loco vivere possit alieno, benedictione protinus sepelite vitali. In ipso fomitis sui ortu peregrinantis igniculi frigescat incendium. De quo ne vel famae fumus narem Galliae innocentis aspergat, manus impositionem personae de qua scripsistis adhibete, interdicta nominis ipsius in posterum, si ex corde convertitur, mentione : quam constat, si re vera in supra dicti schismatis professione versata est, cum ministerio baptismatis etiam chrismate consignatam. Hoc certe eos in regione illa observare manifestum est. » — Ubi animadverte impositionem manus imputari reconciliationi schismatici, unctionem chrismatis consignationi (seu Confirmationi) in schismate acceptae.

Conc. Cabillonense II (813), can. 27, Mansi, 14, 99 A : « Dictum nobis est quod quidam de plebe bis et ter ab episcopis, ignorantibus eisdem episcopis, confirmentur. Unde nobis visum est eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari minime debere. »

Hincmarus Remensis († 882). *De variis capitulis ecclesiasticis Liber* (inter Opp. Bernoldi presbyteri), *PL.*, 148, 1189 B : « Sive manus impositio pro reconciliatione paenitentium, sive pro depulsione infirmitatis vel diaboli, sive pro simplici benedictione hominibus impendatur, satis congrue iuxta Augustinum nihil aliud nisi oratio super hominem intelligitur : unde et iterari quoties necesse fuerit non prohibetur. Cum vero pro confirmatione vel ordinatione impenditur, non iam pro sola oratione, sed etiam pro sacramento habenda est ; quod sancti Patres iterari prohibuerunt. »

Timotheus presbyter CPtanus (s. VII ?) *De accedentibus ad sanctam Ecclesiam, PG.*, 86 [1], 13 A.

Aliter quidem res se habet in Ecclesia graeca schismatica. Licet enim in reconciliatione haereticorum non discrepet a more Ecclesiae catholicae in reconciliatione apostatarum (qui negaverunt Christum), iamdiu consuevit iterare ipsam Confirmationem (non autem Baptismum). Vid. Symeonis Thessalonicensis († ante 1429), *Responsa ad Gabrielem Pentapolitanum*, 23, *PG.*, 155, 873 C-876 B. — Alexios von Maltzew, *Die Sakramente der orthodox-katholischen Kirche des Morgenlandes*, p. 79. Berlin, 1898.

Scholion *de tempore Confirmationis.*

Quamvis, translata ad presbyteros administratione Baptismi, necessario increbuerit mos differendae Confirmationis, non placet Ecclesiae nimia dilatio. *CIC.*, 188 : « Licet sacramenti Confirmationis administratio convenienter in Ecclesia Latina differatur ad septimum circiter aetatis annum, nihilominus etiam antea conferri potest, si infans in mortis periculo sit constitutus, vel ministroid expedire ob iustas et graves causas videatur. » — De historia, cf. P. Patissier, S. I., *De la Confirmation et de l'âge auquel il convient d'y admettre*[3], Paris, 1900, In. 12, X-72 pp.

THESIS XVII

Confirmationis effectus proprius est collatio gratiae ad lumen et robur, quae decet hominem adultum in Christo. Imprimitur etiam character.

Contra Protestantes et alios aspernatores Sacramenti Confirmationis, asseritur eius virtus et efficacia, iuxta traditionem antiquam Ecclesiae.

Melanchthon, in *Locis communibus* (ed. Argentorat., p. 104), fatetur : « Confirmatio magnopere probanda esset, si usurparetur ad hoc ut examinaretur iuventus et fidem propriam profiteretur. » Idem, in *Apologia Confessionis Augustanae*, ad art. 13, 6, reicit ritum « quem ne Ecclesia quidem tanquam necessarium ad salutem requirit, quia non habet mandatum Dei.». Calvinus, *Instt.*, 4, 19, 4. 13, pro Confirmatione institui cupit aliquam ex Catechismo probationem.

Sacramentum Confirmationis non ex necessitate salutis requiri concedimus, sed plurimum referre, nec ab adultis negligi posse sine culpa, asserimus.

I. *Ex Scriptura.* — Recolantur auctoritates allatae thes. XIII; maxime *Io.*, 14, 26; 15, 26. 27; *Lc.*, 24, 49; *Act.*, 1, 8; 5. 32. Ex Spiritus operatione in Apostolis, colligi potest quid operari possit gratia Confirmationis. Spiritu Sancto repletus incipit Petrus Apostolus annuntiare Christum die Pentecostes, *Act.*, 2, 14 sqq. Similiter alii Apostoli, minis et vexationibus minime deterriti. *Act.*, 4, 33 : « Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis DNIC., et gratia magna erat in omnibus illis. » 5, 41 : « Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. »

II. *Patribus.* — Tertullianus, *Res. c.*, 8.

Sacramentarium Serapionis, 25, Oratio in oleum quo unguntur baptizati.

Athanasius, *Ep.*, *1 Ad Serap.*, 23, *PG.*, 26, 584-5; *Ep.*, 3, 3, 628-9 (nihil ille quidem diserte de Sacramento; sed de dono Spiritus multa, quae egregie conveniunt operationi Sacramenti).

Cyrillus Hier., *Catech.*, 21, 3, *PG.*, 33, 1089.

Hilarius, *In Mt.*, 15, 10, *PL.*, 9, 1007, primus mentionem inducit, ex. *Is.*, 11, 2. Spiritus septiformis; quod facient post eum innumeri.

Ambrosius, *De Myst.*, 7, 42, *PL.*, 16, 402.

Ps. Ambrosius, *De Sacram.*, 3, 2, 8, *PL.*, 16, 434.

Praedestinatus, 3, 25, *PL.*, 53, 667.

Cyrillus Al., *In Ioel*, 32, *PG.*, 71, 373.

Theodulfus Aurelianensis, *De ordine Baptismi*, 17, *PL.*, 105, 237 D-238 A.

III. *Documentis Ecclesiae.* — *Conc. Florentino*, *Decr. pro Armenis*, *DB.*, 697 (592) : « Effectus autem huius Sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut vid. Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiae sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat et praecipue crucem eius... (*1 Cor.*, 1, 23); propter quod signo crucis signatur. »

Conc. Tridentinum, s. 7, *De Confirm.*, can. 1, *DB.*, 871 (752). Ad rationem characteris, *Florentinum*, *DB.*, 695 (590); *Tridentinum*, s. 7, can. 9, *DB.*, 852 (734); s. 23, c. 4, *DB.*, 960 (837). *Professio fidei Pii* IV (13 nov. 1564), *DB.*, 996 (865) : « baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. »

Catechismus Trid., 2, 7, 16, ed. Tornaci 1890, p. 166-7.

CIC., 787 : « Quanquam hoc Sacramentum non est de necessitate medii ad salutem, nemini tamen licet, oblata occasione, illud negligere; imo parochi curent ut fideles ad illud opportuno tempore accedant. »

IV. *Ratione theologica.* — S. Thomas, 3ª q. 72 n. 5 : « Utrum sacramentum confirmationis imprimat characterem. — « Rdq... character est quaedam spiritualis potestas ad aliquas actiones sacras ordinata. Dictum est autem (a. 1) quod, sicut baptismus est quaedam spiritualis regeneratio in vitam christianam, ita etiam confirmatio est quoddam spirituale augmentum promovens hominem in spiritualem aetatem perfectam. Manifestum est autem, ex similitudine corporalis vitae, quod alia est actio hominis statim nati, et alia actio quae competit ei cum ad perfectam aetatem pervenerit. Et ideo per sacramentum confirmationis datur homini potestas spiritualis ad quasdam alias actiones sacras, praeter illas ad quas datur ei potestas in baptismo. Nam in baptismo accipit homo potestatem ad ea agenda quae ad propriam pertinent salutem, sed in confirmatione accipit homo potestatem ad agendum ea quae pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei... Et ideo manifestum est quod in sacramento confirmationis imprimitur character. »

Conferatur J. B. Umberg, S. I., in *ETL.*, 1924, p. 505-517 : « *Confirmatione Baptismus perficitur.* » Inter Baptismi effectus nonnulli perfici nequeunt, quia sunt in indivisibili : supernaturalis hominis in Christo regeneratio; omnis culpae et poenae remissio. Alii autem perfici possunt et Confirmatione perficiuntur. Hi sunt :

1. Infusio gratiae gratum facientis, quae incrementum accipit a Confirmatione, 3ª q. 72 a. 7.

2. Impressio characteris, qui aliquam accipit configurationem in Confirmatione, 3ª q. 72 a. 5.

3. Collatio donorum Spiritus Sancti et auxiliorum actualium ad perfectionem vitae christianae, 1ª 2ae q. 68 a. 2.

Scholion. — *De necessitate Confirmationis.*

Ad necessitatem huius Sacramenti quod attinet, praeter S. Thomam, 3ª q. 72 a. 8, audi Benedictum XIV, *Institutionum ecclesiasticarum* ed², p. 30, Romae, 1750 : « Certum est adulta iam aetate homines vel in re vel saltem in voto debere necessitate praecepti confirmari, quod etiam inter Dei praecepta numeratur, aut cum bellum a tyrannis contra fideles infertur vel cum daemonis fraude de religione anxii sollicitique graviter iactamur, vel tandem cum in ultimum vitae discrimen adducimur. Tunc autem Ecclesiae praeceptum dicitur, cum quis rationis usu praeditus, si episcopus huius sacramenti minister praesto sit, nulla legitima causa ad illud suscipiendum impediatur. Ita ferme universi theologi sentiunt ; et qui sapientiae laude magis commendantur, eos gravi labe inquinari testantur qui ob contemptum vel oscitantem socordiam animam istius sacramenti gratia munire praetermittunt. »

AUCTORITATES SCRIPTURAE PRAECIPUAE

		Paginae.
Gen.	7	24
	15,6	135
	17, 9-14	25
Ex.	13,21-14,21	26
	16-17, 6	26
Lev.	14	27
Num.	19, 11 sqq	27
Ios.	3, 14-17	26
1 Sam.	16, 7	147
Ps.	18, 5	141
Prov.	8, 17	147
Sap.	1, 5	112
	13	162
Eccli.	34, 30	27
Is.	44, 3	169
	55, 1	162, 169
	58, 11	169
Ez.	47, 1, 12	169
Os.	13, 9	162
Ioel.	2, 28	169
Zach.	13, 1	169
	14, 8	169
Mt.	1, 18-20	169
	3, 5-11	104
	3, 11-12	14, 15
	3, 13-17	16, 17
	5, 10-12	143

		Paginae.
Mt.	5, 14	99
	10, 1	169
	10, 5-42	18-20
	10, 20	169
	10, 32-39	143
	11, 20-21	105
	11, 27	162
	11, 28	79
	12, 32	159, 160
	18, 1-11	105
	19, 14-15	86
	20, 28	99
	21, 25	28
	28, 18	92
	28, 19. 20-33, 50-54, 69, 70, 105, 127, 137, 139	
	28, 20	111
Mc.	1, 4	29
	1, 7-8	14, 15
	1, 9-11	16, 17
	6, 7-13	18-20
	7, 4	VII
	7, 8	VI, VII
	10, 14-15	86
	10, 38-39	VII
	10, 45	99
	11, 30	28
	16, 16.. 79, 82, 105, 139	
Lc.	1, 35	169
	3, 16-17	4, 15
	3, 21-22	16, 17
	4, 18	100
	5, 32	105
	9, 1-6	18-20
	10, 27-28	147
	20, 4	28
	24, 49	169
Io.	1, 12-13	95
	1,25	28

		Paginae.
Io.	1, 29-34....	14, 15, 104
	1, 32-34.....	16, 17
	1, 33.....	127
	3, 1-21.....	18, 127
	3, 3-5.....	86, 95
	3, 3.....	95, 96
	3, 5...	21, 90, 129, 152, 170
	3, 8.....	170
	3, 15-17.....	99
	3, 22-26.....	18, 19
	3, 25-26.....	99
	4, 1-2.....	18, 19
	5.....	26
	6, 27.....	100
	6, 53-54.....	139, 140
	7, 37-39.....	170
	7, 37.....	162
	8, 12.....	162
	14, 16-17.....	170
	14, 21.....	147
	14, 26.....	170
	15, 13.....	143
	15, 26.....	170
	16, 7, 8, 13.....	170
	19, 34.....	2, 127
	20, 21-23.....	127
	20, 22.....	170
ct.	1, 4-8.....	169
	1, 5.....	28
	2, 1-4.....	170
	2, 16.....	169
	2, 37-41.....	23
	2, 38.....	52, 99, 141
	4, 12.....	135
	4, 27.....	100
	5, 32.....	169
	7, 8.....	25
	7, 45.....	26
	8, 4-17.....	168
	8, 9-24.....	118
	8, 12-16.....	23, 69
	8, 16.....	52
	8, 32-38.....	23
	9, 10-18.....	23
	9, 17.....	211
	9, 18.....	69
	10, 44-48...	22, 23, 147
	10, 47-48.....	69
	10, 47.....	141
	10, 48.....	52
	11, 16.....	23, 170
	11, 24-28.....	170

		Paginae.
Act.	13, 2-4.....	171
	16, 12-15.....	23
	16, 15-33.....	86
	18, 24-19, 5.....	23
	19, 1-6.....	168
	19, 5.....	52
	22, 11-16.....	23
Rom.	1, 18-20.....	162
	2, 29.....	147
	3, 24.....	99
	4, 11.....	100
	5.....	86
	5, 20.....	109
	6, 1 sqq.....	23
	6, 2-6.....	97-99
	6, 3.....	52
	6, 4.....	26, 39, 109
	8.....	171
	8, 1.....	109
	8, 15-16.....	95
	8, 23.....	99
	8, 29.....	95
	10, 13-17.....	164
	10, 17-18.....	139
	11, 15-17.....	97-99
	11, 29.....	109
	11, 33.....	162
1 Cor.	1, 11-17.....	22, 24, 70
	1, 11-15.....	61
	1, 16-17.....	69
	1, 16.....	86
	1, 30.....	99, 109
	3, 4-5.....	61
	3, 11.....	135
	4, 1.....	33, 61
	6, 11.....	VII, 99, 109
	7, 14.....	86
	10, 1-4.....	26
	12, 13.....	24, 97
	12,27.....	97
	15, 22.....	162
	15, 29.....	83
2 Cor.	1, 21-22.....	100
	4, 4-6.....	99
	5, 18-20.....	61
Gal.	3, 27.....	24, 52, 97-99
	6, 17.....	100
Eph.	1, 13-14.....	100
	1, 18.....	99

Paginae.

Eph. 4, 5.... VII, 24, 80, 137
4, 15-16..... 97-99
4, 30..... 100
5, 8..... 99
5, 26. VII, 48, 107, 129, 137, 139

Phil. 2, 15..... 99
3, 10..... 97-99

Col. 2, 11-12..... 25, 39, 86
2, 12-20..... 97

1 Tim. 2, 3-4..... 79, 86, 162
4, 14..... 171
5, 22..... 171

2 Tim. 1, 6..... 171
2, 19..... 100

Tit. 3, 5-7..... 171
3,5. VII, 21, 95, 129, 139

Hb. 1, 3..... 100
6, 2-4..... 169
6, 2..... VII
6, 4-6..... 80, 99
7, 25..... 127
9, 10..... VII
10, 22..... VII, 99, 109
10, 32..... 99
11, 1..... 135

Paginae.

Hb. 11, 6..... 164
11, 8..... 135

Iac. 1, 17-18..... 95
2, 23..... 135

1 Pt. 1, 3..... 95, 137
2, 9..... 99
3, 18-20..... 159, 160
3, 20-21..... 24
3, 21..... VII, 99, 109
4, 10..... 33

1 Io. 1, 7..... 127
1, 8-10..... 111
2, 1-6..... 111
2, 2..... 127
2, 20-27..... 100
3, 1..... 95
3, 9..... 111
4, 7..... 147
5, 18..... 95, 111
5, 21..... 111

Ap. 1, 5..... 127
2, 10..... 144
6, 9-11..... 144
7, 3-8..... 100
7, 13-15..... 144
9, 4..... 100
13, 16..... 100

FONTES

Abaelardus, XIII, 6, 150, 157.
Abaelardus (Ps.), 115, 204.
Abercius Hieropolitanus, 37, 101.
Abrahams (I.), 28.
Acta Tridentina, XIII, 19, 60.
Ado Viennensis, 63.
Adrianus VI, 47.
Aegyptiaca liturgia, VIII, 199-201.
Aetheriae Peregrinatio, VIII.
Africana latina liturgia, IX-X, 186-189.
Aglipay, 48.
Agrippinus Carthaginiensis, 71.
Alanus de Insulis, 205.
Albigenses, 8, 30, 167.
Alcuinus, XI, 41, 192, 193.
Alès (d'), XV, 42, 67, 72, 79, 80, 92, 100, 105, 144, 145, 147, 167, 220.
Alexander III, XIII, 36, 49, 50, 58.
Alexander VIII, 49, 58, 62, 75, 110, 163.
Alexander Halensis, XIII, 25, 31, 90, 91, 120, 126, 157, 163, 205.
Alexandrina liturgia, VIII.
Algerus Leodiensis, 163.
Alibertus Mediolanensis, XI.
Allard (P.), 35, 147.
Almazov (Al.), XII.
Alphonsus de Ligorio, 65, 91.
Amalarius Metensis, XI, 195.
Amalarius Trevirensis, XI, 194.
Amann (E.), XV.
Ambrosiaster, 69, 70, 83, 98, 109, 159, 213.
Ambrosius, X, 2, 17, 37, 39, 40, 49, 54, 55, 57, 58, 88, 98, 102, 115, 116, 139, 147-149, 189, 226.
Ambrosius (Ps.), X, 2, 37, 39, 40, 42, 69, 102, 105, 116, 189, 190, 226.
Amicus, 129.
Amort (E.), 155.
Amsdorf, 85.
Anabaptistae, 79, 81, 84, 85.
Anastasius Sinaita, 159.
Anglicani, XIV, 13, 33, 51, 52, 85.
Anselmus Cantuariensis, 156, 204.
Anselmus Luccensis, 203.
Antoine, 129.
Aphraates, VIII, 129, 176.
Apollinaristae, 77.
Apotactitae, 77.
Apuleius, 2, 100.
Arabes canones, IX.
Archontici, 83, 136.
Arcudius, XII, 214, 220.
Ariani, 51, 76, 77, 80.
Aristoteles, 31.
Armenia liturgia, IX, 10, 203, 214, 215.
Arnaldus de Brixia, 6, 84.
Arnobius iunior, 80, 112, 183.
Arriaga, 129.
Arrianus, 27.
Ascodrutae, 34.
Assemani (I. A.), XII.
Assemani (I. S.), 203.
Athanasius, VIII, 17, 63, 76, 78, 80, 95, 100, 163, 177, 226.
Athanasius (Ps.), 88, 142, 157.
Augustana Confessio, II, 12, 85, 225.
Augustinus, X, 3-5, 17, 19, 25, 26, 29, 31, 36, 38, 42, 59, 61, 63, 66-69, 73-76, 78, 80, 82, 83, 86, 88, 90, 91, 96, 98, 102, 105, 106, 108, 109, 111, 112-119, 127, 129, 135-137, 139-147, 149, 152, 153, 155-157, 160, 162-164, 186-188, 221.
Augustinus (Ps.), 41, 84, 113.
Aureolus (P.), 60, 207.
Avitus Viennensis, X, 156, 191, 224.

Bainvel, 143.
Baius, 110, 150.
Ballerini, 220.
Barclay (R.), 137.
Bardenhewer, VIII, 145.

Bareille, 219.
Barnabas (Ps.), 25, 96, 107.
Basilius, IX, 26, 40, 41, 49, 54, 57, 58, 76, 78, 87, 94, 96, 98, 101, 111, 129, 139, 145, 177, 221.
Batiffol, 68, 74.
Baudrillart, 79.
Bayard (L.), 174.
Becanus, 129.
Beda, XII, 17, 196, 197.
Bellarminus, 26, 92, 112, 132, 146, 218, 220.
Bellevue (de), 118.
Benedictus XII, 36, 53, 203, 214.
Benedictus XIV, 33, 62, 75, 89, 93, 144, 210, 215, 216, 220, 228.
Benedictus XV, 36, 210. — Cf. Codex Iuris Canonici (recens).
Berardinus (B.), 42.
Bergier (N.), 161.
Bernardus, XIII, 25, 125, 132, 141, 150, 163.
Berthoulot, 52.
Berti, 157.
Bertoni (A.), 10, 60.
Bèze (T. de), 167.
Bianchi, 155.
Biel (G.), 125, 154.
Billot, XIII, 14, 19, 46, 47, 49, 86, 92, 115, 124, 126, 129, 130, 133, 134, 161, 162, 166.
Billuart, 61, 64, 65, 128, 132.
Bishop (Edmund), VIII.
Bittremieux, 10.
Blass, 98.
Bogomili, 35.
Bonaventura, XIII, 10, 63, 108, 125, 126, 157, 205.
Bonifacius, 141.
Bossuetius, 155, 157.
Bouvier (F.), 108.
Brandt (W.), 28.
Braun (O.), 217.
Brightman, XII.
Britannica liturgia, XII, 196, 197.
Brucker (I.), 13.
Bucceroni (I.), 132, 166.
Bulgari, 55.
Burchardus Vormatiensis, 203.
Buzy (D.), 29.
Byzantina liturgia, IX.

Cabrol (F.), XII, XIII, XV.
Caecilianus, 67.
Caelestinus I, 89, 112.
Caesarii Arelatensis Vita, 191.
Caesarius Arelatensis, 99.
Caietanus, 49, 90, 118, 122, 130, 131, 154, 155.
Caina haeresis, 34, 136.
Callistiani, 81.
Calmes, 19, 96.
Calvinus, 12, 16, 29, 48, 71, 85, 103, 117, 167, 225.
Canones Apostolorum, 69, 77.
Canus (Melchior), 19, 128, 136, 165.
Capéran, 136, 143, 159, 160, 161, 166.
Cappello, XIV, 91, 107, 146, 166, 210.
Capreolus, 126, 130.
Carolus Magnus, 5.
Caron, 155.
Caspari, XI, XIV.
Cataphryges, 83. Cf. Phryges.
Catechismus Tridentinus, XIII, 1, 14, 24, 34, 41, 57, 112, 132, 160, 177, 227.
Cathari, 73, 76, 84. Cf. Novatiani.
Catharinus (Amb.), 60, 61, 63-65.
Cavalieri (P. Franchi de'), IX.
Cavallera (F.), XV.
Celsus, 181.
Ceriani, X.
Cerinthiani, 83.
Chardon (C.), XII, 220.
Chase, XIV, 21, 51, 97.
Chemnitzius, 61, 117, 167.
Chossat (M.), 7.
Chromatius Aquil., 17, 98.
Cicero, 2.
Circumcelliones, 68.
Clemens I, 52.
Clemens VI, 215.
Clemens VIII, 210, 215.
Clemens XI, 112, 163.
Clemens XIII, XIII, 215, 216.
Clementis (Ps.) II[a], 81, 95, 96, 111.
Clemens Alex., VIII, 35, 37, 52, 71, 79, 83, 94, 96, 100, 101, 111, 129, 141, 145, 148, 151, 152, 159, 163, 181.
Clementinae Homiliae, 53, 148.
Codex Iuris Canonici (recens), [CIC], 39, 41, 70, 90, 107, 143, 210, 211, 216, 227.
Codex Iustiniani, 81.
Concilium Agathense, 106.
— Altissiodorense, 89.

Concilium Arausicanum (441), 221-; (529), 161, 163, 191, 212.
— Arelatense (314), 53, 67, 72-77, 81, 175, 221 —; (443/452), 221 —; (475), 163.
— Bracarense, 197, 198.
— Cabillonense, 224.
— Carisiacense 163.
— Carthaginense (256), IX, 37, 53, 67, 71, 80, 174 —; (348), 73, 74, 75—; (397), 82-83 —; (398), 71 —; (418), 88, 157.
— Constantiense, 10, 61, 209.
— ConstantinopolitanumI, 40, 77, 109.
— Epaonense, 221.
— Florentinum, XIII, 10, 30, 32, 36, 45-47, 49, 53, 62, 75, 89, 110, 119, 143, 153, 209, 215, 226, 227.
— Hispalense, 198, 221.
— Iconiense, 71.
— Illiberitanum, XI, 69, 70, 175, 212.
— Laodicenum, 77, 176, 221.
— Lateranense II (1139), 6, 89 —; IV (1215), 30, 53, 75, 89.
— Lugdunense II, 10, 30, 110, 209.
— Matisconense, 89.
— Meldense, 195, 212.
— Milevitanum, 42, 88, 157.
— Neocaesareense, 90.
— Nicaenum, 51, 53, 73-78, 217.
— Parisiense, 195, 212.
— Quinisextum (in Trullo), 91, 221.
— Smyrnense, 215, 216.
— Synnadense, 71.
— Toletanum (400), 213 —; (633), 41, 199—; (675), 30.
— Tolosanum, 6.
— Tridentinum, XIII, 12, 19, 29, 30, 32, 33, 36, 42-45, 62, 75, 89, 92, 106, 107, 109, 110, 112, 118, 120, 143, 150, 153, 154, 163, 178, 210, 215, 227.
— Cf. Acta Tridentina.
Concilium Trullanum, Cf. Quinisextum.
— Vaticanum, 150, 160.
— Veronense, 8, 30.
— Viennense, 36, 53, 80, 89.
Concilium temporis incerti in causa Donatistarum, 74, 75.
— Bagaiense Donatistarum, 74.
— Pistoriense Iansenistarum 62, 81, 157, 163.
Coninck, 129.
Connolly, VIII, IX.
Conry, 157.
Constantinopolitanae Ecclesiae Epistola ad Martyrium Antiochenum, 221.
Constantinus, 17, 84.
Constitutiones Apostolorum, VIII, 37, 39, 53, 69, 71, 77, 87, 100, 101, 106, 145, 201, 221.
Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae, IX, 184, 200.
Contenson, 60.
Conybeare, IX, 51, 52.
Coppens, 168, 169, 180, 203, 220.
Copti, 89, 201.
Corblet, XII, 40, 74.
Corluy, 96.
Cornelius, 39, 149, 175.
Corpus Inscriptionum Latinarum [CIL], 34, 35.
Corpus Iuris Canonici (vetus) [CIC], 36, 41, 150.
Cosmas Indicopleustes, 157.
Coustant, 215, 220, 221.
Cresconius, 68,
Cretin, 85.
Crusius, 12.
Cuneo, 5
Cypriani Acta, 145.
Cyprianus, IX, 5, 25, 37, 39, 52, 56, 66, 67, 69, 71, 72, 74, 77, 80, 87, 96, 105, 111, 117, 144, 148-150, 170, 173, 191, 220, 221.
Cyprianus (Ps.), Adv. Novatian., 69.
— De XII abusivis saeculi, 142.

Cyprianus De duplici martyrio, 145.
— De laude martyrii, 145, 148.
— De singularitate clericorum, 145.
Cyrillus Alexandrinus, 95, 108, 129, 141, 160, 199, 226.
Cyrillus Hierosolymitanus, VIII, 29, 37-41, 77, 94, 98, 101, 105, 129, 145, 148, 150, 160, 163, 176, 226.
Cyrillus Lucaris, 12, 13.

Dallaeus, 167.
Damasus, VII, 53, 69, 70.
Damiani (Petrus), 5, 75.
Daniel, XII.
De Backer, 2.
De Ghellinck, 2, 6, 7.
De San, 131.
De Smet, XIV, 91, 127.
Decretales pseudoisidorianae, 40, 177.
Deissmann, 97.
Delehaye, 64, 147.
Denzinger, XII, XV.
Descoqs, 31.
Deza, 126.
Dib, VIII, 216.
Dibelius, 29.
Didache, VIII, 35, 38, 40, 52, 56.
Didascalia syriaca, VIII, 71, 176.
Didymus, IX, 40, 41, 57, 77, 101, 177, 221.
Dionysius Alexandrinus, VIII, 71, 77, 221.
Dionysius (Ps.), VIII, 41, 58, 88, 102, 201, 202, 206.
Doelger, XIV, 37, 102, 217, 218.
Doellinger, 99.
Donatistae, X, 66-68, 72-78, 113.
Douaihi, 216.
Driedo, 156.
Drouin, 60, 132.
Dublanchy, 143.
Duchesne (L.), VIII, IX, 40, 68, 219.
Dupin (Ant.), 21.
Durandus, 117, 122, 125, 154, 217.
Dürselen, 84.
Duvoisin (I.-B.), 161.

Elchasai, 81, 103.
Eleutherobaptistae, 135.
Emery (I. A.), 161.
Encratitae, 76.
Ephraem Syrus, VIII, 83, 112, 148, 150.
Epiphanius, 27, 30, 69, 70, 78, 83, 84, 111, 136, 144, 177.
Erasmus, 85, 92, 145.
Ernst, 74, 78, 219.
Estius, 19.
Euchologia Graecorum, IX.
Eugenius IV. Cf. Concilium Florentinum.
Eunomiani, 40, 48, 57, 77.
Eusebius, 27, 29, 37, 39, 51-53, 71, 84, 221.
Euthymius Zigabenus, 35, 157.
Evangelium Petri, 79,
Evanson, 51.
Evodius Antiochenus, 152.
Eznig, 71.

Fabianus (Ps.), 177.
Farvacques, 49.
Fastidius, 196.
Feller (F. X. de), 161.
Ferotin, XII.
Ferrandus Diaconus, X.
Ferrariensis, 130, 136.
Fillion, 19.
Firmilianus, 53, 56, 67, 71, 77, 174.
Fisher (Ant. Card.), 166.
Fliche, 75.
Forbes et Neale, X.
Franciscus Xaverius, 40.
Franz, 5.
Franzelin, 129.
Frayssinous, 161.
Frere (W. H.), 13.
Frische (du), 59.
Fulgentius Ruspensis, X, 83, 88, 106, 118, 141, 156.
Funk, VIII.

Gallicana liturgia, X, 190-196.
Galtier (P.), XIII, 180, 220.
Gamurrini, VIII.
Gaudentius Brixianus, 98, 190.
Gelasianum Sacramentarium, VII, 184, 185.
Gelasinus mimus, 64.
Gelasius I, 69, 183, 212.
Genesius, 63.
Gennadius, 146.
Germanus Parisiensis, X.
Gerson, 154.

Gietl, XIII.
Gillmann, 6, 57, 66.
Glaue, XII.
Gnostici, 48, 181. — Cf. Heracleon, Marcosii, Menander, Theodotus, Valentiniani.
Goar, IX, XII, 220.
Goerresgesellschaft, XIII.
Gonetus, 130.
Gore (C.), 38.
Graffin, XV.
Grandmaison (L. de), 21, 29.
Gratianus, 203.
Gregorianum Sacramentarium, 185.
Gregorius I, 25, 36, 41, 53, 75, 109, 113, 150, 156, 160, 184, 214, 223.
Gregorius II, 223.
Gregorius IX, 36, 49.
Gregorius X, 209.
Gregorius XIII, 224.
Gregorius Ariminensis, 156.
Gregorius Castagnola, 215.
Gregorius de Valentia, 132.
Gregorius Illuminator, IX.
Gregorius Nazianzenus, IX, 15, 17, 34, 35, 78, 81, 87, 94, 96, 98, 100-102, 111, 118, 139, 145, 148, 157, 159, 163, 177.
Gregorius Nyssenus, IX, 35, 37, 40, 77, 87, 94, 95, 98, 101, 106, 112, 129, 139, 157.
Gregorius Turonensis, X, 89, 191, 192, 221.
Guilelmus Altissiodorensis, 31, 63.

Halensis, Cf. Alexander.
Haneberg, IX,
Harent, 161, 167.
Harnack, 20, 21, 108, 139.
Hartel, IX.
Hastings, 28.
Hauler, VII.
Hefele, 74.
Hegesippus, 27.
Heitmüller, 97, 108.
Hemerobaptistae, 27.
Henricus Gandavensis, 125.
Henricus VIII, Angliae rex, 12.
Henry (W.), 84.
Heracleon, 28.
Hermas, VII, 21, 35, 51, 52, 79, 81, 95, 101, 109, 111, 141, 144, 147, 159.
Hermiani, 34, 136.
Herzog-Hauck, XV.
Hibernica liturgia, XII, 196.
Hieronymus, 15, 17, 29, 36, 40, 41, 57, 69, 70, 77, 86, 88, 98, 103, 106, 111, 136, 139, 156, 159, 163, 176, 213, 214, 221.
Hilarius, 15, 17, 53, 98, 145, 159, 176, 226.
Hincmarus Remensis, 224.
Hippolyti Canones, IX, 40, 145, 148, 184, 200.
Hippolytus, VII, 52, 81, 83, 87, 101, 103, 105, 159, 181, 182, 186.
Hispanica liturgia, XI, 41, 197-199.
Hocedez, 4.
Holtzmann (H.), 21, 51, 171.
Homerus, VI, 35, 147.
Hugo de Sancto Victore, XIII, 6, 24, 25, 42, 116, 142, 146, 151, 204, 212.
Hugo de S. V. (Ps.), XIII, 7, 151.
Hugon (Ed.), 131, 143.
Humbertus Cardinalis, 75.
Hurtadus, 129.
Hus (Ioannes), 10.
Hussitae, 10, 61, 209.
Hydroparastatae, 77.

Iansenistae, 13.
Iansenius, 163.
Ieremias patriarcha CPnus, 12.
Iesse Ambianensis, XI, 194.
Ignatius Antiochenus, 16, 69, 100.
Ildefonsus Toletanus, XII, 199, 221.
Innitzer, 29,
Innocentes, 144, 145.
Innocentius I, VII, 53, 57, 69, 75, 81, 140, 141, 182, 186, 212, 221.
Innocentius II, 150.
Innocentius III, 8, 25, 36, 61, 64, 75, 82, 83, 89, 113, 117, 119, 143, 150, 153, 208, 209, 216.
Innocentius IV, 64, 209.
Innocentius X, 163.
Innocentius XI, 55, 65, 164.
Ioannes a S. Thoma, 131.
Ioannes Baptista, 14-16, 28-29, 152, 154.
Ioannes Chrysostomus, VIII, IX, 17, 19, 26, 29, 40, 78, 81, 83, 84 87, 88, 94-96, 98, 101, 106, 108, 112, 139, 141, 145, 148, 150, 152, 160, 163, 177, 214.
Ioannes Damascenus, IX, 5, 17, 36, 41, 81, 96, 102, 106, 109, 111, 119, 145, 160, 162, 202.

Ioannes Damasc. (Ps.), 159.
Ioannes Diaconus, Ep. ad Senarium, VII, 184, 217.
Ioannes Diaconus, Vita S. Gregorii M., 142, 159.
Ioannes Malalas, 64.
Ioannes Moschus, 34, 64.
Ioannes Tela, VIII.
Ioannes Trithemius, 160.
Ioasaph, patriarcha CPnus, 12.
Iob monachus, 160, 202.
Ionas Aurelianensis, VI, 194, 212.
Iosephus (Flavius), 28, 96.
Iovinianus, 102, 103, 111.
Irenaeus, 34, 48, 52, 56, 81, 87, 96, 99, 101, 103, 144, 159, 181.
Isaac, Armenus patriarcha, 88.
Isidorus Hispalensis, XI, 4, 69, 75, 156, 198, 199, 212, 221.
Isidorus Pelusiota, 100, 163, 199.
Italograeci, 210, 215.
Iudaei, 25, 26, 27, 28, 144.
Iustinus, VII, 17, 21, 51, 52-56, 96, 100, 111, 139, 141, 159, 163.
Iustinus (Ps.), 87, 157, 201.
Iuvencus, 16.
Ivo Carnotensis, 203.

Jacquier, 100.
Jalabert, 37, 87.
Jewish Encyclopaedia, 28.
Juenin, 60.
Jugie, 37.

Kalekas (Manuel), 203.
Kirsopp Lake, 51.
Klee, 155.
Knabenbauer, 19, 96.
Konrad, 29.
Krüger, 51.

Labriolle (P. de), 48.
Ladislas Jagellon, 40.
Lagrange, 19, 96.
La Luzerne (card. de), 161.
Lamy, VIII.
Lanfrancus, 204.
Langford James, 61.
Langlois (V.), 18.
La Taille (M. de), 70.
Launoy, 74.
Lebacqz, 2.
Le Blant, 129, 153.
Lebreton (J.), 21, 41, 51-53, 58.
Lechner (J.), 10,
Leclercq (H.), XII, XIII, XV.
Ledesma, 128.
Lehaut, 111.
Leidradus Lugdunensis, XI, 193.
Lennerz, 42.
Le Nourry, 59.
Leo I, 19, 41, 81, 88, 99, 183, 222.
Leo X, 62, 110.
Leo XIII, 33, 36, 76, 163.
Leonianum Sacramentarium, VII.
Lépicier, XIV, 115.
Lepin (M.), 21.
Le Roy (Al.), 24.
Lessius, 129.
Lezius, 145.
Liber Comicus, XIII.
Liber Ordinum, XII.
Liber Pontificalis, VIII, 35, 70, 213,
Liddell and Scott, 96.
Loisy, 51, 100, 167.
Lombardus (Petrus), XIII, 7, 19, 25, 31, 41, 49, 54, 120, 151, 157, 205.
Lucaris. Cf. Cyrillus.
Lucifer Calaritanus, 29.
Lucquin, 220.
Lugo, 129.
Lupton, IX.
Lutherani, 167.
Lutherus, 11, 29, 48, 61, 62, 71, 84, 85, 102, 103, 111, 117.

Maass, 102.
Mabillon, X.
Macedoniani, 77. Cf. Pneumatomachi.
Machet, 155.
Magistretti, X.
Magnus Senonensis, XI, 193.
Maldonatus, 26, 132, 207, 219.
Maleville (G. de), 161.
Maltzew (A. von), IX, XII, 225.
Mangenot, XIII, 84,
Manichaei, 34, 76, 136.
Maran, 220.
Marcion, 79.
Marcionitae, 76, 80, 83.
Marcosii Valentiniani, 34, 83, 99, 181.
Marcus Eremita, VIII.
Marne (M. de la), 155.
Maronitae Syri, 216.
Marsilius Inghensis, 125.
Martène, XII.

Martineau, 51.
Martinus I, 215.
Martinus V, 32, 209. — Cf. Concilium Constantiense.
Martinus Bracarensis, XI, 198, 214.
Martroye (F.), 68.
Martyrum Acta, 39.
Marucchi (H.), 37.
Maruta de Maipherkat, 217.
Mason, XIV.
Massoulié, 130.
Maurini, Mauristae, 74, 116.
Maxentius Aquileiensis, XI.
Maximiani Donatistae, 74.
Maximus confessor, 159.
Maximus Taurinensis, X, 41, 190.
Médebielle, 99.
Medina (M.), 165.
Mediolanensis liturgia, X, 189, 190.
Meinertz (M.), 23, 139.
Melanchthon, 11, 12, 29, 225.
Melchiades (Ps.), 177, 178.
Meletiani, 76.
Melito Sardensis, 16.
Melito (Ps.), 35.
Menander gnosticus, 102.
Methodius CPnus, 221.
Methodius Olympius, 96, 111.
Michael Palaeologus, 10, 30, 110, 209.
Michalcescu, 13.
Michel (A.), 15.
Migne, XV.
Minores (Doctores), 10.
Missale Bobiense, X, 192.
Missale Gallicanum vetus, X, 192.
Missale Gothico-gallicanum X, 192.
Missalia, X, XII.
Misson, 5.
Mithra, 2.
Modernistae, 13, 167, 179.
Moehler, 137.
Mogila (Petrus), 13.
Monastier (Ant.), 6, 84, 108.
Monceaux (P.), 68.
Monophysitae Copti, 201.
Montani et Lucii (Passio), 148.
Montanistae, 48, 76, 77, 144.
Montenses, 73.
Morin (G.), X, XII, 48, 49, 195, 219.
Mortara (Pio), 93.
Moschus (Ioannes), 34, 54.
Mozarabica Ecclesia, XII, 199.
Muratori, VIII.
Muzzarelli, 161.
Naassenus, 181.
Narsai, VIII, 203,
Nau, VIII, XV.
Neale et Forbes, X.
Nestoriani Syri, 202, 204.
Nicephorus Callistus, 34, 63, 152.
Nicetas Heracleensis, 159.
Nicolaus I, 53-55, 75.
Nominales, 125.
Novatiani, 73, 76, 77, 175. Cf. Cathari.
Novatianus, 16, 39, 107.

Occamus, 125.
Oecumenius, 159.
Ognibene, 156.
Ophita, 181.
Optatus Milevitanus, 17, 19, 25, 29, 53, 67, 68, 73, 77, 80, 102, 106, 117, 144.
Opus imperf. in Matthaeum, 15, 17.
Ordines Romani, 70.
Origenes, VIII, 15, 26, 28, 53, 56, 87, 95, 98, 101, 105, 129, 141, 145, 148, 150, 159, 163, 176, 181.
Oswald, 60, 132.
Otto Bambergensis, 6.
Oxyrynchos Papyri, 27.

Pacianus Barcinonensis, XI, 106, 112, 197.
Palaeologus (M.), 10, 110, 209.
Paludanus, 126, 130.
Paris (Gaston), 159.
Parmenianus, 67.
Parthenius patriarcha CPnus, 13.
Partz de Pressy, 161.
Paschasius Radbertus, 5, 141.
Patissier, 225.
Patricius, XII, 196.
Pauli Acta, 16, 101, 111, 159,
Paulianistae, 48, 73-76.
Paulinus Nolanus, 129.
Payen (G.), 193.
Pectorius Augustodunensis, 37.
Peiper, X.
Pelagiani, 137, 139, 157, 160, 163.
Pelagius I, 36, 41, 53.
Pepuzeni, 76.
Périer (J. et A.), IX.
Perpetuae et Felicitatis Passio, IX, 144, 153.
Perpétuité de la Foy, 13.
Pesch, XIII, 19, 129, 142, 152.

Petavius, 157.
Petilianus, 68, 74, 80.
Petri Evangelium, 79, 159,
Petrus Alexandrinus, 76.
Petrus Chrysologus, 41, 144, 150, 190.
Petrus Damiani, 5, 75.
Petrus de Bruis, 6, 84, 89.
Petrus Lombardus, XIII, 7, 19, 25, 31, 41, 49, 54, 120, 151, 1 7, 205.
Petrus Mogila, 13.
Petrus Pictaviensis, 8, 103.
Petrus Venerabilis, 83.
Philastrius, 83, 136.
Philostorgius, 77.
Photiniani, 77.
Photius, 160, 203, 214.
Phryges, 76, 77. Cf. Cataphryges.
Pistorienses, Cf. Concilium Pistoriense.
Pitra, 16, 40, 58.
Pius IV, 30, 81, 227.
Pius V, XIII, 110, 150, 155.
Pius VI, 62, 81, 157, 163.
Pius IX, 93.
Pius X, 13, 21, 30, 89, 167, 178, 217.
Pius XI, 86.
Platel, 129.
Plessis d'Argentré (du), 85.
Plinius, 2.
Plummer, 28.
Pneumatomachi, 40. Cf. Macedoniani.
Polybius, VI.
Polycarpi Martyrium, 95, 144.
Pontificale Romanum, 70, 221.
Pontificalis Liber, VIII, 35, 70, 213.
Pontius, 145.
Porphyrius, 35.
Portalié, 4.
Pottgieser, 29.
Poukens, 2.
Pourrat, XIII, 38, 129, 219.
Prado (N. del), 130.
Praedestinatus, 183, 226.
Prat, XV, 48, 84, 86, 97, 138, 169, 171.
Praxmarer, 217.
Primasius (Ps.), 188.
Priscillianistae, 48.
Prosper Aquitanus, 115, 190.
Protestantes, 84, 104, 108, 160, 225.
Prudentius, XI, 34, 197.
Puniet (P. de), XI, 49, 59, 203.
Quakers, 137.
Quartodecimani, 77.
Quesnellus, 112, 163.
Quinisextum. Cf. Concilium.

Rabanus Maurus, XI, 195.
Rahmani, VIII.
Rashdall, 51.
Ratramnus, 5.
Rebaptismate (Anonymus de), IX, 16, 19, 34, 53, 56, 67, 70, 80, 101, 105, 118, 139, 145, 148, 151, 174.
Reformatores, 11. — Cf. Anglicani, Protestantes.
Regino Prumensis, 203.
Reitzenstein, 100.
Renan, 181.
Renaudot, XII, 203.
Reticius Augustodunensis, 108.
Richardus de Mediavilla, 10.
Richardus de S. Victore, 151.
Riggenbach, 51.
Ritualia, IX.
Robertus Pullus, 60, 204.
Robinson (J. A.), IX, 52, 97.
Rogers (C. F.), 28.
Rolandus Bandinelli, XIII, 7, 24, 25, 55, 91, 115, 151, 156, 205.
Romana liturgia, VII, 182-186.
Romeis (C.), O. M., 167.
Romeus (Fr.), O. P., 154.
Rossi (I. B. de), 37, 70.
Rouët de Journel, 53.
Ruch (C.), 171.
Rufinus, 63, 98, 145.
Rupertus, 19.
Russiaca Ecclesia, IX.

Sabatier (Aug,), 20, 29.
Sabelliani, 48, 77.
Saccophori, 77.
Sacramentaria, VII.
Sacramentarii, 11.
Saint-Cyran, 13.
Salmeron, 60.
Saltet, 220.
Salvianus, 191.
Schanz, 11, 19.
Schegg, 19.
Schell (H.), 155.
Schelstrate, 13.
Schleiermacher, 85.
Schmidt (N.), 51.
Scholten, 51.

Schwane, 220.
Scotistae, 129.
Scotus, 10, 26, 34, 60, 90, 93, 117, 122, 125, 152, 207.
Scribonius, 60.
Seeberg (A.), 27.
Seeck (O.), 68.
Seleuciani, 34, 136.
Sententiae divinitatis, 7.
Sententiae episcoporum LXXXVII, Cf. Conc. Carthaginiense ann. 256.
Septuaginta interpretes, 96.
Serapionis Euchologium seu Sacramentarium, VIII, 2, 37, 226.
Seripandus (H.), 154.
Serry (H.), 60.
Servetus (Michael), 85.
Severianus Gabalensis, 36, 129, 152.
Seyssel (Cl.), 160.
Sfondrati, 155, 160.
Sibyllina (Oracula), 27.
Silvester I, 175, 213.
Silvester Maurus, 132.
Silviae Peregrinatio, VIII.
Simon magus, 118.
Siricius, VII, XI, 69, 75, 81, 88, 221.
Sirmondus, 74.
Sixtus II, 69.
Sixtus III, 97.
Socrates philosoph., 163.
Socrates hist., 63, 177.
Soden (Hans von), 68.
Sophronius Hierosol., 152.
Soto (D.), 131, 165.
Sozomenus, 40, 63, 76, 77.
Spitta (F.), 139.
Stärk, IX.
Stephani (Anonymus de miraculis S.), 153.
Stephanus I, VII, 71, 76, 81, 117, 220, 221.
Stephanus II, 39.
Stiglmayr, VIII.
Stockums, 143, 158.
Stowiense Missale, XII.
Stromberg (A. von), 18, 104.
Suarez, 19, 26, 91, 123, 132, 133, 146, 152, 165, 208, 216.
Swete (H. B.), 13.
Symbolum Epiphanii, 30.
Symbolum Nicaeno-CPtanum, 29.
Symeon Thessalonicensis, 203.
Syri Maronitae, 216.
Syriaca liturgia, VIII, 201-203.
Talmud, 27.
Tanquerey, 132.
Tapper, 132.
Tela (Joannes), VIII.
Teller, 51.
Tertullianus, IX, 2, 19, 26, 29, 30, 34, 35, 37, 40-42, 52, 69-71, 79, 80, 83, 86, 87, 96, 98, 101, 105, 107, 109, 111, 129, 139, 144, 147, 152, 157, 172, 181, 226.
Testamentum Domini, VIII, 87, 202.
Thecla, 66, 101.
Theodoretus, 34, 40, 83, 84, 201.
Theodorus Lector, 54.
Theodorus Studita, 5.
Theodoti Excerpta, 37, 52, 83, 101, 129, 181.
Theodotion, 99.
Theodulfus Aurelianensis, XI, 106, 194, 226.
Theophilus Antiochenus, 102, 181, 182.
Theophylactus, 159.
Theudosii Epitaphium, 153.
Thomae Acta, 37, 181.
Thomas Aq., XIII, 8-10, 14, 17-19, 26, 29, 32, 36, 38-41, 48, 49, 54, 57, 59, 60, 62-65, 69-71, 76, 78, 82, 89, 90, 92, 97, 99, 105, 108, 110, 112, 114-116, 120-137, 143, 144, 146, 151-154, 157, 158, 161-167, 177, 178, 206, 207, 212, 213, 218, 219, 227, 228.
Thomas Waldensis, 10.
Thomistae, 126, 128-132.
Tillemont, 63, 74.
Timotheus Alexandrinus, 58.
Timotheus CPnus, 202, 225.
Tixeront, 82.
Toletus, 49, 146.
Tommasi, X.
Torres (Ildefonsus de), 146.
Tournely, 129, 220.
Traditio apostolica Hippolyti, VII 182, 184, 200.
Traianus, 142, 160.
Trithemius, 160.
Trombelli, XIV.
Tubingenses, 12.
Tyconius, 67.

Umberg, XIV, 42, 171, 178, 227.
Unitarii, 48.
Urbanus II, 71, 221, 223.

Urbanus VIII, 33.
Usener, 51.

Vacant-Mangenot, XIII.
Valdenses, 6, 8, 61, 84, 89, 108, 167.
Valentiniani, 34, 76, 81, 83.
Van Noort, 127.
Van Rossum, 46, 47.
Vasquez, 129.
Vega, 132, 165.
Venantius Fortunatus, 192.
Vernet (F.), 93, 144.
Veronensia fragmenta latina, VII, 182.
Victor I, 35.
Victor de Vita, 188.
Vigilius, 222.
Viller (M.), 147.
Vocatione Gentium (Anonymus de), 96, 163.
Vosen, 165.
Vouaux, 66.
Vulgata, VII, 1.

Walafridus Strabo, XI, 195.
Waldensis (Thomas), 10.
Warren, XII.
Weber (F.), 27.
Weiss (Jo.), 18, 169.
Wernle (P.), 104.
Wernz, 70.
Westcott, 96.
Wiclef, 10.
Wicleffitae, 10, 61, 167, 209.
Wilmart (A.), X.
Windisch, 104.
Wirceburgenses, 129.
Witasse, XIV, 219.
Wobbermin, 18.

Ysambertus, 132.

Zacharias I, 53, 75.
Zahn (T.), 18, 96.
Zeno Veronensis, 98, 189.
Zumel, 131.
Zwinglius, 11, 29, 48, 85.

INDEX THEOLOGICUS

Paginae.

Ablutiones Iudaeorum 27-28
Americani populi 165
Ananias 69, 211
Angelorum ministerium 78
Apostoli num baptizati 151, 152
Autobaptismus 66
Baptismi institutio 14-24
Baptismi nomen ..... VI-VII
Causalitas dispositiva 126, 133
Causalitas moralis 127, 128, 134
Causalitas occasionalis 125, 132, 133
Causalitas physica 129-132, 134, 135
Character 100-102, 116-124, 126, 227
Chrismatis benedictio 216, 217
Christus Sacramentorum auctor 1-4, 12, 14-24, 33, 178
Circumcisio 25, 26, 135, 136
Clinici 39
Condicio in Sacramento exprimenda 82
Confirmatione Baptismus perficitur 227, 228
Confirmationis institutio 178
Confirmationis nomen 185, 191
Confirmationis tempus 225
Consignatio 173, 182-186
Cornelius 39, 149 175
Credenda de necessitate salutis 164-166
Diaconus Baptismi minister 70
Evangelizatio posthuma 79, 159, 160
Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam 163, 164
Femina baptizans 71
Fictio 112, 113
Fides integra 105
Fides lata et stricta 164
Fides ministri 71-78
Fides subiecti 103-107, 164-167
Figurae Baptismi 24-29
Flaminis Baptismus 147-151
Haereticorum reconciliatio 218-225
Hylemorphismus 30-33
Ignis in Baptismo 15
Infideles positivi et negativi 158
Infidelium filii num baptizandi 92, 93
Instrumenta gratiae 125

Intentio ministri 59-65
Iutentio subiecti 82, 83
Ioannis Baptismus 28, 29
Laicus baptizans 70, 155
Latro in cruce 149, 150
Limbus puerorum 152-158
Magia in Sacramento 108
Manuum impositio 179, 180
Materia remota et proxima 34
Mersio una vel triplex 40, 41
Mysterium et sacramentum 1, 2
Nomine Iesu (Baptismus in) 54-58
Obex Sacramenti 113
Opinio probabilis in Sacramenti administratione non adhibenda 65
Opus operatum 103-109
Peccatum veniale cum solo originali? 161
Philippus diaconus 169
Potentia Dei Sacramentis non alligata 7-9, 153, 154
Presbyter confirmans 213-218
Puer in silvis nutritus 165
Redemptoris fides implicita 135, 165, 166
Res et Sacramentum 94, 121
Reviviscentia Sacramenti 114, 115
Sacramenta post lapsum necessaria 9
Sacramentum 1-13
Sanguinis Baptismus 143-147
Septenarius numerus Sacramentorum 5-10
Signum efficax gratiae 3-9
Sponsores seu patrini 86
Substantia Sacramenti 42-47
Supplementa Baptismi 137, 143-151, 162-167
Tempora variata, non fides 164
Trinitas in Baptismo 48-59
Unctio 180-182
Veteris Legis Sacramenta 4, 9-11, 25, 26, 136
Voluntas Dei salvifica 162-164

INDEX

Paginae.

Prooemium. — De nomine Baptismi VI
Liturgiarum Baptismi antiquarum Monumenta praecipua VII
Opera dogmatica et historica XIII
Index quorundam siglorum XV

CAPUT I. DE IPSO BAPTISMI SACRAMENTO.

Thesis I. Baptismus est verum Novae Legis Sacramentum 1
II. Materia proxima Baptismi est ablutio aquae verae et naturalis 30
Scholion I. Christus piscis, ΙΧΘΥΣ 37
Scholion II. De benedictione fontis .....
Scholion III. De ritu immersionis et infusionis seu aspersionis 39
Scholion IV. De triplici immersione sive infusione 40
III. Forma Baptismi constat assertione actus sacramentalis cum distincta invocatione Trinitatis 41
Scholion I. Discrimen formae orientalis et occidentalis. 54
Scholion II. De Baptismo in nomine Iesu .....
Scholion III. Qualis invocatio Trinitatis 58
IV. Ad validam Baptismi collationem, praeter debitam materiam et formam, requiritur vera intentio interna faciendi id quod facit Christi Ecclesia 59

CAPUT II. DE BAPTISMI MINISTRO ET SUBIECTO.

V. Baptismi sollemnis minister ordinarius est sacerdos; extraordinarius, diaconus; Baptismi non sollemnis, quilibet homo 66
Scholion I. De controversiis perseverantibus saeculo IV. 76
Scholion II. De ministerio angelorum 78
VI. Subiectum aptum Baptismi est omnis et solus homo viator nondum baptizatus, qui habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti 78
Scholion. De Baptismo pro mortuis 83
VII. Infantes, cum Baptismum petere ipsi non possint, nihilominus valide baptizantur in fide Ecclesiae 84
Scholion I. Quis infans capax Baptismi 90
Scholion II. Quaeritur quo iure infans nec volens nec sciens baptizetur 92
Scholion III. De filiis infidelium non baptizandis 92

CAPUT III. DE BAPTISMI EFFECTU ET NECESSITATE.

VIII. Secundum traditionem catholicam, opus Baptismi describitur tanquam : 1) Regeneratio spiritualis, adoptio

Paginae.

divina, renovatio, donum Spiritus Sancti; 2) Societas mortis, sepulturae ac resurrectionis cum Christo; incorporatio, insertio Christo mystico; 3) Redemptio, pignus salutis, remissio peccatorum, purgatio, sanctificatio; 4) Illuminatio, initiatio; 5) Signaculum, character, unctio..... 94

IX. Gratia regenerationis credentibus atque paenitentibus in Baptismo confertur, ex opere operato, cum plenissima remissione omnis peccati cum originalis tum actualis iam commissi et auxiliis necessariis ad perseverandum in bono, minime vero cum impeccabilitate. 102

Scholion I. De ficte accedentibus et reviviscentia Sacramenti..... 112

Scholion II. De ritu Mediolanensi lotionis pedum..... 115

X. Plenus Baptismi effectus constat duplici elemento : charactere et gratia..... 116

XI. Baptismus vere operatur ut causa instrumentalis gratiae. 125

XII. Baptismus, post promulgationem Evangelii, ad salutem omni homini necessarius est in re aut in voto. Ubi deest inculpabiliter Baptismus aquae — seu « fluminis », — suppleri potest martyrio — qui Baptismus est « sanguinis »; — aut actu caritatis perfectae — qui Baptismus est « flaminis »..... 135

Scholion I. Num ad Apostolos etiam spectaverit praeceptum Baptismi..... 151

Scholion II. De condicione infantium sine Baptismo mortuorum..... 152

Scholion III. De salute infidelium..... 158

Caput IV. De Sacramento Confirmationis.

XIII. Datur verum Novae Legis Sacramentum, a Baptismo distinctum, quo confertur Spiritus Sanctus..... 167

XIV. Confirmationis materia remota est chrisma ab episcopo benedictum, proxima est impositio manus episcopi chrismantis. Forma habet assertionem actus sacramentalis..... 179

XV. « Ordinarius Confirmationis minister est episcopus. Extraordinarius minister est presbyter, cui vel ex iure communi vel peculiari Sedis Apostolicae indulto ea facultas concessa sit. » (CIC., 782, 1. 2)..... 211

Scholion. Quali potestate simplex presbyter ut minister extraordinarius conferat Sacramentum Confirmationis. 217

XIV. Subiectum aptum Confirmationis est omnis homo baptizatus necdum confirmatus..... 218

XVII. Confirmationis effectus proprius est collatio gratiae ad lumen et robur, quae decet hominem adultum in Christo. Imprimitur etiam character..... 225

Scholion. — De necessitate Confirmationis..... 228

Auctoritates Scripturae praecipuae..... 229

Fontes..... 232

Index theologicus..... 242

ACHEVÉ D'IMPRIMER LE
30 AVRIL MCMXXVII
PAR FIRMIN-DIDOT AU
MESNIL POUR GABRIEL
BEAUCHESNE A PARIS.

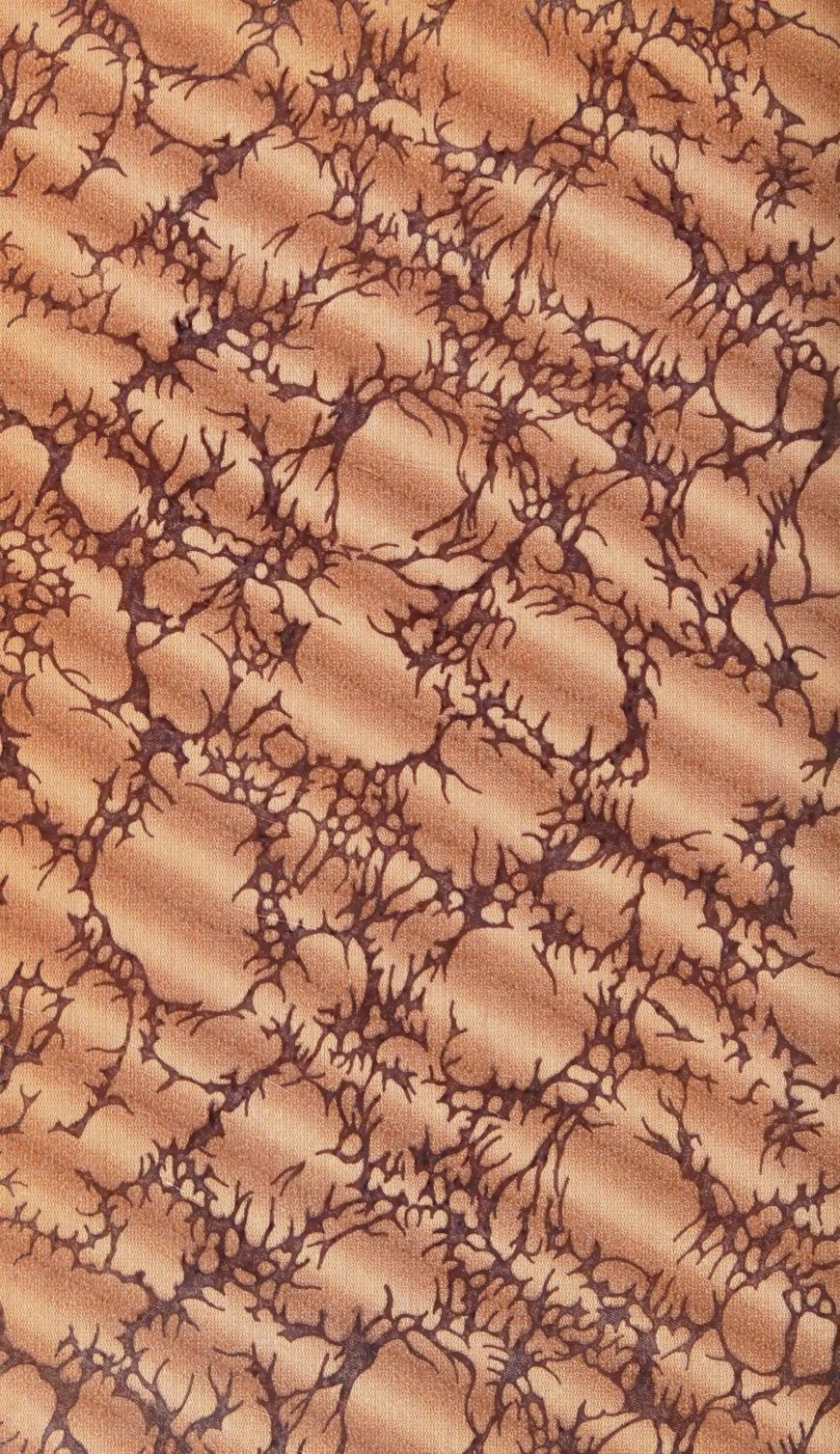

236.1
Al 26
4523
D'ALES, ADHEMAR
Prima Lineamenta Tractatus Dogmatici
De Baptismo et Confirmatione

TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	O'Neill FEB 19	

4523